

MAIRONIS

RAŠTAI

I

TOMAS

MAIRONIS RAŠTAI

TRY^S
TOMAI

VILNIUS VCA 1987

MAIRONIS RAŠTAI

I

TOMAS

LYRIKA

VILNIUS 1987

BBK 84L1-5
Ma-181

Redakcinė komisija
JUSTINAS MARCINKЕVIČIUS (pirmininkas)
VITAS ARESKA
VANDA ZABORSKAITĖ

Ivadą,
komentarus parašė,
knygą parengė
IRENA SLAVINSKAITĖ

M 4702390102—198
M852(08)—87 63—87

© Leidykla „Vaga“, 1987

PRATARMĖ

Pradedamas lietuvių literatūros klasiko Maironio „Raštų“ tritomio leidimas. Leidinio pobūdis — mokslinis, jo tikslas kuo pilniau ir tiksliau pateikti grozinę rašytojo kūrybą.

Maironis — vienas visuotinai pripažintų, sykiu sudėtingas ir prieštaragingas rašytojas, kunigas ir poetas, kurio literatūriname palikime randame nemaža mums nepriimtinų momentų. Tarybinis literatūros mokslas visada stengėsi įvertinti ir iškelli pozityviusius rašytojo kūrybos pradus. Kaip pažymėta K. Korsako, „mūsų marksistiniis literatūros mokslas ir kritika jau atliko pagrindinį darbą, įvertinanč Maironio literatūrinį palikimą, išryškinant jo būdinguosius idėjinius-tematinius ir meninius bruožus, atskleidžiant jo vidinius prieštaragingumus ir kartu objektyviaj istorinę reikšmę bei išliekamąją vertę“¹.

Maironio kūryba nušiesta akademinėje „Lietuvių literatūros istorijoje“ (t. 2, 1958), dvitomėje „Lietuvių literatūros istorijoje“ (t. 1, 1979), V. Zaborskaitės monografijoje „Maironis“ (1968). Rašytojo kūrybai pažinti vertingos medžiagos teikia Vaižganto monografija (1924), V. Mykolaičio-Putino studijiniai straipsniai, L. Giroš, K. Korsako, J. Lankučio, A. Venclavos darbai, atskirais aspektais Maironio poetiką aptariančios literatūros mokslo studijos (V. Kubiliaus, L. Gineičio, J. Girdzijausko, R. Mikšytės, K. Nastopkos).

¹ Korsakas K. Poeto likimas (Minint Maironio gimimo šimtasiast metines).— Kn.: Korsakas K. Literatūros praeitis. V., 1983, p. 244.

Visu tuo moksliniu arsenalu pasinaudota, jis vienaip
ai kitaip atspindėtas, rašant šių „Raštų“ įvadą ir komen-
tarus. Leidinio parengėja atsižvelgė į gausią tarybiniais
metais susikaupusią mokslinę medžiagą, į joje išryškė-
jusias koncepcijas. Darbe taip pat pasiremta tuo, kas bu-
vo pozityvaus, tyrinėjant Maironio kūrybą ikitarybiniais
metais. I tomo įvadą bei komentarų istorinę, politinę ter-
miniją tikslino ist. m. daktaras V. Merkys.

Maironio kelias į tarybinį skaitymo prasidėjo A. Venc-
lovos sudarytu pokariniu „Pavasario balsų“ leidimu dar
1947 metais. Nuo tada esame sulaukę didelio skaičiaus
poeto lyrikos leidimų. Reikšmingiausias ir pilniausias iki
šiol tarybiniais metais pasirodės Maironio kūrybos leidi-
nys yra filol. dr. L. Gineičio parengti dvitomiai „Rinkti-
nai raštai“ (1956), apėmę ne tik „Pavasario balsus“,
bet ir libretą „Nelaimingos Dangutės vestuvės“ bei poe-
mą „Jaunoji Lietuva“. Skyrium pažymėtinas šio leidimo
įvadas, kurio apibendrinančios mintys atispindėjo aka-
deminėje lietuvių literatūros istorijoje skyriuose apie
Maironio gyvenimą ir kūrybą.

Šis jubiliejinis Maironio „Raštų“ leidimas (šiemet mi-
nime 125-ąsias rašytojo gimimo metines) yra dėsninga
tarybinės maironianos pakopa.

Leidinio pagrindą sudaro paties rašytojo parengti
spaudai trys „Raštų“ tomai, apimą visą jo grožinę kū-
rybą: „Lyrika“ (t. 1, 1927), „Epas“ (t. 2, 1926), „Dra-
matiški veikalai“ (t. 3, 1930). Iš čia matomas visas Mai-
ronio kūrybos pasaulis, visa jo panorama, paties autoriaus
atrinkta, sugrupuota, suredaguota. „Raštais“ Maironis
užbaigė savo kūrybos kelią. Jie yra ir reikšmingiausias
mokslinės ataskaitos taškas rašytojo literatūrinio palikimo
vertinimui.

Leidžiant šiuos Maironio „Raštus“, išlaikyta jų pirm-
takų struktūra. Pirmasis tomas apima lyriką, antrasis
skirtas poemoms. Jame publikuojami paties Maironio
„Raštuose“ skelbtieji epiniai kūriniai: poemos „Jaunoji
Lietuva“, „Raseinių Magdė“, „Mūsų vargai“, „Z nad Bi-

ruty“ — ir papildomai — rankraštyje likusi pirmoji poemėlė „Lietuva“ bei poema „Tarp skausmų į garbę“, „Jauniosios Lietuvos“ pirmtakė.

Trečias Maironio „Raštų“ tomas apima libretus „Kame išganymas“, „Nelaimingos Dangutės vestuvės“ ir istorinę trilogiją „Kęstučio mirtis“, „Vytautas pas kryžiuočius“, „Didysis Vytautas — karalius“.

Žvelgiant į Maironio kūrybos visumą, kiek keičiasi tradiciniai vertinimo kriterijai: Maironis neatrodo toks idėjiškai bei meniškai vientisas. Atsiveria prieštarlingosios ideologinės rašytojo kūrybos bei asmenybės versmės, išryškėja kai kurie estetiniai netesėjimai bei netolygumai. Sie momentai aptariami „Raštų“ įvadiniame straipsnyje ir komentaruose.

Maironis suvokiamas kaip ištisa lietuvių poezijos raidos epocha. Jo kūryba toli peržengia poeto gyventą laikotarpį, o vis naujos skaitytojų kartos vėl prie jos grįžta, atrasdamos joje tai, kas sava ir brangintina.

MAIRONIS **(1862 — 1932)**

Kai Maironis ēmė rengti spaudai savo „Raštus“, jo kūrybos kelyje jau švietė saulėlydžio žaros. Prabėgo tik septyneri metai, ir poetas parašė savo paskutinį eilėraštį „Vakaro mintys“.

Per visą pusę amžiaus nuvingiavo rašytojo kūrybinė biografija. Iš jaunystės dienų ji nejučiomis kopė į vėlesnių metų aukštumas, kol pagaliau ēmė leistis į gyvenimo klonį. Ji išgyveno jaunystę, vidudienį ir vakarą, praėjusi savą pavasario, vasaros ir rudens ciklą, priartėjo prie žiemos.

Meninė kūryba yra ryškiausioji Maironio asmenybės pusė. Visa, kas lieka už jos, tėra išorė, tiesiog gyvenimas, kuris niekada nepatenkino maksimalistinių romantiškos rašytojo širdies polėkių. Kūryba išsakė slapčiausius ir karščiausius lūkesčius, atspindėjo sielos istoriją, realybėje taip užgožtą uždaro būdo ir perdėto atsargumo, iprasmino būtį, atnešdama nemirtingą šlovę. Meną Maironis suprato kaip aktyvią pilietinę veiklą, kaip nepaliujamą degimą ir būtinybę gyventi ne tik sau, bet ir kitiems. Aukšta poezijos samprata atispindėjo eilėraščiuose ir poemose, virto įsisąmoninta pareiga, misija, gyvenimo auka ant tėvynės ir meno aukuro. Dėl to Maironis toks didelis, reikšmingas ir toks brangus. Maironio reikšmė neišmatuojama vien literatūrine vertė. „Mano kartos žmonėms Maironis daugiau negu poetas,— yra

pastebėjės V. Mykolaitis-Putinas.— Mes žinome daug di-desnių poetų už Maironį, tačiau Maironis mums kažkas daugiau negu jie¹. Ir šiandieną lietuvių tautos gyvenime Maironiui tenka didžulis vaidmuo.

Maironio kūrybos pasaulis savo ištakas semia iš kūdikystės ir vaikystės dienų, iš gimtujų Bernotų, iš tėvų šeimos. Kartu su namų aplinka, su gimtinės peizažo detalėmis į jautrią vaiko sielą įsiliejo ta gaivi srovė, kuri vėliau padėjo subrėsti žmogui ir rašytojui. Dainuodamas Lietuvą brangią, Maironis pirmiausia dainavo savo gimtinę, savo gimtajį Raseinių kraštą. Jo kūrinių vietovardžiai, peizažas, etnografija, veiksma vieta, veikėjų charakteriai — viskas kilę iš Žemaitijos. Kaip šventraščio žodžius poetas ištarė Raseinius, Dubysą, Ventą, Šatrijos ir Medvėgalio kalnus. Prie žemaitiško peizažo sumanai pridėjus Lietuvos sostinę Vilnių, senuosius Trakus, Nemuną, Šešupę, Viliją, išaugo visas Lietuvos meninis vaizdas. Ir ne tik mes — ištisos skaitytojų kartos — nejučionis pasiduoda šiai mielai optinei apgaulei. Pasiduoda, nes žino, jaučia: apie ką Maironis berašytų, jo kūrybos esmė viena — Lietuva.

Maironio tėviškė — Raseinių rajone, Bernotų kaime, nors poetas velyvą 1862 metų rudenį — pagal naują kalendorių, lapkričio antrą dieną — gimė netoli ese sančiaime Pasandravio dvarelyje. Rašytojo tėvai, Ona ir Aleksandras Mačiuliai, buvo činčininkai, tuo metu dar vos émę prasigyventi. Mačiulis iš tėvų paveldėjo tik pliką žemę, be pinigų ir inventoriaus, todėl kurį laiką samdėsi aplinkiniuose dvaruose ūkvedžiu. Laikui bégant jis tapo pasiturinčiu ūkininku. Dėl to Maironis niekada nejuto materialinio stygiaus. Ir jį gyvenimą išeinant, jo dar silpnus pečius patikimai rémė tėvai. Bet šeimoje nesilepino niekas: čia Maironis patyrė pirmąjį darbštumo mokyklą,

¹ Mykolaitis-Putinas V. Maironis. — Kn.: Mykolaitis-Putinas V. Literatūros vertybų ieškant. V., 1984, p. 286.

čia jo širdyje pakirdo pirmieji demokratizmo ir tautiškuo mo daigai.

Vos ūgtelėjės vaikas matė aplink save tévo ir motinos rūpestingai rikiuojamą ūkį, nepabaigiamus darbus, paprastą kaimo gyvenimo buitį. Mačiuliai nepaikino vaikų: skyré jiems prieinamus darbelius, rengé kukliai. Į bažnyčią Betygalon eidavo naganélém, vyžikém apsiavę. Ir ne vien iš taupumo. Aleksandras Mačiulis pabrëžtinai gyveno, kaip nuo seno kaime lietuviams priimta. Jeigu pukavosi, tai tik prieš apylinkės dvarponius, kurių prašmatnus garderobas ir kitos tuštybės prarydavo ūkiui stingančias lėšas. Naganės, vyžos, skranda bei kiti valstiečio buities atributai Mačiuliams turėjo papildomą — socialinę ir tautinę prasmę.

Šviesus tévo protas sugebėjo įvertinti mokslo, lietuviškos knygos svarbą. Paauantys vaikai jau žinojo, kokia brangi yra sava kalba ir raštas, suprato, kad tai caro valdžios uždrausti, o sulenkėjusių dvarininkų paniekinti dalykai. Pirmosios Maironio skaitymo ir rašymo pamokos buvo slaptos. Lietuviškai skaityti ir rašyti jį išmokė auklė — Mačiulių giminaitė iš motinos pusės — Ona Palkevičiūtė, anot Vaižganto vaizdaus pasakymo,— Jonuko nešiotė. Šeima patyrė ir teigiamą M. Valančiaus poveikį: išmoko tyliai, bet atkakliai laikytis savo, priešintis svetimųjų priespaudai. Būsimo poeto atmintyje iš tévų pasakojuimų išliko 1863 metų sukilimo atgarsiai.

Iš savo šeimos Maironis perėmė labai daug ką. Čia jo šaknys ir ištakos. Ji nejučiomis nukreipė atitinkama linkme visą būsimą rašytojo gyvenimo ir kūrybos kelią. Čia subrendo rašytojo charakterio užuomazgos: tvirta valia, diplomatiniai sugebėjimai, nepaprastas darbštumas, dideilių užmojų potraukis, atsakomybė už ištartą žodį, sykį žengtą žingsnį, subrandintą sumanymą. Labai svarbu, kad dar vaikystėje Maironis buvo mylimas ir išmoko mylėti. Tėvai ir vaikai, brolis ir seserys gyveno darniai. Iš šeimos į širdį plaukė ramybė, tarpusavio pasitikėjimas, globa. Gimtinė Maironiui mokslo metais buvo mieliau-

sia širdžiai vieta, patikimiausia užuovėja. I čia ginė ilgesys, bendri interesai ir rūpesčiai. Net mirus tėvams (tėvas mirė 1893, motina — 1896 m., abu palaidoti Betygalos kapinėse), Maironis nesijautė vienišas. Gimtinėje laukdavo trys seserys: Pranciška, Marcelė ir Kotryna. Vėliau jos brolio būdavo materialiai ir dvasiškai remiamos.

Seimos idilės vaizdai šmékščios prieš mūsų akis, skaitant „Tarp skausmų į garbę“ ir „Jaunąjį Lietuvą“. Juos regėsime su meile ir pagarba nupieštame senojo Rainio paveiksle, sūnaus išlydėtuvėse į Kauną, į gimnaziją. Poeto atmintyje atispindėjusioje tėviškėje bus vasara, žydės žolynai, margais takais bėgs pasitikti atostogoms grįžtančio brolio seserys. Gražiausias seserų prisiminimas Maironio kūryboje — „Jaunosios Lietuvos“ daina „Trys sesutės grėbia šieną“:

Trys sesutės grėbia šieną;
Ne tiek grėbia, kiek dūmoja:
Turi broli tą tik vieną,
Ir tas vienas joms išjoja.

Vaižgantas yra pažymėjęs: „NB. Savo konstrukcija ši daina prilygsta geriausiemis tautos kūriniams“.²

Gimtinės patirtis suteikė Maironiui jégų išsaugoti tautinį atsparumą mokslo metais. Besimokydamas Kauno gimnazijoje (1873—1883), lietuvių valstiečių vaikas buvo patekęs į stiprią carinio režimo ir rusifikacijos bei poloniuoto miesto atmosferą, kuriam laikui atitrūkės nuo gimtosios kalbos. Maironis gimnazistas į namus laiškus rašė jau lenkiškai. Lenkų kalba buvo sueiliuoti ir pirmieji poetiniai bandymai. Valstietiškos kilmės lietuvių jaunimas domino ir masino caro valdžią kaip paranki ideologiniam poveikiui medžiaga. Dėl taip trokštamo mokslo, dėl būsimos profesinės inteligenčio karjeros lietuvis tu-

² Tumas J. Jonas Maironis-Mačiulis. Kaunas — Marijampolė, 1924, p. 132.

rėjo nueiti rimtų išbandymų kelią. Sudėtingas jo pinkles Maironis vaizdavo savo pirmosiose satyrose („Mano moksladraugiams“, „Spjauki, drauguži, į viskā!“) ir daugelyje vėlesnių kūrinių. Poemoje „Raseinių Magdė“ taip gimė ironiškai nupieštas Baltro Bandūros paveikslas. Vargstantį tėvų išleistas į mokslus, Bandūra susirado sau šiltą gūžtą Rusijoje, temoka tik kritikuoti Lietuvos negeroves ir rodyti savo prašmatnumą. Sugrįžti į Lietuvą ir vargti dėl jos jam atrodo naivu ir kvaila. Tokio tipo „veikėjai“ buvo nekenčiami Maironio iki amžiaus dienų galio, jų adresu išliejo daug karčios tulžies ir buržuazijos valdymo metais.

Siandieną visi žinome Maironį kaip garsų patriotą, bet ir jo kelias į patriotinę veiklą nebuvo lygus: būta gilių dramatiškų svarstymų, abejonių, klystkelių. Galutinę ištarmę lémė jau bundantis poeto talentas ir XIX a. pabaigos Lietuvos gyvenimo istorinės aplinkybės — didelio tautos dvasinio pakilimo ir persiorientavimo metas. Tada pirmosios kaitrios nacionalinio išsivaduojaamojo judėjimo kibirkštys atvedė į lietuvių literatūrą sparčiai lenkėjantį V. Kudirką bei visą plejadą „Aušros“ ir „Varpo“ raštojų, prikélé patriotiniam darbui įvairių profesijų inteligentiją. Daugelio atėjimas į gimtosios kultūros dirvonus reiškė grįžimą, atgailą ir didelių, tiesiog nejkainojamų dvasinių vertybų atradimą.

Maironis iš jaunumės buvo ypatingos dvasios ir polėkių žmogus. Labai anksti jis ėmė svajoti apie kažką nepaprasto, gražaus, nutolusio nuo pilkos kasdienybės ir jos banalumo. Širdyje pakirdo romantiškos svajonės: norėjosi bėgti nuo žmonių, ieškoti vienatvės, gamtos ir poezijos priegloboščio, tyros bičiulystės. Bendri interesai ir skirtingos, bet gimininkos savo esme prigimtys suvedė Maironį su kiek vyresniu gimnazistu Antanu Vytautu, linksmu, atviru, lengvai užmezgančiu naujas pažintis vakinu. Ir po daugelio metų Maironis su giliausiu palankumu prisiminė šią, tokią tyra dviejų jaunu širdžių są-

jungą. Jos vaizdas atgimė poemoje „Tarp skausmų į garbę“, o iš ten, jgavęs dar didesnės meninės jėgos, perėjo į „Jaunąją Lietuvą“. Viena gražiausią, poetiškiausią savo lyrinių meditacijų laimino praeitin nuėjusį žvaigždėtų svajonių metą, kai širdis dar nesutepta, kai traukia aukšti siekiai, kai sieloje visam gyvenimui įrašomi idealai.

Jaunystės pasaulio dominantė Maironio kūryboje be galio stipri. Poetas liko savo ir jaunos atgimstančios tėvynės „pavasario balsų“ dainiumi, taip pavadinęs savo vienintelę lyrikos knygą. Apoteozuojamos jaunystės fone skaudžiai anksti iškilo šešelių pasaulis — artėjančios senatvės su apmirštančiais troškimais baimė. Vos trisdešimties metų būdamas, Maironis jau sukūrė gilius filosofinės rezignacijos eilėraštį „Išnyksiu kaip dūmas“. Iki pat mirties rašytojas kaip išmanydamas gynėsi nuo dvinės negalios, nuo apatijos ir „prityrusių“ žmonių. Maironis matė, kad žmogaus dvasia, deja, susensta greičiau už kūną. Jo kūryboje rasime akcentuojamą ne tiek fizinę, kiek dvasios senystę, skausmą dėl išduotų jaunystės idealų.

Iš anksto nuogąstaudamas, kad pasaulietinis gyvenimas ves į kasdienybės liūną, privers anksčiau ar vėliau išsižadėti svajonių, Maironis pritarė A. Vytarto ketinimui ir pats pasiryžo stoti į dvasinę seminariją. Religiniai išauklėtas tėvų, motinos iš mažų dienų paskirtas į kunigus, jis tarësi atrasiąs kunigystėje prieglobstį nuo susmulkėjimo ir buitiškumo. Aiškiai matyti, kad jaunuolio pastangos pasukti kunigo keliu nebuvo vienareikšmės: jų būta ne tik religinio, bet ir abstraktesnio pobūdžio. Kaip parodė ateitis ir netrukus žengti pirmieji žingsniai jos link, dvasinėje seminarijoje Maironis rado ne savo pagrindinį ir vienintelį tikslą, o išeitį, kurią piršo humanitarinio profilio inteligenčiams tuometinės Lietuvos visuomeninio gyvenimo sąlygos.

Tėvui uždraudus stoti į seminariją po keturių klasių ir privertus baigti visą gimnazijos kursą, o A. Vytartui jau pasitraukus iš gimnazijos, Maironis liko vienas. Dabar

jis pajuto netikėtai stiprų grožinės literatūros poveikį: ėmė ryškėti jo literatūriniai interesai. Vyresnėse klasėse Maironis daug skaitė, rašė brandžius, mokytojų dėmesį patraukusius rašinius, ēmési poeto plunksnos. Taip gimė visas sasiuvinis lenkų kalba sueiliuotų, o vėliau paties sunaikintų kūrinelių. Žavėjo A. Mickevičiaus, J. Slovackio, A. Puškino, V. Žukovskio, M. Lermontovo poezija, kupina įkvėpimo ir grožio.

Sprendžiant iš to, kad Maironis jau reiškėsi kaip poetas, jo ankstyvasis sąlytis su poezija, o ir apskritai menu, turėjės būti labai stiprus. Meninių įspūdžių kaupimo metas buvo trumpas, bet intensyvus, paakintas jau besiveržiančios į saviraišką menininko prigimties, todėl nepripažįstantis pasyvios kontempliacijos. Jaunuolis degte degė poezija, susižavėjimą kuria jis netrukus išsakė poemos „Tarp skausmų į garbę“ posmuose. Gal jau tada jaunas vaikinas svajonėse matė save tokį garsų kaip Adomą Mickevičių. Bet visa tai tuo tarpu dar neturėjo realaus pagrindo. Buvo svajonėmis, ir tiek. Reikėjo dar papildomų, labai didelės jėgos, tiesiog sukrečiančių stimulių, kad abstrakti svaja įsikūnytų. Ir toks stimulas atsirado. Juo buvo meilė, kuri sudrumstė vaikino širdį, priplidydama ją ne tik palaimos, bet ir gilių dramatiškų išgyvenimų. Dabar ant pavojingos ribos atsidūrė jo išsvajotieji ketinimai, jo planai. Šitokią sukrečiančią psichologinę situaciją mes regime pavaizduotą poemoje „Tarp skausmų į garbę“, vėliau „Jaunojoje Lietuvoje“, gerokai autobiografiškuose Maironio kūriniuose. „Žemės tinklų“ baimė privertė operatyviai ir racionaliai apmąstyti būsimus savo žingsnius. Taip gimsta sumanymas išvykti iš Lietuvos ir studijoms pasirinkti pasaulietišką objektą — literatūrą, taip asmeninių išgyvenimų dirvoje susiformuoja viena svarbiausių Maironio kūryboje būsimo pašaukimo, siekiamo idealo problema, to meto Lietuvos istorinio gyvenimo fone įgavusi nepaprasto universalumo ir svarbos.

1883 metų rudenį Maironis įstojo į Kijevo universite-

to Istorijos-filologijos fakultetą studijuoti literatūros, bet studijavo tik vieną semestrą, nes būtent tada, per tokį trumpą laiką, galutinai subrendo jo požiūris į savo ateitį. Kijeve Maironis sužinojo apie prasidėjusį ir didelį mastą įgavusį ukrainiečių, slovakų, serbų, čekų nacionalinius išsivaduojamuosius judėjimus, tada paėmė į rankas ir pirmą kartą perskaitė pradėjusią eiti lietuvių „Aušrą“. Visa tai suteikė jo polėkiams naujų impulsų: pasi-juto galis būti naudingas ne tik sau, bet ir savo vargs-tančiai, carizmo engiamai liaudžiai. Veržli, aktyvios ir kilnios visuomeninės veiklos trokštanti būsimo poeto pri-gimtis atrado dékingą dirvą. Taip baigėsi dvejonių ir abstrakčių samprotavimų laikas. Nuo dvidešimties viene-rių metų Maironis ryžtingai stojo į patriotinės veiklos kelią. Nacionalinio atgimimo epocha anksti suformavo jį kaip gilią, pilietiškai nusiteikusią asmenybę, suteikė būsimam galingam skrydžiui reikalingos jėgos.

1884 metais Maironis pargrįžo į Lietuvą ir įstojo į Kauno dvasinę seminariją. Būsimą kunigą, poetą ir tė-vynės patriotą viliojo K. Sirvydo, M. Daukšos, K. Donelaičio, A. Juškos, M. Valančiaus ir A. Baranausko pavyzdžiai. Jau pirmaisiais savo patriotinės veiklos žings-niais Maironis stojo į klerikalinės krypties lietuvių nacio-nalinio judėjimo vagą, nueidamas sudėtingą ir prieštarinę ideologinį kelią, kuriame nuolat regime nepaprasto taurumo ir jėgos patriotizmą, bažnytinės ideologijos šešelius ir atvirą, bejėgę nuslėpti savo sielos skausmus kunigo-poeto dramą. Šių trijų komponentų vienovė ir kaita sudaro Mai-ronio kūrybos — ir ypač akivaizdžiai lyrikos — idėjinį turinį.

Maironio kūryba stebinančiai vientisa. Čia nėra esmi-nių pokyčių, tuo labiau lūžių. Jos ploto esmingiau ne-suaižė nei žanrai, nei istorija, tikrai nestokojusi didelių permainų ir įvykių, nei vidinė rašytojo asmenybės rai-da. Eiléraštis čia glaudėsi prie eiléraščio, draugiškai sū-tilpdami į „Pavasario balsus“ ir, regis, tik laimėdami iš

tokio glaudumo ir draugystės, organiškai papildė vienas kitą. Tas pats ir su poemomis. Jos — visos keturios, pradedant „Tarp skausmų į garbę“ ir baigiant „Mūsų vargais“ — sudaro tarsi vieningą visumą, pasakoja tą pačią istoriją. Jų artumas „Pavasario balsams“ taip pat labai ryškus. Prisišiejo prie ankstesnės kūrybos ir jau kažkuo šiauriškas Maironio istorinių dramų pasaulis. Jų iškilminga rimtis, didelis gyvenimiškos patirties ir filosofijos tūris — tai vis toji pačių jaunystės svajonių, aukštų idealių skrydžio tąsa, deja, atsispinkėjusi nusivylimu ir nuovargio sudrumstoje rašytojo meninėje pasaulėjautoje.

Ir vis dėlto Maironio kūrybos pasaulis permainingas. Iš jo į skaitytoją prabyla ištisas įvairiausiuojausmų, išgyvenimų, nuotaikų srautas. Jis sudėtingas ir prieštarinės, nes pagrįstas analogiška Maironio vidinio pasaulio dinamika, objektyvios tikrovės kaita. Daug dėmesio poeto kūrybos kreivei nubrėžti, vidinei logikai atskleisti, paskyrė V. Mykolaitis-Putinas, pirmasis taip ryžtingai iškėlęs į paviršių giliai nugrimzdusias jo dramatizmo versmes. Ideologinis Maironio kūrybos pamatas, rašytojo santykis su socialiniais veiksniiais giliai išstudijuotas ir konceptualiai suformuluotas K. Korsako straipsniuose. Rašytojo gyvenimo ir kūrybos vaizdas nuosekliai atskleistas Ž. Zaborskaitės monografijoje.

Ankstyvasis Maironio kūrybos tarpsnis apima laikotarpį nuo pirmosios publikacijos „Aušroje“ iki 1905 metų (tada išėjo antrasis, papildytas naujais kūriniais „Pavasario balsų“ leidimas). Tai pats produktyviausias ir reikšmingiausias rašytojo kūrybos periodas. Būtent jis išugdė lietuvių kultūrai Maironį — poetą, kurio bundantis talentas jau pasižymėjo stebinančiu aktyvumu ir greita branda. Netgi visiškai jaunas būdamas, Maironis, kaip ir vėliau, dirbo kryptingai, nesišvaistė tuščiais sumanytis, tesėjo pradėtus užmojus. O tų užmojų buvo nemaža.

Seminarijoje Maironis atrado susibūrusį tokių pat kaip jis „litvomanų“ būrelį ir visa širdim atsidėjo patrio-

tinei veiklai. Iki 1888-ųjų, seminarijos baigimo metų, periodikoje pasirodė tik du pradedančio poeto eiléraščiai („Aušroje“ buvo išspausdintas eiléraštis „Lietuvos vargas“, o „Šviesoje“ — „Broliai, į darbą!“), bet sukurta turėjo būti daugiau, nes tarp patriotiškai nusiteikusio jūnimo Maironis garsėjo kaip talentingas poetas. „Kai patekdavo mums jo eilės, mes jas skaitydavome nelyginant evangeliją³, — prisiminė vienas bendramokslių. Oficialijoje — niūrios ir sulenkėjusios, negailestingos „litvomaniškumui“ — dvasinės seminarijos atmosferoje jau krovė pumpurą pirmieji „Pavasario balsai“.

Ėmėsis patriotinės veiklos šitokiomis sąlygomis, Maironis (tuomet Jonas Mačiulis — sulenkintai Maciuievicius) turėjo laikytis griežtos konspiracijos. Pirmieji darbai buvo išspausdinti Zvalionio, Zanavyko, St. Garnio slapyvardžiais. Netrukus, prisdengus pseudonimu, buvo išspausdinti ne tik eiléraščiai, bet ir Lietuvos istorija, parašyta taip pat po dvasinės seminarijos stogu. Iš studentiškų Kijevo universitete sukauptų konskretų išryškėjo „Apsakymų apie Lietuvos praeigą“ kontūrai. Trečiamame šio darbo leidinyje (1906 m. Peterburge išėjo Maironio (S. M-lio) „Lietuvos istorija“) Maironis taip nupasakojo savo „Apsakymų...“ parašymo ir publikavimo aplinkybes: „Užbaigiau tą darbą 1886 m. ir po ketverių metų atspausdinau apsirinkęs Zanavyko pseudonimą. Jau be jokios atmainos ir be mano žinios buvo knygutė atspaussta antrą kartą 1903 m. Tilžėje. Neturėdamas laiko išdirbtį platesnės mūsų istorijos ir perdirbęs savo jaunuju metų darbą, spausdinu jį dabar trečią kartą⁴. Vaižgantas aprašė, kiek sunkių pergyvenimų ir nuogąstavimų sukelė „Apsakymų apie Lietuvos praeigą“ persiuntimas spausdinti į Tilžę. Apsiėmės tai atliki Pranas Urbonavičius prisiminė: „Maironis-Zanavykas būtinai reikalavo, kad

³ Tumas J. Jonas Maironis-Mačiulis, p. 36.

⁴ Lietuvos istorija su kunigaikščių paveikslais ir žemėlapiu ir Lietuvos rašliaivos apžvalga. Parašė Maironis (S. M-lis). Peterburgas, 1906.

jo rankraštį perrašydinčiau ir tik tada spaudon paduočiau. Rankraštis ne be mano kaltės atsirado Tilžėje, nes aš j tai nereagavau. Rankraščio, nė Maironio rašto nebeturiu; visa tai žuvo 1891 metų rudenį, sušlapę paminiųjy, kur aš visa tai laikiau savo „Baublyje“— išdubusiamė medyje⁵.

Savarankiškos mokslinės vertės Maironio „Lietuvos istorija“ neturi, bet joje jau keliamos ir teigiamos savo metui naujos ir progresyvios idėjos, nueinant toliau už kitus XIX a. istorikus — T. Narbutą, S. Daukantą. Maironis nesutiko su tuo, kad jo tėvynė palaidota po garsios praeities griuvėsiai. „Jis yra pirmasis Lietuvos istorikas, kuris paseka tautos kelią nuo tų laikų, kai ji iškilo iš priešistorinių amžių glūdumos, iki pat savo gyvenamojo meto, suvokdamas šį procesą kaip ištisinį ir nenutrūkstamą⁶. Netgi Maironio „Lietuvos istorijos“ pratarmė yra labai brangi savaja tėvynės meilės koncepcija. Paprastais, įtaigiais žodžiais aiškinama savo tautiečiams, kas yra tėvynė ir kokia ji miela, kaip reikia ją pažinti: „Žemė, kur mes gimėme, augome ir pasenome, yra mums brangi ir miela; mylime ją kaip vaikai savo motiną, o jei kartais tenka persiskirti su ja ir išvažiuoti į tolimą šalį, tai sunku užturėti krintančias ašaras ir nuraminti suspaustą širdį. Kiekvienas, rodos, žmogus turi tarytum įgimtą tą meilę, kiekvienam yra brangi tėvynė. Bet negalime tikrai ir išmintingai mylėti savo žemės, nežindami jos praeigos ir istorijos⁷.

Pirmasis, toks ankstyvas, susidomėjimas Lietuvos istorija Maironio biografijoje nebuvo atsitiktinis. Jis atitiko šio žmogaus prigimtį, jo idėjinius uždavinius. Istorijos dvelksmas juntamas visų žanru rašytojo kūriniuose. Jis siekia pačias Maironio kūrybos viršunes: eiléraščius „Vilnius prieš aušrą“, „Trakų pilis“, „Milžinų kapai“. „Lietuvos istorijos“ pratarmėj išsakytos mintys padeda supras-

⁵ Tumas J. Jonas Maironis-Mačiulis, p. 37.

⁶ Zaborskaitė V. Maironis. V., 1968, p. 55.

⁷ Maironis (S. M-lis). Lietuvos istorija, p. 3.

ti, kaip stipriai rašytojas buvo pamilės savo kraštą, kaip niekada nenorėjo su juo skirtis, o jei trumpam išsiskirdavo, patirdavo neišsakomą graudulį ir ilgesj. Iš čia tik vienas žingsnis į vieną garsiausią poeto kūrinių — eilėraštį „Vakaras (Ant ežero Keturių kantonų)“.

Istorinės tematikos kūriniais rašytojas siekė vieno tiksloto — ugdyti lietuvų tautinę savigarbą ir savimonę, iškelti jų širdyse tėvynę kaip vieną svarbiausių, gal net pačią esmingiausią dvasinę vertybę. Siuo atžvilgiu Maironis lietuvų dvasinei kultūrai nusipelnė nepaprastai daug. Pratęsdamas anksčiau cituotą mintį, kad Maironis yra daugiau negu rašytojas, V. Mykolaitis-Putinas paliudijo, kad poetas jo kartai padėjo „rasti save, apsispresti ir visą amžių pasilikti su savo kraštu, su savo tauta“.⁸

Lietuvos grožiui, jos garsui apdainuoti Maironis paskyrė pirmąją poemėlę, pavadinęs ją skambiai ir aiškiai — „Lietuva“. Su ja susiję svarbūs, nemaža nulémę poeto ateitį išgyvenimai.

Kai 1888 metų vasarą, jau baigdamas seminariją, prieš išvykstant namo atostogų, Maironis su pagarba ir viltimi įteikė savo rankraštį A. Baranauskui, jis tikėjosi sulaukti iš garsaus lietuvų dainiaus, „Anykščių šilelio“ autoriaus, bent pritarimo arba palankios kritikos. Deja, sulaukė ko kito. Ibaugintas caro valdžios represijų, susijusių su 1863 metų sukilio malšinimu ir Peterburgo dvasinės akademijos lietuvų patriotinės draugijos „Baublio respublika“ demaskavimu, A. Baranauskas buvo jau nebe tas žmogus. Jis niūriai ir tragiškai gūžėsi į dvasininko pareigų ir mokslininko lukštą, atsakymą jaunam poetui per davė atvirai per akademijos vyresnybę, tuo būdu pasmerkdamas jį viešumai. Be abejo, kad Maironiui toks A. Baranausko poelgis buvo nelauktas, tačiau jis liko tvirtas savo įsitikinimais, nesusvyravo ir iš pasirinkto kelio nepasitraukė. Jis suprato A. Baranauską ir atleido jam viską, išskyrus tai, kad šis pražudė tokią retą, Lietuvai taip reikalingą gamtos dovaną — poeto talentą.

⁸ Mykolaitis-Putinas V. Literatūros vertybų ieškant, p. 55.

„Trumpoje lietuvių rašliavos apžvalgoje“ Maironis rašė: „„Anykščių šilelis“ — tai tikras perlas mūsų poezijos, ir negalima nesigailėti, kad poeta taip anksti, dar klieriku būdamas (1859), tą veikalą parašęs ir parodęs stambų poetišką talentą, paskui jį užkasė, nesirūpindamas apie jo gilesnį išlavinimą, métymasis nuo vieno dalyko prie kito ir tik retkarčiais, kaip laiko pragaišinimui, ši tą eilėmis ant greitosios sumegzdamas“.⁹ Karčios A. Baranausko pamokos nepraėjo veltui: jos net sustiprino Maironio ryžtą išsilaikti istorinių aplinkybių komplikuotame XIX a. pabaigos — XX a. pradžios lietuvių poeto kelyje.

Tik prie poemėlės „Lietuva“ Maironis jau negrijžo... Jos rankraštis saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje. O „Lietuvos“ motyvus poetas subrandino ir perkélė į po trisdešimties metų parašytą savo lyrikos šedevrą „Lietuva brangi“, į gražiausius poemų „Tarp skausmų į garbę“ ir „Jaunoji Lietuva“ posmus.

1888—1893 metų tarpsnis Maironiui buvo labai intensyvus. Maždaug per tą laiką jau susiformavo dvi pirmosios poeto knygos: „Pavasario balsai“ (i kurią jėjo ir libretas „Kame išganymas“) bei atskiru leidiniu išėjusi poema „Tarp skausmų į garbę“. Kaip rodo tolesnė perspektyva, tai buvo pats veržliausias, daugiausia šio rašytojo kelyje nusvéręs metas. Jo savitumą nulémė visuomeninio gyvenimo sąlygos ir Maironio asmeninės savybės.

Per du paskutinius XIX a. dešimtmečius lietuvių nacionalinis judėjimas buvo įgavęs didelių užmojų. Tai buvo šviesių vilčių ir energingos veiklos metas, konsolidavęs tautą. Pirmasis Maironio kūrybos periodas brangus tuo, kad atstovavo progresyvioms nacionalinio judėjimo idėjoms. „Kuo didelis lietuvių literatūroje Maironis?“ — klausė K. Korsakas ir atsakė: „Jis didelis visiškai ne tuo, jog dainavo tėvynės meilę. Jis didelis todėl, kad tinkamai

⁹ Maironis (S. M-lis). Lietuvos istorija, p. 245.

ir tinkamu metu sugebėjo prabiliti apie tą meilę. Užtat toji meilė jo kūryboje buvo ne įkyri abstrakcija, o konkreti savoka, išreiškianti kyylančios mūsų buržuazinės intelligentijos ir klasiškai sąmonėjančios valstietijos socialines, kultūrines, politines aspiracijas. <...> Rašytojo kūrybos ideologinė reikšmė visuomet matuojama tuo, kiek glaudžiai ji yra susijusi su progresyviomis epochos idėjomis. Maironis tikrai savo poezyjoje ištengė rasti sasają su tomis progresyviomis epochos idėjomis net ten, kur, rodomi, tai mažiausiai galėjo būti įmanoma¹⁰.

K. Korsakas akcentavo pažangų anticarinj ir antidvarininkiską Maironio kūrybos pobūdį, pabrėžė, kad tuometinėje Lietuvos visuomeninėje situacijoje buvo įmanomas plačiausia prasme suprastas patriotizmas, vienijantis viesus, net priešingus visuomenės sluoksnius „bendrai kovai prieš bendrą priešą, nors tos kovos laimėjimais buvo lemta naudotis toli gražu ne visiems lygiai. Tatai suteikė Maironio kūrybai, be nedidelių išimčių, plataus nacionalinio universalumo atspalvį“.¹¹

Optimistišką epochos dvasią ryškiausiai atspindėjo „Pavasario balsai“. Jų pavadinimu poetas taip taikliai nusakė savo kūrybos idėjinį patosą, kad „Pavasario balsų“ metafora prigijo Maironiui visiems laikams.

Pirmieji „Pavasario balsai“ (1895) jau atskleidė kone visą Maironio kūrybos programą. Juose iškilo būdingi motyvai, susiklostė estetikos pagrindai. Jau tada skaityojas perskaitė eiléraščius „Taip niekas tavęs nemylės“, „Tėvynės dainos“, „Pavasaris“, „Užtrauksme naują giesmę“, „Mano gimtinė“, „Milžinų kapai“, „Nuo Birutės kalno“, „Išnyksiu kaip dūmas“ ir daugelį kitų tokų brandžių kūrinių, kad sunku įtikėti parašius juos vos įžengusį į literato kelią jauną poetą. Juose jau buvo viskas, už ką taip vertiname Maironį: ir aiškiai suformuluotos kilnios idėjos, ir poetinės išraiškos grožis, jos papras-

¹⁰ Korsakas K. Vietoj Maironio nekrologo.— Kn.: Korsakas K. Literatūros praeitis. V., 1983, p. 778.

¹¹ Ten pat, p. 779.

tumas ir skambumas. „Pavasario balsai“ apvainikavo vi-sas XIX a. lietuvių poetų pastangas, tapo mieliausia skaitytojui lyrikos knyga. Maironis subtiliai išreiškė me-niškąją sielą, o jo vardas nuskambėjo tarp garsiausių Lietuvos dainių. „Pavasario balsai“ pralenkė visą ne ma-žiau nuoširdžią ir idėjiškai aktualią „Aušros“ poeziją ir jau tiesė lietuvių lyrikai ateities kelius.

Daug širdies kaitros atidavė poetas ir kitiems kūri-niam: libretui „Kame išganymas“, poemai „Tarp skaus-mų į garbę“. Abu kūrinius labai mylėjo, nes juose atvi-rai, su jaunystei būdinga romantika ir polemine aistra svarstė savo ir to meto jaunu žmonių kelyje iškilusias problemas.

Maironis didelis bei reikšmingas ir tuo, kad sukūrė ryškią meninę asmenybės konцепciją. Jos kontūrai išky-la virš pavaizduotojo pasaulio kaip autoriaus dvasinė esmė, kaip amžinas jo sielos alkis, ieškojimai ir troški-mai.

Žmogus, jo veržimasis į laimę, į būties pilnatvę, jo klystkeliai tiek visuomeninėje, tiek bendražmogiškoje plot-mėje sudaro šio rašytojo kūrybos išeities tašką ir centrą. Iš jo srūva gyvybė į atskirus žanrus ir kūrinius. Iš esmės Maironio — kaip visų didžiųjų menininkų — kūryba yra ne kas kita, kaip tik gyvenimo prasmės ieškojimas. Baimė, kad gyvenimas ištirps tuščiai, be šviesaus pėdsako, abe-jonės („Ar vardas kieno nenuskendės išliks, / Kaip valtis vikrus iš verpetų?“) vedė Maironį ir į patriotinį, ir į me-ditacinių eilėraštį, įsipynė netgi į pačią asmeniškiausią kū-rybos dalį — meilės lyriką, tapo akstinu parašyti libretui „Kame išganymas“ ir poemai „Tarp skausmų į garbę“.

Maironio kūrybos žmogus neleidžia sau gyventi pasy-viai, rūpintis tik savimi. Poeto kūrinių arena dramatiška ir didinga. Čia grumiasi skirtingi, priešiški vienas kitam žmogaus esmės aspektai, nesuderinami polinkiai, potrau-kiai, aistros. Čia vyksta žemiškojo ir idealaus prado, sva-

jonės ir realybės kova. Lyrikoje ją išreiškia žemės ir dangaus motyvų opozicija. Suradęs tvirtą atsvarą visuomeninėje lyrikoje, Maironis dažnai ją praranda platesnės egzistencinės problematikos kūriniuose. Juose laimė vaizduojama tik kaip iliuzija. „Bet laimę sutiksi ant žemės retai. / Ji taip kaip pavasario šypsos saulutė“, — rašė poetas poemoje „Jaunoji Lietuva“. Geidžiamą, trokštamą, bet, deja, neįmanomą harmoniją gimdo liūdesj. Jo spalvų Maironio kūryboje nemaža. Iš čia vingiavo kelias į eileraštį elegiją, eileraštį romansą, eileraštį dramą.

Esminiais meninio pasaulėvaizdžio bruožais Maironis—romantikas. Romantikai svajojo apie tai, kas potencialu, ko norisi, grumdamiesi su realybės nuoboduliu ir netobulumu. Galimybė jiems pakeisdavo realybę, dominavo jos atžvilgiu. Ir Maironis, kaip poetas ir kaip žmogus, išsigelbėjimą matė trapiuose iliuzijų tiltuose. Jo kūryboje nuolat iškyla kankinio, pasišventėlio, galinčio savo kančia ir pasiaukojimu atpirkti žmoniją, paveikslas: „Juk šviečia tik deganti žvakė“. Gyvenimo kaip aukos samprata rašytojo kūryboje yra viena esminių. Ją pagrindė gyvenimiškoji ir kūrybinė poeto nuostata, joje susikryžiavo pasaulietiniai ir religiniai, bažnytinės ideologijos įskieptyti momentai.

Iš pirmo žvilgsnio Maironis atrodo harmoningas, vienisas, netgi, pasak Vaižganto, majestotiškas. Tačiau geriau įsižiūrėjus jis ir skaudžiai disharmoniškas. Suderinti kunigą ir poetą nebuvo lengva. Dviejų asmenybės projekcijų sandūroje mezgėsi aštri kolizija. Abu to paties žmogaus poliai turėjo savą nepajudinamą logiką, reikalavo savo teisių, diktavo netgi priešingą individu subordinaciją. Religinės pasaulėžiūros moralinių dogmų šviesoje nublankdavo žemiška, likdavo tik nustelbianti „amžinosios teisybės“ šviesa, ryškiai įsižiebusi viename pirmyjų eileraščių „Jei žemė širdj viliojo“. Maldoje Maironis matė nusiraminimo šaltinį, padedantį pakilti virš gyvenimo smulkmenų, atrasti tikrąsias dvasines vertybes. Maironis aktualizavo pačią maldai būdingo vidinio susi-

kaupimo būseną. Maldos traktuotė jo kūryboje artima meno sampratai. Jos, poeto akimis, daug kuo sutampa. Maldai ir menui žmogus atveria savo sielą. Jie „gydo kančias paslapčiausias visas“ (eil. „Malda“). Charakteringa, kad šiame ir panašiuose eilérašiuose poetui net neprireikia iš tikro melstis ir minėti dievo vardo. Maironio poetinėje sistemoje maldos ir meno tikslas tas pats— žadinti žmogaus širdyje taurius siekimus („I širdj giesmėmis šneku, / Joj žadinu dievybę“). Taip poeto traktuojama „dievybė“ tampa tiesiog kilnumo, žmogiškumo metafora (eil. „Ne pranašas, aš ne kovot...“). Nekeista, kad dievas Maironio poetinėje sistemoje vis dėlto yra visko pradžia („Kam man Tu, Viešpatie, davei / Tą karštą širdį vien kenteti?“) ir galutinis, aukščiausios moralinės atskaitos taškas („Mea culpa! į krūtinę / Nusižeminės mušuos,— / Spindi siela diemantinė, / Spindi ašarų lašuos“). Religinės moralės šviesoje Maironio poezijos lyrinis subjektas regėjo savo gyvenimą, religijoje ieškojo užuojaus ir paramos. Bet visos religinės Maironio aspiracijos turi ir platesnį kontekstą. Jose dominuoja ne tiek religinis, kiek bendražmogiškasis turinys, dažniausiai sunkią valandą atsiveria skausmingoji, pažeistoji žmogaus dvininė esmė. Jiems netrūksta demokratizmo ir socialinės nuoskaudos elementų, atispindi visuotinė vargstančio žmogaus situacija. Pritaikydamas biblinius motyvus, Maironis kartais prabyla kone kovingais lozungais („kas nesa gyvatą, tas mirti nebijo...“), turinčiais rašytojo kūrybai būdingą platesnę herojiško stoicizmo prasmę, tinkančią ir patriotinės Maironio lyrikos situacijai. Gynasis religinis eiléraštis Maironio kūryboje nebuvo populiarus: tokį savatikslių kūrinių poetas nerašė. Už religinio pobūdžio aspiracijų čia dažnai slepiasi kitoks — „pritaikomas“ turinys, politinė potekstė (pavyzdžiui, prašymas grąžinti Lietuvai Vilnių: „Sugrąžink mūsų Vilnių, išplėštą tévynei!“). Iš dalies tuo galima būtų paaiškinti ir tą aplinkybę, kad grynai religinis Maironio eiléraštis neturėjo pritarimo net dvasininkijos sluoksniuose. „Dogma-

tikos žvilgsniu čia pasakyta labai maža, o ir poezijos žvilgsniu taip pat daug ko trūksta“,— rašė A. Jakštas („Mūsų naujoji poezija“, p. 25). Prieštarinės tendencijos išryškėja ir geriausiose Maironio poemose.

„Poema iš dabartinių laikų“— skelbė „Tarp skausmų į garbę“ paantraštė, o pratajmėje autorius dar pažymėjo: „Poemos temą paėmiau iš man žinomų atsitikimų, permainės tikтай vardus ir pavardes“¹². Toks greitas reagavimas į savo meto problematiką, kaip ir drąsus, lietuvių literatūrai novatoriškas paties autoriaus patirties iškėlimas į kūrinio idėjinį centrą, liudijo Maironio asmenybės dvasinį aktyvumą. Rašytojo idealai, etinės normos išplaukė iš jo charakterio ypatybių, jo dvasinės struktūros ir buvo motyvuojami gyvenamojo meto bei romantinės literatūros ypatybių. Maironis ir gyvenime, ir kūryboje modeliavo savo asmenybę, romantizavo ją, pritaikė prie herojiškų epochos reikalavimų. Didelio poveikio šia prasme rašytojui turėjo lenkų romantinė literatūra: A. Mickiewicius, J. Slovackis, J. I. Kraševskis ir kiti menininkai, įvedę į savo kūrybą poeto šauklio paveikslą, išreiškiantį engiamos nacijos balsą. Erškėčių taku žengia poemos „Tarp skausmų į garbę“ veikėjas Juozas Vilaitis, daugeliu savo bruožų (maištinga, poetiška siela, pabrėžta heroika, melodramatika) primenantis ir patį autorij. Dėl klerikalinių tendencijų (pagrindinis veikėjas pasuka kunigo keliu, propaguoja klerikalų vaidmenį XIX a. pabaigos lietuvių nacionaliniam judėjimui) kūrinys buvo savo metu smarkiai kritikuotas. Aptardamas Maironio prieštarinumą, K. Korsakas pastebėjo: „Maironio poeziijoje šalia aiškiai progresyvių elementų galima rasti ir apsčiai reakciniių motyvų. Ypač vėlesniuoju periodu, po 1905 metų. Kata likybė, kurią Maironis savo kūryboje nors ir degradavo ligi vienodo lygio su patriotizmu, vis dėlto varžė jo kūrybinių užsimojimų radikalumą. Tuo atžvilgiu jau tada buvo mūsų visuomenėje žmonių, kurie sugebėjo ne tik

¹² Tarp skausmų į garbę. Parašė St. Garnys. Tilžė, 1895, p. 4.

griežtai skirti tuos du elementus, bet ir patį patriotizmą suprasti daug plačiau, daug radikaliau, negu jį daugeliu atžvilgių suprato Maironis. Reikia tik prisiminti „Varpo“ grupės žmones. Vien savo idėjinėmis pozicijomis Maironis nebūtų pasidaręs toks svarbus mūsų literatūros veiksnys, koks iš tikrujų jis buvo“.¹³ Tačiau, kaip toliau pabrėžė K. Korsakas, Maironis dar buvo didelis menininkas. Daug jaunatviško žavesio ir artistizmo randame ir pirmojoje Maironio poemoje, kurios reikšmė lietuvių literatūrai ir visuomenei tuo dar neišsemama: poema suvaidino aktyvų vaidmenį lietuvių tautos kovoje prieš carinę priespaudą.

Maironis labai anksti ėmėsi didesnės apimties kūrinių. Jaunam rašytojui sunku buvo mobilizuoti plačią siužetinę medžiagą, įveikti poetinės išraiškos sunkumus. Trūko ir individualios patirties, ir lietuvių literatūrinį tradicijų. Juk Maironis ir čia buvo novatorius — jis pirmasis žengė romantinės poemos keliu. V. Zaborskaitės nuomone, „jeigu pabandytume poemą sugretinti su bet kuriuo Maironio lyrikos šedevru, ji šito sugretinimo neišlaikytų: per daug trūkumų yra ir jos turinyje, ir formoje. Bet vis dėlto ji parašyta to paties meistro ranka, sušildyta tos pačios širdies gyvybe: negalėdami priimti jos visos — mums trukdo daug kur įsibrovusi netiesa, daugelyje vietų grožio stoka — mes vis dėlto niekad nesiuliausime gérėjesi joje išsakytyj jausmų taurumu, jos gavia ir šviesia lyrika, kuri džiugino ir drąsino amžininkus“.¹⁴

Iš pradžių be galio džiaugėsis savo „mylimiausiu kūdikiu“ poema „Tarp skausmų į garbę“, Maironis gana greitai nuo jos atšalo, leidėsis kritikų įtikinamas, kad kūrinys turjs būti pataisytas. Taip atsivėrė kelias į „Jaunąją Lietuvą“ — Maironio poemų poemą, visų pripažintą meniškiausią iš visų rašytojo epinių kūrinių.

¹³ Korsakas K. Vietoj Maironio nekrologo, p. 779.

¹⁴ Zaborskaitė V. Maironis, p. 251.

Kaip rodo antrojo Maironio „Raštų“ tomo pavadinimas, rašytojas savo poemas vadino epu, suteikdamas joms reikšmingumo ir tam tikro iškilmingumo, pabrėždamas jų dokumentaliają, tautos istorinių gyvenimą atspindinčią prasmę. Tarsi lietuvių istorinių žygių kronikininkas Maironis poemoje „Jaunoji Lietuva“ apėmė plačią lietuvių nacionalinio judėjimo panoramą, rašė šį kūrių su didele meile ir atsakomybe. Nors „Jaunoji Lietuva“ išaugo iš to paties gemalo, kaip ir „Tarp skausmų į garbę“, netgi to paties siužeto, ji žymi jau naują Maironio kūrybos pakopą.

Keitėsi istorinių įvykių eiga, kartu rašytojo santykis su vaizduojamaja medžiaga. Ji objektyvėjo, tolo nuo rašytojo. Nuo šiol poemose Maironis nesimes taip beatodai-riškai į vaizduojamų įvykių sūkurį. Jis neišvengs auto-biografiškumo, bet sykiu mēgins išlaikyti pusiausvyrą, tarsi stebėdamas aprašomą istoriją iš šalies, ne tiek ją iš-gyvendamas, kiek liudydamas.

Kūrinys vertingas savo istoriniu, visuomeniniu aktualumu. I poemą „Jaunoji Lietuva“ įsiliejo gausi Lietuvos istorijos medžiaga: „Aušros“ steigimas, įvairių kultūri-nių draugijų bei grupuočių veikla, kova dėl spaudos at-gavimo, ideologiniai luomų ir sluoksnių ginčai, 1905 metų revoliucija ir porevoliucinė nacionalinio sąjūdžio situ-acija. Pati istorijos raida pateikė naujų faktų ir prašyte prašési meniškai apibendrinama. I kūrinio centrą jau kelintą kartą Maironis vėl iškelia Lietuvos idėją ir visuo-meniškai naudingos veiklos problemą. Poemoje išryškėjo Maironio ideologinės pažiūros, jo simpatijos ir antipati-jos.

Kritišką ugnį poetas nukreipė prieš sulenkėjusią Lie-tuvos bajoriją ir aristokratiją („Dvasia svetima jų gai-vinami kūnai“), prieš nacionalinio judėjimo jėgų skai-dymąsi, atkakliai gindamas ir lyrikoje tvirtai ir plačiai prigijusią tautinės vienybės poziciją, jau tuo metu virtu-sia utopija. Be to, skelbdamas vienybę ideologinėje plot-mėje, Maironis ją suprato kaip klerikalizmo hegemoniją.

Tuo atžvilgiu Maironis „nedviprasmiškai siejasi su konservatyviuoju nacionalinio sąjūdžio sparnu“.¹⁵ Bet „Jaunoji Lietuva“ stipri šviesiųjų judėjimo momentų poetizavimu. Kūrinys aukštino iš carizmo priespaudos kylančią Lietuvą, apgaubdamas romantikos aureole grupelę (kaip vaizduojama poemoje) išlikimų savo tévynei širdžių, kurios atlaikė carizmo represijas, atkakliai skynė kelią į šviesą. Maironis davė mūsų tautai herojiškus žmonių paveikslus. Kaip tikras tautos kankinys miršta nuo džiovos, įgytos cariniame kalėjime, pagrindinis poemos veikėjas Juozas Rainys, kurio apoteozė sudaro vieną svarbiausių kūrinio idėjinių momentų. Šio romantiško paveiksllo fone dar labiau sutirštėja niūrios rūsties gaidos, nukreiptos į lengvu gyvenimo keliu nuėjusį jaunimą.

„Jaunoji Lietuva“ reikšminga ir savo idėjomis, autoriaus drąsiai formuluojamomis koncepcijomis, ir turtinga savo nuotaikų gama. Nors čia poetui sekësi kiek sunkiau negu eileraščiuose, tiek „Tarp skausmų į garbę“, tiek „Jaunoji Lietuva“ reprezentavo Maironį visos XIX a. poezijos fone kaip savitą jausmo reiškėją, kaip poetą, kuriam pavaldūs labai įvairūs nuotaikų būviai. Į ypatingą Maironio kūrinių emocionalią jégą yra atkreipęs dėmesj dar Vaižgantas, vėliau tam daug dėmesio skyrė V. Mykolaitis-Putinas, kuris pažymėjo, kad „ne vien idėjomis Maironis veikė skaitytoją“.

Poema, kaip šiandien skaitant regis, reikšminga ir tuo, kad Maironis vienas pirmųjų lietuvių literatūroje taip ryškiai į visuomeninės veiklos areną išvedė moterį. Vėliau moteriškajį pradą, jo lemiamą įtaką visuomenei vaizdavo Vydiunas, vadovaudamas rytų filosofija. Maironis šiuo atveju éjo savitu keliu. Švelnų, bet dvasiškai atsparu moteriškumą jis iškélė kaip herojišką, vyro tvirtumą papildantį elementą, parodydamas, kad moteryje slypy daug visuomenei reikalingų dvasinių vertybų. Vaizduodamas jaunos aristokratės Jadvygos Goštautaitės likimą,

¹⁵ Zaborskaitė V. Maironis, p. 72.

jos pasišventimą tėvynei, asmeninę dramą, Maironis pradėjo tą reikšmingą moters temą, kurią pratesė kitais savo kūriniais. Ne tik Juozo Rainio, bet ir Jadvygos paveikslu autorius išreiškė mintį, kad didžios idėjos visada reikalauja pasiaukojimo ir kad yra jo vertos.

Meilė ir pareiga visuomenei. Šios temos yra jkvėpusios rašytojus sukurti pasaulinės literatūros šedevrus. Atidavė tai temai duoklę ir Maironis, tardamas savitą žodį lietuvių literatūroje. Siandieną, nors iš tolo jam artimą, sudėtingą, daugiareikšmę meilės ir pareigos sinonimiką galime atsekti Just. Marcinkevičiaus dramose („Mindauge“, ypač „Mažvyde“). Maironis pirmasis palietė meilės visuomeninį aspektą, atskleidė jo įtaką asmenybės formavimuisi ir lemčiai, pagrindė gilią, skausmingą meilės sampratą, vaizduodamas meilę kaip nenugalimai viliojančią šviesą, užaistrindamas jos dramatizmą.

Pagaliau „Jaunoji Lietuva“, kaip ir kitos Maironio poemos, brangi skaitytojui savo nuostabiu lyrizmu, lyriniais fragmentais: vidinių išgyvenimų meditacijomis gamtos, dainos, muzikos fone, prasmingomis sentencijomis ir labiausiai lyriniais peizažais. Jie nenusileidžia pačiai meniškiausiai Maironio gamtinei lyrikai. Čia ta pati meistro akis ir ranka, bet tarsi daugiau erdvės létam išsipasakojimui, pasigrožėjimui konkrečiomis detalėmis, daugiau taip būdingam poetui, dar iš vaikystės dienų atsineštam kaimo vaizdų kraičiui. Pavasario, atbundančio ryto, malonių ir puikių Dubysos pakalnių, šienapjūtės vaizdai, arčėjančio rudens nuojauta ir nuostabusis akordas „Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai“ sudaro nepakartojamą Maironio poemų žavesį, magiškai veikia ir ugdo estetinius jausmus, palenkia į save širdis, nuteikia skaidriai ir šviesiai.

„Jaunoji Lietuva“ atspindi Maironio kūrybos ir ideologinių pažiūrų pakitimus, savotišką takoskyrą, kuri išryškėjo rašytojo kūryboje maždaug po 1905 metų; kai revoliucinių įvykių akivaizdoje prasidėjo aštri nacionalinio

judėjimo diferenciacija, kai sustiprėjusi lietuvių buržua-
zija, iki tol stovėjusi prie nacionalinio judėjimo vairo, pabūgus vargingujų masių, émė daugiau prisitaikyti prie caro valdžios politikos. Aklavietėje atsidūrė ir Maironis, tikéjęs tautos vienybe. Jam sunku buvo persiorientuoti, jį tvirtai laikė savo varžtuose klerikalinės pažiūros, jų konservatyvizmas. Jau libretas „Kame išganymas“ aki-
vaizdžiai buvo parodės, kad Maironis „éjo diametraliai priešinga linkme ne tik savo meto revoliucinei, bet ir ap-
lamai pažangiai demokratinei minčiai“¹⁶, kad rašytojo visuomeninė mintis galėjo reikštis tik religijos įtako-
je. Maironis atvirai priešiškai nusiteikė revoliucinio ju-
dėjimo atžvilgiu, nepakenté ateizmo ir netgi nusivylė vi-
sa vėlesne, jo jau nepatenkinančia lietuvių visuomenės
raida. Bet poetas nepritapo ir prie vis savanaudiškiau be-
siorientuojančios buržuazijos. Maironis niekada neišda-
vė savo tautos, visada liko jos ištikimu dainumi, bet émė užsisklesti savy, pasiduoti rezignacijai, liūdesiui. Kaip pastebėjo V. Mykolaitis-Putinas, atsidūrės dešiniausioje visuomenės grupėje, Maironis greitai atsilieka nuo lie-
tuvių visuoménés raidos.¹⁷ Nuo šiol poetas nebus toks dvasiškai aktyvus, jégų semsis praeityje — iš tų pačių temų, visuomeninį jo kūrinių patosą lydës pesimistiškos gaidos.

Devintoji poemos giesmë (parašyta po 1905 metų) vaizduoja Lietuvą jau „nutilus palaimintai kovai“. Nuo pirmųjų poemos įvykių ją skiria ištisi dvidešimt metų. Pasikeitė laikai, ir Maironio vaizduojami jauni patriotai pasijuto visuomenei nereikalingi. Poema baigiamą grau-
džiais akordais:

Linksmesnė mūza sūnumas tėvynės
Kitą poetą,
Daugiau numylėtą,
palaimins.

¹⁶ Zaborskaitė V. Maironis, p. 192.

¹⁷ Mykolaitis-Putinas V. Maironio poeto kelias.— Kn.: Mykolai-
tis-Putinas V. Raštai, t. 8, V., 1962, p. 309.

Tai ne vien retorika. Socialinė vienatvė, nusivylimas visuomenės raida Maironiui buvo daug skaudesni už asmeninio pobūdžio nesėkmes. Juk būtent visuomeniniu aktyvumu buvo grindžiamas jo gyvenimo ir kūrybos pastatas. Nuo pat pirmųjų iki paskutiniųjų kūrybos žingsnių Maironis buvo politikas. Jo kūryboje atrandame galingą politinių, socialinių problemų argumentacijos sistemą, atvirai reiškiamas simpatijas ir antipatijas. Iki tol lietuvių literatūroje nebuvo antro tokio visuomeniško poeto. „Jis neslėpė savo klasinio veido“,¹⁸ — konstatavo K. Korsakas.

Atstumtos kartos skundą girdime daugelyje vėlesnių Maironio kūrinių. Pati visuomenės kaita (kartą rašytojas suprato kaip socialiskai apspreštą vienetą) išgyventa dramatiškai:

Eina kariaudamos kartos žmonių,
Viena jau kitos nebsupranta,
Eina, kaip bangos plačių vandenų,
Ir daužos į amžiną krantą.

Kur pasidėjote, brangūs laikai?..
Kaip priemonė nereikalinga,
Užpakal minių dabar palikai,
Atlikęs tarnybą laimingą.

„Jaunoji Lietuva“

Lydimas nusivylimo, Maironis gana sunkiai atgavo kūrybinę pusiausvyrą, bet nesiliovė rašęs.

Tokioje dvasinėje būklėje 1909 m. išėjo nauja rašytojo knyga — „Raseinių Magdė (poematas) ir smulkmenos“. Smulkmenomis poetas pavadino eiléraščius. Nė vienas iš jų nebebuvo atvirai patriotinis. Iš posmų padvelkė liūdesys, susimąstymas, pasigirdo skundo balsas. Pesimistiškai skambėjo net antraštės: „Senuko daina“, „Liūdesys“, „Rudens dienos“, „Senatvė“, „Džiovininkė“. Eiléraščio

¹⁸ Korsakas K. Vietoj Maironio nekrologo, p. 779.

vidinis išgyvenimas paniro į skaudžiai išgyventą būties problematiką, kūrybinė sąmonė vieną po kito iškėlė melancholiškus elegijų paveikslus. Rašytojo meniniame pa-saulėvaizdyje jis išaknijo graužaties, kaltės, atgailos motyvai, pamažu seko lyrizmas (pradėti rašyti siužetiniai eilėraščiai).

Dvasinę Maironio būseną bene adekvaciausiai išreiškė šios „Rudens dienos“ eilutės:

Širdy nei sopolio, nei noro!
Nutilus glūdi tuštuma.
Ne tai lyg trokštu gryno oro,
Ne tai pastogė svetima;
O nuo svajonių, nuo sapnų
Beliko pasakų senų.

Suprantama, kad su poetą apimančiu liūdesiu ir dramatiškais išgyvenimais poezija ne tik kai ką praranda, bet ir įgyja. Taip ir Maironio lyrika, nutolusi nuo vieno poezijos kranto, atrado sau kitą prieglobstį. Tai buvo meditacinis eilėraštis, eilėraštis susimąstymas, išpažintis, psichologinė drama. Tie lyrikos žanrai, kurių taip stokojo vos pradėjusi drąsiau, pilniau išreikšti dvasinį žmogaus būvių lietuvių poezija. Maironis stovi ne tik prie pilietinės, bet ir išpažintinės lietuvių lyrikos ištakų, yra jos ryškiausias pradininkas, pramynės kelius V. Mykolaičiui-Putinui, B. Sruogai, S. Nėriai ir pagaliau visai mūsų maironienei literatūrai.

Konstatuojant ir apmąstant 1905—1913 m. autoanalitinės, refleksinės Maironio poezijos bruožus, įsidėmėtinos yra V. Mykolaičio-Putino mintys: „Pats poezijos prasmės ir jos uždavinių suvokimas šiuo metu pakitėja. Ankstyvojo laikotarpio lyrinis Maironio herojus smerkė „sapnus be kančios“ ir „saldų ramumą“, o ilgėjosi „tiesos ir darbų“, geidė „be atilsio kariauti“. Dabar gi poezija jam vaidenasi kaip kažkokia nereali vizija („nuo žemės ašarų vadino sesutės žvaigždės sidabrinės“), kuri ji ve-

da „i užburtą šalį“, rodo „gražybių paslaptis“, „gvildo jausmingai“ širdj, duoda „stebuklingus žodžius“ ir „pri-pildo dainomis“.¹⁹

Ir vis dėlto Maironis valingai siekė tvirtumo. Jis nenorėjo prarasti pasitikėjimo, negalėjo gyventi be visuomeninių, patriotinių akcijų. Netgi liūdesio valandą, žvelgdamas į drumstą savo asmeninio gyvenimo ir būties tékmę, jis skaudžiausiai ir jautriausiai išgyveno tėvynės likimą. Dėl to sykiu su išpažintine lyrika, su meditacine refleksija joje gimė dar viena rašytojo poema — „Raseinių Magdė“.

Šiame nacionalinės problematikos kūrinyje Maironis ironiškai pavaizdavo savo tautos išsižadėjusią lietuvię, sutikusią lemtingą Lietuvai istorinę valandą ištakėti už svetimtaučio — lenkų didiko. Magdės istorija leido autorui parodyti unijinių tradicijų su Lenkija pavojingumą, atskleisti jų raidą nuo seniausią laiką iki XX amžiaus. Magdės moralinis žlugimas vaizduojamas kaip pavojingas tautos egzistencijai reiškinys, kaip dvasinis užkratas, pražudės Lietuvai didelę jos tautiečių dalį. Aktualizuomas papasakotą istoriją, autorius taikė į savo meto žaizdas, į jo „Raseinių Magdes“, jaunus intelligentus, išsižadėjusius tėvynės dėl sotaus kąsnio, tuščių ambicijų, susiskusius sau šiltas gūžtas carinės Rusijos didmiesčiuose. Ir šioje poemoje atrandame Maironiui būdingą ideologinės motyvacijos sistemą, stipriąsias ir konservatyviąsias jos puses. Siekdamas sugrąžinti savo kraštui svetur pragištančias jégas, rašytojas nepašykštėjo aštrių žodžių naujų laikų permainoms (revoliucinėms idėjoms — „sąnams kaimynų“), luomų karui, vis dar reiškė tolydžio mirštančią jo kūryboje ir vėl atgyjančią viltį, kad Lietuvos meilė atgims ir sužiedėjusiose lenkomanių širdyse. Autoriaus pozicijos prieštaragingumas polonizuotos visuomenės („ištautusių brolių“) atžvilgiu atispindėjo kūrinio įžangoje, kurioje pasmerkimas sumišęs su viltimi.

¹⁹ Mykolaitis-Putinas V. Maironio poeto kelias, ten pat, p. 310.

Maironio lyra mėgo dramatiškas aplinkybes. Nerimstanti prigimtis kratėsi kasdieniškai nusistovėjusios gyvenimo tėkmės. Rašytoją slėgė jo tiesioginis darbas — uoliai, netgi pedantiškai atliekamos konfesinės pareigos. Penkiolika metų Maironis dirbo Peterburgo katalikiškoje dvasinėje akademijoje. Čia dėstė moralę teologiją, administravo studentų reikalus, rašė teologijos daktaratą ir kilo profesinės karjeros pakopomis: profesorius, teologijos mokslų daktaras, Mogiliovo ir Zemaičių kapitulų kaunauninkas, prelatas. Visada reiklus sau ir kitiems, pareigingas, be galio akademiškas, punktualus. Nedaug trūko iki vyskupo. Sutrukdė polonizatorių bažnytininkų intrigos, šmeižikiški skundai Vatikanui. Nusivylęs tokia padėtimi, 1908 metais Maironis ir parašė eilėraštį nuoskaudą „Taip atsilyginta“. Kūrinys visai autobiografiškas ir atspindi tą Maironio vidaus gyvenimo pusę, kurią nuo smalsių pasaulio akių visada dengė tirštos ūkanos. Tik dar vieną kartą, sunkių išgyvenimų valandą, Maironis — kunigas ir poetas — maištaus ir neištverės imsis plunksnos, kad jau gyvenimo saulėlydyje parašytų kartėlio kūpiną eilėraštį „Skausmo skundas“, nukreiptą prieš aukštę dvasininkijos sluoksnių savitarpio intrigas („Deja, ten už aukštų, galingų angų / Nuo Jugurtos laikų nesunku pirkt draugų“). Šį kūrinį, parašytą 1927 metų rugpjūčio dvvidešimt antrą, testamente leido spausdinti tik po mirties. Su išoriškai tokios sėkmingos, o išties dramatiškos bažnytinės karjeros eiga susijęs ir Maironio grįžimas į Lietuvą.

1909 metais, mirus Kauno kunigų seminarijos rektoriui, Maironis sutinka skiriamas į jo vietą. Taip poetas vėl grįžo į savo jaunystės dienų miestą. Galimas daiktas, kad tuometinės rašytojo būsenos atispindinė „sūnaus paklydėlio“, Sutkaus, išgyvenimuose:

Tolyn! tolyn! nors nežinai,
Kur benuves tave sapnai,
I kokią šalį sužavėtą?

O, tik toliau nuo šios dienos,
Nuo melo, kovos amžinos,
Nuo to, kas vargta ir kentėta!

Bet ir Lietuvoje dar negreitai susidarė tinkama kūrybiniam darbui atmosfera. Aplinkos pasikeitimai, tarnybiniai, buitiniai rūpesčiai blaškė, neleido susikaupti. Netgi po kelių metų Maironis nusiminės skundėsi įkvėpimo stoka: „Laimingas ir nelaimingas, kuriam jautri širdis atsiliepia ant savo žemės balsų tai linksmai, tai dar dažniau skurdžiai skambančių. Duok, Dieve, poezijos stygoms mūsų gimtinėje ir rimčiau, ir kas kartą maloniau skambėti, širdj ir protą lepinti. Man jau antri metai, kai jausmai užmigo ir jausmai nutilo: nevienodi Dainių keiliai“.²⁰ Poetas minėjo „didį dvasios badą“ ir išreiškė nuogastavimą, kad kažin ar sugebės šitokioje dvasinio išsekimio, kūrybinio atoslūgio būsenoje kada nors pabaigti jau pradėtą savo poemą — „Mūsų vargus“. Šviesesnių romantiškesnių akordų netikėtai į poeto gyvenimą jrynė pažintis su jautrios, meniškos sielos žmogumi, adoravusi Maironio kūrybą,— Jadviga Stanelyte. Si didelio vardinio takto ir pasiaukojančio gerumo moteris (dėsto „Saulės“ gimnazijos mergaičių kursuose, dirba labdarin-gus darbus, miršta užsikrētusi šiltine nuo slaugomo ligonio) savo dvasia be galio artima Maironio kūryboje deklaruojamam moters idealui. Jos kuklaus, tauraus fizinio ir dvasinio grožio pėdsakai yra nušvietę, sušildę ir iprasminę rūstoką Maironio kūrybos mūzą. Gražios, bet neilgai trukusios pažinties dienas mums mena eileraščiai „J. S.“ („Aš nežinau, graži sesute...“), „J. St.“ („Ar aš kaltas“), galbūt „Ant Drūkšės ežero“.

Kūrybinių impulsų Maironiui suteikė Pirmasis pasaulinis karas. Jo žiaurios beprasmybės akivaizdoje atsivėrė žmonijos ir tautos kančia. Rašytojas pajuto galis testi savo pradėtajį tautos epą. Karo verpetuose blaškomas jos likimas galingu srautu išsiliejo į poemos „Mūsų vargai“

²⁰ Laiškas L. Girai.— LKLI, F 13—1630.

problematiką, prisodrino tikroviškumo. Maironis vėl pa-
sijuto reikalingas Lietuvai, jo aštri pilietiška lyra daina-
vo vienus reikšmingiausiu savo akordų.

Karo sparnas palietė ir Maironį: kartu su kunigų se-
minarija jis evakuojasi į netoli ese Troškūnų esančius Va-
šuokėnus, pasijunta savo tėvynėje tremtiniu. Vėliau, se-
minariją kaizerinei valdžiai paleidus, poetas apsigyveno
pas pažistamą Krekenavoje. Cia, nevarginamas adminis-
tracinių ir pedagoginių pareigų, Maironis tarsi atgimė.
Treji Krekenavoje pragyventi metai buvo naujas, našus
kūrybai periodas. Tada ryžtingai pajudėjo į priekį „Mūsų
vargai“, gimė nemaža brandžių velyvesnio kūrybos tar-
psnio eiléraščių. 1920 metais išėjusi „Pavasario balsų“
laidą papildė tokie ne tik mūsų nacionalinės, bet ir pasau-
linės poezijos perlai kaip „Vasaros naktys“, „Varpai“,
„Jūratė ir Kastytis“, „Lietuva brangi“. Krekenavos apy-
linkių, jos pievų, juosiamų vaizdžia Nevėžio juosta, gro-
žis bus davęs impulsų sukurti eiléraštį „Nevėžis per ka-
rą“. Poeto kūrybinė sąmonė buvo aktyvizuota trijų veiks-
nių: karo įvykių, romantiškai išgyventos gamtos išpūdžių
ir pažinties su dar viena idealizuojama moterimi — Apo-
lonija Petkaite. Jos romantizuotas paveikslas atispindė-
jo Donės Staugailaitės atvaizde poemoje „Mūsų vargai“,
su ja susijusi dar viena dedikuotų eiléraščių grupelė: „A.
P.“ („Kam širdj davei?“) ir „A. P.“ („Išvažiuojant“).
Kaip yra rašiusi V. Zaborskaitė, ši moteris „praskaidrino
Maironiui ne vieną nykią vienatvės valandą. I ją poetas
kreipėsi „Mūsų vargų“ pirmojoje preliudijoje tokiais pa-
kiliais ir nuoširdžiais žodžiais:

Pagarbinta būki, aušrine-žvaigždute!
Apšvietusi priebländą mano kelionės,
Patarusi širdžiai ne vieną eilutę...²¹

Palankaus likimo dovanota bičiulystės akimirka suž-
ėrėjo poezijos posmų šviesa ir vėl geso, nutvilkiusi sielą
atsisveikinimo ir sąžinės priekaištų lašais.

²¹ Zaborskaitė V. Maironis, p. 376—377.

Moters meilė suvaidino Maironio gyvenimo ir kūrybos kelyje svarbų vaidmenį. Ji įkvėpė intymiąją lyriką, stipriai veikė visą meninę pasaulėjautą. Jos atšvaitus regime ir taip karštai išsakytuose poeto jausmuose vienintelei numylėtai — tévynei. „Natūraliai ir įtikinamai vienas jaumas peraugą į kitą: tais pačiais žodžiais poetas kalba ir apie Danutę („Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis...“), ir apie tévynę („Juk tu mano naktis ir dangus“).²² Kaip riteriškos meilės pavyzdys nuaidi eiléraštis „Taip niekas tavęs nemylės“, kurio ankstesnis pavadinimas buvo „Jo pirmoji meilė“, kiek vėliau — „Pirmoji meilė“. Vaižgantui atrodė, kad Maironis, nueidamas dvasininko keliu, netgi laimėjės: griežtas susitvardymas nukreipė jo išgyvenimus prasmingesne tautai ir lietuvių literatūrai linkme, o jausmų stiprumas kūryboje nuo to tik išaugės, įgaudamas nepaprasto poveikio jégą. Tačiau dar akivaizdžiau regima tapo ir nukentėjusi, nuskriaustoji Maironio kūrybos pusė, apie kurią savo autobiografinių išgyvenimų šviesoje nemaža karštai polemizavo V. Mykolaitis-Putinas, accentuodamas principinę nesantrarvę tarp dvasininko parėigų ir poeto širdies polékių: „Savo veiksmus ir „širdies paklydimus“ vertindamas luominės dorovės kodekso šviesoj, jautrios sielos ir sąžinės poetas dažniausiai smerkia save patį. <...> Visur, kur tik štie išpažintiniai motyvai suskamba Maironio lyrikoj, jų prasmė ta pati: tylus liūdesys, apgailestavimas ir pasiryžimas ištverti pasirinktame kely“.²³ Romane „Altorių šešėly“ randame nepalankių užuominų į Maironio meilės lyrikos pseudoerotizmą, poeto dangstymąsi „sesučiu“, liaudiškai stilizuotų „mergeilių“ vardu, „saldžiu idealizmu ir sentimentalizmu“.²⁴ Sentimentalus melodramatizmas ypač pakenkė Maironio poemoms. Jausmų bangos švelniai glostė rūstų poeto kūrybos krantą, o įsisiūbavusios sukeldavo audras, likdamos

²² Ten pat, p. 377.

²³ Mykolaitis-Putinas. V. Maironis.— Kn.: Mykolaitis-Putinas V. Raštai, t. 8. V., 1962, p. 329.

²⁴ Pakalniškis R. Lietuvių poema. V., 1981, p. 150.

nepavaldžios nei įsisąmonintai pareigai, nei tokiai nuo-saikiai Maironio gyvenimiškajai nuostatai.

Poema „Mūsų vargai“ išspausdinta buvo 1920 metais (antra redakcija 1926 m.). Tai platus tarpsnio — 1906—1920 metų — Lietuvos visuomeninio-politinio gyvenimo kronika. Savo užmoju aprépti didelį kiekį reikšmingų įvykių, šakota siužeto eiga, vėl paremta aštaria meilės intriga (i poemos centrą drąsiai iškelta patriotiškai nusiteikusi moteris), poema artima eiliuotam romanui ir yra vienas pirmųjų tokio pobūdžio kūrinių lietuvių literatūroje.²⁵ Palyginus su pirmtakėmis, ji ne tokia romantiška, gerokai realistiškesnė.

„Mūsų varguose“ poetas siekė parodyti erškėciuotą Lietuvos kelią į nacionalinį suverenitetą, išaukštinti ne-išsenkantį tautos gyvybingumą, nupinti vainiką žmonėms, pasiaukojančiai dirbusiems patriotinį darbą. Iš esmės tai buvo dar vienas poetizacijos bandymas. Tačiau kūrinio nuotaika nėra skaidri. „Mūsų vargai“ neprilygo „Jaunajai Lietuvai“. Aiškiai matyti, kad ši kartą autorui buvo sunku išseseti pasirinktame kelyje. Anot V. Mykolaičio-Putino, susižavėjės savo idealu — buržuazinės nepriklausomybės siekimu, Maironis „ji pasveikina su dirbtiniu patosu“.²⁶ Maironiui tarsi pritrūko įkvėpimo ir meninės argumentacijos, kad kūrinys išeitų vientisas bei stiprus. Kokios šio reiškinio priežastys? Talento išsekimas? „Amželio prieblanda“, anot Vaižganto? Bet pats Vaižgantas, iškėlęs šią abejonę, tuoju pat pridūrė: „Jo tikrojo talento žiežirbos, kurios, tiesa, nebedažnai sproginėja, reiškia, jog Maironis tebėra kūrėjas ir lyrikos formą tebepavaldo kaip pirma“.²⁷ Tad kas tada? Ir Vaižgantas aiškiai pareiškė: „Maironis lyrikas, ir nieko daugiau“.²⁸ Epinė poema jam esanti neparankus, nepakeliamas žanras.

Kiekvienas rašytojas turi jam parankius ir neparankius

²⁵ Ten pat, p. 150.

²⁶ Mykolaitis-Putinas V. Maironis, ten pat, p. 340.

²⁷ Tumas J. Jonas Maironis-Mačiulis, p. 176.

²⁸ Ten pat, p. 194.

žanrus. Poema, į kurią taip linko, Maironiui nebuvo paranki. Ji reikalavo glaudesnio sąlyčio su tikrove, nebūdingos lyrikai detalizacijos, konkretumo. Kas tiko eilėraščiui, čia atsidūrė ne vietoje. Ir poemose Maironis sukūrė šedevrams prilygstančių fragmentų — bet tai vis lyrinės digresijos. Maironio poema dar nepajégė susiformuoti, įsitvirtinti poeto kūryboje kaip galutinai susiklostės, nuo lyriko nepriklausomas žanras. Eilėraštis ardė poemų kanoną. Maironis mokėjo ir mėgo pasakoti. Jis sukūrė siužetinių eilėraščių, sau prisiimdamas „pasakoriaus“ vaidmenį, artimą XIX a. mūsų literatūrai (prisiminkime „Raseinių Magdę“, eilėraščius „Ant Medvėgalio kalno“, „Dyvitis“, „Ant Punios kalno“). Bet harmoningai suderinti stiprų jausmingą lyrizmą, meilės situacija pagrįstą siužetą su epiniu blaivumu rašytojui nesisekė. Tad ir šiandieną skaitytojo kontaktas su Maironio poemomis yra nevienareikšmis. Iš vienos pusės, jos patraukia kaip svarbūs tikrai didelės kūrybinės asmenybės darbai, kaip pukūs savo sumanymais, kilniomis idėjomis, už kurias mes taip branginame Maironį, kūriniai, teikiantys progą geriau pažinti poetą ir jo vaizduojamą istorinę epochą. Kita vertus, jos akivaizdžiai atskleis ir silpnąsiams rašytojo kūrybos vietas. Literatūrologus Maironio opiniai kūriniai skatina giliau smelktis į rašytojo kūrybinę laboratoriją, atveria ne vieną įdomų meninio pasaulėvaizdžio bruožą. Kaip bežiūrėsi, ir Maironio poems išliko mūsų literatūros gigantas. Kaip konstatuota V. Zaborskaitės, „pinaudojant paties poeto įvaizdžiu, galime sakyti, jog į dirvą mestas grūdas neprapuola veltui: Maironio surastieji lietuvių literatūrai lyrinės poems principai gyveno ištisus dešimtmečius, lemdami dar kurį laiką ir tarybinės mūsų poems veidą“²⁹.

Su pirmąja poems „Mūsų vargai“ redakcija ir 1920 metų „Pavasario balsų“ laida Maironis užbaigė dar vieną — ryškų ir prasmingą — savo kūrybos etapą.

²⁹ Zaborskaitė V. Maironis, p. 385.

Paskutinieji dvylka Maironio gyvenimo metų stebina darbų intensyvumu. Rašytojas buvo peržengęs šeštą dešimtj, kai ēmėsi įspūdingo skaičiaus darbų. Tada buvo parašyta apie dvidešimt eileraščių, libretas „Nelaimingos Dangutės vestuvės“, sukurta istorinė trilogija „Kęstučio mirtis“ (1921 m.), „Vytautas pas kryžiuočius“ (1925 m.), „Didysis Vytautas — karalius“ (1930 m.). Itamos pareikalavo penkiatomis „Raštų“ leidimas, be grožinės kūrybos apėmęs anksčiau tris kartus jau publikuotą „Lietuvos istoriją“ ir naujai iš skaitomų Kauno universitete paskaitų kurso išaugusią „Trumpą visuotinės literatūros istoriją“. Iš šalies žiūrint, rašytojo gyvenimas atrodo buvęs našus ir prasmingas, bet jį kartino įvairios tiek asmeninio, tiek ypač visuomeninio pobūdžio aplinkybės. Visi, kas yra tyrinėjė Maironio gyvenimo ir kūrybos kelią, išryškina jo velyvojo meto dramatiškuosius aspektus. V. Mykolaitis-Putinas kalbėjo apie „pasenusio poeto nusivylimą ir pyktį dėl išniekinto idealo“, kurį poetas „tegalėjo išlieti aštriais satyrų žodžiais“, apie tai, kad Maironis į senatvę kaip kūrėjas buvęs pasmerktas, nes buvo „fatališkai į buržuazinę visuomenę įspraustas“ ir „neturėjo nė kur iš jos išsiveržti, gal tik tose priešingybėse bei konfliktuose rasdavo kūrybinio pajėgumo, apsaugančio jį nuo visiško sumenkėjimo“.³¹ K. Korsakas, atsižvelgdamas į faktų visumą, siūlė išskirti baigiamąjį Maironio gyvenimo etapą, susijusį su buržuazijos valdymo Lietuvoje periodu, pavadinamas ši poeto biografijos tarpsnį tiesiog tragišku: „Šioje situacijoje Maironis iškyla prieš mus kaip tragiško likimo poetas“³².

Jau senokai Maironis jautė, kad nepritampa prie savo meto, kad jau seniai nedalyvauja pačiame visuomeninio ir literatūrinio gyvenimo sūkuryje. Iš dalies dėl to meldė,

³¹ Mykolaitis-Putinas V., ten pat, p. 340, 341.

³² Korsakas K., ten pat, p. 249.

kad jo dvidešimt penkerių metų kūrybinio darbo sukakties (dar 1913 m.) visai neminėtų. Likimas pynė į šio poeto garbės vainiką po lygiai: tai rožes, tai erškėčius. Niekas taip greitai ir taip ryškiai neišgarsėjo iš lietuvių poetų kaip Maironis, ir niekas kitas nepatyrė tokios skaudžios priekaištų krušos kaip jis. I gyvenimo saulėlydį rašytojas ne tik nebevaidino pirmaujančio poeto vaidmens, bet buvo netgi uoliai neigiamas. Jaunoji rašytojų karta, atėjusi į literatūrą kitokiomis sąlygomis, siekė kitų tikslų. Niekas kitas jiems taip netrukdė kaip Maironis, kurio galima buvo nemėgti, gal net nepakęsti, bet nepartirti jo magiško poveikio neįmanoma. O kürėjui, meniniukui tai nemaža kliūtis.

Vis giliau į praeitį traukėsi nacionalinio atgimimo epocha, iškėlusi ir įkvėpusi Maironio talentą, suteikusi jam galingus ir patikimus sparnus. Buržuazinės Lietuvos respublikos sąlygomis išryškėjo naujos idėjinės dominantės. Deja, netgi Maironiui, buržuazinėje valstybėje kurį laiką mačiusiam savo realizuotą idealą, ne visos jos tiko. Poetas vis labiau émë pasigesti idealizmo, nepakentė savanaudiškumo, jis tapo griežtas buržuazinių veikėjų atžvilgiu. Štiekių jégų atidavusiam už lietuvių tautos išsvadavimą iš carinės priespaudos jungo poetui dabar teko keršytojo vaidmuo. „Idealistas — šauklys ir realistas — demaskuotojas — štai du priešingi Maironio patriotizmo poliai“³³, — reziumavo V. Mykolaitis-Putinas. Gal todėl greitai buržuazinės valdžios viršūnės Maironį „primiršo“. Poetui tenka tik garbingas visuomenės patriarcho vaidmuo, jis gerbiamas tik kaip relikvija. Maironį bandoma aktualizuoti, iš jo laukiamas oficialios buržuazinės ideo- logijos kūriniai. Deja. Anksčiau toks įkvéptas poeto pilietinis eiléraštis dabar dažniausiai téra menko lygio. Ir tik satyriniai, pliekiamieji, pasak Vaižganto, kūriniai skamba su neapgaulingu įkarščiu. Kaip daug Maironis

³³ Mykolaitis-Putinas V., ten pat, p. 340.

turėjo suprasti, kad buržuazinės respublikos himno frases įjungtų į satyrinį kontekstą:

Lietuva — didvyrių žemė
Mūsų giedama seniai;
Bet iš tos didybės semia
Savo naudą tik velniai.

Nepasitenkinimas socialine tikrove ir slegianti amžiaus našta pastūmėjo Maironį į vienatvę, susimąstymą, o iš jų į meditacinię lyriką. Nuo eileraščių padvelkia jaunystės prisiminimų nostalgija („Seniai aš laukiu išsiilges...“ „Taip malonu draugą mielą / Man bebūtų jaust arti“), juose negailestingai atsiveria vienišumo akivarai („Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemę...“), jie žada tik susitaikymo su likimu paguodą, išreiškia priverstinę ramybę:

Irgi ant mano kapo-duobės,
Gal nebužilgo, gal netikėtai
Requiem liūdną varpas kalbės,
Sergėt paliepės nakčiai žvaigždėtai.

Egzistencinių motyvų sustiprėjimą iš dalies liudija ir „Rigvedos“ vertimai. Maironio kūrybos kelias jau įžengė į savo paskutinį spiralės ratą. Dabar poetas ne tiek pyko dėl gyvenimo negerovių, kiek iš įkoptų aukštumų žvelgė į savo širdies ir kūrybos gelmę, ieškodamas pastovių vertibių, ieškodamas išminties, bandydamas dar syki įrežęs pečius, atlaikyti negailestingą laiko ir istorijos spaudimą...

Istorija... Lietuva... Žmogus, jo išgalės... Apie tai mąstė Maironis, kai, kantriai palinkės, raše savo istorines dramas. Viena po kitos jos gimė po poeto plunksna ir žengė į Valstybės teatro sceną. Deja, ten didelio pasisekimimo nesulaukė: greičiau paliudijo gėstančią garsaus rašytojo šlovę. „Kęstučio mirtis“ suvaidinta 1924, „Vytautas pas kryžiuočius“— 1925, „Didysis Vytautas—karalius“ 1930 metais. Spektaklius režisavo ir kunigaikščio Kęstu-

čio vaidmenį atliko B. Dauguvietis. Kaip pastebėjo K. Korsakas, rašyti istorines dramas Maironį paskatino ir tai, „jog tokiam plačiam rašytojo užmojui šiame žanre susidarė reali galimybė ir prasmė tiktai, susikūrus mūsų profesionaliam teatrui, kuris ēmėsi su brangiai kainuojančia butaforija statyti Maironio dramas. Pažymėtina, kad „Kęstučio mirtis“ ilgą laiką buvo vienas iš oficialių, šventinių Kauno dramos teatro spektaklių. Be to, Maironio istorinių dramų, kurios paprastai vadinamos „vytautinėmis“, pagrindinė tendencija artimai sutapo su Vytauto adoracija, kurią kultivavo valstybiniu mastu buržuaziniai valdantieji sluoksniai“³⁴. Vytauto vardas Maironiui reiškė be galio daug. Jis artimas maironiškajam patriotizmo idealui. Kęstutį ir Vytautą — du Lietuvos didžiuosius kunigaikščius — poetas mini savo lyrikoje. Pirmajį iš jų, kaip padeda suprasti Maironio parašytoji „Lietuvos istorija“, jis gerbė kaip nepralenkiamą karžygį: „Keistutis nors pražilės karionėse ir ant arklio, vienok ir ant senatvės, palikęs valdymériu platiuos Lietuvos, neieškojo atilsio, bet kaip galėdamas dangstę savo krūtine brangią tėvynę nuo neprietelių“³⁵. Labiausiai jaudino rašytoją Kęstučio biografijoje jo tragiška mirtis, jos politinės aplinkybės. Tai ir vaizdavo pirmoji iš dramų. Bet visų labiausiai poetas didžiauvalo Vytautu, o kodėl paaiškėja iš pačių pirmųjų „Lietuvos istorijos“ eilučių: „Vytauto viešpatavimas yra visų garbingiausias lietuvių istorijoje. Niekados Lietuva nei pirm, nei paskui nebuvo teip tvirta, kaip Vytautui viešpataujant; todėl tas laikas ir gali vadintis apogėja lietuvių darbų“³⁶. „Visados užimtas, visados darbuose, jisai, rodos, nežinojo atilsio“, taip charakterizavo Maironis Vytautą. Matyt, kad idealizuojančioje charakteristikoje būta daug objektyvios tiesos. Juk būtent už išmintingą, teisingą valdymą gyré Vytautą vienas garsiausiu praeities filosofu M. Montenis. Taigi

³⁴ Korsakas K., ten pat, p. 257—258.

³⁵ Maironis (S. M-lis). Lietuvos istorija, p. 91.

³⁶ Ten pat, p. 111.

Maironis savo istorinėms dramoms rašyti turėjo du palyankius momentus — mègstamus herojus ir gerai pažįstamą faktinę medžiagą. Kaip tik dèl to oficialiuose buržuazijos sluoksniuose buvo tikimasi sulaukti tipiskų kunigaikščių kulto pjesių. Deja, Maironis apvylé. Jam „buvo netgi priekaištaujama buržuazinėje spaudoje, nurodant, kad „kūrinio dramatiškoji akcija“ menkai pasitarnauja „Vytauto geniališkuosius proferansus iškelti, jo asmenybę, kaip galingiausio anū laikų valdovo, nušvesti“.³⁷

Charakteringa, kad savo istorinėje trilogijoje Maironis išvedė į sceną istorijos didybés ir naštos prislègtus herojus. Nepaisant didžiulès jų dvasios galios, jų turimos karinės ir politinės valdžios, jie nelaimingi. Kiekviena trilogijos dalis baigiasi tragiškai. Istorija uždeda jiems šlovės vainiką, bet palaužia sparnus. Dramų beviltiškos pabaigos labai jsidémétinos.

Kaip vieną pagrindinių Maironis istorinėse dramose įtvirtino potencialaus pavojaus, nerimo, tarpusavio nepasitikėjimo situaciją. Ja apibūdinamas XIV, XV amžių Lietuvos gyvenimas. Nèra ramybës po paprastų žmonių stogu, nèra jos valdovų rùmuose. Tik nerimo priežastys nevienodos. Teigiamai vaizduojami Lietuvos valdovai ir didikai gyvena nuolatinèje įtampoje dèl valstybës likimo. Neigiami personažai Maironio pajungti išdavystës, savanaudiškumo idéjai išreikšti. Rašytojas vienas iš pirmųjų lietuvių dramaturgijoje praskleidè sudetingą valdžios poveikio žmogui psichologinj mechanizmà, įtikinamai parodydamas, kad egoistiniai sumetimais įteisintas pirmumas pražudo asmenybę, atnešdamas nesuskaičiuojamas nelaimes pavaldiniams, liaudžiai, visos valstybës interesams. Ir atvirkšciai. Maironis Këstučio ir visų pirma Vytauto paveikslais pademonstravo teigiamą kilnių idéjų vaidmenį atskiro žmogaus ir visos tautos likimui. Tad bent iš dalies Maironio istorinė trilogija gali bùti laikoma ir idéjų dramos atstove lietuvių dramaturgijoje. Tuo labiau

³⁷ Lankutis J. Lietuvių dramaturgijos raida. V., 1979, p. 251—252.

kad ir čia, kaip ir savo poemose, Maironis išliko lyriks: jis daugiau perteikia savo personažų jausmus, negu plačiau piešia jų motyvus. J. Lankutis Maironio dramas pavadino istorinėmis politinėmis melodramomis, pabréždamas, kad poetas „rašė politinės problematikos ir politinius konfliktus vaizduojančias dramas (tuo keliu vėliau éjo ir V. Krèvè, rašydamas „Mindaugo mirtį“). Dramaturgijoje visais laikais egzistavo ir egzistuoja politinės problematikos kūriniai su savo idéjinėmis funkcijomis bei tendencijomis, formaliais ypatumais ir epochos požymiais. Jie taip pat įsijungia į bendrą dramaturgijos raidos procesą, atspindi kai kuriuos jo dësningumus“³⁸. Tai žodžiai, paskirti Maironio dramoms nuo skeptiško kritikų vertinimo apginti, jų savitumui teoriškai pagrįsti.

J. Lankutis labai teisingai yra pastebéjęs, kad Maironio dramos nėra siaura prasme „vytautinės“. „Vytauto asmenybė čia gana statiska ir blankoka (kaip ir kiti istoriniai personažai — Kęstutis, Jogaila, Skirgaila ir kt.). Didysis Lietuvos kunigaikštis yra tik pastovesnis vaizduojamų įvykių dalyvis. I pagrindinę vietą iškyla aštri politinė to meto Lietuvos gyvenimo situacija ir apskritai krašto likimas.“³⁹ Tai labai svarbu. Ir čia, savo vienuose paskutinių kūrinijų, rašytojas liko visų pirma politikas. Politikas ir savo tévynės, savo tautos ir liaudies patriotas. Čia dar vieną kartą stipriai atsiskleidė Maironio demokratizmas. Tas pakilumo ir šventumo jausmas savo liaudies atžvilgiu nuostabiai suvienija rašytojo dramaturgiją su pačiais iškiliausiais jo poezijos kūriniais (tokiais eiléraščiais, kaip „Kur bëga Šešupė“, „Mano gimtinė“ ir „Lietuva brangi“).

Maironio dramos nutapė plačią Lietuvos istorijos drobę, nuklysdamos į XIV ir XV amžius, lietuvių kovų su kryžiuočiais ir didikų tarpusavio intrigų laikus. Sutelkdamas démesį į valdovus ir diduomenę, rašytojas juos

³⁸ Ten pat, p. 251—252.

³⁹ Ten pat, p. 253.

vaizdavo kaip tautai įpareigotą luomą, plačiai atspindėdamas liaudies poziciją, jos neklystantį teisingumą. Ir čia rašytojas demonstravo pačius tauriausius lietuviių tautos bruožus, iš jų pirmiausia patriotizmą, pasiaukojimą tévynei, fizinį ir moralinį grožį. Charakteringa ir tai, kad, kaip kituose kūriniuose, liaudį dramose atstovauja Žemaitija (Laimutė: „Ar mes? Nuo Betygalos: ten, kur Dubysa / Béga ant Kauno mėlyna juosta“). Iš rankų į rankas ėjo poeto numylėtas kraštas, apšlakstytas ir lietuvii, ir jų priešų krauju. Kovose užsigrūdino valingas, uždaras jos gyventojų būdas. Siems patriotiniams momentams atskleisti Maironis negaili (kai kur ištęsdamas) erdvės, įveda etnografinę medžiagą (šokius, žaidimus, dainas), kuri yra vertinga netgi siaura pažintine prasme. Liaudies atstovų lūpōjins Maironis patikėjo ir savo eiléraščius („Kęstučio mirtyje“— eil. „Pavasaris“, „Eina garsas“). Didžiųjų Lietuvos kunigaikščių Kęstučio ir Vytauto di-dybė ir tragizmas vaizduojami kuo glaudžiausiai su pa-prastų feodalinės Lietuvos gyventojų likimu. Tai buvo novatoriškas ir charakteringas Maironio dramų bruožas: „...Maironio trilogijoje yra ir valdovo tragedijos, ir isto-rijos tragizmo momentų“⁴⁰.

Tai, kas buvo pradėta Maironio, įgavo gyvą atgarsį šiuolaikinėje lietuviių dramaturgijoje. Šiandieną, perskai-čius dramas, negalima nepastebėti galbūt atsitiktinio, bet esamo ryšio su J. Grušu, Just. Marcinkevičiumi. Sie ra-šytojai kūrė ir kuria nacionalinę dramaturgiją, traktuoją istoriją aktualiai, atverdami jos nūdienę ir ateities pers-pekyvą, ryškindami tautinių ir bendražmogiškųjų veiks-nių ryšį ir svarbą.

Esmingiausia Maironio kūrybinio palikimo dalis vis dėlto yra lyrika. Jos įnašas į lietuviių kultūrą didžiausias. Keičiantis istorinei aplinkai, nebe taip aktualios tapo kai kurios rašytojo idėjos, bet labai reikšminga išliko jo su-kurta poetinė forma.

⁴⁰ Ten pat, p. 255.

Maironis galutinai suformavo lietuviškos lyrikos modelį, sukūrė normatyvinę lietuvių eiléraščio poetiką. „Tai, ką klasicistai įgyvendino XVIII amžiuje, lietuvių lyrikoje buvo realizuota tik Maironio kūryboje, kurioje jau nerasime žanrinio amoriškumo, tematinės ir stilistinės funkcijos nesutapimo“.⁴¹ Maironio vaidmuo lietuvių literatūroje šiuo požiūriu tolygus A. Puškino jnašui į rusų poeziją. Poetas suteikė eiléraščiui aiškią linkmę ir prasmę, kūrė ir realų, ir tikrovę kiek idealizuojantį, išryškinantį gražiasias jos savybes meną. Maironis domėjosi tik esme, bendrosiomis tendencijomis. Jo kūryba, nors ir įkvėpta, bet disciplinuota proto, logikos, taisyklinga, įtikinama, priderinta prie skaitančios visuomenės galimybių, prie literatūrinės konvencijos ir tradicijos. Šviečiamajai epochai artimas Maironio lyrikos didaktinis, pamokantis turinys, jos teikiamas moralės ir etikos pamokos, apeliuojančios į skaitytojo protą per jausmus.

Svarbus Maironio estetikos bruožas — nacionalinis savitumas. Poetas tiesiog meistriškai pasinaudojo lietuvių eiléraščio folklorine atmintimi, savo pirmtakų tradicija.

Maironis sukūrė ištisą klasikinę lietuvių poezijos mokyklą, kurioje vieną svarbiausių vietų užima poetinės kalbos pamokos. Nuo to meto, kai buvo parašyti pirmieji „Pavasario balsų“ eiléraščiai, prabėgo daug laiko, bet ir šiandien negalime nesidžiaugti Maironio sukurtos poetinės formos lengvumu, paprastumu, aiškumu.

Lemiamą posūkį Maironis įvykdė lietuvių eiliuotinės kalbos raidoje. „Maironis <...> ne tik galutinai įteisino silabotoninę eilėdarą, bet ir atvėrė naujas perspektyvas jos raidai, kartu nulemdamas ilgalaikį jos dominavimą lietuvių literatūroje“.⁴² Formuojantis Maironio eilédarai, nemažos įtakos yra turėjusi rusų klasikinė poezija (A. Puškinas, M. Lermontovas, F. Tiutčevas). „Su rusų poezija neabejotinai susijęs Maironio eilédaroje vyrau-

⁴¹ Areška V. Lietuvių tarybinė lyrika. V., 1983, p. 58.

⁴² Girdžiauskas J. Lietuvių eilédara. Silabinės-toninės sistemos susiformavimas. V., 1966, p. 269.

jantis 4-pėdis jambas. Galimas daiktas, kad ir Maironio draminių kūrinių metrai buvo labiau orientuoti į rusų eilėdarą. <...> Greta rusų silabotoninės eilėdaros, Maironio eilėdaroje atskirų pėdsakų paliko lenkų, vokiečių, ukrainiečių metrikos dėsningumai".⁴³

J. V. Gėtė yra pastebėjęs, kad menininkai miršta tada, kai atlieka savo misiją. Šiam genialiam mastytojui atrodė, kad ateina tas laikas, kai likimas nuo menininko nusigręžia.

Kaip talentingas rašytojas, savo misiją atliko ir Maironis, taip lemtingai sutapęs su istoriniu laiku. Poetas mirė 1932 metų birželio 22 dieną. Jo kūnas ilsisi Kauno senamiestyje, Katedros prieglobstyje. Memorialinėje lentoje iškalti paties rašytojo pasirinkti ir testamentu patvirtinti žodžiai, paimti iš poemos „Raseinių Magdė“:

Kaip man gaila to balto senelio,
Kurs, užstojaš ant amžino kelio,
Jau nebkelsis ant balso varpų,
Ir ant kelių ainius pasodinės,
Nebepasakos bočius atminės,
Nepratars iš šaltujų kapų!

Daugiau kaip pusė amžiaus praėjo nuo poeto mirties, o jo kūryba vis atranda daugybę savo gerbėjų ir mylėtojų, vis kitaip įsipina į lietuvių literatūros istoriją, ugdo jau nebe pirmą rašytojų kartą.

Irena Slavinskaitė

⁴³ Mikšytė R. Literatūrinės įtakos lietuvių silabotoninei eilėdralei.— Kn.: Lietuvių poetikos tyrinėjimai. V., 1974, p. 73.

LYRIKA

AČIŪ TAU, VIEŠPATIE

Ačiū Tau, Viešpatie, jogei mylēdamas
Sergējai mano gyvenimo rytą:
Argi tai sykį per daug patikēdamas
Bēgau į tinklą, gudriai užrazgytā!
Žūti neleido tik šventas tikėjimas,
Tēviškas Tavo Apveizdos budējimas.

Sielą, suvargintą žemės kelionėje,
Žadinai „sursum“ stebētinais tonais;
Dainiumi pašaukei savo malonėje,
Menką paskaitęs su dvasios valdonais;
Ir iškentėjusioj mano krūtinėje
Meilę įžiebei šalies begaliniąją.

Kuo už Apveizdą, už giesmę galingąją
Beatsilyginau? Tau suvartojaus?
Skambančią giesmę ir širdį jausmingąją
Argi ne kryžkeliais kartais aikvojau?
Kaltas! Bet teisi taip daugel kentėjusį,
Tavo gerybėje vilti padėjusį!..

TAIP NIEKAS TAVĘS NEMYLĖS

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo nuliūdės poeta!
Ar kas ir kančių tiek pakelti galės
Tiktai dėl tavęs, numylėta?

Kiek ašarų jam išriedėjo griaudžių,
Kieksyk kaip žvaigždė sidabrinė
Per kiauras naktis nesumerkė akių,
Kai uždegei jauną krūtinę!

Kas suteikė tau, numylėta-graži!
Tą įstabią, slaptąją galią,
Kuria į dausas jojo dvasią neši;
Vėl dega jam norai atšalę!

Daug žemės puikių ir gražių dukterų
Jo širdį pavergti norėjo:
Dėl dainų-žiedų, dėl eilių įkvėptų
Ir auksą, ir vardą žadėjo.

Tau puikūs pečių neapsupo šilkai,
Tu proto netemdaï gražybe,—
O tu tik viena širdies raktą radai
Skaisčia savo skausmo gilybe!

Bet jam tos negaila jaunystės giedros,
Kad skausmo širdis nesuprato;
Nes veidu žydros užtekėjai aušros,
Ir naują pasaulį jis mato.

Tada tači jo gema pirmoji giesmė,
Liūdnesnė už girių ošimą,
Nes švieti jaunam kaip aukštybių žvaigždė
Ir šventą neši įkvėpimą.

Pasklido giesmė po tą šalį toli,
Kur Nemuno vandenys bėga;
Pažino tave ir pamilo visi:
Ir rūmai, ir sodžių sermėga.

Poetams kitiems numylėta ranka
Iš liaurų vainiką nupynė,
Tu jį nors atmint ar atminsi kada?
Tu, jo numylėta tėvynė!

AŠ NORĘČIAU PRIKELTI

Aš noręčiau prikelti nors vieną senelį
Iš kapų milžinų
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senųjų laikų!

Gal poezijos naują pasemčiau šaltinį,
Tik ne tą šiandieninį,
Kurs ir rūbą, ir dvasią paskolintą gavo,
Oi, ne savo, ne savo!

Gal išklausčiau tada, kur tos kanklės auksinės
Vaidelučių garsių;
Kai jas pirštais paliesčiau, užkaistų krūtinės
Nuo balsų įstabių.

Sudrebėtų kapai!.. Ne kapai didžiavyrių
Užmigdyti tarp girių,
Tik užmirusios mūsų krūtinės be žado,
Be idėjos, be vado.

Pranokėjų kalba nebe viešnia gal būtų
Po bajorų dvarus!
Gal tiek ančkeliais brolių-lietuvių nežūtų
Po kraštus svetimus!

Gal suprastų tada, ką jiems Nemunas šneka,
Kai nakčia ménuso teka;
Ko tos tamsiosios girios griaudingai vaitoja?
Apie ką jos dūmoja?

Veltui mano troškimai prikelti senelį
Iš kapų milžinų!
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senovės laikų!

POEZIJA

Išvydau ją, kai vakarinė
Žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo,
O marių erdvė begalinė
Nuo pilno mėnesio tviskėjo.

Gamtos ramumo ir svajonės
Zefyro nedrumstė dvelkimas;
Rambiai ilsėjos vargo žmonės,
Padangiais skrido Serafimas.

Išvydau ją ant marių krašto:
Skruostai kaip marmuras išbalę;
Iš jos akių skaičiau be rašto
Tylaus ilgėjimos begalę.

Gamtos ramumas neramino
Jos iškentėjusios krūtinės;
Nuo žemės ašarų vadino
Sesutę žvaigždės sidabrinės.

Iš lūpų skundo negirdėjau,
Tiktai jaučiau jos širdį baugią
Ir netikėtai pamylėjau
Našlystės mano liūdną draugę.

O ji, padavusi man lyrą,
I tą užburtą vedė šalį,
Kur takas ašaromis byra,
Kuriuo retai kas eiti gali.

Gražybių paslaptis nurodžius,
Ji širdj man jausmingą gvildė;
Jai stebuklingus davė žodžius
Ir ausj dainomis pripildė.

Gražus regėjimas prapuolė,
Ir kraujas gyslose sustingo!..
O vis negal širdis-varguolė
Užmiršti veido paslaptingo.

POETA

„Sudieu“ juk kartkartėms girdėjau
Gal iš krūtinės nešaltos;
Bet vieno, vieno negalėjau
Lig šiol užmiršti niekados!..

Nebuvo žodžių nei dejonės;
Nebiro ašaros, oi ne!
Tiktais pasaulis ir jo žmonės
Išrodė kaip sapnų sapne!

Ir nuo tų metų man ant veido
Nevieši rytmėčio juokai;
Draugai stebėdamies apleido,
Ir bėgo nuo manęs vaikai.

Tada, paėmęs aukso lyrą,
Pravirkdžiau stygomis aidus,
Būrys, apstojoęs skausmo vyra:
„Poeta,— nutarė,— graudus!“

Raminas skurdžios jų krūtinės
Balsais, kaip balsimo lašu:
Patsai ramumo nepažinęs,
Kitiems išganymą nešu.

IŠ DANUTĖS AKIŲ

Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis;
Jų gelmė — amžina paslaptis!
Pasakyk, pasakyk, kas per galia-dvasia
Tavo žavinčiōs akyse?

Kad man vakar sakei, jogei myli mane,
Tų akių neužmiršiu, oi ne!
Lyg pavasario rytas, kad šypsos meiliai
Ir jo žavi pirmi spinduliai.

Bet dabar į akis tau pažvelgti bijau:
Jas blakstėnais užleidi tuojaus...
Pasakyk man vienam, pasakyk, balandėl!
Ko taip liūdi? Kodėl, oi kodėl?

Vėl pažvelk maloniai! Aš tau giesmę už tai,
Giesmę naują išvesiu rimtai;
Paklausyk, parymok, ar ne tavo pačios
Bus tai pasaka vargo-kančios?

O, prašnek maloniai! Ta kančia, tie vargai,
Man tikėk, nebevargins ilgai;
Vien tik dainiaus giesmėj jų aidai bepaliks
Ar į širdį nekaltą įsmigs.

Daug kentėjus šalis, žeme bočių senų,
Pasiilgusi saulės dienų,
Atsibuski ir kelkis, džiaukis veidu viešu:
Atgimimo tau giesmę nešu.

Aš tau giesmę nešu ištvermės ir vilties
Po sunkios vakarykščios nakties!
Daug kentėjus Danute, užmirški vargus!
Juk tu — mano naktis ir dangus...

TAIP MAŽA PARAMOS

Taip maža paramos ant žemės:
Daug verksmo, skausmo ir kančios!
Retai dangus, rūščiai aptemės,
Prašvinta ant našlės-galvos.

Bet kas pažino įkvėpimą,
Jo aukštus, dangiškus jausmus,
Kas gavo brangų atminimą,
Tas čia našlaičiu nebebus.

Tam ir nakčia žvaigždelė švies,
Tarp skausmų jam saldžiai kalbės;
Nors tarp žmonių nerat širdies,
Bet nemylėt jų nemokės.

Tas iškentėjusią krūtinę
Apkaitins giesmėmis dangaus,
O ašarėlę sidabrinę
Ant veido meilė teišspaus.

* * *

Seniai aš laukiu išsiilgės,
Dažnai meldžiuos karšta malda:
Sugržk, sugržki, valanda,
Kad skruostus ašara suvilgės,
Paliesiu lyrą kaip tada,
Kai žéré jaunas jkvéimas,
Jos balsui pritaré jaunimas.

IŠNYKSIU KAIP DŪMAS

Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas vėjo,
Ir niekas manęs neminės!
Tiek tūkstančių amžiaus gyveno, kentejo,
O kas jų bent vardą atspės?

Kaip bangos ant marių, kaip mintys žmogaus,
Taip mainos pasaulio darbai!
Kur Sardės? Atėnai? Ar Rymo garsaus
Kur vyrai ar jų veikalai?

O kas mano kančios? Ar tas įkvėpimas?
Tie dvasios sumirgę žaibai!..
Tik kraujas sujudės, širdies tik plakimas,
Kuriems nebūžilgo — kapai!

Užmirš mano giesmes! Poetai kiti
Ieškos įkvėpimo brangaus;
Ir jiems ta žvaigždė švies iš tolo skaisti,
Bet vėl kaip mane ji apgaus!

Ir kas ta garbė, giesmėmis apdainuota?
Šešėlis, kurs bėga greta!
Išnyko žmogus: ir svajota-sapnuota
Išblyško kaip ryto aušra!

AR AŠ KALTAS

Ar aš kaltas, kad mano širdies
Nenukalta iš šaldo akmens?
Kad tiek sykių apgautos vilties
Neišsemisi kaip marių vandens!
Rodos, širdžiai paskirta mylėti,
Tai kodėl gi jai tenka kentėti?

Kiek brangių atsiliepia vardų,
Kai į buvusius žiūrim metus!
Kiek apalpo ant lūpų maldų,
Pamylėtus apleidžiant kraštus!
Kam naujos pažinties beieškoti?
Ar kad, sakant „sudieu“, beraudotis?

Žmonės spėja iš veido ramaus,
Būk man rožėmis klojas takai;
Jiems nematoma mano vidaus,
Na... ir laimės pavydi vaikai!
Bet ar saulė kitaip betekėtų,
Nors jie pragarą mano regėtu?

Nenurimstanti ieško dvasia
To, kas dora, gražu ir kilnu;
Žiba ašaros man akyse,
Apsigavusiam mielu sapnu;
Bet ant žemės ieškot idealo,
Tai vien troškulį kęsti Tantalo.

Kartais kalba pagundos balsai,
Nuo žmonių užrakinus duris,
Negirdėti, nejausti visai,
Į pasaulį užmerkti akis!..
Bet nors triukšmas už kalnų paliktų,
Argi norai per tai beužmigtų?

Nebesupusi aukso sapnais,
Jau verčiau tegu audra užkauks
Ir, prašnekus žaibais-milžinais,
Ji kaip vyra į kovą pašauks!
Bent plačiau atsikvėptų krūtinė
Ir man širdj nukaltų gelžinę!

POETUI MIRUS

Poeto paslaptis, jausmus
Sejoja kritikai per rėtį;
Uždavinys mat įdomus —
Aikštėn autentiškai išdėti.

Išvilkę žmogų akyse
Prieš sočią, žiovaunančią minią,
Prekiauja gyva jo dvasia
Ir rodo perpjovę krūtinę.

Išplėše žingeidžiais kabliais
Jo širdžiai atilsio ramybę,
Neklaus, ar pūną kaulai leis
Paliesti savo šventenybę.

O, nelaimingas! Išstabia
Pagerbęs giesme meilės ryta!..
Nedovanos tau nei grabe,
Atvožę amžinatvės plytą.

Skurdžios gyvatos sūkury
Neradės laimės nei ramumo,
Tu irgi dulkėse turi
Besigailėt širdies jautrumo!

MANO GIMTINĖ

Ten, kur Nemunas banguoja
Tarp kalnų, lankų,
Broliai vargdieniai dejuoja
Nuo senų laikų.

Ten močiutė užlingavo
Raudomis mane,
Iš krūtinė skausmą savo
Liejo nežinia.

Girios ūžė ten, minėjo
Praeities laikus,
Kai lietuvis netikėjo,
Jog belaisviu bus.

Ten apleistos pilys griūva
Ant kalnų aukštai;
Milžinų ten kaulai pūva,
Verkia jų kapai.

Ten užaugau, iškentėjau
Aš kančias visas
Ir pamégau, pamylėjau
Vargdienių dūmas.

O tos dūmos vargdieninės
Griaužia kai kada,
Tartum rūdys geležinės
Amžina žaizda.

PAVASARIS

Pavasario saulė prašvito meiliai
Ir juokiasi, širdj vilioja;
Iškilo į dangų aukštai vėversiai,
Cyrena, sparneliais plasnoja.

Išaušo! išaušo! Vėjelis laukų
Bučiuoja, gaivina krūtinę;
Pabiro, pasklido žiedai ant lankų —
Vainikų eilė pirmutinė.

Taip giedra ir linksma! Tieki šviečia vilties!
Vien meilę norėtum dainuoti,
Apimti pasaulį, priglaust prie širdies,
Su meile saldžiai pabučiuoti!

DUETAS

Jis

Nesek sau rožės prie kasų:
Ji širdį jauną pavilios;
Dėl tavo meilės nebylios
Kas nepamirš vargų visų?
Ji širdį jauną pavilios.

Ji

Duok ranką man, jei tau sunku:
Aš vesiu ją žvaigždžių keliais,
Vainikais pindama žaliais,
Erškėčius raudama taku,
Aš vesiu ją žvaigždžių keliais.

Abudu

Naktis graži. Kvapai žiedų
Svaigina alpstancius jausmus;
Liūliuoja, supa, neša mus
Aukštai nuo žemės valandų!..
Svaigina alpstancius jausmus.

Jis

Svajonių mano ir kančios
Tu nesuprasi niekados;
Tik gaila bus tau valandos
Kaip mano ašara skaisčios!..
Tu nesuprasi niekados.

Ji

Ant tavo vyriško peties
Duok pasiguost žmonių varguos!
Aukštai girdi? Aidai danguos!..
Tu neužmirši ios nakties!..
Duok užsimiršt žmonių varguos!

Abudu

Naktis graži. Kvapai žiedų
Svaigina alpstancius jausmus;
Liūliuoja, supa, neša mus
Aukštai nuo žemės valandų!
Svaigina alpstancius jausmus.

VASAROS NAKTYS

Ramios, malonios vasaros naktys;
Medžio užmigės nejuda lapas;
Viskas nutilo, viskas nurimo,
Vienos tik žvaigždės mirkčioja, dega.

Viskas užmigo, viskas nurimo;
Žemę apsupo meilės svajonės;
Neša jos sielą, neša, liūliuoja,
Ilgesio pilnos ir įkvėpimo.

Vasaros naktys, ramios, malonios,
Atilsiu liūdną širdį viliojat!
Tiek tų ant žemės sielvartų, vargo!..
Jūs tiktai vienos ramios, vienodos.

Ramios, vienodos! Magiška jėga
Migdote gamtą saldžia svajone!
Kam gi nemigdot mano troškimų?
Ko man taip ilgu, ko man taip liūdna?

Noris apimti visą pasaulį;
Noris mylęti Dievą aukščiausį;
Noris pasiekti amžiną grožį!..
Ko gi taip liūdna? Ko gi taip ilgu?

SAULEI LEIDŽIANTIS

Taip liūdna man kartais ant saulės laidos!
Tarytum šviesös spinduliuos
Palydžiu sapnus paskutinės maldos;
Lyg, rodos, ko trokštū, gailiuos!
Ir norint rytojaus sulaukti viliuos,
Man liūdna ant saulės laidos.

Ilgėjimo mintys eilių eilėmis
Vyniojas iš atminties:
Vilioja į tolį žvaigždžių akimis
Po priedanga sargo-nakties,
Ir slėgdamos gula sunkiai ant širdies
Tos mintys eilių eilėmis.

Pavargusiai gamtai ilsėtis ramu
Po priedanga mėlsvo dangaus:
Žvaigždžių milijonai žydrų margumu
Iš aukšto ant jos besargaus;
Tik atilsio mano dvasia neragaus,
Nors gamtai ilsėtis ramu!

UŽMIGO ŽEMĖ

Užmigo žemė. Tik dangaus
Negesta akys sidabrinės,
Ir sparnas miego malonaus
Nemigdo tik jaunos krūtinės.

Neužmigdys naktis žvaigždės,
Nenuramins širdis troškimų;
Dvasia ko ieško, kas atspės,
Kai skėsta ji tarp atminimų!

Aušra saulėtekio nušvis,
Ir užsimerks nakties šviesybės;
Neras tik atilsio širdis:
Viltis nežvelgs į jos gilybes!..

SUOLELIS MIŠKE

Kas tą vietelę aplankys,
Tai rankai ačiū pasakys,
Kuri suolelj tašė, kalė.
Čia taip malonu ir ramu!
Pripildo paukščiai čiulbimu
Tą žalią be pastogio salę.

TUPI ŠARKA

Tupi šarka ant tvoros,
Nenuvaldo uodegos,
Riečia, kraipo mandagiai.
Po dvarus visur laskioji,
Tai atspék gi man, margoji:
Kokio vėjo bus piršliai?

Uodegytę pakraipyk,
Visą tiesą pasakyk:
Iš rytų ar vakarų?
Va, į kairę! Ten Batūras;
Fi, ne ponas,— juodas būras!..
Bet daug turi pinigų.

Oi šarkyte, tu kvaili!
Kam į dešinę suki?
Tas be grašio, nors gražus!..
O į vakarus, margoji,
Uodegytės ar nemoji?
Ar nuo mylimo nebus?

KUKAVO GEGUTĖ

Kukavo gegutė, kukavo ilgai;
Jai atliepė girių jausmingi aidai
Paklausė našlaitė tada:
Kiek metų jai žemėje skirta vargų?
Kiek laiko ilgėsis Dangaus angelų?
Kiek verks be pastogės maža?

Triskart sukukavo gegutė margoji.
„Taip maža vargų suskaitei man, geroji!
Per daug gailestingos širdies!..
Bet kas pamokys įsirengt į kelionę?
Kaip Dievo pasveikinsiu aukštą malonę?
Kas mažą našlaitę apšvies?

Trejybei pavesiu pirmuosius metus,
O kūdikiui Jézui antrieji tebus!
O Tau, Motinėle, treti!
Tu melstis į Dievą mane mokinai,
Marija, Tave taip aš myliu karštai!
Privesi prie Dievo pati.

„Garbė Jézui Kristui!“ ištarsiu priėjus;
Aukščiausias paglostės šauks aukso dirbėjus
Ir lieps man prisegti sparnus.
Tada kaip kregždelė į dangų nuskrisiu,
O žemę lankydama, žmones mokysiū
Užjausti našlaičius mažus“.

DŽIOVININKĖ

Paslaptingi,
Stebuklingi
Praeities aidai
Jai vaidinas,
Pinte pinas
Kaip laukų žiedai.

Širdj baugią —
Mano drauge
Ilgesio varguos
Kas mylėjės,
Daug kentėjės,
Besupras, paguos?

Ne šis svietas —
Šaltas, kietas,
Pilnas sopulių,
Ne sesytės —
Baltalytės,
Ne melai piršlių...

Draugės vienos —
Karsto sienos,
Smeltini kapai!..
Ir į varią
Jiems pritarę
Gedulo varpai!

Gražią, mielą
Jauną sielą,
Skaisčią kaip versmę,
Neš į brangų
Rūmą-dangų
Angelų giesmę.

J. St.

Aš nežinau, graži sesute!
Ar šluostei ašaras varguos,
Kada mylėjai vien matutę
Ir sargą-angelą danguos.

Aš nežinau, ar ko gailėjos
Raimai tebmieganti širdis,
Kada neliūdo, neilgėjos
Vienuolė tavo paslaptis.

Ar kiaurą naktį lig aušrinės
Akių sumerkti negavai,
Kada, prispaudus prie krūtinės,
Tiktais kryželis bučiavai?

Kai tavo sąžinė jausminga
Kas dieną vystesi skaisčiau,
Ar nebuvai tada laiminga?
Aš nežinau; atspėt bijau...

Kitų dienų kita saulutė
Tau sužavėjo akeles,
Ir užmiršai dabar, sesute,
Linksmašias savo daineles.

Žemyn nusviro ant krūtinės
Galvutė nuo jaunų pečių,
O mintys sunkios, begalinės
Iš erdvų slenka paslapčių.

Jū neapveiksi, neužspausi,
Gyvatos žengdama taku,
Tik valandoj karčioj paklausi,
Kodėl, Dievuliau, taip sunku?

Bet nesiskuysi tosios galios,
Kuri tau širdį surakys;
Tik veido marmuras išbalęs
Oi daugel, daugel pasakys!..

Širdis man verkia: tavo sielą
Suprasti vienas aš galiu;
Bet skirta eit man, mano miela,
Kitu gyvenimo keliu.

JEI ŽEMĖ ŠIRDĮ VILIOJO

Jei žemė kada širdj man ir viliojo,
Tai jos neišpildė maldos:
Tarp žemės sapnų ji ko kito ieškojo,
Ko čia neatras niekados.

O taip, neatras! Jei į tai netikėjau,
Jei klydau, kaip daugel kitų,
Tai galvą aukštai iki galio mokėjau
Nešioti, neliesdams purvų.

Laimingas tasai, kurs be kūno sapnavo;
Kam švietė žvaigždė tolima;
Kurs savo gražaus idealo negavo
Pažinti arčiau niekada.

Kaip paukštis budrus, taip iš anksto beskrysta
Žmogaus apgaulingi sapnai;
Bet gėlės kely greit nuo saulės pavysta
Ir lieka vieni stagarai!..

Aukščiausi, davei širdj man begalinę,
Ją vienas suprasti gali;
Tu vienas gali atgaivinti krūtinę,
Kad kryžkeliais žūna baili.

Tu vienas esi nemeluota gražybė,
Kurs amžiais be vakaro švies!
Ir Tau tik vienam, Amžinoji Teisybe,
Visi pajautimai širdies!

UOSIS IR ŽMOGUS

Amžiaus ilgus metus
Augo uosis gražus,
Ir augo, ir lapais žaliavo;
Tarp pakalnių plačių,
Tarp beržų, drebulių
Viršūnės jis nelenkė savo.

Daužė ji vėslai,—
Nedrebėjo jisai,
Puikiai ir iš aukšto žiūrėjo;
O kai žvaigždės nušvis
Per žvainąsias naktis,
Jautriai apie meilę šlamėjo.

Jam prie šono tada
Iš šaknų jo greta
Uoselis žalsvutis išdygo:
Skleidė uosis šakas,
Per naktis ir dienas
Iš džiaugsmo siūravo, nemigo.

Jau nerūpi miškai,
Taip nežiūri aukštai,
Vien sūnų prie šono sau glaudžia;
Baidos šiaurio aštraus,
Nes jam gaila sūnaus,
Ir dūmą niūniuoja jau griaudžią.

Dvelkia oras minkštai,
Auga jaunas aukštai
Ir skleidžias platyn, ir didžiuojas —
Uosis lenkias žemyn,
Jėgos eina menkyn,
Kas kartą mažiau belapuojas.

Štai atėjo žmogus,
Blizga kirvis aštrus,
Pakirto ilgmetį užgavęs;
Jauno uosio pečiai
Sudrebėjo baisiai,
Žailiuoa tačiau kaip žaliavęs.

Iš kamieno tiesaus
Dročiai karstui išpjaus
Lentų, nes tévai susenéjo;
O viršūnę tašys:
Vygė bus ir lopšys,
Nes kūdikis klykti pradéjo.

Bèga metai kiti,
Supa lopši pati
Ir pirmgimiui savo dainuoja:
„Auk, maželi gražus,
Kaip tas uosis puikus,
Kurs slénio atkrantéj svyruoja“.

AUGO PUTINAS

Augo putinas, augo, žaliaovo;
Skleidė žiedus prieš saulę baltai;
Kai mergaitės aplinkui dainavo,
Siurpo uogos kaip kraujo lašai.

Kam tos uogos raudonos
Ir šakutės jų plonos?
Kas prisegs prie širdies —
Atminties?
Ar sau kaklą jų siūlu apries?

Daug mergaičių pakrančiais Dubysos
Kaip lelijų baltų ir aukštų;
Žydi veidu kaip putinas visos;
Gražesnių neišgirsi balsų.

Skamba giesmės auksinės
Iš jausmingos krūtinės.
Kam gi putinas teks?
Kas prisegs?
Raudonasis kam širdj uždegs?

Visos puikios ir tėvo augimo
Geltonąsias sau pina kasas;
Kaip aguonos tarp linksmo jaunimo,
Bet Marytė užtemdo visas.

Jai bałtveidės pavydi,
Jai ir putinas žydi,
Ij ją stiebias visi;
Ko gi ji
Taip nuliūdus ir taip nerami?

Vakar veidu kaip rožė žydėjo,
O šiandieną nuleido akis,
Lyg gėlelė palinko nuo vėjo,
Neužmiega ilgai naktimis.

Ar nuo Juozo išmoko,
Kai suktinę jie šoko,
Taip nuliūsti gailiai?
Sopuliai
Neramino ir Juozą giliai.

Oi, dabokite širdį, sesytės,
Kai nešioste žalius vainikus!
Vienas žodis, į širdį įkritęs,
Sužavės nekalčiausius sapnus.

Kam šilkų melagystė,—
Jums brangesnė mergystė;
Tegul jums pavydės
Tos garbės
Putinai, kai prieš saulę žydės.

MERGAITĖ

Pražydo, pasklido žiedai po laukus
Ir pievas išpynė margai;
Aš skinsiu, sau pinsiu rausvus vainikus,
Žydėsiu, kaip žydi laukai.

Banguoja ir mainos tarp kalnų žalių
Upelis nuo margo dangaus;
Stebésiuos, gérésiuosi vilnių blaivių
Ir savo vainiko gražaus.

Sučilbo-pragydo tarp girių saldžiai
Paukštelių byla jvairi;
Dainuosiu-ringuosiu po girią skardžiai
Ir aš, karalienė graži.

Sužvengė, subildo žirgelis toli:
Bernužis atjoja giria;
Palékusi slépsiuos; žaibu-akimi
Pažvelgsiu tiktais paslapčia.

SMUIKUI GRIEŽIANT

Pagundintos stygos, mikliai užlinguotos,
Atliepia nuo smuiko, net juda laukai;
Ir šokti išėjo, žiedais vainikuotos,
Baltveidės sesutės, bernužių pulkai.

Gaili ašarėlė seneliui iškrito;
Nuliūdus nusviro galva nuo pečių:
Jis atminė dieną pavasario kito,
Kad pats nerimavo prie smuikų skardžių.

Jam rodės, dar vakar jaunystė žydėjo;
Šiandieną pražilo plaukai nuo šalnos!..
Ir ašari dvi nenoroms išriedėjo:
Pagailo anos vakarykštios dienos.

Oi, bėga tos dienos kaip vandenys upės,
Kaip brangūjį turta pagriebęs vagis;
O kapas beširdis, gyvybę išlupęs,
Bežiūrint užmerkdins skaisčiasias akis.

AKYS

Vertimas

Bleus ou noirs, tous aimés, tous beaux.

Sully Prudhomme

Oi, daugel gražių, numylėtų akelių,
Juodų, mėlynų, aušrai tekant, žiūrėjo!
Šiandieną jos miega ramiai tarp kapelių,
O saulė sau teka, kaip tuomet tekėjo.

Už dieną ramesnės jūs, naktys žvaigždėtos,
Akių sužavėjote tokią daugybę!
Štai žvaigždės bešviečia, dangaus numylėtos,
O žydros akutės aptrauktos tamsybe.

Bet argi tos akys daugiau nebegali
Regėti, kai mūsų pakalnę apleido?
O ne! Tik į kitą jos nukreiptos šalį!
I Dievą, kurio mes nematome veido!

Kaip skriejančios žvaigždės, nors mus ir apleidžia,
Nors jų nematai, bet danguj pasilieka,
Taip lygiai blaksténai akių užsileidžia,
Bet žydros akutės nevirsta į nieką.

Tos mėlynos, juodos, tos gražios akutės
Atvertos į šviesą aušros begalinę!
Anapus kapų žiūr jų šviesios lélutės,
Nors žemė šaltoji prispaudė krūtinę.

* * *

Versta iš rusų „Christos voskres“

Bažnyčioj gieda „aleliuja“;
Bet aš tyliu, širdy skaudu:
Čia žemėj ašaros, žudynės,—
Tai balsas giesmės velykinės
Tarytum tyčiojas skundu.

Bažnyčiose Velykas švenčia
Pasaulis mūsų pažangus,
O brolis brolio neapkenčia!
Ir kaip pažemintas žmogus!

Kad Kristus šiandie iškilmingą
Išgirstų „aleliujá“ čia,
Jisai prieš minią nuodėmingą
Pravirktą ašara karčia.

* * *

Ne pranašas, aš ne kovot,
Aš ne žmonių mokinti,—
Aš Dievo įkvėptas giedot,
Su lyra giesmes pinti.

Einu sau Viešpaties taku,
Bjauriuos i melagybe;
Į širdį giesmėmis šnekū,
Joj žadinu dievybę.

MĀLDA

Kad širdj tau skausmas kaip peiliais suspaus,
Kad žmonės pabėgs ir tavęs neužstos,
Pakelk tada širdj nuo žemės aukščiau,
O bus tau be žodžių kentēti lengviau.
Ei, bék prie galingos maldos:
Rambiau tau krūtinė vaitos!

Kaip balsimas sopuli kūne ramina
Ir ugnj gesina, ir gydo žaizdas,
Taip alpstančią širdj malda atgaivina
Ir gydo kančias paslapčiausias visas!..
Bet tas josios galia tiktais tesupras,
Kas kruviną širdj marina.

KAM ŠIRDĮ DAVEI?

Kam man Tu, Viešpatie, davei
Tą karštą širdį vien kentēti?
Kodėl aš negaliu blaiviai,
Šaltai kaip dauguma žiūrėti?

Norėčiau lygiai aš visus
Prispaust prie degančios krūtinės,
O balsas sąžinės grasus
Man sielą griaužia bekankinės!

Išplėšk man širdį kruvinai,
Kad jos negundintų ta žemė,
Kur vienos kovos, kur sapnai
Galų gale tik kančią lemia.

PRIEŠ ALTORIŪ

Atsiklaupės prieš altorių,
Prieš Švenčiausį pagarboj,
Nuraminti širdį noriu
Dievo amžinoj globoj.

Bet tos mintys palaidūnės,
Išsiblaškiusios keliais,
Žemės amžinos klajūnės,
Ar kada nurimti leis?..

„Mea culpa!“ į krūtinę
Nusižeminės mušuos,—
Spindi siela diemantinė,
Spindi ašarų lašuos.

MARIJOS GIESMĖ

Marija, Marija,
Skaisčiausia lelija,
Tu švieti aukštai ant Dangaus!
Palengvink vergiją,
Pagelbék žmoniją,
Ją gelbék nuo priešo baisaus!

Mes, klystantys žmonės,
Maldaujam malonės;
Marija, maldų neatmesk!
Tarp verkiančių marių
Sių žemiškų karių
Nupuolančius stiprink ir vesk!

Ir kūno silpnybė,
Ir žemės puikybė,
Ir pragaro juoda dvasia
I prapultj stumia
Žmonijos daugumą
Ir žudo galybe tamsia.

Kaip upės bėgimas
Taip mus įpratimas
Kas kartą vis traukia žemiaus;
Vargai kasdieniniai
Kaip pančiai gelžiniai
Mus rišti kada bepaliaus?

Silpni, nusiminę
Tavęsp paskutinę
Tematome viltį tiktai;
Tu savo malone
Šiai žemės karionei,
Palengvinti galią žinai!

Marija, Marija,
Skaisčiausia lelija,
Dangaus karaliene šviesi!
Užstok prieš Aukščiausį
Tu žmogų menkiausį!
Taip daugel pas Dievą gali!

MARIJOS GIESMĖ

Prie stebuklingo šv. Marijos paveiksllo
Krekenavos bažnyčioje

Mylimoji Karaliene, Viešpati Dangaus,
Neapleiski čia ant žemės vargstančio žmogaus!
Tu stebuklais įgarsėjus,
Vilti Tavimi padėjus,
Neapleisk manęs!

Ir neduoki, Motinėle, man pražūt gyvai!
Sugrąžink prie tikro Dievo klaidžiojant kreivai,
Kad nerūstinčiau Jo veido,
Kurs tiek kartų man atleido
Nuodėmių kaltės.

Taip esmi vargais suspaustas iš jaunų dienų!
Tie vargai — tai kietas jungas įpročių senų.
Gelbék žmogų nelaimingą
Savo globa stebuklinga,
Motina Dangaus!

Tu Krekenavos paveiksle žinoma plačiai,
Kad stebuklais trauki žmones iš ugnies stačiai;
Nuo perkūnijos trenkimo,
Nuo piktųjų užpuolimo
Apgini veikiai.

Kad prie tavo numylėto dangiško Sūnaus
Šauksiuos verkdamas per teismą veido malonaus,
Duok, kad Teismas Jo baisingas
Man išpultų maloninges
Valandoj mirties!

DIDYSIS ŠEŠTADIENIS

Kam raudos ir verksmas prie karsto Mesijo?
Raminkis, pasaule visa!
Kas neša gyvatą, mirties tas nebijo;
Jo pagarbai — dvasios tyla!

Palaimintas Vaisius, kurs žmogų pakėlė,
Ant kryžiaus iškeltas patsai!
Kurs žmogui kaltam, atgailos ašarėlę
Išspaudės, atleidžia visai.

Nuo saulės rytų iki jos užtemimo
Ant kryžiaus ištiesęs rankas,
Jis paskelbė žemei laikus atgimimo;
Laimingas, kursai Jį supras!

Apkaltos jau pančiais tamsybių galybes:
Jokūbo nušvito žvaigždė!
Silpnos moteriškės atleista kaltybės
Per ją — Izraelio garbę!

Kam raudos ir verksmas prie karsto Mesijo?
Raminkis, pasaule visa!
Kas neša gyvatą, tas mirti nebijo:
Jo garbei — tik dvasios tyla!

ŠV. AUŠROS VARTŲ MARIJAI

N'appleiski mūsų, motinėle,
Kuri Aušros n'appleidi vartų!
Mums širdys sopančios išgélė:
Užtark, užtarus mus tiek kartų!
Taip daug gali prieš Visagalį,
Užtark vargingą mūsų šalį!

Į Vilniaus brangią mums šventovę
Taip trokštam pulti Tau po kojų;
Bet svetimi ten įsibrovę
Lankyt Tave kelius pastojo.
Užtark pas Tėvą visagalį
Kad mums grąžintų Vilniaus šalį.

Juk Vilnius — mūsų Gedimino,
Juk ten Kazimieras Globėjas!
Sventos Kalvarijos kalnyno
Kas aplankyt nesižadėjęs?
Mes verkiam, Vilnių prisiminę:
Grąžinki mums tėvų sostinę!

Per amžius Vilniuj stebuklingai
Globojai mūsų tėvus, gynei,
Būk ir vaikams jų maloninga,
Sostinę sugrąžint tėvynei!
Užtark, užtark pas Visagalį,
Kad Jis grąžintų mūsų dalį!

TOS PAČIOS GIESMĖS VARIANTAS

Pasiilge Tavęs, Lietuvos motinėle,
Kuri Vilniuj stebuklais gini Aušros vartų,
Štai nuliūdė maldaujame, rankas iškėlę,
O išgirski, išgirsk, mus užtarus tiek kartų!
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tévelių sostinę!

Kaip tévai lankė Vilniuje tavo šventovę,
Taip ir mes Tau norėtumėm pulti po kojų,
Bet į brangias angas svetimi įsibrovę,
Pas Tave pasiguosti mums kelią pastojo.
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tévelių sostinę!

Ten juk mūsų ant kalno pilis Gedimino!
Ten bažnyčia Kazimiero švento Globėjo!
Kas Kalvarijos kalnų nelankė, nežino?
Mūsų mintys ir širdys juos taip pamyléjo!
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tévelių sostinę!

Amžiaisiai Vilniuj stebuklais Globėja galinga!
Mūsų tévus ir bočius globojai ir gynei;
Būk ir mums, Motinėle, vaikams maloninga:
Sugrąžink mūsų Vilnių, išplėštą tévynei!
Nuramink, nuramink mūsų skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių-prabociai sostinę!

SUNKU GYVENTI

Sunku gyventi žmogui ant sveto;
Visur tik vargas, nelaimės vienos;
Nuo nuliūdimo, skaudaus ir kieto,
Tulžę apkarto gražiausios dienos.

Lapus nuo medžių rudenio vėjas
Dar taip neblaško žiauriai į šalį,
Kaip daužo vargšą skausmas užėjės,
Kad žmogus vietas rasti negali.

Lopšy mes verkiam, saulę išvydę;
Verkiame, meilės pančius pažinę;
Verkiam, nuo kelio tiesaus nuklydę;
Verkiame, karštą sau prisiminę.

Veltui, nugrėžęs akis atgali,
Tarp atminimų ieškai ramumo;
Nieks nuraminti tavęs negali
Nei išmatuoti širdies gilumo.

O Dieve didis ir Tėve brangus!
Pastiprink žmogų, silpną ir menką,
Taip sutvarkytą, kad vien tik Dangus
Jo begaliniams norams užtenka.

RUSŲ LAIKAISS PRIEŠAUŠRIS

Neregėti aušros!.. Taip prailgo naktis!
Beldžia vėjas į langą bailiai;
Nebenorai jau miego pabudus naktis,
Nors negreit patekės spinduliai.

Ilgos naktys žiemos; argi laukti dienos?
Laikas keltis į darbą, šeimyna!
Mūsų vyrai jauni šiaurio-vėjo n'atbos;
Juos pavojai vilioja, masina.

Bet ankstybi be Dievo palaimos darbai
Neatneš, ko taip trokšta žmogus:
Kas per savaitę nori darbuotis sveikai,
Tenebūnie maldoj nerangus!

Pasimelskim karštai, kad mus sergėtų Dievas
Nuo nelaimių, nuo audrų, šalnų;
Kad turėtų Apveizdoje pasėlius, pievas,
Juos apsaugotų nuo kirminų.

Kad derėtų javai, jų nekirstų ledai,
Kad kaimynai nekenktų pikti,
Kad vienybėj gyventų šeimynos vaikai,
Nesipeštų lyg sau svetimi.

O paskui tekini su palaima maldos,
Pasiskirstę kiekvienas sau dalį,
Eisme dirbti ir vargt dėl bendrosios naudos,
Kaip kas moka, numano ir gali.

JEI KADA PANČIAI NUKRIS

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis
Ar jiems besuprantamos bus?

Ką mums žada rytojus?.. Tikėk, jei gali!
Nes ir kaip begyvent ir kentėt be vilties?
Rodos, Dievas užmiršo!.. O žmonės mieli,
Palauk, iki ranką ištis!

Tarp vargų-sopulių be rasos ir žvaigždės
Mūsų mėlynos akys apteko kraujais;
Kam mirtis jas užmerkė, laimingas ilsės,
Sirdies nebekruvins vargais.

O tačiau mes, be ašarų jungą dienos
Nešdami, be nakvynės keliaujame sau,
Ar mums audros užkauks, ar kas kelią užstos,
Aukščiausis, tarnaujame Tau.

Nei vaitoti, nei verkti nepratę visai,
Vien atstatom krūtinę, apkaltą ledų:
Ne be žado širdies mes kokie milžinai,
Bet sielą prakalbint sunku!

O, kad oro placiau kiek pasemt krūtine!
Kiek ten jausmo gilaus, nepradėtų jėgų!..
Ar tai viskas užmirs vien svajonių sapne?
Ar žūsme keliais be darbų?

O, kaip kartais sunku! Ar kas norint supras?
Bet gana, ne be vardo mus audros išgriaus!
Užgiedokime, vyrai, sau dainas linksmas!
Kaip vyrai keliaukim toliaus!

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis
Ar jiems besuprantamos bus?

MIŠKAS ŪŽIA

Miškas ūžia, verkia, gaudžia;
Vėjas žalią medį laužo;
Nuliūdimas širdį spaudžia,
Lyg kad replēmis ją gniaužo.

Girios tamsios, jūs galingos,
Kur išnykote, plačiausios?
Dienos praeities garsingos,
Kur pradingote, brangiausios?

Miškas verkia didžiagirių:
Baisūs kirviai jas išskynė;
Verkia Lietuva didvyrių:
Jų neprikelia tévynė.

Kas mums praeitį grąžintų
Ir jos garsą, ir jos galia?
Kas tuos kaulus atgaivintų,
Kur po žemėmis išbalę?

* * *

Tu girele, tu žalioji,
Tu, kurią laikai išgriovė,
Tu, lietuvi, kurs vaitoji...
Jūs užmirštumėt senovę!

Bet tas šaltas šiaurės vėjas
Blaško žmones ir girelę¹
Ir daužydamas užėjęs
Mus iš miego kelte kelia.

Mainos rūbai margo svieto:
Silpnas kelia, tvirtas griūva;
Nebijokim vargo kieto,
Juk be jo galiūnai pūva!

Atsibus tévynės sūnūs,
Didžią praeitį atminę;
Pagimdys vargai galiūnus,
Ugnimi uždegs krūtinę!

ŠALIN, DŪSAVIMAI

Šalin, nusiminę dūsavimai skaudūs!
Jie silpnina dvasią paikai.
Ar mums kaip mergaitei raudoti nuraudus,
Nors spaudžia nelaimės, vargai?
Ne taip mūsų bočiai didvyriai kariavo,
Kai, gindami brangiąjį Lietuvą savo,
Jų éjo į kovą pulkai.

Kam trokšti pradengti tą uždangą-girią,
Kur slepia kelius ateities?
Juk Dievas teisingas ir valdo, ir skiria
Laikus iš aukštostos paslapties!
Kas bijo šešelio,— šešelius temato,
Tas Dievo galybės tikrai nesuprato:
Naktis jam visur be vilties.

Kaip vyrai be baimės mes stokim į kovą,
Kaip milžinas amžių baisus,
O meilė tėvynės tebūnie vadovu
Ir Dievas, kurs valdo visus!
Darbuosmės ir eisme, kur šaukia tėvynė!
Mylėsme ir gerbsme, ką proseniai gyné!
Tėvynė iš miego pabus.

Ne kumštė tevaldo pasaulį šiandieną,
Bet meilė, tikyba, šviesa!
Ne kardui abišaliams kalsime plieną:
Jo apmaudo galia — maža.
Kas kardu kariauja, nuo kardo ir žūva,
Ar maž po milžinkapius kaulų jau pūva?
Kita ateitis artima!

I darbą, į darbą, kaip Dievas įsake,
Su tekančia saule vilties!

O Tėvas aukščiausis, kurs amžiais mus plakė,
Paguodžiančią ranką išties.

Su Dievo pagalba, ir mokslu šarvuoti
Tik stokim į darbą už laisvę kovoti,
Išnyks palydovai nakties!

NEDAUGEL MŪSŲ

Nors mūsų, broliai, nedaugel yra,
Tačiau mes tvirti, jei riš vienybę;
I darbą stokim vyras į vyrą:
Sujungtos rankos suteiks stiprybę.

Didžios nelaimės spaudžia tėvynę,
O priešas laukia jos prapuolimo,
Kapuose bočiai, kurie ją gynë,
Mes gi prislėgti nusiminimo.

Tačiau tėvynė dar nepražuvus;
Nušvis jos vėlei garbė spindėjus;
Nuslinks ta šmékla, kaip ir nebuvus;
Saulutė džiugins vėl patekėjus.

Tai ko gi mūsų dvasia beliūsta,
Norint ne kartą širdj ir skausta;
Pabudę naktį varykim rūstą:
Dienos šviesesnės ateitis rausta.

UŽTRAUKSME NAUJĄ GIESMĘ

Užtrauksim naują giesmę, broliai,
Kurią jaunimas tesupras!
Ne taip giedosme kaip lig šiolei:
Kitas mąstysime dūmas.

Drąsiai, aukštai
Pakils balsai:
Išauš kita gadynė!
Užgims darbai,
Prašvis laikai.
Pakils jauna tėvynė!

Aušra naujos gadynės teka:
Nušvis ir saulės spinduliai;
Juk nujautimas širdžiai šneka
Taip aiškiai, linksmai ir saldžiai.

Drąsiai, aukštai
Iškils balsai ir t. t.

Numesk, tėvyne, rūbą seną,
Kurį užvilko svetimi!
Ji meilės kerštas tekūrena
Tėvynės meilės ugnimi!

I darbą, vyrai! Šalij jauną
Prižadins meilės rytmety;

Galybė meilės viską griauna:
Žiemos ledus ji sutirpys.

Ranka mus spaudžia geležinė,
Krūtinę apkala ledais:
Uždekim meile sau krūtinę!
Į kovą stokim milžinais!

Tas ne lietuvis, kurs tévynę
Bailiai kaip kūdikis apleis;
Kursai pamins, ką bočiai gyné
Per amžius milžinų keliais.

Tas ne lietuvis, kurs jos būdo,
Jos žemės dainų nemylės;
Neverks, kad patys sūnūs žudę
Kas verta meilės ir garbės.

Tas ne lietuvis, kurs dar bijo
Atsižadėt sapnų nakties,
Kurs bėgs nuo žygių, kalavijo,
Kursai didžiaus darbais nešvies

Į darbą, broliai, vyrs į vyrą,
Šarvuoti mokslu atkakliu!
Paimsme arklą, knygą, lyrą
Ir eisim Lietuvos keliu!

Drąsiai, aukštai
Iškils balsai:
Išauš kita gadynė!
Užgims darbai,
Nušvis laikai,
Atgims jauna tévynė.

NEBEUŽTVENKSI UPĖS

Nebeužvenksi upės bėgimo,
Norint sau eitę ji pamažu;
Nebsulaikysi naujo kilimo,
Nors ji pasveikint tau ir baisu.

Naujos idėjos — darbas ne vaiko:
Užtvenktos mėto audrų žaibus!
Nesustabdysi bėgančio laiko:
Vaikas tik trukdo amžių darbus.

Vyrai lietuviai, auštančią dieną
Mūsų nors sūnūs visgi išvys!
Griaukime amžiais užverstą sieną,
Norint gailėtus jos beprotys!

Amžiais paverpta keliais tėvynė;
Jos atgimimą jaučia dvasia.
Ginkim, ką mūsų proseniai gynė!
Žadinkim brolius meile drąsia!

Ginkime kalbą, žemę, jos būdą!
Stokim į darbą kaip milžinai!
Laimina Dievas sėjamą grūdą,
Laimina vaisių: gema šimtai.

Kas vakarykščio sapno ieškotų,
Tam labą naktį galim užtraukt;
Svetimą rūbą kas dar nešiotų,
Tam nusibostų galо belaukt.

LIETUVA BRANGI

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai:
Graži tu savo dangaus mėlyne!
Brangi: tiek vargo, kančių prityrei.

Kaip puikūs slėniai sraunos Dubysos,
Miškais lyg rūta kalnai žaliuoja;
O po tuos kalnus sesutės visos
Griaudžiai malonias dainas ringuoja.

Ten susimąstęs tamsus Nevėžis
Kaip juosta juosia žaliąsias pievas;
Banguoja, vagą giliai išrėžęs;
Jo gilią mintį težino Dievas.

Kaip puikūs tavo dvarai, tėvynė,
Baltai iš sodų žalių bekyšą!
Tik brangią kalbą tėvų pamynę
Jie mūsų širdis mažai ką riša.

Kaip linksma sodžiuos, kai vyturėlis
Jaukiai pragysta, aukštai iškilęs,
Ar saulė leidžias, ir vakarėlis
Ramumą neša, saldžiai nutilęs.

Bažnyčios tavo ne tiek gražybe;
Ne dailės turtais, ne auksu žiba;
Bet dega meilės, maldos galybe,
Senųjų amžių gyva tikyba.

Kai ten prieš sumą visi sutarę
Griaudžiai užtraukia „Pulkim ant kelių“,
Jausmai bedievio vėl atsidarę
Tikėti mokos nuo tų vaikelių.

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai!
Ne veltui bočiai tave taip gynė,
Ne veltui dainiai plačiai išgyrė!

KUR BĒGA ŠEŠUPĒ

Kur bēga Šešupė, kur Nemunas teka,
Tai mūsų tēvynė, graži Lietuva;
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimus Birutės daina.
Bēkit, bēkit, mūsų upės, į marias giliausias!
Ir skambēkit, mūsų dainos, po šalis plačiausias!

Kur rausta žemčiūgai, kur rūtos žaliuoja
Ir mūsų sesučių dabina kasas,
Kur sode raiboji gegutė kukoja,
Ten mūsų sodybas keleivis atras.
Kur žemčiūgai, žalios rūtos, kur raiba gegutė,
Ten tēvynė, ten sodybos, ten sena močiutė.

Ar giedros išaušta pavasario dienos,
Ar krinta po dalgiu žvangučiai lankos,
Ar dreba nuo šalčio apleistas rugienos,—
Mums savo tēvynė graži visados.
Ar pavasaris išaušta, ar kaitri rugpjūtė,
Tu gražiausia, maloniausia, Lietuva-matute!

Ar šviečia mums saulė, ar orai aptemę,
Tu mūsų brangiausia prabocių šalis!
Cia prakaitu mūsų aplaistyta žemė,
Cia tiek atminimų atranda širdis!
Ar laiminga, ar varguose, yisados tu miela,
Atminimais taip turtinka ir brangi kaip siela!

Čia Vytautas didis garsiai viešpatavo,
Ties Žalgiriu priešus nuveikės piktus;
Čia bočiai už laisvę tiek amžių kariavo;
Čia mūsų tėvynė ir buvo, ir bus.
Čia kur Vytautas Didysis mus ir Vilnių gyné,
Bus per amžius, kaip ir buvus, Lietuvos tėvyné!

Apsaugok, Aukščiausis, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!
Juk tėviška Tavo malonė daug gali!
Mes Tavo per amžius suvargė vaikai.
Neapleisk, Aukščiausis, mūsų ir brangios tėvynės,
Maloningas ir galingas per visas gadynes!

OI NEVERK, MATUŠÈLE!

Oi neverk, matušèle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiosios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ąžuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės.

Taip nelaužyk sau rankų, kaip beržo šakas
Kad laužo užrūstintas vėjas;
Tau dar liko sūnų; kas tėvynę praras,
Antros neišmels apgailėjės.

Ten už upių plačių žiba mūsų pulkai:
Jie mylimą Lietuvą gina;
Kam nusviro galva, tam Dangaus angelai
Vainiką iš diemantų pina.

Daugel krito sūnų kaip tų lapų rudens:
Baltveidės oi verks, nes mylėjo!
Bet nei bus, nei tekės Nemune tiek vandens,
Kiek priešų ten kraujo tekėjo.

Vedè Vytautas ten didžiavyrių pulkus
Ir priešų sulaužė puikybę:
Už devynias mares, už tamšiuosius miškus
Išvarė kryžiuočių galybę.

Saulė leidos raudona ant Vilniaus kapų,
Kai duobę kareiviai ten kasė,
Ir paguldė daug brolių greta milžinų,
O Viešpats jų priglaudė dvasią.

O neverk, matušèle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiausios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ąžuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės!

TĖVYNĖS DAINOS

Tėvynės dainos, jūs malonios,
Taip širdį žadinat saldžiai!
Kodėl tai mūsų gražios ponios
Negieda jūsų gan seniai?
Akutės melsvos, rankos baltos,
Bet širdys jų kaip ledas šaltos.

Sesutės mūsų nuo senobės
Dėvėjo margus rūbelius;
Dūzgeno plonas, baltas drobes
Ir koja suko ratelius,
O iš karštos jaunos krūtinės
Skambėjo dainos sidabrinės.

Kaip rožės jos tada žydėjo
Ir lankė rūtų datželius,
Dar vainikus žalius dėvėjo
Ir šilko kaspinus žalius;
Dainavo, gerbė žalią rūtą,
Kęstučio žirgą ir Birutę.

Kalbos nemindžiota gimtinės
Nei dainų mūsų Lietuvos;
Neskundės vyras nusiminės
Dėl meilės moterų lengvos!
Tada už auksą nemylėta,
Tada už dainą nemokėta.

Kas atdarytų aukso skrynią
Tėvynės dainų malonių?
Ir kas prižadintų gadynę
Sesučių, dainomis garsiu?

Tėvynės dainos, jūs auksinės,
Be jūsų šala mums krūtinės!

EINA GARSAS

Eina garsas Prūsų žemės:
žirgą reik balnoti;
Daug kryžiuočių nuo Malburgo
rengias mus terioti.
Pasilik, sesute, sveika! Nuramink širdelę:
Aš pagrįšiu nepražuvęs j tévų šalelę.

Daugel turtų pas kryžiuočius
nuo senos gadynės;
Auksu žiba miestų bonės,
šilko pilnos skrynės.
Aš parnešiu sau iš Prūsų kalaviją kietą,
Tau, sesyte, šilko skarą, diržą auksu lietą.

Jau pavasaris išaušo,
gieda vėversėlis,—
Nebegržta nuo Malburgo
mielas bernužėlis!
Saulė leidos, buvo kova: kraujo daug tekėjo;
Mylimasis už tévynę galvą ten padėjo.

Mano draugės gieda linksmos
ir šilkais dabinas;
Man gi ašaros tik rieda
ir kapai vaidinas!
Nekalbési, bernužéli, man meilių žodelių!
Neužmausi aukso žiedo ant baltų rankelių!

PIRMYN Į KOVĄ!

Pirmyn į kovą už tėvynę,
Už brangią žemę Lietuvos!
Garbė tėvams, kurie ją gynė
Ir kas už ateitį kovos!
Pastiprink, didis Dieve, mus
Atremti priešo puolimus!

Už mūsų žemę numylėtą,
Už bočių-milžinų kapus,
Už brangų vardą paveldėtą,
Kursai garsus pasauly bus,
Palaimink, Viešpatie galingas,
Lietuvių pastangas teisingas.

Pirmyn gi, vyrai, už tėvynę,
Už brangią žemę Lietuvos!
Ją bočių bočiai amžiais gynė,
Už ją ir jų vaikai kovos!
Pastiprink, didis Dieve, mus
Atremti priešo puolimus.

Kur senas miestas Gedimino,
Kur eina Nemunas platus,
Kur mūsų vyti priešai žino,
Kas drjs užpulti tuos kraštus?
Palaimink, Viešpatie galingas,
Atremti audras pragaištingas!

ŽELIGOVSKIUI VILNIŲ PAGROBUSH

Pavojuj motina-tėvynė;
Ateina audra iš pietų!
Tai lenkas, išgama tautų,
Mums neša pančius ir žudynę,
Dvarų ieškodams prarastų.

Dar vakar svetimoj vergijoj
Prieš caro klaupės dievukus,—
Prancūzo nūn globoj puikus
Mums švaisto gautu kalaviju
Ir mūsų degina laukus.

Gana po priedanga brolystės
Mums čiulpė syvus pasalais!
Kultūros savo skarmalais
Mums plėše kalbą dėl lenkystės
Ir smaugė savo verpalais!

Dabar šalin numetęs kaukę,
Ginkluotus siunčia plėšikus
Ir taško mums kraujais laukus,
O po Europą visgi šaukia,
Kad tai ne jų būrys smarkus.

Gana lietuviškos kantrybės!
Ginkluota kelkis; Lietuva!
Dienelė laukia nelengva!
Bet gelbės dangiškos galybės,
Ir paskutinė bus kova!

Petys j̄ petj už tėvynę!
Nuo Palangos lig Varėnos,
Sulaukę puotos kruvinos,
Kaip mūsų proseniai ją gynė,
Taip ginsme sūnūs šios dienos!

NEPRIKLAUSOMYBĘ ATGAVUS

Nejaugi tai ne sapnas? Ne svajonė,
Viliojusi... dar vakar be vilties?!
Nejau vergijoj slégusi dejonė
Dabar tik sapnas? šmékla praeities?

Jauna, laisva, pati savęs valdovė
Tautų eilėn įstojo Lietuva,
Savu krauju vergijos nusiplovė,
Sutraukius pančius ištverme sava!

Lyg būtų grįžęs amžius Gedimino
Ir pilkalnių sukilę milžinai!..
Europos vėlei viešpačiai sužino
Lietuvių vardą, skambantį šaunai.

Už ką, už ką, Dievuliau, ta malonė,
Jog leidai mums sulaukti tos dienos?
O kiek kitų į amžiną kelionę
Nuéjo skurdūs, laukdami anos!..

Už juos karščiau tévynę gal myléjom?
Ar jai aukų gal nešém brangesnių?
O ne, o ne! Tiktai daugiau kentėjom,
Per didūs nešti jungą kalinių!

Likimą aukštą, Viešpatie, mums skyrei:
Pirmiesiems džiaugtis laisvės spinduliais!
Garbė jums, budrūs šių dienų didvyriai,
Laisvais išvedę šalį vieškeliais!

Garbė, garbė, kad iš Maskvos griuvésiu
Drąsiai pečiai ją išnešét kilniai!
Nors jūsų aš vardų nebeminėsiu,
Bet jus minės su pagarba ainiai.

KOVOJ DĒL ŠVIESESNÈS ATEITIES

Kovoj dēl šviesesnès vaikams ateities
Suvargę, be metų pasenę,
Bent tos sau išplėšti neduosme vilties:
Ne veltui mes čia begyvenę.

Anksčiau ar vėliau susimąstę ainiai
Pagerbt neapleis mūsų vardo.
Už tai, kad mylėti mylėjom kilniai,
Už tiesą kariavom be kardo.

Už tai, kad kentéjome nenusiminę,
Nors slégė nelaisvės našta;
Kad josios sulaužėme grandį gelžinę
Tik ištverme darbo reta.

SENELIO SKUNDAS

Ne taip senovės tévai gyveno,
Kaip skurstame vargšai šiandieną.
Paklausk, jei nori, tévučio seno,
Ar neina blogesniai kas dieną?

Ne tiek gal turtų tada turēta,
Ne tiek ir dubas išbranginta;
Bet savo žemę daugiau mylēta:
Amerikon nesidanginta.

Nebuvo laisvės, bet neregėta
Nei tiek be drausmės ištvirtimo;
Nebuvo rašto, bet negirdėta
Nei tokio bedievių dūkimo.

Nelengvą nešé po ponais naštą
Valstietis, retai nusiminęs;
Bet dainos skrido po visą kraštą,
Skambėjo linksmai sutartinės.

O giriros, giriros!.. atmint malonu:
Jos buvo Djevo, ne dvaro:
Jos slėpė žmones ne tik nuo ponų:
Nuo dvaro, nuo maro ir karo.

Ne taip senovės tévai gyveno,
Kaip skurstame vargšai šiandieną;
Paklausk, jei nori, tévučio seno,
Ar neina blogesniai kas dieną?

DAINA

Už Raseinių, ant Dubysos,
Teka saulé, teka;
Geltonplaukés puikios visos
Šneka ten, oi šneka.

Po rasas kasas šukuoja,
Saulé jas džiovina,
Kai užgieda, uždainuoja,
Širdj taip griaudina.

Aukštą dangų pamylėjo,
Blaivią jo skaistybę;
Sau akis užsižavėjo
Melyna gilybe.

Akys^o blaivios, gelsvos kasos,
Širdys, oi nešaltos,
Aukštas ūgis, kojos basos,
Nuo rasų taip baltos.

Bet kodėl jos, žalią rūtą
Laistydamos, liūsta?
Kam, dainuojant joms Birutę,
Ašaros nedžiūsta?

Kaip nedžiūtų, kad nežūtų
Tiek įaunų bernelių!
Kad be laiko tiek nebūtų
Be vilties našlelių!

Daugel žūva, daugel pūva,
Kas apverks jų dalį?
Už Uralo, žemės galos:
Ne po savo šalį!

DAINA

Ar skauda man širdj? Oi ne, oi ne!
Gegutė kukoja „ku kū“ miške;
Kukoja-dejuoja ir širdj griaudina,
Lyg tartum į girią, į tamsią, vadina
Ir tiek man pasako slapčia.

Taip žmonės atšalę! Nuo jų toliau
Man, rodosi, būtų vienai lengviau.
Tik gaila man būtų vien rūtų darželio
Ir vieno, tik vieno kaip uosio bernelio!
Oi būtų kas dieną griaudžiau!

Ar krinta? ar žiba aušros rasa?
Ar vien ašarėlė gaili, karšta?
Nenoriu nei aukso, nei rūbų šilkinių,—
Kodėl gi tų ašarų, tų sidabrinių,
Užtvenkt negaliu niekada?

Gegute-sesute! oi ko? dėl ko
Tu man neatspėsi, ar aš ryto
Liūdésiu-dejuosiu kaip tu po giraitę?
Atmink ar atminks kas mergaitę-našlaitę?
Vienai ar begrįžti namo?

NEUŽMIRŠUOLĖ GĖLĖ

Man tinka tas žiedas, kurs žydi blaiviai
Ir auga netoli vandens;
Nepuošia jį rūbai kaip rožę puikiai,
Dėl to ir nebijo rudens.

Žiedai pinavijų ir rožių vainikai,
Nors gražūs,— netraukia širdies;
Gvazdikai kaip žalvario seno skatikai
Nežavi nei gobšo akies.

Tas žiedas blaivus kaip balandžio akis;
Nekaltas kaip aukštas dangus;
Ir žydi per ištisą vasarą jis,
Ir linksmina žmones visus.

Tiek duota žiedeliams gražių pavardžių
Iš margo gelių sutvėrimo;
O vis tik, man rodos, gražiausias iš jų —
Jo vardas: gėlė atminimo!

DAINŲ ŠVENTEI

Dainų dainelės, aidų aidais
Skambiai, plačiai, tvirtai, galingai
Per kalnų kalnus, miškais, laukais
Lengvai, rimtai ir sutartingai,
I vieną giją susipynę,
Aplėkit Lietuvą-tėvynę
Skambiai, plačiai, galingai.

Tautos dainele, tu išlikai
Viena, kad žuvo didžiavyriai;
Kai slėgė sunkūs vargų laikai,
Tu irgi daug, oi daug prityrei;
Bet pas kaimietį ištvermingą
Tu išlikai sveika, galinga,
Kad žuvo didžiavyriai.

Tautos dainele, tu gaivinai
Per ilgus amžius mūsų sielą;
Viena budėjai, kai milžinai
Kapuos sapnavo šalį mielą;
Budėjai, supdama lopšelį,
Jaunuolį guodei ir senelį,
Tautos auklėjai sielą.

SKURDŽIOJ VALANDOJ

Man, žinau, sopulingos čia ant žemės kelionės
Niekados neapšviesi, viltis!
Ir meldžiau nebe kartą kaip didžiausios malonės,
Kad akis man užspaustų mirtis.

Apsiverkti nemoku, pasisküst negaliu:
Nesupras žmonės mano kančios!
Ir nužengsiu j kapą su tuo skausmu giliu,
Kurs be vardo paliks visados!..

Dvasios saldūs regėjimai, nemirštą troškimai,
Iš dangaus man atskridę sapnai!
Širdj uždegėt meile kaip šventi serafimai,
Bet jai nedavėt laimės visai.

Veltui ilgis, nerimsta iškentėjus dvasia;
Nor padangėmis skleisti sparnus,—
Kūnas riša ją pančiais ir nedora valia
Nekalčiausius apskundžia sapnus.

Gal taip Dievo žadėta, kad nešviestų žvaigždė
Man, nuklydusiam skausmo keliais,
Kad per tai galingesnė gimtų mano giesmė,
Ausj lepintų žodžiais giliais.

Sarge-angele mano! Tarp šių žemiškų kovų,
Jei nupuolu, nekaltink manęs!
Aš taip silpnas ir vienas! Būk keleivio vadovu,
Iki jam gyvata neužges!

Daug nuo žemės nelaukiau, tu geriausiai žinai;
Mano sąžinė tau atvira;
Daug vargau ir kentėjau, gal Aukščiausias už tai
Man atleis, jei suklydau kada.

SLENKA DEBESYS PILKOS

Slenka padangémis debesys pilkos;
Slenka iš kur, nežinai.
Apgulé sielą mintys-vagilkos,
Griauždamos kaip kirmuinai.

E, jūs nenaudélės, siurbélės-dielės,
Slenkančios juoda minia!
Mintys beširdės, mintys besielės,
Negi apveikste mane?

Saulė, žinau, įkyriai debesuotą
Dangų nušvies spinduliais,
Mélyną skliautą neišmatuotą
Džiaugdamos žemei atskleis.

Man tik vienam, debesų nusiminę,
Saulės nešvies spinduliai?
Ko gi man liūdna? Ko gi krūtinė
Taip atsiduso giliai?

Ne, neapveiksste, tingios tamsybės,
Vargo šešeliais tuščiais!
Miega krūtinėje jėgos-galybės:
Tik išsiręšiu pečiais.

Tiktai išsiręšiu, tiktai atsikvėpsiu
Oro grynesnio plačiau;
Visą žmoniją meile apglėbsiu,
Ją pamylēsiu skaisčiau.

RUDENS DIENOS

Nuobodžios, pilkos slenka dienos
Be atmainos ir be vilties;
Aplinkui neprieteliai-sienos
Lyg kad sargyba ant nakties.
O darbas, draugas kitada,
Dabar tik slėgianti našta.

Širdy nei sopulio, nei noro!
Nurimus glūdi tuštuma.
Ne tai lyg trošku gryno oro,
Ne tai pastogė svetima;
O nuo svajonių, nuo sapnų
Beliko pasakų senų.

Šalin, šalin!.. Ištiesęs ranką,
Tuščia, kas bėga, grąžini!..
Rečiau vis spinduliai aplanką
Tolyn beskrieja tekini!
O šaltas, purvinas vanduo
Už lango teška. Tai rudo!

NENORIU SAPNŪ

Ne, nenoriu sapnų,
Vien tiesos ir darbų;
Be atilsio noriu kariauti
Ir tada vien tiktais,
Kai sušvilpia žaibai,
Galiu krūtine atsigauti.

O tačiau kai kada
Nuliūdimo našta
Lyg spaudžia, lyg širdj griaudina;
Vakarinė žvaigždė
Ar nugirsta giesmė
I tolimą šalį vadina!..

Kur laskoja mintis?
Ko taip žiba akis?
Kam ašaros veržias ir byra?
Aš patsai nežinau,
Tik Aukščiausio prašau,
Kad stiprintų verkiančią lyrą.

Kai ne kartą sunku,
Skūsčiaus lūpų kraštu,
Kam širdj Aukščiausias man davė?
O tačiau juk be jos
Ant šios žemės karčios
Poetai negims nesapnavę.

KO SIEKIU IR ALKSTU

Sapnų be kančios ir ramumo saldaus
Taip alksta pavargėliai žmonės,
O man tie šešeliai širdies neprigaus:
Aš noriu verpetų, karionės.

Tarp marių plačių kad užkaukia vilnis,
Plačiau man siūbuoja krūtinė;
Ir žiūri tolyn nusiblaivius akis,
Ir nori apimt begalinę!

Man meilės nereikia, kai siūlos pati;
Neapkenčiu jausmų silpnybės;
Vien žavi bekalbė širdis paslapti,
Kurios nepasieksi gilybės!..

Einu nesuprantamas vienas keliu
Be draugo, ir nieks nepalydi;
Nors verkia širdis, linksmai juoktis galiu,
Ir kūdikiai laimės pavydi.

Ko siekiu ir alkstu, vargiai bežinau!
Pasiekt nepasiekiamą šalį?
Tik atilsio vieno kaip maro bijau,
Tik norai užmigtis negali.

PASITIKÉJIMAS SAVIMI

Prabėgo pro šalį kaip marių vilnis
Jaunatvė ir jos vėsulai,
Ir rodos šiandieną, kad buvo tai vis
Tik jaukūs ir gražūs sapnai.

Bet man tų dabar nebegaila dienų,
Kai vien tik svajoti mokėjau,
Kai liūdnas, pabėgęs nuo savo draugų,
Dėl ko nežinodams kentėjau.

Negaila vaidentuvės, norais keistos:
Jaunatvėje mirti saldžiai;
Netrokštu ant savo duobės užkastos,
Kad verktų sesutės griaudžiai.

Dabar ne mirties, aš gyvatos prašau:
Aš noriu gyventi, kariauti!
Man suteikė jėgas Aukščiausias, žinau,
Ne ašaroms veidą beplauti.

Krūtinėje dega, liepsnoja ugnis,
Ir veikalo ilgis dvasia.
Ką vargas? nelaimės? ar šiaurio naktis,
Kas gimė su meile didžia!

Nelenkdams pečių po naštos sunkumu,
Kaip milžinas stosiu į kovą.
Pavargti už brangią tévynę — gražu!
Aukščiausią turėti vadovą!

I darbą, j darbą, lig kolei mirtis
Jaunos neatkrito galvos!
Juk dienos ir jėgos kaip upės vilnis
Vis bėga ir bėgt nesustos.

Paslėpęs krūtinėje skausmo dūmas,
Praeisiu kaip verdą verpetai;
Gal žmonės šiandieną manęs nesupras,
Bet mano — išauštančiai metai!

* * *

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta? Ko vaitoja?

Ant krūtinės... begalinės,
Nesuprantamos, jausmingos
Slenka mintys paskutinės,
Slenka, spaudžia rūpestingos.

Rodos, spaudžia, o neskaudžia,
Galvą vien žemyn svarina,
Vien tik giesmę liūdną-griaudžią
Mesti posmaiš jos masina.

Bet tą giesmę kas priglaustų?
Atsilieptų-pamylėtų?
Ašaréle apsipraustų
Ir man širdj pažadėtų?

Daug nenoriu!.. O tiek noriu!
Maž pasaulės nors plačiosios:
Nesiklaupčiau prieš altorių
Ten be Meilės amžinosios.

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta? Ko vaitoja?

SUDIEU

Ir vėlei tavo liūdno veido
Neberegēsiu aš ilgai!
Likimas vėlei nebeleido,
Kad slinktų mums išvien vargai.

Ar susitiksime? Dievas žino!..
Ne vygė supa mus minkšta!
Ar maž svajonių nuslopino
Skaudi gyvenimo našta?

Sudieu! Neverk!.. Sunkus likimas
Nors kaip pamotė persekios,
Tegul bailus nusiminimas
Nelenkia tau galvos puikios!

Sudieu! Neverk!.. Lig kol alyvos
Žydės pavasary baltai
Ir kolei širdys plaks mums gyvos,
Manoji plaks vien tau tikta!

IŠVAŽIUOJANT

Palaimink, Viešpatie, kelionę,
Kurioj pro ašarų miglas
Palydžiu praeitį malonią,
Kaip laimės tolimas salas.

Aš nežinau, kas priešais laukia:
Tik pilkos dienos ar vargai?
Bet neramios širdies netraukia
Kita šalis, nauji draugai.

O norint kartą, norint vieną
Man leisk pažvelgti atgalios
Ir vakarykščią brangią dieną
Prispausti prie širdies gailios!

Bet Tu, o Viešpatie, man kelią
Parodės, uždraudei sapnus,
Ir aš, pažinęs šventą valią,
Einu, Apveizdai paklusnus.

Einu, nors skundžiaši krūtinė
Ir trykšta ašara baili;
O tu man valią geležinę
Užtat mylēdamas kali.

Einu kaip amžinas keleivis
Be prieštaravimo maldos
Ir laimę čia tik kaip praeivis
Žinau iš tolimos gaidos.

DRAUGO LIŪDESYS

Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemė
Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu,
Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu!
O ateitis... ar tik vienuolio laimę lemia?

I dvi šali mus nubloškė žiaurus likimas;
Nei viens kitam draugais sau rankų nepaduosi,
Silpnybės valandoj viens kito nepaguosi;
Tik praeities kankins beširdis atminimas.

O tau ar po langais lig šiolei rožės žydi?
Ir gieda amžinas jaunų dienų svajones?
Ar gal ir tau jas nusmelkė prityrė žmonės?
Ir šypsena paskui naivėlius palydi!

O vis dėlto, kad ramios, žvainos naktys šviečia
Ir paslaptingai mirksi danguje žvaigždutės,
Žinau, kad tavo žiūri ten liūdinčios akutės;
Jos ten greta nurimti ir manąsias kviečia.

ŠIRDIS IR PROTAS

Tiek sykių proto prityrimas
Man širdžiai pataré tylét,
O jai meilu — apsigavimas:
Ji nori amžinai mylét.

Bet meilės žiedas laime žydi
Taip apgaulingai ir trumpai!
Pavydas ją erškëčiais lydi,
Ir škelbia gedulą varpai.

O ant nuvytusio jos lapo
Nukritus ašaros rasa
Nebatgaivins jau šalto kapo
Stebuklų priemone visa.

Nebatgaivins, kas sykj mirė,
Užgautas rytšalio šalnos!
Ryšiai, jau vienąkart iširę,
Nesusimeggs ant rytdienos!..

Palieka skausmas ir kankynė
Nebeužgijančia žaizda!
Tuščia beskundžiasi krūtinė
Širdies sukruvinta malda!..

Širdele mano, suviliota
Ir apsiverkusi nesyk,
Išgirsk bent kartą sveiką protą,
Jo patarimo paklausyk!..

NUTRŪKO — NESUMEGSI

Nešu tau kartą paskutinį
Kančios ir apmaudo eiles!
Ne aš tą sudrumščiau šaltingi,
Kurs pynė tau dainų gèles.

Jos, skausmo valandoj pradėtos,
Gražybių perlais nežibės;
Krauju ir ašara dėmėtos,
Tau nepridės tuščios garbės.

Ne mano kaltė: veidmainingai
Ne aš tau priesaikas dariau!
Ne aš nuvokiau sumaningai,
Kad dviem patikus bus gudriau.

O, visą širdį, visą sielą
Aš tau aukodavau kilniai!..
Tu auką, širdžiai vakar mielą,
Šiandieną žaislu išmainei...

Kad bentgi žaislas būtų švietęs
Skaistybe mirgančios žvaigždės!..
O, pasidžiauk! Mūsų pilietės
Ne jo slapčia tau pavydės.

Sirdis krūtinėje man plyšta,
Bet žaist jausmais aš negaliu...
Sudieu! Kas buvo — nebegržta!
Ir mums nebeit vienu keliu!..

PASKUTINIS AKORDAS

Vis tai buvo...
Bet jau žuvo,
Vien tik giesmėje paliko!
Daug mylėta,
Daug kenčeta,
Ne dėl vystančio vainiko
Skausmo valandoj pradėta.

Jei tau liūdna bus kada
Ar ilgėsis ko širdis,
Atsivėrusia žaizda
Atsilieps tau praeitis,
Atskleisk šias eilutes:
Daug sau artimo atrasi
Ir už drauges-sesutes
Tuomet jas giliau suprasi...
Rasit, tuomet tau širdis
Pasakys, kad vien tik jis
Taip kilniai tave mylėjo!..
Tu, jo sielai svetima,
Meilę lošei žaisdama,
Ją prisiekdama ant vėjo!..
Ir už ką ją neseniai
Lengva širdžia išmainei?

Kas buvo,
Jau žuvo,
Sugrįžti negali!
Tik skausmo žaizda
Prašneks gal kada,
Primindama brangiąją šalį.
Kuri jau sugrįžti negali!..
Negali, negali!..

JAUNOS DIENOS

Jaunos dienos — neprotingos,
Paklydimais gan turtingos,
Neina žingsniais, bet risčia!
Už akių joms neužbėgsi,
Nepavysi, neužrėksi,
O senatvė šit ir čia.

Oi, kodėl gi tą dienelių
Nieks išmelsti nei ant kelių
Nebegali niekados?
O gan tankiai, lyg kad tyčia,
Pats galanda sau vilyčią,
Nebebodamas doros!

Žilo plauko — sveikas protas,
Prieš pagundas apšarvuotas,
Bet, Dievuli, per vėlai!
Nei jam giedro įkvėpimo,
Nei energijos jaunimo!
Bailūs patys veikalai.

Kad jauni sveikiau žiūrėtų,
Kad seni daugiau galėtų!..
Būtų ir giesmė kita.
O dabar juk žmogų retą
Rasi, kur pernykštį metą
Neapkaltintų kada.

O tačiau jūs mano vienos
Širdžiai brangios, jaunos dienos,
Aušra gimusios rytuos!
Pirmos laimės ir karionės,
Meilės pirmagimės svajonės!..
Jūsų nieks neužvaduos.

DIENŲ SIELVARTAI

Nežadinki laimingo, jei kada sapnuoja
Užburtas pasakas ir amžinas dausas,
Kai stygos virpančios jo sielai sudainuoja
Ar rūta kvepiančias prisimena kasas.

Ką duosi, elgeta, jo sielai nemirtingai
Už Dievą amžiną, jį žemei sugrąžinės?
Gal leisi svetimu pasidalint duosningai,
Su replémis buržujo klėtj atrakinės?

Vargų našta ir veidas prakaituotas...
Kad kūno alkanus pasotintų nasrus?
Paskui gi kirminams karste pakeltų puotas
Protingo tvarinio likimas per žiaurus?

O, neišmanėli, kurs dievindamas protą,
Ižvelgti negali skaidrios širdies troškimo,
Bent to nepavydék, jei kuomet sužalota
Dausų aukštybėse ieškos užsimiršimo!

BETURCIAMS

Kas vargdienj žmogų, beturij priglaus,
Kad rūmams paskirta žibėtų?
Kas širdj parodys dėl vargšo tamsaus,
Kad nėra už tai, kas mokėtų?

Juokavimų žemėje skrenda balsai,
Už auksą nupirksi krūtinę:
Turtingajį verta mylėti karštai,
Juk aukso jéga begaliné!

„Apkaišę kasas mirtų stiebais žaliais,
Gyvatos garduokimės taure!“
„Juk laikas taip bėga! Ruduo kai ateis,
Derėsmės su giltine žiauria“.

Bet ten be pastogės vaitoja gailiai!..
Ar skundas užmirs jam be žado?
Ar atbalsio jokio neris sopuliai?
Ar broliai leis mirti iš bado?

O, žemė — plati ir tas skundas žmogaus
Be atbalsio skris per platybę!
Tik Viešpats galybių išgirs iš Dangaus;
Bus gobšui skaudi jo rūstybė.

O Dieve teisingas! Be tavo globos
Varguolis kentėt negalėtų;
Kuo guostus jisai be gyvatos antros?
Baisu, jei ją netikėtų!

Prakeiktas, kurs pragaro juodo nuodais
Jam tikinčią šaldo krūtinę!
Prakeiktas beširdis, kurs velnio nagais
Jam vilti išplėš paskutinę!

* * *

Kauno miesto aikštėj veršis baubia griaudingai
Aukštinelkas ant ratų plikų:
Žydas veža jį pjauti ir mąsto pelningai
Ji nupirkęs iš „gojim“ paikų.

Leidžias saulė už kalno, garsu, néra véjo!
Žmonės ramūs sau žengia taku;
Ką jiems veršis? Man širdj giliai suskaudėjo,
Ir taip liūdna! Ir taip nejauku!

Ar tai vienas beširdės gamtos sutvérimas
Ko tai šaukias... už būvj kovoj!
O, nurimki, beviltis, beprasmis šaukimas,
Kurs beribėje dingsti mėlsvoj!..

SUVARGUSIEMS

Vargų varguos paskendus žemė
Tuščia kančių belaukia galos
Ir prakeikimo tulžį vemia,
Ar jų krūtinę peilij remia,
Kai ji sunyko ir užšalo.
Ilgai ji ašara rasos
Be Tavo dangiškos tiesos?
Prašnek, pratark, Aukščiausi!

Nejaugi Kristaus beišseko
Gyvatos amžinas šaltinis?
Nejau troškimams neužteko,
Nejau jų širdis neprašneko
Kaip Dievo Žodis antgamtinis?
Tai kur apaštalų darbai,
Jei Kristų myli jie labai?
Kodėl jūs, Viešpatie, neklausia?

Nemaž priviso geradėjų:
Lygybę, laisvę begarsina;
Bet vietoj vargšo apgynėjų,
Vardan aukštų, šventų idėjų
Jie luomų kerštą bevaisina.
Be meilės jūs darbai suvys!
Ne jie pasaulį atgaivys!
Ne jiems Tu, Viešpatie, tarnausi!

Nuleisk bent spindulį malonės
Iš jų užmirusią krūtinę!
Tegul raminas jų dejonės!
Tegul supranta rūstūs žmonės
Malonę Tavo begalinę!
Tegul jų širdys atsigaus!
Nušvisk pasauliui iš Dangaus!
Prašnek, pratark, Aukščiaus!

LIŪDESYS

Negana mano sielą verpetai
Benešiojo ir daužė keliais?
Ar ant veido daug ženklinę metai
Bent jau kartą nurimti neleis?

O, tie norai širdies begaliniai,
Argi jie be kapų neužmigs?
Argi valandai vien paskutinei
Šaltą atilsj jie tepaliks?

Ko ieškojo širdis, neatrado,
Nors betrokšti vargai dovanos!
Nepasotinės amžino bado,
Ji tik pridengiau rūbais šalnos.

Ant nudeginto raisto dar véjas
Sutrūnėjusius varto lapus;
Bet ten ąžuolas, metais šlamėjės,
Neprašneks! Rytmečiais neatbus!

Jei prašnektų, tai skystis tegali
Tarp laukų be rasos ir žvaigždės
Ir minėti tą ilgesio šalį,
Iš kurios jau vilties negirdės!

SENATVĖ

Iš draugų, kai pažiūriu, man nedaug bepaliko:
Šaltas kapas užbérė akis!
Ant pakrypusio kryžiaus nesimato vainiko;
Vien tik budi žvaigždė naktimis!

Štai aplinkui kas kartą vis daugiau svetimų;
Jie manęs ir anų nesupras!
Ir nunešime į patalą šaltą kapų
Savo paslaptis, savo žaizdas.

Buvo laikas, oj buvo, kai tarp linksmo jaunimo
Reikalingi mes buvom svečiai;
Nuo kilnių idealų, nuo drąsaus įkvėpimo
Žiebė mums iš akių spinduliai.

Buvo norai plačiausi, begaliniai tada,
O tačiau mus suprato visi;
Bėga nūdien siaurutė mūsų norų vaga,
O būk mūsų suprast negali.

Tarpe augančių girių vienas beržas apsenęs
Stovi liūdnas ir skundžias vargų;
Ne tai susti nenori, ne tai gailis gyvenęs:
Liūdna seniui, netekus draugų.

Kaip tie metai prabėgo!.. Taip ant mėlsvo dangaus
Ir nušvinta, ir gėsta žaibai!
Veltui ieškai nors vieno atminimo brangaus,
Ant kurio neliūdėtų kapai!..

Kam gailėtis, kas žuvo ir sugržti nebgali?
Tegul šviečia žvaigždė jų kapams!
Atgyvenome amžių, savo įnešem dalį;
Laikas vietą užleisti vaikams.

Tik trumpai valandėlei pakeleiviai-svečiai,
Ir užgimę, ir mirštą be noro,
Ką ant žemės paliksme? Ar ir mūsų keliai
Kaip tų paukščių iš mėlyno oro?

Argi mūsų karionės, idealai pražus
Be algos, be naudos ir žymės?
Argi liekanos mūsų, kai jau kaulai bepus,
Niekam nieko slapčia nekalbės?

* * *

Ne vienas metas, risčia prabėgęs,
Šitai man galvą širmai aptraukė;
O penktas kryžius, pečius prislėgęs,
Vargiai ko gero poryt belaukia.

Išnyko aukso dienų svajonės,
Kurios dainavo aušros giesmelę;
Kapuos nurimo pavargę žmonės,
Kurie man rodė gyvatos kelią!

Pati Dubysa siauresnė teka;
Aukšti jos kalnai lyg kad nuslūgo;
Anuomet kalbios, dabar maž šneka
Žvaigždėtos naktys!.. Rudens pabūgo?

Nejaugi laikas į bočių šalį,
Kur meldžias kryžiai, liūdnai palinkę?
Iš kur numirę sugrįžt nebgali,
Ramybę amžiną sau pasirinkę!

VARPAI

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Liūdną ir skaudų leisdami gandą:
Vėl paviliojo auką kapai!
Dieną į dieną tiek jų atranda!..

Kiek tai nuėjo taisiais keliais,
Žemės troškimams vos tik užgimę,
Su idealais, su sopuliais,
Amžinu miegu karste nurimę!..

Kur jie šiandieną? Kur ta minia?
Tie milijonai, amžiais išmirę?
Ar atsikvėpė vėl krūtine,
Kelsisi kūnais kaulai subirę?

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Skaudų ir liūdną skleisdami gandą:
Vėl paviliojo auką kapai!..
Dieną į dieną tiek jų atranda!

Irgi ant mano kapo-duobės,
Gal nebužilgo, gal netikėtai
Requiem liūdną varpas kalbės,
Sergėt paliepės nakčiai žvaigždėtai.

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Liūdną ir skaudų leisdami gandą:
Vėl paviliojo žmogų kapai!..
Dieną į dieną tiek jų atranda!

TAIP ATSILYGINTA

Kad šmeižė iš apmaudo priešū minia
Man brangujį vardą gandais nekaltai,
Nustebės pečius vien betraukiau tiktais,
O meile negėstančia, dar veiklesne
Bažnyčią, tévynę mylējau.

Bet kam aš ant aukuro širdį nešiau,
Ir ateitį savo, ir jos troškimus,
Ir savo jaunystės brangiausius jausmus,
O nieko už tai niekados neprašiau,
Bent tas mane gerbti turėjo!

O jis nusuko ir, baltas rankas
Gudriai nusiplovės kaip antras toksai,
Pusiaukely émė žnairuoti skersai,
Ir širdį, ir josios kilniausias aukas
Paspyrės kaip pinigą seną.

Nustebės tada nebetraukiau pečių,
Tik, kruviną širdį paslėpės giliai,
Tariau: tai ne mano tie slidūs keliai,
Kur gerbti nemokama vyru stačių,
Jei durų aukštų nedūzgena...

Už darbą nelaukiau kaip tarnas algos,
Nei deimantais spindinčio žiedo garbės;
Manoji žvaigždė ir be to gal žibės!..
O laisvas pilietis ramiai sau miegos,
Nevaržomas pačiais šilkiniai.

Tik vieno man gaila: užviltos vilties,
Kad tėvą atrasiąs tikėjos sūnus!..
Skaudi realybė išblaškė sapnus,
Ir siela nebteko skaisčios praeities
Su vaiko tikybos šaltiniai!

MANO MOKSLADRAUGIAMS

Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo;
Žemės išmintjį gilią suprato;
Išsiblaivė sapnai! Nebegaudo jau vėjo;
Iš aukštybių ir žiūri, ir mato!

Kaip tie mainos laikai! Rodos, vakar tai buvo,
Kad, nuo mokslo nuvargę, ant galo
Uždainuodavom Lietuvą. Gerklės mums džiūvo,
Bet krūtinės garavo, nešalo.

Ko tada nesvajota! Ar ko nežadėta!
Kaip didvyriai tik laukėm karionės.
Pasišvęsti ir vargti už žemę mylėtą
Buvo obalsis mūsų kelionės.

O dabar? Nebe taip!.. Vyrai sveiko jau proto
Turi saliūnus aukštus! Ko reikia?!

Neišriš be naudos kapšo, rubliais kupproto!
Viską sprendžia iš aukšto... ir peikia!

Prie kreidos ir stalelio per naktį darbuojas;
Važinėjas po vaišes kaštanais;
Prieš jaunimą nauda pasipūtę didžiuojas,
Ji vadina „gudriai“ litvomanais.

Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo;
Žemės išmintjį gilią suprato;
Išsiblaivė sapnai! Nebegaudo jau vėjo,
Iš aukštybių ir žiūri, ir mato!

VINTAS

Jei nori draugijoje nieku nebūti,
Mokinkis išgarbinto vinto!
Tą vieną svarbiausią pašalinęs kliūtį,
Sau stosi ant kelio ištrinto.

Prie vinto nereikia gražios iškalbos;
Šiandieną ne ji liaurus renka;
Vien žodžiai: du trys iki ryto aušros
Per kiaurąją naktį užtenka.

Garbingos matronos, kurių liežuvėliai
Tarškėdami sukas ratu,
Prie vinto nurimsite bent valandėlei
Ir drauges bus šmeižt nesklandu.

Prie vinto nereikia nei didelio proto!
Atimti-pridėti gana.
Prie vinto bus lengva ir kojoms pilvoto,
Ir kam pavyduoklė žmona.

Be vinto žmogaus lyg nepilno dar meto:
Gerai, jei pakenčiamas bus;
Negaus pagarbos, nors kalbėtų iš reto
Ir žydų skaitytų raštus.

Jei vintą mokësi, tavęs neapleis
Kaip mylimą svečią pakviesti;
Su vyrais didžiais, generolais garsiais
Galësi greta atsisësti.

Jei kokį norėsi aprūpint dalyką,
Tai vinto mokėt bus naudinga:
Nieks sauso neklauso, nedirba už dyka:
Prie vinto pakviesk reikalingą.

Šimtinę įbrukti — gal neatsargu:
Supyks!.. Bet pralošt jam gali!
Ir reikalas tavo praslys kaip ledu,
Ir pirštai nebus sutepti.

Kišenė — tuščia! Irgi vintas padės:
Prikimši... ne savo, tai kito!
Nenorai garsaus piniguočio garbės:
Per vintą ar vienas nukrito?

Tau laiko per daug: iš bėdös išvaduos
Prie vinto susėdę draugai;
Ir nieks dykaduonio tau vardo neduos,
Ir laikas netėsis ilgai.

SKAUSMO BALSAS

Giedojaus meilę, jauną viltį,
Skambėjo stygos man saldžiai;
Šiandieną tenka ar nutilti,
Ar verkt už išgamas skaudžiai.

Gana svajojus! Meilės vietą
Užims rūstybės skaudulys!..
Prašneks žaibais!.. Bet širdj kietą
Vargiai pajudins, atgaivins...

O jūs, kurie krūtinę jauną
Kas dieną šaldote ledais!
Kuriems madera gerklę plauna,
Kurie vien augate pilvais!..

O jūs, išlepę ir atšalę,
Apkurtę žiovaunat paikai,
Kai, nuo darbų-vargų išbalę,
Gal jūsų miršta kur draugai!..

O jūs, kurie taip daug žadėjot
Ir norus skelbete gražius,
Kur šventą ugnį tą padėjot
Ir tuos sumanymus plačius?

Žinau, dabar jums daug nereikia:
Pavalgius atilsio saldaus;
Ir, nieko pikto kaip neveikę,
Kai mirste, tikitės Dangaus.

Apakę! Savo kelią matot
Tarp rožių, pokylių, juokų!..
O nelaimingi, nesupratot,
Jog žemė — tai šalis vargū!

Jog žemė — ašarų vietovė!
Ir nelaimingas tas žmogus,
Kurs veido ašara neplovė:
Jam uždarytas bus Dangus!

SPJAUKI, DRAUGUŽI, Į VISKĄ!

Spjauki, drauguži, į visa, kas žiba!
Švilpk, iki plikas esi!
Plunksnos užaugs, gal padaigos jau kyba:
Būsi kaip mulkiai visi.

Ko ta jaunystė kvaili nesapnuoja!
Plėšti dirvonus plačius?
Sėdi ant knygų, rimitai prakaituoja,
Takus užsimojus naujus!

Lauk, iki išmintį visą suprasi!
Laiko nedaugel praeis:
Šiltą pastogę ir lizdą atrasi,
Ziovaudams girsies svečiais.

Metais iš grašių sermėgio nutukės,
Vargšo drovėsies namų:
Pilvą išpūtės, cigarą užrūkės,
Juoksies iš savo sapnų.

Persų kilimais sau butą išklojės,
Sédės į kėdę minkštai,
Vaišes skaitydamas, supdinsi kojas;
Mintys plezdens neaukštai.

Dieną prastūmės, kaip Dievas beleido,
Teisiojo migsi sapnu;
Gal rūpestys koks ir sės tau ant veido,
Mažas tačiau kaip ir tu.

Spjauki, drauguži, į visa, kas žiba!
Švilpk, iki plikas esi!
Plunksnos paaugs, juk padaigos jau kyba:
Būsi kaip mulkiai visi.

TAUTOS PABĖGELIAMS

„Oičizna“ jums kvepia, ne žemė-tėvynė,
Maitinanti storus pilvus,
Ne proseniu žemė, kurios užsigynė,
Begarbinat lenkų dievus.

Tradicijų savo nuo vakar dienos,
Kultūros skelbikai užkimę!
Negarbūs pabėgeliai mūsų tautos!
Prabočių ainiai išsigimę!

Kiek kartų man virė iš skausmo krūtinė,
Tylėjau tačiau kaip naktis!..
O išgamos! Pirštinę štai geležinę
Dabar jums metu į akis!

Žinau, nesupraste jūs skausmo giesmės,
Jūs kūnai be dvasios, be žado!
Be atbalsio žodžiai pro ausj skambės,
Sirdies neberas, kaip nerado.

Bet argi tylėsiu, kad prisikėlimo
Giesmė sopulinga netiks?
Miegoste? Tegul gi dėmė prakeikimo
Ant jūsų per amžius paliks!

Tėvų-didžiavyrių vaikai svetimi,
Lyg kryžkeliais gimė dėl juoko!
Kur motina jūsų? Nuraudus pati
Nedrjs besisavint apuoko.

Kur jūsų tėvynė? Ne Vilnius? Warszawa?
Žinau ir suprantu dėl ko:
Tam balet, teatry, tam Corso zabawa!
O ko dar sulaukste ryto!

Ten dukters po pensijas mokos sklandžiai
Rojalj daužyti ir šokti,
Kalbėti prancūziškai, juoktis gražiai...
Ir ko ten negali išmokti!..

Lietuviškai, rods, neišmoks prakalbėti
Ar austi, ar braukti rasas,
Ar prosenių žemę, jos būdą mylėti,
Bet... užduotj savo supras:

Per pokylius kaip karalienės žibės,
Barzdos nebujos net ir popo;
Sau vyra sugaus ir garsiai ištekės,
Ir siūdinsis lopą ant lopo.

Užstatę į banką tėvų palikimą,
Puotaus kaip kiti per naktis;
Užkinkęs pratęgminiais per įpratimą,
Vežėjas bepauškins dar vis.

Kai grašio „prie dūšios“ nebliks jau visai,
Kai niekas neskolins ant galos,
Tada bus nuskundžiami sunkūs laikai!..
Ir spiesis prie svetimo stalo.

Duok, Viešpatie, pranašu būt melagingu:
Nuo Volgos mužikai ateis;
Už banko skolas, be derybų draugingų,
Nuo žemės nustumis jus pečiai.

Tada „abrusėnija“ kaltinta bus,
Ne jūs, savo dvarą užstatę;
Paskui net kalmukų pamėgste ratus,
„Krakiškius chomontus“ pametę.

Juk štai jau ne vienas persiveža pačią
Nuo Tulos ar Viazmos namo;
Maišyti jų sūnūs po Lietuvą placią
Tradicijoms girsis rytō.

O gal ir sveikiau bus tévynei tada:
Bent aiškūs tai bus jau maskoliai;
Suprasme, kodél tai kalba jų kita
Ir kas tie vadinami „broliai“!

Suprasme, kodél jie be Dievo gyvena,
Bažnyčiose bijo maldos,
Kodél jie paniekino pavardę seną
Dėl blizgančios lenkų mados.

Kodél tai, pamégę intrigas tamsoj,
Pakampiaiš „danosus“, šmeižimą,
Jie skriaudžia mums vardą Europoj visoj,
Pasiekę net tolimą Rymą.

O gal ta naujoji karta atéjūnų
Taip mūsų kaip lenkai neskriaus;
Gal vietą užémę sūnų-palaidūnų,
Bent vylium prieš mus nekariaus.

Gal metais jie naują tévynę pamēgs,
Kaip josios vaikai susipratę,
Ir siaust pinigų į Paryžių nelėks,
Miškus į lombardą užstatę.

Gal jie nesakys, kad vilties atgimimo
Nebéra iš mūsų tautos;
Nekrūpčios kaip pragaro pasišventimo,
Ir saulė ant jų neraudos.

Žinau, nesupraste jūs skausmo giesmės,
Apsvaigę nuo lenkiško tvaiko:
Sudieu gi tada, jūs vardai be garbės!
Šešeliai, užklydė lig laiko!..

LIETUVA — DIDVYRIŲ ŽEMĖ

„Lietuva — didvyrių žemė“
Mūsų giedama seniai;
Bet iš tos didybės semia
Savo naudą tik velniai.

Bočių laurais pasipuošę,
Vien temokame svajot,
Ar, didžius planus paruoše,
Sau rimitai ant jų miegot.

Dirbti darbą, neštī naštą,
Braukti prakaitą dienos,
Pasižvęst už savo kraštą,
Jei to niekas nežinos,—

Tai per žema, negarbinga
Mums, didvyriams tos tautos,
Kur norėtų tapt galinga
Nuo Liepojos lig Brastos.

Mums platybių reikalauja
Bočių sienos, jų vardai,
Bet viduj šeimininkauja
Lenkai, žydai ir gudai.

Čia lietuvis besijausti
Gal kaip svetimoj troboj,
Tik kad mažumų neskriausti
Joms užtikrintoj globoj!..

Servilizmo atėjūnų —
Svetimtaučių dar ilgai
Nenustosme mes, galiūnų
Vakarykštieji vergai.

Bet savitarpy puikybės
Iki sočiai mums gana,
Jei tik yra galimybės
Ką prispausti letena.

Ministerijų pritvérę,
Joms neskundžiamė kasos
Ir iš jos, gerai įgérę,
Siausti turime drąsos.

Valdininkai ir atstovai,
Demokratai, rods, visi,
Bet nejau tautos vadovai
Vaikščios pėsti ir basi?!

Automobiliais tik dunda
Su mergelėmis linksmi!..
Sąžiné tik tuomet bunda,
Kai už kyšius teisiami.

O tų partijų tarp mūsų,
Jų programų ir barnių!..
Tiek vargai pas vargšą bl...
Atsiras už marškinį.

Vargo, skurdo mums nestoka,
Nesimato nei giedros,
Bet užtai jaunimas šoka
Iš aukų lig pat aušros!..

O Dievuliau, duok mums proto
Ir daugiau sveikos doros!
Argi jau ant mūsų ploto
Vienos usnys bekeros?

APSAUGOK, VIEŠPATIE!

Apsaugok, Viešpatie, nuo priešo,
Kursai patamsiais duobę knisa,
Nuo to, kursai ant kelio viešo
Purvais apdrabsto žmogų visą!
Bet aš bijau ir tų draugų,
Kuriems nelaužė nieks ragų;
Kurie per daug akyvai mano,
Kitus, ne savo ožį gano.

Apsaugok ir nuo piktdėjo,
Kursai užpuolęs kelnes mauna,
Ir nuo politiko-veikėjo,
Kursai visur tik tvarką griauna!
Bijau ir ponų-labdarių,
Šaltų nuo vėjų keturių,
Ir be jokios varso jaunimo,
Kuriam gana alaus pliurpimo.

Apsaugok ir nuo lenkomano,
Kurs Lietuvoj šiek tiek atkutęs,
Lenkystę veisti įsimano,
Kvailiai endeku pasipūtęs!
Išrauk ir tas usnis piktas,
Kurios stačiai nei šis nei tas,
Ir stiepias ten bevardžiu stiebu,
Kame užuodžia kąsnį riebų!

Apsaugok ir nuo skystapročių,
Kurie raidžių bent kiek palaižę,
Puikybėj sėdžias tarp galvočių,
Lyg visą išmintį išaižę!

Doros nesekdami tėvų,
Nulipdė sau nemaž dievų,
Tik vieno Dievo nebemato,
Nes knistis dumbluose paprato.

Apsaugok ir nuo dekadentų,
Kurie varsas užuosti moka,
Nuo elgetaujančių studentų,
Kuriems mokintis noro stoka!
Turėčiau dar nemaž maldos...
Bet aušint burną be naudos
Per daugel širdį man griaudina
Ir lūpas skausmu surakina.

* * *

Kokiems velniamams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės,
Vieni kitiems ant žemės pragarą sukūrė,
Burnojate, kad tai Praamžius be malonės
Iš kovą amžiną už būvį jus subūrė!
Ar saulės šilumos, ar duonos neužtektų,
Jei meilė širdyse nesaunori prašnektų?

Juk taip nedaug žmogaus laimužei reikia,
Tiktais skaisčios nedrumskite širdies jam tyčia!
Apkerpėjus lūšna varguoliui dangų teikia,
Kai jo šeimynoje ramumas ir bažnyčia.
Bet duona net balta karti bus, mano ponai!
Jei meilė nepriglaus, nešildys milijonai.

NUOLAT VERKŠLENANTIEMS POLITIKAMS

Tuščių skundų, įgrisu sių dejonių
Gana! per daug, nenuoramos rėksniai!
Gana verkšlent jums, milžinai svajonių,
Išlepioti ir sotūs tinginiai!

Ne jums jaunos tévynės saulė teka:
Per akinius joj viskas jums juodai!
Ne meilė jums į rūsčią širdį šneka,
Tiktais garbės užgautos apmaudai.

Jums viskas griūt, subirti viskas žada:
Jau parausti net patys pamatai!..
Belieka jūsų mylistą kaip vadą
Pagalbon melst: išgelbék tu tiktais!

Juk buvo laikas, kad prie kito vairo
Stovėjote, išminčiai! Kuo tada
Nustebinot? Ne veltui nesidairo
I jus dabar su ilgesiu tauta.

Dabar šalis, nuo jūsų nusikreipus,
Beeina savo išminties keliu,
O jūsų priešai užkampiais bešaipos,
Kad tapote verkšlentoju gailiu.

Ne kritikų, kur šmeižia, viską peikia,
Ne pranašų bedugnės ateities,—
Mums reikia tų, kur susikaupę veikia!
Daugiau darbų! Daugiau jaunos vilties!

KAI KAM

Pelningai duosnios labdarybės metu
Ir kryžkeliais Didžiojo karo
Kai kur kai kas
Suskubo gudriai komiteto vardu,
Kurs gerą visuomenei daro,
Pasukt ir į savąjį pusę raktu,
O trindamas baltas rankas,
Prie aukso naudos pasišildęs,
Dabar jau pirklys pirmos gildės
Nė vienas kai kas.

Pabūgęs žiaurios bolševikų drausmės,
Nusisavint galvos išsigandęs,
Kai kur kai kas
Į Lietuvą spruko; išmoktos giesmės
Iškėst čia negali nebandęs;
O kai deputato mandatą laimės,
Tai, trindamas baltas rankas,
Nusavinęs daug „geradėjų“,
Bešvilpaus garsingu veikėju
Ne vienas kai kas.

Kaip „istinas ruskavo“ caro sūnus
Su drūta gude susituokęs,
Kai kur kai kas,
Dabar iš Maskvos alkanos vos skvernus
Parnešęs, nors „barinia“ juokias,
Lietuvių „liežuvio“ mégėjas švelnus
Ir, trindamas baltas rankas,
Pilietus šiandieną pilvotas,
Uolus Lietuvos patriotas
Ne vienas kai kas.

Krauju atvaduotos tėvynės namuos
Vis spiečias gausiau darbininkų:
Kai kur kai kas,
Ilgai besibastęs kraštuos svetimuos,
Čia grjžta liesu valdininku.
Bet badas bastūną ilgai nekamuos:
Sau trindamas baltas rankas,
Sklandžių dovanų nesikrato
Ir mūro namus sau bestato
Ne vienas kai kas.

Statykite, puoškite aukštus namus
Ir bonkas ant pokylių stalo!..
Kai kur kai kas
Paklaus gal, iš kurgi tasai įdomus
Biudžetas be saiko ir galo,
Nors vakar dar šliaužėte slenksčius žemus?
Ar, trindami baltas rankas,
Nerausite už pašalinį
Tamsių įplaukelių šaltinį
Ne vienas kai kas.

Gražių moterélių, rūtelių žalių,
Artistų ir meno kūrėjų
Kai kur kai kas...
O ne! Dieve saugok!.. Jautriųjų gélių
Paliest greta kyšių ēmėjų?..
Paliest dėl gandų tarpe niekšų pirklių?..
Nors trindamas baltas rankas,
Slaptingai kai kas besišaipo,
Ir galvą ištvirkėlis kraipo
Ne vienas kai kas.

O siurbėlės, niekšai, bastūnų gauja!
Diplomuotų valizų vežikai!
Kai kur kai kas
Net pavarde apsišarvojės nauja!
Be sąžinės kyšių lupikai!
I kūną nuodais įsisiurbus gija!..
O trinkite baltas rankas!
Gal titulus, garsą sau gauste,
Dėmės nuo kaktos nenuplaustė
Ne vienas kai kas.

LAIKINOSIOS SOSTINĖS SKERDYKLAI

ministerijų k. nutarimu
1926 m. birželio mėn. atidarant

Gudrus ministrų kabinetas,
Kad įsipirkę žydų miniai,
Tautos sostinėj liglaikinėj
Brangiausias pranokėjų vietas
Paversti leido į smerdyklą!..
Pardon! į gyvulių skerdyklą!

Kur kitados tautos sargyba
Aukojo kraują už tėvynę,
Dabar ten gyvulių žudynę
Atdaro žydiška taryba:
Ir baubdami keliauja vėlei
Pro „Baltą Gulbę“ gyvulėliai.

Vos vakarų papūs tik vėjas...
O Viešpatie! ne tik nuo karo
Mus gelbék ir nuo šito maro!..
Rods, burmistras pasigérėjės
Čikagoj, sakos, tą pat matės
Ir smarvę uostyt ten įpratęs.

O vis dėlto ateis tas laikas,
Kad ir sostinei liglaikinei
Išseks kantrybė galutinė;
Įgrys galop ir „košer“ paikas.
Tautiečiams net atmint bus drovu
Sostinės negarbių vadovų.

MŪZOS PAVOJUJE

Nusiminė giedro Parnaso dievai,
Pažvelgę į Nemuno šalį kreivai,
Ir jiems mat parūpo rytojus:
Poetų taip daug Lietuoj atsirado,
Kad ēmė net mūzos begąsčioti bado,
Gausingai svirpliams sugiedojus.

Apstojo Apòliną mūzų būrys
Ir kad kakarinę griaudžiai užvarys!..
Net kruptelė tēvas poetų:
„Kam talentus, girdi, sėjoji ant vėjo?
Juk giesmes bemegzti net tie panorėjo,
Kuriems šluoti gatvę reikėtų!“

Apòlinas gynės, nedavės visai
Kai kam net pauostyti lyros jisai,
Prisiekdaamas per Zeuso blaksténus;
Bet mūzų nutildyt pigiai nepavyko.
Ant galio, tamsiai apsiniaukęs, supyko,
Lyg audrai apdengus Aténus.

„Prisiekiu: tos usnys ilgai nekeros!
Nei ritmo, nei rimo, nei prozos geros!
Poezijos, girdžiat, nei lašo!..
Tik ko ožkablaudis Satyras sutingo?
Turėtų ik sočiai sau darbo naudingo!
Kodėl ant kaktos jiems nerašo?“

Satyras ant lyros patsai kai kada
Uždrožia!.. net giriose juokias gaida!
Iš apmaudo, būdavo, kerta.
Bet ar tai per daugel šiandieną kvailystės,
Ar gal jam pagailo poetų jaunystės?
Šaipydamas tarė: „Neverta!“

VILIJA (NERIS)

Iš Mickevičiaus versta

Vilija, mūsų upelių matutė,
Dugną tur aukso, o veidą kaip dangų;
Vandenis semia lietuvię-sesutę,
Širdžia ir veidu skaistėsnė už bangą.

Puikios, malonios pakalnės ties Kaunu;
Puošia jos tulpėmis Viliją srauną;
Myli lietuvię gražesnis jaunimas,
Negu kad rožių ir tulpių audimas.

Vilijai Kauno pakalnės per nieką:
Nemuno ieško ir žiedus palieka.
Liūdnai lietuviui ašarėlės byra,
Nes pamylėjo kito krašto vyra.

Mylimą Nemuns, smarkiai apkabinęs,
Neša pro kalnus, per laukų platybes;
Glaudžia su meile prie šaltos krūtinės
Ir kartu skėsta į marių gilybes.

Tu save lygiai svetimam pašvęsi,
Brangią tėvučių apleidus šalelę,
Ir lyg tarp marių užmiršta paskęsi,
Bet dar liūdnesnė, Lietuvos mergele!

Širdj ir upę sunku suturēti;
Vilijai bėgti, mergaitei mylėti!..
Vilija skėsta į Nemuną mielą,
O bokšte liūdi mergužėlės siela.

VILNIUS

Prieš aušrą

Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais
Dunkso tarp kalnų plačiai!
Naktis ji rūbais tamsiais kaip dūmais
Dengia! Jis miega giliai!
Kame tas garsas, kuriuo skambėjai?
Kame galybė ir pranokėjai?
Kur tavo, Vilniau, tie spinduliai,
Kuriuos skeleidei
Lietuvai, mūsų tėvynei?

Negreit su saule išauš dar rytas!
Miega aplinkui naktis.
Tik kartais mėnuo, bailiai išvytas,
Iš debesų tenušvis...
Norėtum brangią išvysti pilį,
Kur garsūs amžiai užmigę tyli,
Kai Vilnius buvo mums kaip akis,
Kai švietė jis
Lietuvai, mūsų tėvynei.

Ko taip nuliūdai? Ko ant krūtinės
Ašara krinta griaudi?
Gailiesi, amžius didžius atminęs?
Praeitį brangią liūdī?
Žiūrėk, rytuose aušra jau teka;
Pabudę paukščiai pagiriaiš šneka;
Laikai juk mainos: slégė pikti,—
Nušvis kiti
Lietuvai, mūsų tėvynei.

TRAKŲ PILIS

Pelėsiai ir kerpe apaugus aukštai
Trakų štai garbinga pilis!
Jos aukštus valdovus užmigdė kapai,
O ji tebestovi dar vis.
Bet amžiai bėga, ir griūvančios sienos
Kas dieną nyksta, apleistos ir vienos!..

Kai vėjas pakyla ir drumzdžias vanduo,
Ir ežeras veržias platyn,—
Banga gena bangą, ir bokšto akmuo
Paplautas nuvirsta žemyn.
Taip griūva sienos, liūdnesnės kas dieną,
Griaudindamos jautrią širdį ne vieną.

Pilis! Tu tiek amžių praleidai garsiai!
Ir tiek mums davei milžinų!
Tu Vytauto didžio galybę matei,
Kad jojo tarp savo pulkų!
Kur tavo galia, garsi palikimais?
Kur ta senovė, brangi atminimais?

Nutilusios sienos, apleistos visų,
Be sargo, ginklų, be žmogaus!
Kiek primenat jūs man brangiausių laikų
Ant vieškelio amžių plataus!
Laikai brangiausi! Ar mums dar sugrįste?
Ar vien minėsme kaip savo jaunystę?

Kada tik keliu važiavau pro Trakus,
Man verkė iš skausmo širdis;
Gaili ašarėlė beplovė skruostus
Ir mélynas temdė akis!
Ir veltui dvasią raminti norėjau,
Aplinkui vien tamšią naktį regėjau.

NEVĖŽIS PER KARĄ

Juodo Nevėžio vilnys sukilo,
Tamsios banguoja rūšciai:
Štai nuo Dubysos trenksmas prabilo,
Griaudamas eina plačiai.

Békit j kalną pasižvalgyti,
Kas ten smarkiai vakaruos
Beldžia, žaibuoja. Apmaudo vytj
Pragaras neša nasruos?

Žalgirio smarkūs eina atbudę
Nuožmūs kryžiuočių pulkai?
Mūsų prabociaus amžiais bežudę,
Krauko prigérę vilkai!

Zudė kryžiuočiai! Švedai naikino!
Plėsė prancūzų laikai!..
Bet nei prabociai to nepažino,
Ko susilaukė vaikai:

Eina germanai nuo Magdeburgo,
Eina nuo Reino vagos;
Nuo Rēgensburgo, Mainco, Augsburgo
Plaukia banga už bangos.

Kaizeris veda, viešpats Berlyno,
Kerštui teutonus visus;
Ko neišplėsė, tai sunaikino,
Kaip audražygis baisus!

Juodo Nevėžio bangoš nutilo:
Tiek dar nematé velnių;
Ir nusiminus upė pagilo:
Ašaras neša žmonių!..

Laikas ir tuosius karo galiūnus
Kaip perėjūnus nušluos!
Vien tik ištvrėę Lietuvos sūnūs
Augs ir tvirtės veikaluos.

LIETUVA DIDŽ/IOJO/ KARO METU

Sunkūs be galio laikai
Lietuvą brangią suspaudė:
Žūsta vergijoj vaikai;
Daugel jų priešas išsaudė.

Sodžių šimtai pelenuos
Vėjo nešiojami sauso!..
Žmonės tuščia aimanuos:
Niekas negirdi, neklauso.

Kur didžiavyriai tautos?
Veltui jie mums besapnavos?
Nėra jų! Gal kitados
Bočių tėvai jais didžiavos!

Daug išbėgiojo!.. Kai kas
Rusijoje skursta iš bado;
Mes gi sau laužom rankas,
Likę našlaičiais be vado.

NUO BIRUTĖS KALNO

Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,
Man krūtinę užliek savo šalta banga
Ar tą galią suteik, ko ta trokšta širdis,
Taip galingai išreikšt, kaip ir tu, Baltijà!

Kaip ilgėjaus tavęs, begaline, plati!
Ir kaip tavo išgirst paslaptinę balsų
Aš geidžiau, tu pati vien suprasti gali,
Nes per amžius plačių nenutildai bangų!

Liūdna man! Gal ir tau? O kodėl — nežinau;
Vien tik vėtrų prašau, kad užkauktų smarkiau:
Užmiršimo ramaus ir tarp jų nematau,
Betgi trokštu sau marių prie šono arčiau.

Trokštu draugo arčiau: juo tikėti galiu;
Jis kaip audrą nujaus mano sielos skausmus;
Paslapties neišduos savo veidu tamsiu
Ir per amžius paliks, kaip ir aš, neramus.

MINIJA

Kodėl gi tai Minijos bangos nuliūdo?
Kodėl tai jos bėga laukais pamažu?
Ar gaila, kad saulė už girių užplūdo
Ir apdengė žemę nakties tamsumu?

O skubinkis, miela, į marių platybę,
Jei gaila tau saulės skaisčių spinduliu:
Išvysi dangaus karalienės gražybę,
Kai maudos nuraudus tarp vilnių blaivių.

Bet Minija mūsų kaip pirma nuliūdus;
Jos bėga kaip pirma srovė pamažu;
Negaila jai, saulei už girių užplūdus
Ir žemę apdengus nakties tamsumu.

Tik gaila jai kranto, vainikais nupinto,
Tik gaila tų dainų, kur skamba skardžiai,
Tik ąžuolo gaila, žaliai padabinto,
Kurs kalba jai meilę kas naktį saldžiai.

Nuliūdusiai Minijai paslaptį vieną
Norėčiau atdengti, kai nieks negirdės:
Kas ilgis antrasis jos kranto kas dieną.
Bet ne! Sužinos nuo aušrinės žvaigždės.

ANT DRŪKŠĖS EŽERO

Man liūdna buvo ir sunku
Keliaut gyvenimo taku
Be draugo dar jaunam:
Kame pažvelgsi akimi,
Aplinkui žmonės svetimi;
Taip liūdna vien vienam.

Tekėjo mėnuo. Iš kalnų
Žiedai kvepėjo jazminų,
Žavėdami jausmus;
Tarp žalio ežero bangų,
Toli nuo triukšmo, nuo vargu
Laivelis supa mus.

Man ranką padavei jautriai
Ir jauną širdį atdarei
Bendros žvaigždės vardu:
Dabar ar juokias ateitis,
Ar sopa, verkia mums širdis —
Jaučiu ašai už du.

ALPIŲ VIRŠŪNĖS

Aukštai kalnų viršūnės šviečia,
Ledaais apkaltos ir snieguos!
Nuo amžių koja jų neliečia
Žmogaus, užgimusio varguos.

Nuo aukšto išdidžiai apmato
Žmonių stropius dienos takus,
Tačiau gyvatos margo rato
Jų veidas neatjaus puikus.

Kas joms, didžiulėms! Milijonai
Pro šalį amžinais keliais
Nuėjo kaip lig laiko monai
Su mažutėliais geiduliais!..

O jos be jausmo, be silpnybių,
Vienodos amžiais nuo aušros,
Kad liepė Viešpats iš tamasybių
Išeit ant saulės atviros.

Ir amžių amžiais sau galingai
Jos baltuos saulės spinduliuos!..
Kas aš prieš jas, kurs rūpestingai
Vos tik rytojaus beviliuos!

RIGI KULM

Nuo viršaus Rigi Kulmo, aukščiau debesų,
Išmatyt negali Lietuvos;
Vien tik dunkso aplinkui vainikas kalnų,
Apsisupusių rūbais žiemos.

O po kojų žemai stebuklingai graži
Žydi rožėmis Alpių šalīs,
Susiūbavę žali ežerai keturi
Ją bučiuoja jautriai bangomis.

Nesigirdi garsų! Kiek ramumo danguos!
Nieks nebaido svajonių gamtos!
Vien ant saulės laidos vamzdžio aidas ringuos,*
Vien kaskados teškent nenustos.

Nuo kaskadų baltų lyg bažnyčių smalka
Kyla Viešpačio garbei ūkai;
Dievui tinkta gamtos nekaltoji auka:
Laumės juostos ją puošia lankai.

Taip čia tylu, gražu!.. Vien keleivio širdis
Nenurimus i veržias toli!
Ir tą šalį norėtų pasiekti akis,
Kur Dubysos atkrančiai žali!

* Kai saulė leidžiasi ir pusvalandį prieš jos patekėjimą, pučia vamzdžių tam tikras sargas. Visi bėga iš viešbučių žiūrėti. Reginys nepaprastai gražus.

ANT NEAPOLIO UŽTAKOS

Saulei nusileidžiant

Ant Neapolio užtakos saulė stačių
Nebežeria žemyn spinduliu;
Tik nuo Kaprijos* siunčia labanaktj rūmams
Ir Vezuvj dabinantiems raustantiems dūmams,
Auksu rašo kraštus debesų.

Pažiūrėk tik j vakarus! Rodos, kalnai
Auga, skėčias iš marių antai!
Vaivorykštė jų grožiui septynžiedžius renka?
Ar be burių iš užmario garlaiviai slenka?
Ar tai debesis vien tematai?

Pažiūrėk tik j vakarus! Tokio dangaus,
Tokio mėlyno, tokio gražaus
Fra Angelico da Fiesole** nerašė,
Nors Marijos pagalbos klūpēdamas prašė,
Kai jį, būdavo, šišas pagaus.

Rūpestingos dienos baigias triūsas veiklus;
Leidžias vakaras lėtas, ramus;
Pamažu lazzaronių*** šaukimai aptilo.
San Martino**** aukštai „Angels Dievo“ prabilo:
Kviečia melstis j Dievo namus.

* Kaprija — sala į pietų vakarus nuo Vezuvio.

** Fra Angelico da Fiesole — vienas didžiausių Italijos tapytojų. Pasakojama, kad klūpēdamas tepliojės. Jo tapyba pasižymi ypatingai gražiu mėlynumu.

*** Lazzaroni — italas elgeta bedarbis, kurs išmaldos rėkaudamas reikalauja.

**** San Martino — žymiausia Neapolio bažnyčia ant kalno.

Ant Neapolio užtakos, ant mėlynos,
Nesimato mažiausios bangos:
Paskutinė nuslinko į marių platumą;
Iš dangaus neša angelas saldų ramumą,
Migdo darbus žmogaus ir gamtos.

Tyli žemė, dangus. Tik žvaigždžių spinduliai
Dreba, mirga iš aukšto bailai.
Cit, girdėtis!.. Ar žvaigždės užmigdo Mariją?
Ne, tai gieda gondoleriai Santa Lučiją!
O, kaip gieda! Lyg supa meiliai.

O gražusis Neapoli, žeme grakšti,
Kur gamta, rodos, šypsos pati!
Tu nuvargusią sielą kaip audrą nutildai;
Ją harmonija, Santa Lučija, pripildai
Ir svajonę į dangų kvieti.

VAKARAS

Ant ežero keturių kantonų

Ežero skaisčios bangos liūliaavo
Žaliu smaragdu;
Laivą be įrklo varė, lingavo
Vėsos dvelkimu.

Saulė už Alpių leidos sutingus;
Varpai Liucernos
Dievui aukojo darbus vargingus
Žmogaus ir gamtos.

Medžių ant saulės kepintas lapas
Nuspindo rasa;
Rožių iš kalnų papūtė kvapas
Skania sveikata.

Audžiau nurimęs aukso svajones
Aušros spinduliais;
Lékė jos, skrido, pilnos malonės,
Padangių keliais.

Vedė jas paukščių keliai žvaigždėtas,
Lydėjo širdis
Į tolimąsias, į numylėtas
Tévelių šalis.

Kiek atminimų-atsitikimų,
Gyvų kitados,
Vienas už kito brėško ir švito
Anapus ribos!

Ten, kur palangėms stiepias sužiurę
Žemčiūgų žiedai,
Kur raudonmargę kreipia kepurę
Jurginų pulkai,

Ten, kur sesutės rūta dabina
Kasas nuo mažens,
Kur juodbérėlį brolis augina
Balnot ant rudens,

Ten, kur Dubysa mėlyna juosta
Banguoja plati!..
Ko, ašaréle, ko tu per skruostą
Kaip perlas riedi?

Ten tai prabėgo mano brangiausi
Jaunystės laikai,
Ir po tiek metų pats savęs klausii:
Tai vien tik sapnai?

Kiek atminimų-atsitikimų,
Gyvų kitados,
Vienas už kito brėško ir švito
Anapus ribos!

* * *

Išliksi aš gyvas paveiksle tame
Net tuomet, kai kūnas, užbertas žeme,
Ilsėsis, klajones užbaigęs visas!..
Išliksi ne vienas: išliksi vardu,
Kuri sumaningai pirštelių raštu
Nemirštamas atvaizdui déjai varsas.
Nors mūsų pasauliai kita mintimi
Nuausta, vardai sau neliks svetimi,
Net žemės klajones užbaigus visas.

(P. Zofijai Römerienei, mano atvaizdą nupiešusiai)

DIEVO MEILĖ

Tu, Aukščiaus, skaisčiausias mano meilės šaltinis!
Tave myliu, kaip myli sūnus tévą geriausj:
O tačiau, kaip tas lapas rudenipop paskutinis,
Štai drebū, nes per teismą mane menką užklausi.

Tu — Jehova, aš — menkas! Aš menkesnis už menką.
Tu švenčiausią švenčiausias! Aš vien nuodémé-griekas
Tu sutvērei pasaulį, nors Savęs Tau užtenka,
Aš po žemės pakalnę bevyniojantis sliekas.

Serafimai per amžius ugnim meilės Tau rausta,
Cherubinai lyg marės tviski Tau sidabrinės!
Ir aš degti norėčiau ugnim savo krūtinės

Ir tviskėti per amžius dvasia, ašaroms prausta!
O drebū vien, žemumą savo baisų pažinęs,
Ir drebédamas myliu aukštostos Tévą tévynės.

DVI ŽVAIGŽDI

Žvaigždė, danguos užgimus, nušvito iš aukštybių
Ir dreba ten per amžius, nes uždegė ją — Dievas;
Apšviečia aukštus kalnus, tamsias girių ir pievas
Ir mirkčiodama žiba kaip diemantas gražybių.

Žvaigžde, mėlsvų padangių žibute sidabrine!
Tarp marių rodai kelią kaip angelas šviesybų;
Paklydusiam keleiviu tu mirksi iš tamsybių
Ir jauną kyepi vilti į gestančią krūtinę.

Nušvinta kartais žmogui žvaigždė ir čia, ant žemės,
Uždegusi krūtinę stebuklais įkvėpimo;
Ji neša naują galą ir meilę begalinę:

Prašvinta tuomet kelias suvargusiam užtemės;
Savy jis jaučia ugnį kilnesnio pašaukimo!..
Laimingi, čia, ant žemės, bent kartą ją pažinę!

SAULEI TEKANT

Jau saulėtekis mėlsvas, spinduliais iškaišytas,
Tvinksta, rausta ir dega lyg veideliai mergaičių,
Kai po langu sužvengia žirgas jauno bernaičio.
Štai ir saulė jau teka. Sveikas, vasaros rytas!

Apsisupusi šydu, auksu austu, raudonu,
Saulė žengia per dangų karalienės gražybe!
Gélės lenkia jai galvą, paukščiai čilba linksmybe.
Jiems ji šypsos, pridengus veidą muslinu plonu.

Sveika, mūsų linksmybe, žemei nešanti dieną!
Kam nebrangios auksinės tavo akys malonios?
Tavęs ilgis žolelė, rasa virkdai ne vieną;

Marių stiklas atspendžia šviesų veidą valdonės;
Ant! iš džiaugsmo nuraudo girių dunksanti sieną...
Nuo tavęs slepia veidą vien tik baltosios ponios.

RŪTŲ VAINIKAS

Sesute gražuole! Dėl savo vainiko
Neskink sau rožytės, kur žydi raudona;
Šalin ir žemčiūgą auksiniai geltoną;
Nepink į vainiką nei rudo gvaizdiko!

Širdis bijo rožės ir josios puikybės;
Nuo žiedo geltono veidelis apvysta;
Gvaizdikais mergaitė jei kaišosi,— klysta:
Jie vyrams pritinka emblema tvirtybės.

Kad galvą kaišysi, jsek tu rūtelę!
Meiliausias papuošalas — rūta žalioji:
Su jąja prisiekia mylėti jaunoji;

Laimužės šviesios ir vilties ji gėlelė.
Tarp rūtų, sesute, tu tankiai dūmoji!..
Lietuvei pritinka tik rūta meilioji.

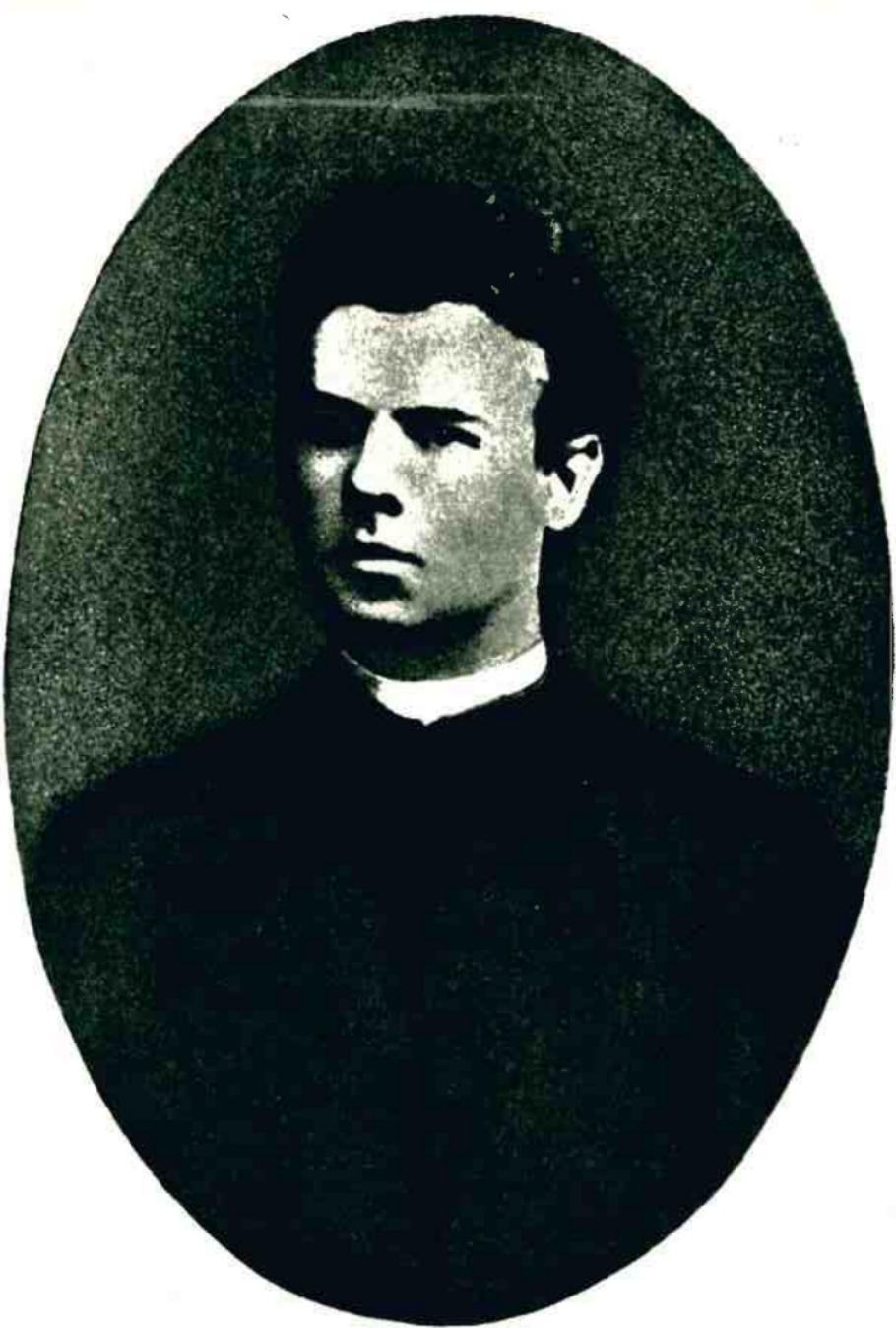
PRAEITIS

Praeities gilų miegą kas pažadint galėtų?
Kas jos dvasią atspėtų? Jai įkvėptų gyvybę?
Kas suprasti pajėgtų tamšią amžių tolybę?
Kas bent uždangos kraštą mums praskleisti mokėtų?

Jos paveikslas kaip žaibas kartais dvasią pagauна,
Kartais, rodosi, dvelki stebuklingas jos kvapas;
Kartais prašneka širdžiai amžiais kerpėtas kapas
Ir sušildo krūtinę ir vaidentuvę jauną.

Štai senelis į kapą žengia, drebąs ir baltas;
Man jo gaila: daug matęs, apsakyti daug gali...
Ten po pilį apleistą vėjas šūkauja šaltas:

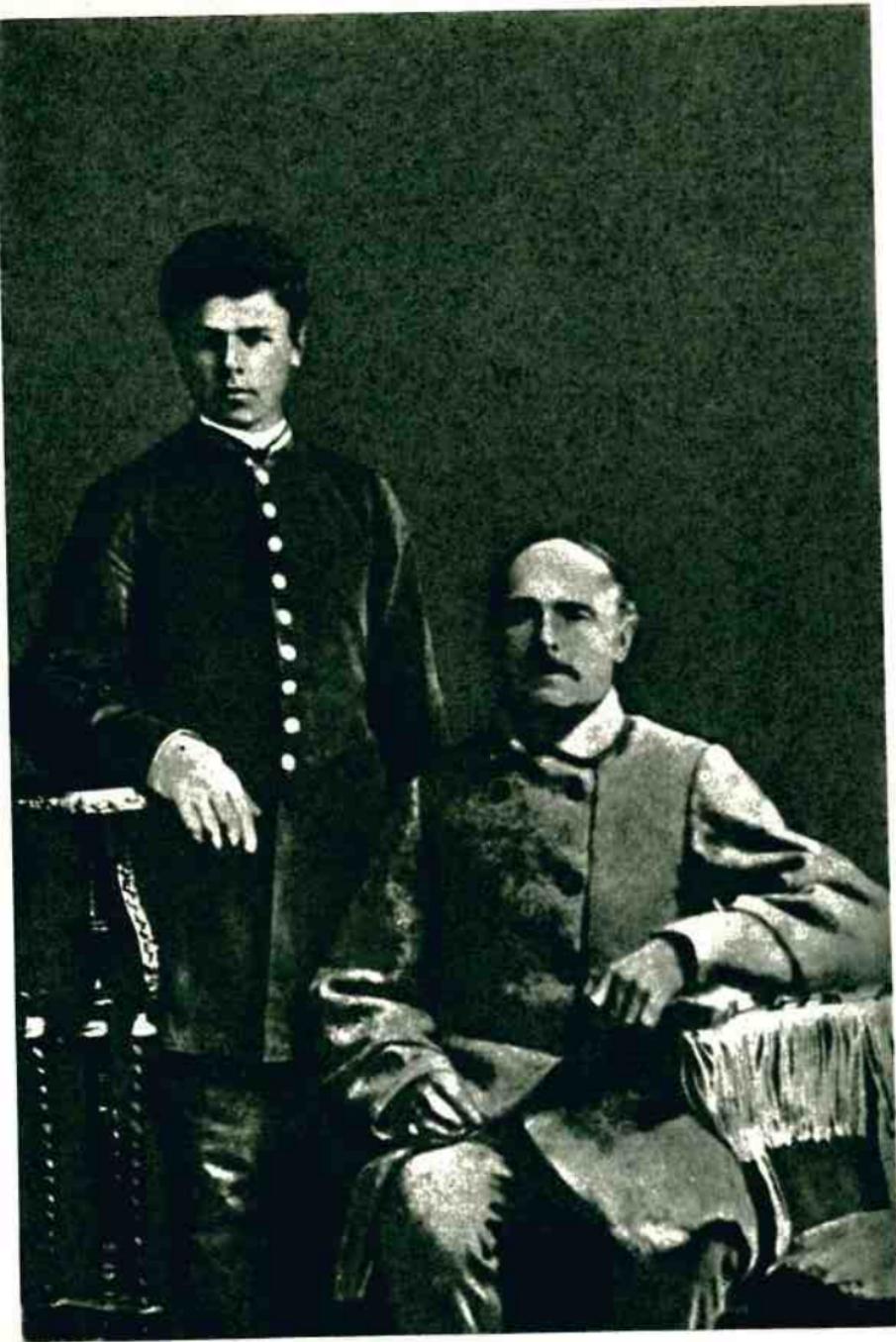
Kas ten amžiais kalbėta, kad paskelbtų bent dalį!
Nemuns matė kryžiuočius, plieno ginklais apkaltus:
Apie žilą senovės apsakytų jis šalij.

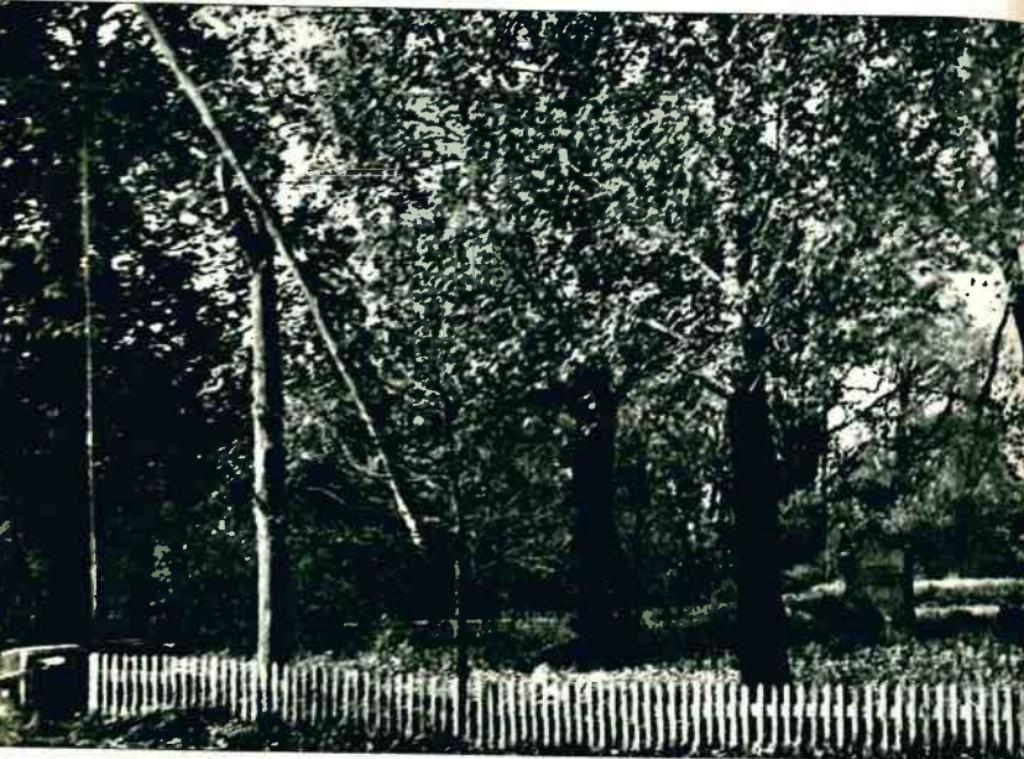
Maironis Kaune

Maironis gimnazistas su motina ir sesutėmis

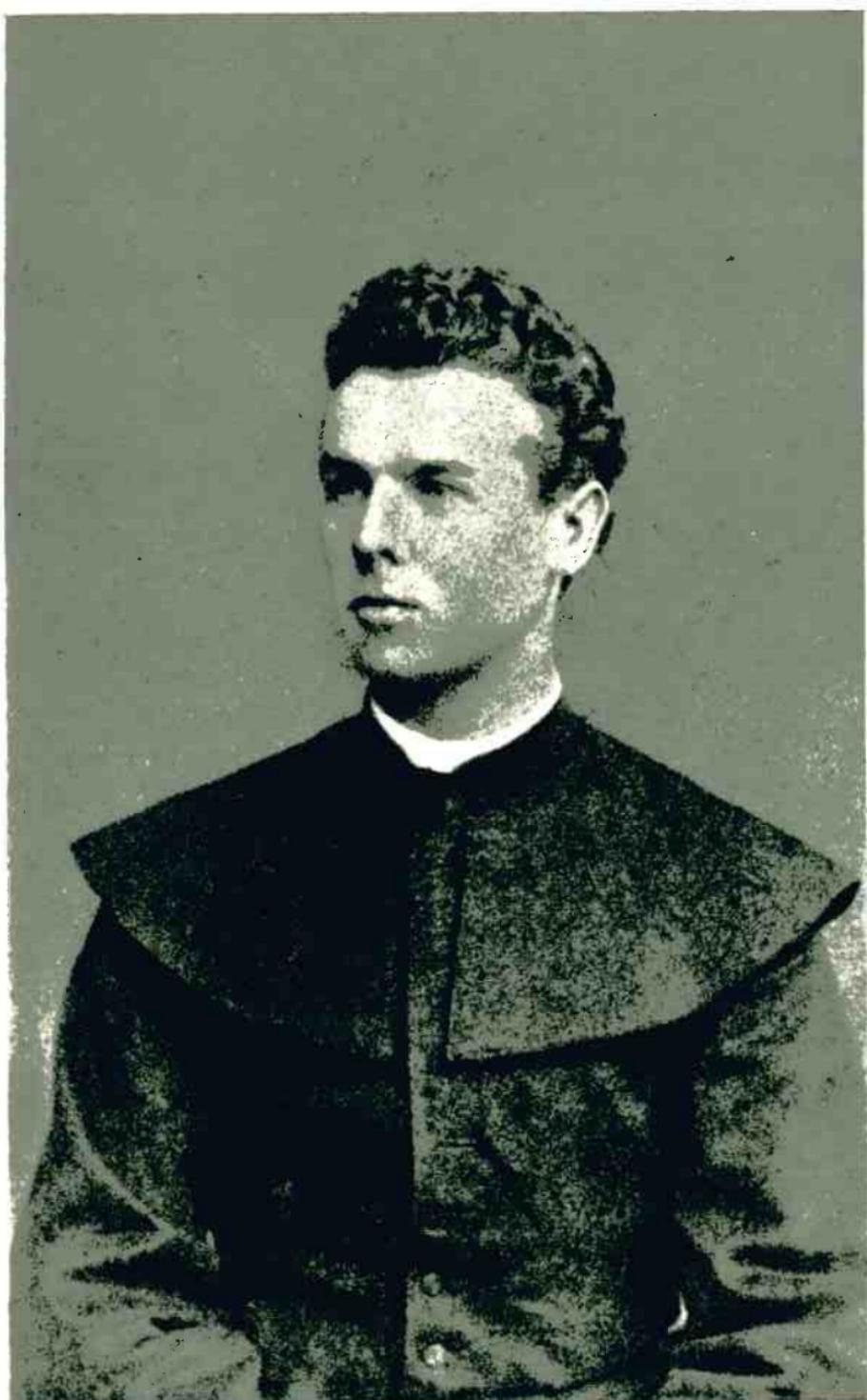
Maironis gimnazistas su tėvu

Pasandravis — poeto gimimo vieta

Bernotų vienkiemyje

Maironis Kauno kunigų seminarijoje

1920 m. leidime taisyto eilėraščio „Taip niekas tavęs nemylės“ faksimilė

I „Pavasario balsų“ (1895 m.) leidimo viršelis

Peterburgo Dvasinės akademijos studentas

Nežinomas moters nuotrauka iš Maironio albumo, jos antroje pusėje eilėraščio „Poezija“ I posmo autografas. Nuotrauka publikuota 1920 m. „Pavasario balsų“ leidime

Taip niekas tavęs nemylės

Jan niekas tavęs taip giliai nemylės,
Taip tavo miltinės poita!
Ar kas ir kačius tiek pakelti galės
Štktai del tavęs, numylėta?

x

Kiek ašas, jam išriedėjo grįaučius,
Kiek syk, kaip žvaigždė sidabrine,
Per kiauras naktis nevimeski aki
Kai uždegti jaunu kūtine!

x

Kas suteikė tau, numylėta-graki!
Taq ištakų, slaptosios galia,
Kuria i dansas jojo dvasią nebū.
Nel deja jam norai atsakę!

Eilėrašcio „Taip niekas tavęs nemylės“ autografas „Raštams“

Grandinė tiki po
mane mirties.

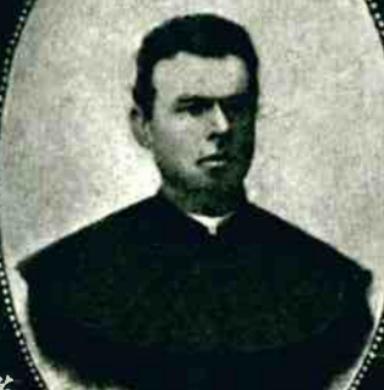
Skausmo Skundus

Né tatai, kad tavo, tavo vieną tiktais
Nuo jaunyjų dienyų aš mylojaus karštai,
Kad tau iškriptas, amėnias giestnas po kojų
Iki šiol nenuildamas klojan ir klojan,
Kad kai pranašas tau atgimins, skelbian
Ji aš savo gyvybę pamėgę labiau!..
O, nė tai tavo priesai manęs nepamino.
Ir į anostas aingas, Dantis gvertamie bago!
Deja, ten nė angsty, nė galiny, angys
Nuo įngroto laikų nesunku pikt. Norangys:
Nebuvuok, kad lig īsticai ten viskas venale
Bet gi duse ta pakampiu žmeistame visagaliu!..
Io ītai kaip kasciuo nelygiu, kosoj,
Be gurbis ir be rado tėvynę. Visoje
do pablotėtas ir vienas!.. O mano tėvynė?
Ginti ji savo sunę kitados gurbė aye!

Dot, išbas be gurbis, be sostinės tauti
Nien t. k. pastify pastifyams. Dicva' obati

1922 VIII, 22

* MAIRONIS *

PAVASARIO BALSAI

1913 m. „Pavasario balsų“ viršelis

Jadvyga Stanelytė (viduryje), nuotrauka publikuota 1920 m. „Pavasario balsų“ leidime

MAIRONIS-MĀČULIS

88

PAVASARIO

BALSAI

LAICAS

1920 m. „Pavasario balsų“ viršelis

Tapytoja S. Remerienė

S. Žolijos Remerienės gyvenimo žva.
mano atsaužyg, nuprūdusi si:

Ylitikin aš gjaus parankstelė temo
Nėt kromeb, kai kurios, nėbertas žeme.
Isteisė klijonės nėbeiggo visas!...
Ylitikin ne visas: ištikiai vardu,
Kai sumaningai, piročklis + aštū,
Nausėtomas atsunkiai džiai vesus.
Nors myg pasauliai nėko nialini
Nausta, veda + su relikta srebria,
Nelysimis alafires užbaigus visas.

Eiléraščio, skirto S. Remerienei, autografas

Didžiajam muzų Dainui J. Maironui

J. Naujai
Kaunas spk 1933m

MŪSU MUZIKÀ

1615. Figge

J. NAUJALIS.

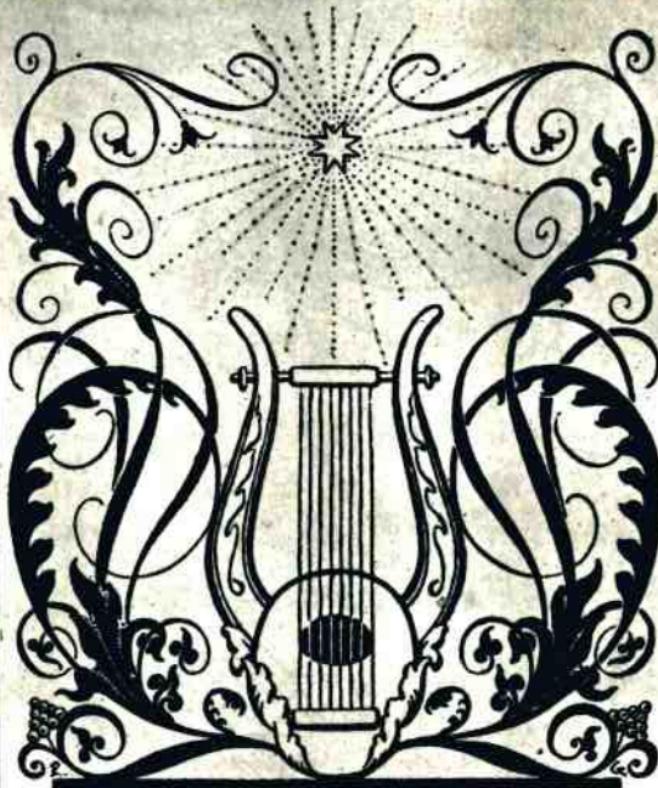
O! NEVERK MOTUŠĘLE	DASSO, SMUIKAS IR PIAMAS
NUPIRK MAN	CHORUI
PAVADARIS	CHORUI
SUDIEV	CHORUI
KAI DU STOŠ	CHORUI
AR SKAUDA MAN ŠIRDĮ	CHORUI
JAUMIMO GIESMĖ	CHORUI

XAVIER STRUMSKIS, PUBLISHER - BROOKLYN, N.Y.

PRINTED IN U. S. A.

J. Naujalo dainų Maironio tekstais leidinio viršelis

MATRONIO
RAŠTAI

KAUNAS • MCMXXVI

1926 m. „Raštų“ viršelis

TROŠKIMAI

Ko gi trokšti, nesoti dvasia?
Paslaptingais sparnais kur lakioji?
Praeities vėl sapnai ar gražioji
Tau jaunystė vaidinas slapčia?

O nesoti! vilnim įstabia
Tu kas dieną krūtinę kilnoji!
Nenutildo tavęs nei ramioji
Sidabrinė žvaigždė vakare!

Tavo norams mažai visados;
Negana valandos dabartinės;
Gaila tau vakarykščios dienos;

Gaila tau praeities net kančios!..
Tartum marės — troškimai krūtinės
Vis siūbuoja, siūbuot nenustos.

SONNET À VIKTOR HUGO

Vertimas

Il faut dans ce bas monde aimer beaucoup de choses

Al. de Musset

Daugel reikia dalykų šioj žemėj mylēti,
Kad pažintum paskui, kas mylēti verčiausia.
Saldumynus, žaislus, marių erdvę plačiausią,
Arklius, moteris, garsą ar skaistrožių rėtį.

Kartais tenka sumindžioti rožę skaisčiausią;
Dar tankiau atsisveikinant verkti, kenteti!
Ir šitai, kai bežiūrint jau laikas seneti,
Mes tada išmintingi, senatvės paklausė:

Mes tada tai, pusėtinai visko mèginę,
Gerbt išmokstame, senaji draugą atminę.
Susipykę, pabègę, ant galо po metų

Susitikę, kaip vakar sau ranką padavę,
Véл kaip vakar draugai tarp šių žemės verpetų;
Véл rytojų sapnuojam, kaip vakar sapnave.

ROMA

Užmigo garsioji cezarų galybė;
Nutilo seniai Koliziejo linksmybė;
„Circenses“* neklykia balsai;
Jau nieks gladiatorių mirti nevaro,
Nesveikina ten morituri Cezaro!..
Vien kryžius tebspindi aukštai.

Bet Augusto Roma lig šiolei turtinga,
Jos marmuro rūmai, garbė melaginga,
Dar baltuoja saulės tvane;
Dar baltuoja rūmai, garbė paskutinė,
Kaip baltuoja kaulai, kapus apkabinę,
Bet Romos... jau mirė dvasia!

Nebéra diktatorių, nei legionų!
Ginklu Scipionai nuo kraujo raudonu
Nesergėja Alpių šalies.
Aetijus krito, o kruvinos upės
Jau praneša Romai, kad viską nulupės,
Italiją Hunas užlies.

Ant juodbėrio žirgo, šarvais apginkluotas,
Stai pusplikius veda Atila gauruotas,
Dunojaus apleidęs šalis.
„Kur Roma? kur Roma?“ sutikusių klausia;
Vis viena Atilai naktis ir tamsiausia:
Jam kelią apšviečia ugnis.

* „Panem et circenses“ klykdami reikalavo Romos beturčiai-bedarbiai (plebs).

Lombardija dega. Gyventojai bėga.
Taip gena pavasaris tirpstantį sniegą.
Kur Roma? kur Roma garsi?
Ta Roma, kur ginklo pakelti negali;
Ji lupo Europos ir Azijos šalį;
Ten turtai pasaulio visi.

Tautoms ji terodė vien kruviną plieną,
Bet Nèmezis** rašo jai mirtį šiandieną
Ir Jovis jai tėvu nebus!
Už ašaras, kraują, už Galų vergiją,
Nauji gladiatoriai, kerštui atgiję,
Atlygins už brolių kapus!

Stai Roma ant kalnų. Atila sustojo;
Laukinės jo gaujos dievams sugiedeojo
Ir skėčias ginklais kaip sparnais;
Ginklų gi žvangėjimas, žirgų žvengimas,
Žmonių kaip užrūstintų marių ūžimas
Kampanijos eina laukais.

Atsiliepė Roma: balsai netikėti
Padangėmis plaukia, gaujoms negirdėti!..
Tai Rymo bažnyčių varpai.
Atsiliepė giesmės, Danguj pagimdytos,
Ir dvasios, ne žmonės, baltai aprėdytos,
Išeina palengva antai.

Atila stebėjos; nusiminė gaujos;
O minios nežemiškos, hunams taip naujos,
Vis žengė artyn pamažu.
Priėjo ir dvišakai skirtis pradėjo;
Iš vidurio baltas senelis išėjo
Ir pratarė Dievo balsu:

** Nemezis — rūstingo atkeršinimo deivė.

„Man Leono vardas. Aš — tėvas krikščionių,
Ant žemės vikarijus Dievo malonių,
Ateinu paklausti tavęs,
Iš kur tu, Atila? nuo ko ta skaudžioji
Valdžia, kad tautas ir jų miestus terioji,
Lavonais nuklojės žemes?“

Atila nubalo, senelį pažinės,
Kursai ji kas naktį per sapną kankinės***.
Su baime atsakė tada:

„Aš — rykštė, Aukščiausio Praamžiaus pasiuusta,
Man liepta teisybę atlyginti rūstą;
Tautomis jūsų Roma — kalta“.

„Tu rykštė Aukščiausiojo,— Leonas tarė:
Tai plak! Bet tą Romą, kur pikta jums darė,
Plak Romą Cezarų dienos:
Bet Romoje Rymą jau naują regēsi,—
Ranka jo šventvagiškai nepalytēsi!
Ji Viešpats galybių užstos“.

*

Nebáltuoja marmurai, huną pažinę!
Jų žuvo senovės garbė paskutinė,
Vien kryžius tespindi aukštai.
Išnyko ir hunai. Taip rykštę ir plieną
Teisybę nuplakusi laužo kas dieną!
Tik Leonų auga darbai.

Praslinko kaip sapnas daug amžių ir metų,
Ir vėlei tarp audrų, žaibų ir verpetų
Ant Rymo užtemo naktis.
Ne hunai atėjo, kaip kitą gadynę:
Italijos sūnūs, teisybę pamynę,
Štai laužias į Petro duris.

*** Einant padavimui, Atila per kelias naktis sapne matės senelį, panašų į Leoną, kurs kalaviju ji baidės nuo Romos.

Įėjo!.. ir jo šventenybes naikina;
Kaip barbarai-hunai po kojų jas mina,
Ižeidę krikščionių jausmus,
Užmiršę, kad Rymas — pasaulio sostinė,
Kurį visos tautos ir amžiai dabinę
Kaip šventojo tėvo namus.

MILŽINŲ KAPAI

Kur lygūs laukai,
Snaudžia tamsūs miškai,
Lietuviai barzdočiai dūmoja;
Galanda kirvius,
Kalavijus aštrius
Ir juodbėrį žirgą balnoja.

Nuo Prūsų šalies
Kaip sparnai debesies
Padangėmis raitosi dūmai;
Tai gaisro ugnis
Šviečia diena naktis:
Liepsnoja ir girios, ir rūmai.

Tarp tyrų plačių
Ne staugimas žvérių;
O ne! tai našlaitės lietuvės:
Ar verkia sūnaus,
Ar bernužio brangaus,
Kurs jų nebeginsiąs pražuvęs.

Kryžiuočių seniai
Suvadinti svečiai
I vaišes per Lietuvą traukia;
Ištroškė garbės,
Kai aušra patekės,
Išvys, ko visai nebelaukia.

Lietuvių pulkai,
Kaip apsako žvalgai,
Ties Kaunu per Nemuną plaukia;
Po kaimus šauklys
(Jo po putų arklys)
Iš kovą lietuvninkus šaukia.

Klaidu tarp mišku!
Vien tik ugnys gaisrų
Per Lietuvą kelia berodo.
Užtemės dangus
Mėto tankius žaibus;
Beklaidžiot svečiams nusibodo.

Sutrinko miškai
Lyg Perkūnas aukštai,
Ir štai netikėtai lietuviai
Tarytum ugnis,
Kad ant stogo užšvis,
Apraitė kryžiuočius užgriuvę.

O, buvo mūšys!
Apsiniaukus naktis
Ji dienai parodyt drovėjos;
Tik kūnų šimtai,
Suvaryti keistai,
Ilgai, dar ilgai ten ilsėjos.

Dabar ten baisu
Ir nakčia nedrąsu!
Net vyrai aplenkti mėginą:
Esą tai senų
Kapai milžinų,
Ir kartais net pasivaidiną.

SATRIJOS KALNAS

I Žarėnus miškais nuo Šiaulių
Jei pro Luokę kada bekeliausi,
Nepamiršk sustabdyti arklių
Ir ten kalną užlipti aukščiausį.

Piktos raganos kaip kitados
Šatrijos nebelanko bent dieną;
Bet jos aukštį pasiekt be maldos
Pakeleivį baugina ne vieną.

Atsikvėpęs giliai krūtine,
Kai nuo kalno pažvelgsi aplinkui,
Tai tik plunksna rašyt auksine
Pavesta Lietuvos dailininkui!

Kaip i atlaidus einą būriai,
Slama girios aplinkui dievotai;
Už jų dunkso kiti pagiriai,
Ir mėlsvų ezerų tviski plotai.

Stai tenai iš Tyrulių Venta,
Pasisukus kairėn nuo Kuršėnų,
Nebemato Dubysos greta
Ir per Kuršą banguoja ant Lėnų.

Bet Dubysai Žemaičių kalnai
Meilesni negu muižės* raudonos;
Jai svajojas tėvai-milžinai,
Kloja patalą smeltys geltonos.

* Muižė — latviškai dvaras, baronų rūmai.

Kad vidurdieny saulė aukštai
Iš pietų prasijuoks į Žemaičius,
Nuo viršaus Šatrijos išmatai
Nesuskaitomus kryžkelį skaičius.

Už tą kryžkelį, sodžių, laukų,
Kiek akis tik apimti begali,
Užmatai iki Plungės miškų
Vis Žemaičių žaliuojančią šalį.

Štai antai mėlynoj tolumoje
Iš po žemų bekyšas skruzdynas —
Tai Varniai, pasislėpę lomoj!
Pasistiepk!.. ir Telšiai, jų kaimynas!

Bet tuščia bežvalgais Palangos,
Pasistiepęs, kiek galint, ant pirštų!
Neišgirsi nei marių bangos,
Nors bedūkdama liautis užmirštų.

Nesimato nei bonių naujų
Aukšto Šidlavo, Kelmės, Skaudvilių,
Nei Žemygalos medžių trijų,
Nors jie vaizdūs už keleto mylių.

Bet vidurnakty čia neramu:
Tartum dvasios po žemų vaitoja;
Girios krūpčioja slaptingumu,
Trinksi kalnas, lyg raiteliai joja.

Gal tai raganos verkia dievų,
Dėl kurių šventą ugnį kūreno,
Ir nuo kalnų, kalnelių, kalvų
Čia sau renkas iš įpročio seno.

Gal kryžiuočiai, šaly svetimoj
Neatradę kapuose ramumo,
Tebeklaidžioja čia tamsumoj,
Nusiminę Malburgo tolumo.

Gal Žemaičių šalies milžinai,
Pasigedę senovės gadynės,
Laukia šauklio, kad vėl kruvinai
Stot į kovą ir ginti tėvynės.

Šatrija, tu senute meili,
Per tiek amžių iš aukšto žiūrėjus!
Daug, oi daug apsakyti gali
Apie mūsų didžius pranokėjus.

I Žarėnus miškais nuo Šiaulių,
Jei pro Luokę dienà bekeliausi,
Nepamiršk paganyti arklių
Ir ten kalną užlipti aukščiausj.

MEDVĒGALIO KALNAS

Kai vidurdieny pažvelgsi
nuo Medvēgalio aukštai,
Keturiolika bažnyčių
aiškiai išmatai.
Baltininkai ir Girgždutė,
net pats Dyvitis puikus
Pagarboj jam lenkia galvą
per girią, miškus.
Vien tik debesis praskleidus
Šatrija aukščiausia,
Pasityčiodama kartais,
savo draugo klausia:
Pasakyk gi, meldžiamasis,
Kas *mudvieju galis**
Plačiau Žemaičių šalį
apveizėti?

Bet kai rudenį ateina
ilgi, tamsūs vakarai,
Ant Medvēgalio vaidinas
ir baisu tikrai:
Kartais girdžias baubiant jautį,
net sukrato šiurpulys!
Kartais atsilieps nuo kalno
žvengdamas arklys;
Tai girdėtis iš po žemiu,

tartum kas vaitoja!
Ar žvangėdami nuo kalno
šimtas vyru joja!

* Iš žodžių „*mudvieju galis*“ kilęs ir Medvēgalio vardas.

Dairos, krūpčioja vaikučiai,
išgirdę pro langą,
Kaip raiteliai žvanga,
trinksi žemė!..

Bet pas krosnį atsisėdės
senas bočius su vaikais
Atsiminės pasakoja,
kad anais laikais
Savo ausimis girdėjės
nuo senų, rimtų žmonių
Daug, oi daug atsitikimų
dar įdomesnių.
Bet, nelaimei, ir senelių
vis kaskart mažėja,
Ir jų atmintis sukrypus
kaip sena audėja
Posmą ne vieną praleidžia;
Per tat padavimai,
Senovės atminimai
užsimiršta.

Ant Medvėgalio anuomet
švento Jono naktimis,
Budint danguje ménuliu
sargo akimis,
Sako, dylika mergaičių
palaidais kasų plaukais
Būk sustodavo į ratą,
verkė ir kvatojo,
Iš milžinkapių didvyrius
dainomis viliojo.
Išsiilgusios vilijojo,
kad sena gadynė
Sugrįžtų į tévynę
prisikélus.

Bet paskui, kai mūsų ponai
émė lenkais apsimest,
O nuskurę užsimanė
baudžiavą jvest,
Lietuvoj žilos senovės
nebegerbdami tada,
Émė šokiais trypti kalną
svetima mada.
Ir dabar anų mergaičių
jau užburto rato,
Ant Medvėgalio viliojant,
niekas nebemato;
Ir milžinkapiuos didvyrių
vis dar ilsis kūnai;
Tebemiega ten galiūnai
nepabudė.

DYVITIS

„Nuo Alkų* ir Piliakalnio,—
susimąstęs pasakiau:
—Vežk mane pro Aukštagirį
ir pas Dyvitį veikiau“.
„Ar ne aukso užžavėto
sveikas ten ieškot manai?
Daugel čia dabar ponybės
kažko lankosi dažnai.
Bet ne kalne, karalaitės
nugramzdintame dvare,—
Auksas čia kaip ir Girgždutėj
užžavėta ežere.
Ir pats ežeras tviskėjės
ten, už kalno, platumoj,
Tik paskui sargybai aukso
toj prasimušė lomoj“.
„Aš ne aukso,— ieškau turtų
čia užburtų brangesnių:
Tie kalnai man daug apsako
iš senovės davinių;
Sako, kaip čia bočiai gynės
nuo kryžiuočių kruvinų,
Kokios giesmės jų giedota
tarp tų girių ir kalnų!“—
„Iš nemokyto kaimiečio
ponai tyčiojas dažnai:
Argi gal prieš Dievo valią
prakalbėt kada kalnai?
Rods, iš Dyvičio eglyno

* Alkai, Piliakalnis, Aukštagiris, Dyvitis, Girgždutė — žymesni
Žemaičių kalnai.

matos eglė štai toli!
Ta senutė būk tai šnekant!..
tik suprast jos negali.
Bet to ežero panytė,
sakos, klausius valandom's,
Apie praeitį ją kalbant
eglių augančiomis kartoms“.
„Vežk mane pas tą Jūratę!
Plauksme drauge laiveliu:
Pasakų senutės eglės
Gal ir aš suprast galiu“.

*

Susimąstęs žiūri mėnuo
iš ramių dangaus skliautų;
Laibas supa mus laivelis
tarp siūbuojančių meldų.
Skamba jaunas dainų aidas!
klausos jo aplink miškai:
Eglei motinai sapnuojas
didžio Vytauto laikai.
Nuo mėnulio pasislėpus,
miega slėnyse naktis:
Nuo kalnų, senų senelių,
šneka amžių praeitis!
Šneka irgi tau, sesute,
iš akelių mėlynų!..
Bet ne praeitis senoji,
tik daug paslapčių jaunų!..

*

Ko kalnai tie nėra matę
amžių praeity margoj!
Ko tas ežeras nesupęs
krikštolinėje bangoj?!

Turi Dyvitis daug turtų,
daug užburtų paslapčių:
Daugel pasakų senovės!..
ir šio meto atminčių!..

Ne dėl aukso čia paslėpto,
tik dėl turtų brangesnių
Puikų Dyvitį pamégau,
vienas žemės vargdienių.
Pamylėjau, įsidėjau
nuo palaimintos dienos
Eglės pasakas senovės,
dainas Lietuvos jaunos!..

UŽKEIKTAS SKAPIŠKIO VARPAS

Liūdesy Skapiškio gaudžia varpai
Svento Lauryno dienoj;
Gailisi draugo, jo ilgis labai
Metinėj atmintinoj.
Draugas rūdydamas guli lig šiolei,
Ežero grimzdės dugne;
Kartais per audrą sugaudžia: „ai, broliai,
Bent atsiminkit mane!
Broliai, broliai, kaip pavydžiu,
Kuomet jūsų aidą lydžiu!
Ar dėl dangiškos garbės
Mano balsas nebskambės?“

Daug ką apsako seneliai žili
Iš tolimos praeities;
Jų paklausyk, kaip puikybė kvaili
Baudžiamą Dievo paties.
Dar tebevaldė (daug metų jau bus!)
Biržus seni Radvilai,
Skapiškio ežeru vežant varpus,
Vienas jų gyrės kvailai:
„Iki Biržų bus girdéti,
Gaus bambizai pavydėti,
Kai dėl dangiškos garbės
Mano šerdis prakalbės!“

Priešinga Dievui puikybė tuščia:
Nubaudė ją angeluos...
Rūstauja ežeras banga plačia:
Kalto nubaust nemeluos!
Rūstauja ežeras, valtį nešioja;

Meldžias mažieji varpai;
Varpas didysis rėžias, kovoja,
Bet jau sužvanga laibai.
Žvanga varpas, slidinėja;
Valtis blaškosi prieš vėją;
Vienas kartas nemeluos:
Tykšta varpas burbuluos!..

Žmonės-išminčiai gal būtų seniai
Bandę ji kelt iš gelmės;
Sudraudė juos išmintingi žyniai,
Dievo privengę drausmės.
„Dievas gerasis nebaudžia be saiko;
Baudės atleidžia gale;
Varpo užkeikto visgi be laiko
Niekam paliest nevalia!“
Tą tik žmonės visgi žino:
Atlaiduos švento Lauryno,
Laikas bus, jis suskambės
Dėlei dangiškos garbės.

Kuomet tai bus, iki šiol nežinia!
Kas gi be Dievo žinos?
Eina į atlaidus, klausos minia,
Laukia žadėtos dienos.
Laukia, vis laukia... o šventą Lauryną
Vien tik menkučiai varpai
Garbint j atlaidus žmones vadina,
Žvangą be aido, laibai!..
Brolis, dingęs nelaimingai,
Vėl skambesiąs stebuklingai,
Nežinia tiktais kada
Jo žadėta valanda!..

Liūdesy Skapiškio skamba varpai
Švento Lauryno dienoj;
Gailisi draugo, jo ilgis labai

Metinėj atmintinoj.
Draugas rūdydamas guli lig šiolei,
Ežero grimzdės dugne;
Kartais per audrą sugaudžia: „ai, broliai,
Bent atsiminkit mane!
Broliai, broliai! kaip pavydžiu,
Kuomet jūsų aidą lydžiu!
Ar dėl dangiškos garbės
Mano balsas nedundės?“

ANT PUNIOS KALNO

Ties Nemunu

Seneli, sveikas! Amžių amžiais
Nuo Pinsko tvikstančių balų
Pro Punios kalną susimąstęs
Banguoji, vengdamas salų!
Dievuliau mielas! Nuo anos
Pirmos praamžiuose dienos,
Kai versmių girdomas gausiai,
Cia slėniais tarp kalnų rausei
Vargingą vagą pirmutinę,
Ko iki šiol nesi girdėjės?
Ir ko nematės, neminėjės
Per amžių eigą nuolatinę?
Kokių kalbų, tarmių, tautų
Iš bočių lopšio, iš rytų,
Pro tavo vandenis neslinko?
Seniai nutilo jų gandai;
Jei kur išliko gal vardai,
Tai be prasmės, be savininko!..

Ne kuo tau, Nemune ramus,
Stebétis, amžiais tiek regéjus;
Žiūri vienodai taip į mus,
Kaip ir j mūsų pranokėjus.
Ar girdei bandą masageto,
Ar kūną skito nugalėto
Nešeit j vakarų mares,
Ar skraidė Vytautas antkrančiais,
Ar vokietys nelaisvės pančiais
Cia bandė ženklinti gaires,

Ar bruoko kalbą lenkai-broliai,
Ar pravoslaviją maskoliai,—
Ramus, vienodas, paslaptinges
Eini sau amžinu keliu
Ir į tautas pakeleivingas,
Su jujų varžtu atkakliu,
Sakyte tartumei sakai:
Nusiraminkite, vaikai!
Vis viena: ryt kapuos užmigste!
Mane, kaip raidę, taip palikste.

O vis dėlto pro šitą kalną
Eini tarytum susitelkės.
Ar kvapas pelenų ir kaulų
Tave taip jaudina padvelkės?
Ar klyksmas tūkstančių krūtinį,
Anuomet kruvinų žudynių
Antkrančiais ir miškais tebgaudžia?
Ir keršyti vokiečiui bastūnui
Tuščia besiunčia maldą skaudžią
I dangų tylinčiam Perkūnui?

Lietuvi! pabučiuok po kojų
Krauju permirkusią čia žemę!
Pagerbk kapus tėvų-herojų,
Iš kur ainiai stiprybę semia!
Tai čia baisi, atmintina
Įvyko drama kruvina,
Kokios pasaulis nėra matęs!
Net kraujo troškuliui besočius,
Plienu apkaustytus kryžiuočius
Jos vaizdas šiurpuliu sukratęs!..
Tai kapas Margio milžinų!
Nors amžių šešėta sukako,
Kaip jie — tik sauja pelenų!..
Tačiau daugiau už gyvus sako.

Lietuvi! kurs dienos didvyriams
Paminklus iš akmens kali
Ir juos vainikais dabini,
Nurausk, liūdniems tautos didvyriams
Net neužritinės be vardo
Akmens ant jų brangios duobės,
Kur šiandien kapą žagrė ardo
Dėl pelno, be tautos garbės!..
Pagerbti karžygius mokėjo
Ties Termopilėmis graikai,
O mes? Ar mūsų tik vaikai
Atlygins skolas pranokėjų?

Ant aukšto aukuro-kalvos
Už garbę-laisvę Lietuvos,
Kaip jos auka, galvas padėjė,
Ilsékit kaulai pranokėjų
Pastogėj mélyno dangaus,
Sargyboj Nemuno ramaus,
Vien apraudojami tik vėjo!..
Ilsékit, brangūs pelenai,
Garbingai žuvę už tėvynę
Ir sau nevystantį nupynę
Vainiką, Margio milžinai!

JŪRATĖ IR KASTYTIS

Saulutė leidžias vakaruos;
Skubék namo, skubék, Kastyti!
Matutė laukus nekantruos:
Jai nusibos besižvalgyti
Į besiūbuojančias mares
Ir vėjo ištemptas bures.

Bet Kastytj,
Kaip matyti,
Marių dovanos vilioja;
Vakarélio jis nelaukia,
Tik žuvytéms tinklą traukia,
O mintis dausuos skrajoja.

Liūliuoja vilnys pamaži;
Aukštai žvaigždutés pasimaté;
Ir štai iš vandenų graži
Išplaukia dieviška Jūratė,
Balta kaip vandenų puta,
Žaliai lig pusés pridengta.

Oi Kastyti
Baltalyti,
Kam žuvytes man vilioji?
Kam vilioji marių giją?
Marės — mano viešpatija!
Aš — Jūratė nemarioji.

Bet nenusiminė bailiai
Kastyčio vyriška krūtinė;
Akių tik žiebė spinduljai
Ir jėga tryško begaline;
O atsikvėpęs sau plačiai,
Ir klapo į aną stačiai.

Vos Jūratė
Ji pamatė
Priešais milžinu galiūnu,
Užsimiršusi skaistybės,
Savo dieviškos didybės,
Pamylėjo žemės sūnų.

Pakilo vėsulas staigus;
Sujudo bangos apmaudingos;
Nustebuo net patsai dangus,
Kada Jūratės dauggalingos
Kasa ir lūpų geiduliai
Kastyti palietė meiliai.

Jis laimingas!
Stebuklingas
Marių pasakas sapnuoja,
O Jūratė prie jo šono
Rūmuos gintaro geliono
Jam akis saldžiai bučiuoja!..

Bet susirūstino smarkus
Perkūnas, iš dangaus pamatęs,
Kad drjso palytėt žmogus
Skaistybę dieviškos Jūratės;
Paleidęs žaibą ir griausmus,
Sudaužė gintaro namus.

O Kastyt^j
Baltalyt^j
Liep^e bangai pasiūbavus
Palangoj, aikštēn pušyno,
Išvilioti ant smeltyno,
Negyvai jⁱ užbučiavus.

O, paklausykit vakarais,
Kai marių bangos nerimauja
Ir krantą barsto gintarais
Gelmės nematomoji sauja:
Girdētis per miglas-druskas,
Lyg verkia ir vaitoja kas!

O vaitoja,
Ašaroja
Tai Jūrat^e nelaiminga:
Atsiminusি Kastyt^j
Ir kad rūmai sudaužyti
Dievo apmauda bausminga.

Dabar lietuv^e pamariais,
Suvarsčius gintarų siūlelj,
Sau mēgsta baltą kaklą jais
Gražiai papuošti prieš bernelj;
Bet kai meilužę uždainuos,
Ji skamba tonuose liūdnuos.

O kai myli,
Norint tyli,
(Jos sapnai tylėt įpratę),
Tai ta meilė jos krutinėj
Neša jégoj begalinėj
Kartais audrą kaip Jūrat^e.

ČIČINSKAS

I Čičinsko puikų dvarą
Nuo Mitriūnų ir Lenčių
Suvažiavę duoda garą
Daug bajorų, daug svečių:
Mantvydaitis juokdarys,
Bartkaus posūnis kairys,
Ožkabarzdis jaunikaitis,
Aldadrikas Jonuška,
Žnairas kūtvėla Tiška
Ir naktibalda Valaitis.

Griežia smuiką rūpestingai
Išsiskutęs vokietys,
Jam kimbolais melodingai
Taiko Leiba Šepetys.
Kumščia drūta, apskrita
Muša būbną Dabita,
Lig alkūnių atsiraitęs:
Ant vaškuotų gi grindų
Šoka plikos lig blauzdų
Liaudos gražios bajoraitės.

Bet Čičinskas apsiniaukęs
Sèdi rūstas, nešnekus,
Ant plikos kaktos sutraukęs
Rükšlių gresiančius lankus.
„Šimtą rykšcių toms mergoms
Atskaityk, Kmita, nuogoms!
Išblaškyt minčių nemoka.
O, tas „veto“, ta naktis
Gal neslėgtų kaip mirtis!..
Kaip negyvos lélés šoka“.

Neša vargo užmiršimą
Kūčių vakaras brangus;
Zemei skelbia atpirkimą
Įsikūnijęs dangus.
Gieda „gloria“ aukštai
Angelų šimtų šimtai,
Bet žmonėms tik gero noro!..
Gieda štai antri gaidžiai;
Šoka, linksminas svečiai!..
Bet Čičinskui trūksta oro.

Ant alkūnės pasirėmės,
Sėdi rūstas, nešnekus;
Vien, iš boso pasisėmės,
Lenkia midaus puodukus.
Jo nei plakamų klyksmai,
Nei, juokaudami linksmai,
Sėbrai nuramint nemoka.
Veltui Liauda paklusni:
Ir jaunuoliai, ir seni
Visas Adventas kaip šoka.

Kai iš seimo piktas grįžo,
Piktas, keistas, neramus,
Tai lig šiolei neatlyžo:
Verčia pragaru namus.
Šokiai, klyksmas per naktis...
Nedorybių atmintis
Jam užmigt *vienam* neduoda?
Ar lig šiolei nebylys
Šventas sąžinės kvieslys
Neprašneks į sielą juodą?

Ginti žūstančios tėvynės
Nuo kazokų ir Maskvos
Stojo sūnūs. Vien negynęs
Tik Čičinskas Lietuvos.

Liaudos išrinktas balsais,
Seime riejos su visais,
Gavęs vardą išdaviko;
Nepermaldomas kitų,
Ant sumanymų aukštų
Veto velniškai užriko.

Sako, Maskvai persidavęs,
Skleidžia Varšuva gandus,
Kad už tai nuo priešų gavęs
Aukso kupinus puodus.
Tarp žmonių tačiau placiai
Eina gandas, kad stačiai
Velniui bus užrašės sielą
Nuo anos baisios nakties,
Kai, apgautas įtarties,
Nuskandino savo mielą.

Žmonės skuba ant rarotų.
Spengia šaltis; dar tamsu.
Iš eglynų apšarmotų
Staugia vilkas; net baisu!
„Klopai gali naktimis
Išbadyti sau akis:
Reikia jiems apšvesti kelią.
Dievą reikia ne tamsoj,
Reikia garbinti šviesoj!..
Šok, Kmita! užkurk miestelį!“

Nuo bakūžių samanotų
Skraido liepsnos... ir Kmita.
Išvažiuoja ant rarotų
Paš Čičinskas su svita:
Mantvydaitis juokdarys,
Bartkaus posūnis kairys,
Ožkabarzdis jaunikaitis,

Aldadrikas Jonuška,
Žnairas kūtvėla Tiška
Ir naktibalda Valaitis.

Prieš bažnyčią pasitinka
Juos klebonas su stula,
I didžiausią kaltininką
Tokia prašneka byla:
„Tavo darbus ir kelius
Taip skriaudingus, atkaklius
Ant svarstyklų jau pasvérė
Dievo teisę amžina
Ir atrado, kad gana
Žemė ašarų prigérė!..

Tu pripildei visą šalį
Savo vardo baisuma!
Žemė jau pakelt nebgali,
Tavo kalčių slėgiama.
Nors ganytojui skaudu,
Dievo gimusio vardu
Nejleisiu į šventyklą,
Lig atlyginsi skriaudas,
Iki dvasiškas žaizdas
Numazgos šventa maudykla!“

„Gal Čičinsko nepažisti?
Ir jo keršto be ribos,
Kad į jį šiandieną drįsti
Atsiliept be pagarbos!..“
Žiebia šūvis; ir ramus
Regi dangiškus namus
Dievo pašauktas klebonas!..
O Čičinskasis su draugais
Gržta žvangančiais žirgais,
Piktas, net mėlsvai raudonas.

„Kas prieš jį skaudžiai bedrīso
Atsiliepti? Kur? Kada?
Jo nejaudė seimo viso
Rūscios kumštės ar maldą.
Dievo teismas? Jei prieš jį
Kas ir sudreba širdy,
To prieš žmones neparodys!..
Eda dar kita žaizda!..
O, tai buvo kitada!
Jos dauggalis buvo žodis!

Bet ir ji!.. O, švento Jono
Nelaimingoji naktis!..
I drobulę šilko plono
Jo brangioji, jo širdis
Įvyniota be skundų,
Net be kunigo maldų!..
Štai ir tiltas!.. Nuo to tilto!..
O, Čičinskas niekados
Keršyt neužmirš skriaudos
Ir tikėjimo apvilto“.

Bet yra aukštai galybė!
Net Čičinską ji pasieks;
Nes prieš amžiną teisybę
Neišliks nebaustas nieks.
Štai jo darbus, jo kelius,
Apmaudingai atkaklius,
Ant svarstyklų jau pasvérė
Dievo teisę amžina
Ir atrado, jog gana
Žemė ašarų prigėrė.

Štai ant tilto be vežėjo
Stoję baidosi žirgai!
Pats Čičinskas sudrebėjo!

Stebias, žvalgosi draugai:
Puikūs rūmai, kur linksmai
Šoko, trypė, šit ūmai
Iš kiaurąsias grimzda, skęsta...
Iš Cičinską gi staigus
Spyré griaudamas dangus
Kaip iš niekšą nepakęstą.

Žmonės iš rarotų grįžta;
Dairos, krapšto sau akis:
Kas tai? Vietos nepažjsta,
Nors išaušo jau naktis!
Iš po žemų, atidžiai
Klausant, girdžias: gied gaidžiai!
Kur Cičinsko švietė rūmai,
Tviski sklidina bala,
Kyšo vidury sala,
Jos pakrančiais auga krūmai.

O ant tilto guli kūnas;
Tai Cičinskas. Koks baisus!
Žiemą nutrenkė perkūnas,
Rūbus nudrėskė visus!..
Dievobaiminga minia,
Net su kunigo žinia,
Niekšą laidoti mégina.
Bet jkas ji iš žemes,
Tik žiūrėk, jos vėl išmes!
Vietos jam su kerštu gina.

Bėgo metai, amžiai slinko;
Daug užgydyta žaizdų!
Net didžiausio kaltininko
Žmonės n'atmena skriaudų.
Vien tik žemė, niekados
Nepamiršdama skriaudos,

Nuo Čičinsko palaidūno
Gynės! mėtė iš kapų.
Veltui žmonės ant varpų
Davé, kad priimtų kūną.

Tik, kai joj įsigyveno
Rusų cariška valdžia,
Ta Čičinską išgabeno,
Dievas žino, kur slapčia.
Užsiliko vien bala;
Kyšo vidury sala,
Jos atkrančiais auga krūmai.
Iš po žemiu kai kada
Lyg girdėtusi skunda,
Kur Čičinsko grimzdo rūmai.

VERTIMAI IŠ INDŲ „RIGVEDOS

DAIKTŲ PRADŽIA

Nebuvo dar tada nei nieko, nei būtybės;
Nebuvo erdvės, nei dangaus skliautų aukštybės.
Kas veržesi gyvybėn? Kur? Kieno globotas?
Kur niūksė gelmės, vandenų bekraštis plotas?

Mirties tada nebuvo nei nemirtingumo;
Dienos griežtai nematės ir nakties skirtumo.
Savaime Vienas Jis alsavo nealsavęs;
Be Jo gi niekur nieks nėra daugiau gyvavęs.

Tamsa pradžioj akla tegludė ūkanota,
O visuma lyg neaprëpti marių plotai!
Apgaubtas tyruma gyvavimo šaltinis,
Kaitros įdiegtas mezgės vienas pirmutinis.

Iš to viršum pražydo visupirm geidimas; (kama)
Paskui jam artimas grynos sielos kvépimas!..
Ir štai dabar galvodami išminčiai rado
Pačioj net nebūtybėje būtybės pradą.

Nutiesę pražulniai matavimui virvaitę,
Pasiekė, kas ten viršuje? ir kas žemai ten?
Diegų davėjai? ar jégų susibūrimas?
Žemai savigama, o aukštumoj skridimas?

Tai kas gi pasakys? ir kas tai visa žino,
Iš kur ta visata? ir kas ją pagamino?
Jei su pasauliu drauge ir dievai sutverti,
Tai kas gi bepjėgs mums paslaptį atverti?

Iš kur tas tvarinių begalis įvairumas?
Gal to, kurs tvérė, gal netvérė, sumanumas?
Tai žino tik dangaus aukščiausiasai valdovas!..
Nejaugi ir Jisai nebūtų to žinovas?

MALDA Į AGNI*

I Agnies kunigą meldžiuosi,
Kurs šventą auką atnašauja,
Hotarą, Viešpatį dosniausį,
Šventųjų pranašų godotą
Ir dabartinių vertą godo.

Dievus mums Agnis tesutelkia!
Igyt per Agnį trokštam turtų
Ir sau palaimos kasdieninės,
Garbingai sūnumis turtingi.

Kiekviena atnaša ir auka,
Kurią tu apsupi aplinkui,
Tuojau pas dievus, Agnie, kyla.

Garbus Hotaras, Agnies viešpats,
Iš tarpo pranašų aukščiausias
Draug su dievais tegul ateina!

Tu savo garbintojams rodai
Ir palankumą, ir malonę,
Tuo jgarsėjės, Angiraiti!

Aplink tave kas dieną, Agnie,
Nakties žibinte, susirinkę
Tau garbę duodame maldingai.

Visų aukų šviesiai valdovei,
Tau stovinčiai teisių sargyboj,
Savuos namuose išaugintai.

Kaip sūnui tėvas taip tu, Agnie,
Būk mums prieinamai maloni
Ir prie geros priveski kloties!

* Agnis — ugnis; Hotaras — vyriausias kunigas iš Angirų giminės.

VARŪNUI

Nors tavo įstatus, Varūne,
Visi mes lygiai kaipo žmonės
Ipratę laužyti kas dieną,

Mirtin įnirtusiojo ginklui
Neatiduoki mūsų, Dieve!
Nei užsirūstinusio kerštui!

Pasigailėjimui, Varūne,
Širdis tau giesme atsileidžia
Kaip žirgas, raitelio paleistas.

Rūstybei nuraminti giesmės
Į tame skrenda, ilgis laimės,
Kaip skrenda paukščiai savo gūžton.

Kada palenkime pagalbon
Virš kunigaikščių tą galiūną,
Varūną, žiūrintį į tolį?

(Bet jūs pasiekėte seniai ją,
Jūs uolūs visados ir stropūs
Davėjui tam, kurs atsimoka.)

Jis žino ir kelius tų paukščių,
Kurie padangėmis beskraido,
Ir veda laivus, marių viešpats.

Jis žino, įstatų davėjas,
Kad mėnesių su daug dienų
Iš viso dyviliaka ir vienas*,

* Pas indu skaitėsi 13 mėnesių į metus.

Kelius jis žino vėjų-vėtrų
Ir audrų, siaubiančių plačiausiai,
Ir kas viršum jų viešpatauja.

Varūnas įstatų sargybai
Galingas sėdi — rūmuos viešpats
Ir marių gelmėse valdovas.

Iš ten j viską paslapingai
Išminčius žiūri, ką įvykdės
Ir kas įvykdyti dar reikia.

Sūnau Adities* galingasai!
Ganyti teikis mūsų žingsnius
Ir malonék prailgint amžių!

Šarvu Varūnas, aukso kaltu,
Krūtinę apsidengės spindi;
Žvalgai aplinkui jo sargybai.

Jam niekur niekas kenkt negali:
Nei priešai tarp žmonių nedori,
Nei tie, kas piktžodžiauti drįstų.

Jis teikési išaukštint žmones,
Didžiausią garbę skyrės sielai,
Suteikęs lygiai jiems ir kūną.

Pas jį kaip karvės į ganyklą
Taip bėga mano geismo mintys,
Pas jį, kursai į tolį žiūri.

O vėl kalbékim viens į kitą,
Kai tau pateiksiu saldžią girą,
Kad pamègintum kaip Hotaras.

*Aditis — amžinastis.

Leisk visagalintj išvysti
Ir jo ratus virš žemės skrendant,
Kad mano giesmių išklausytų.

O, išklausyk meldimo mano!
Būk maloningas man, Varūne!
Su malda artinuos tavęspi.

Tu virš visų, gilus išminčiau!
Ir danguje valdai, ir žemėj;
Tu išklausyk manęs šiandieną!

Išrišk drūčiausius mano pančius!
Sutraukyk irgi vidutinius:
O paliuosuok ir nuo menkiausiu!

SURJAI (SAULEI)

Dievų nušvitęs atsidengė veidas:
Akys Varūno ir Mitro, ir Agnies.
Savim pripildė dangų, orą, žemę
Surja, ta siela stingio (mirties) ir judrumo.

Tartum meilužis savo numylėtos
Vejasi saulė raustančios aušrinės
Ten*, kur dievotos giminės ir kartos
Džiaugdamos eina iš laimės į laimę.

Linksmi saulutės žirgai šviesiakarčiai,
Skaistūs ir smarkūs, giesme apdainuoti,
Gerbiami bėga per aukštąjį dangų;
Žemę ir dangų apliekia į dieną.

Surjos dievystę, puikią jos didybę,
Vos tik atskleidus, vėl naktis uždengia;
Vos šviesūs žirgai iš vietas paleista,
Naktis, žiūrėk jau, uždangalą rengia.

Išvaizdą puikią Mitrui ir Varūnui
Surja saulužė danguje dabina,
Nešdama vieną spindinčią ir žydrą,
Tai vėlei antrą prieblandoje tamsią.

Šiandie, dievuliai, patekėjus Surjai,
Teikitės saugot mus nuo vargo, skurdo!
Pasigailėkit, Mitre ir Varūne,
Aditie Sindhau, Prithivi ir Diejau!

* Supr. danguje.

NEŽINOMAM DIEVUI

Ne tai kad aukso būtų gimės diegas,
Vienintelis pradžioj valdovas gyvas.
Pripildė Jis mares, iškélė žemę.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jis kvėpė dvasią, jėgą; Jam paliepus,
Visi dievai, pasaulis visas klauso;
Jo atspindžiu — mirtis ir nemarybė.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jis savaja didybe žemės viešpats,
Kurio, kas gyvas, snaudžia, kas kvėpuoja,
Dvikojai, lygiai keturkojai klauso.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Galybe savo Jis iškélė kalnus
Ir vandenis nuo sausumos atskyrė;
Galingi Jo pečiai — pasaulio šalys.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Nustatė žemę Jis ir aukštą dangų,
Ir saulę danguje, ir platų tolį!
Jis visatą erdvėje išmatavo.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jo žvalgosi prieš kovą priešų eilės
Ir meldžia bailia širdžia jo pagalbos.
Nuo Jo saulėtekų nušvinta saulė.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Kai aplaukė anuomet vandenynai
Ir gyvą diegą atnešė ir ugnį,
Jis kėlės didis kaip dievų kvėpimas.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Galingas žiūri Jis į vandenynus,
Kai, jégą kaupdami, mokina melstis!
Jis virš dievų, Jis vienas tikras Dievas!
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Te mums nekenkia tas pasaulio tėvas;
Sutvertojas dangaus, tiesoj galingas!
Didžių tyrų ir vandenų karalius!
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Nieks kitas be Tavęs, o Pradžiapati!
Savim negal visų apimt būtybių.
Suteik, ko trokšdami Tau atnašaujam!
Duok mums gerybių turtais pasidžiaugti!

ČIAURIKA PANČASIKA*

Dar ir dabar matau svajonėj
Lotosui lygias jos akis,
Krūtinę apvalią, malonią,
Ir aistroj alpsta man širdis.
Dar pabučiavimų žarijos
Ant lūpų tirpsta kaip medus!
Kaip ta bitelė iš lelijos
Jų gerčiau amžiais saldumus.

Dar ir dabar manau, brangioji!
Man be tavęs gyvent — mirtis.
Viena tu man žvaigždė skaisčioji!
Tu mano laimės priežastis:
Ir jei likimas mane gyvą
Nusprendė skirt su tavimi,
Tai kas man Brama, Višnu, Šiva?
Jie ne dievai!.. Man svetimi!..

Dar ir dabar visam pasauly
Tuščia ieškočiau panašios:
Niekis nenurodys nei apgaule
Kaip mano mylima gražios:
Veidelio nuostabia skaistybe
Kas iš mergaičių jai prilygs?
Net Kamo moteris gražybė
Prieš ją drovėdamos išnyks.

* Arba 50 vagies strofų. Jas parašės Bilhana iš Kaširo XI amž. keletą valandų prieš mirtį, nuteistas už tai, kad driso pamylėti karaliaus dukterį. Karalius tomis eilėmis taip buvęs sugriaudintas, kad poetui dovanojęs gyvybę, net dukterį jam kaip žmoną atidavęs. Kiekviena tą strofą prasideda žodžiaiš: „Dar ir dabar“. Iš jos išverčiau pavyzdžiui keturias strofas.

Dar ir dabar karštai ją myliu
Skurdžioj akivaizdoj mirties
Ir raminuos, kentėdams tyliu
Dėl jos, dėl jos tik atminties!
Skubék gi, budeli teisėjas!
Gyvatos siūlą man nutraukt.
Nusiraminsiu tiek kentėjės;
Gana kančios man galо laukt!

**EILĖRAŠČIAI,
NEIĖJĘ Į „LYRIKĄ“**

LIETUVIS IR GIRIA

Tu girele, tu žalioji!
Ko griaudingai taip vaitoji?
Ar krūtinę plėšo vėjas?
Ar tau Dievas davė jausmą?
Ar supranti ir tu skausmą,
Kurs taip spaudžia palytėjės?

Bet žalioji — kaip lietuvis:
Užžavėtas jų liežuvis;
Neatdengs skaudžios krūtinės!
Tik kad žmonės jų nemato,
Birt jiems ašaros paprato
Lyg kad rasos sidabrinės.

Kad lakštingalas užgieda,
Kad pavasaris jau žiedą
Iš žalių lapelių gvildo,
Vėl girelės ir lietuvio
Džiaugsmas neturi liežuvio,
Nors krūtinę ir sušildo.

VILTIS

Sunku mums būtų be vilties!
Be jos skausme kas suramintų!
Kas duotų širdžiai tiek ugnies?
Kas ištvermė varge gamintų?

Ji mums brangiausia dovana!
Visur kaip angelas ji lydi!
Ji mūs stiprybė, mūs drąsa!
Pats pragaras mums jos pavydi!

Be spindulio vilties šviesos
Pavergtų sielos galą žemė;
Mes nepažintumėm giedros,
Ir būtų mūs darbai aptemę.

SKAUSMO SKUNDAS

Už tatai, kad tave, tave vieną tiktais
Nuo jaunųjų dienų aš mylėjau karštai,
Kad tau įkvėptas, amžinas giesmes po kojų
Iki šiol nenuildamas klojau ir kloju,
Kad kai pranašas tau atgimimą skelbiau
Ji už savo gyvybę pamilės labiau!..
O, už tai tavo priešai manęs nepamėgo
Ir į aukštas angas, dantis grieždami, bėgo!
Deja, ten už aukštų, už galingų angų
Nuo Jugurtos laikų nesunku pirkta draugų:
Neburnok, kad lig šiolei ten viskas *venale*,
Betgi duota pakampių šmeižtams visa galia!..
Ir šitai kaip kareivis nelygioj kovoj
Be garbės ir be vardo tévynėj laisvoj
Aš perblokštasis ir vienas!.. O mano tévynė?..
Gint ji savo sūnų kitados garbę gynė!
Bet dabar be garbės, be sostinės pati
Vien tik partijų partijoms dirva plati.

1927.VIII.22

LAIŠKAI

I

Skubėk, laiškeli, ten, kur širdelė
Sau apsirinko brangią vietelę!
Bék prakalbėti, meilę laimėti,
Linksmybės saulei veide žibėti.

II

Taip malonu draugą mielą
Man bebūtų jausti arti,
Jam atverti savo sielą,
Nuo širdies žodelį tarti!..
Bet ar šaltas laiško žodis
Visą širdį beparodys?

III

Mano mieliausia
Širdelę klausė,
Ką atsakyti į šį laiškelį?
Ar žodį duoti?
Ar dar svyruoti?
Ar sau belaistyti rūtų darželį?
Oi, ne svyruoti,
Tik žodį duoti,
Karštai mylėti jauną bernelį
Ir jam užmauti aukso žiedelį!

IV

Skubék, laiškeli, į tą šalelę,
Kur tankiai bėga mano širdelė,
Ir ne tiek grožė žodžių tuščia
Prašnek į draugą siela slapčia!
Ir daugel, daugel, kas tik širdyje,
Tegul tarp mūsų vėlei atgyja!

V

Bék, laiškeli, į kelionę,
Nešk, laiškeli baltas,
Draugui meilę ir guodonę,
Ir mintis nešaltas.
Bék, prakalbink draugą seną
Iš jaunystės metų
Ir paklauski, kaip gyvena
Tarp vargų verpetų.

VAKARO MINTYS

I vakarus raudona, didi saulė leidos
Ir šypsojos tylios ironijos skruostais;
Žmonių nuvargusius ir prakaituotus veidus
Lydėjo spinduliais, slaptingais ir keistais.

Ant žemės rutulio protingųjų skruzdynų
Ir sielvartai, ir amžius — jai tik šypsena,
Nes šviesūs jos kelai tarp amžinų žvaigždynų,
Nežinančių, kas toji laiko atmaina.

Jai vis tiek pat, ar vakar dėlei moteriškės
Graikų ir Trojos žudės narsūs karžygiai,
Ar šiandien suka ratą margos peteliškės,
Mokėdamos už trumpą meilę per brangiai.

Ją sveikino per amžius gyvių milijonai!
Kur jie dabar? Tik trūkė muilo burbulai?
Ir mes ryto' tebūsime vaizduotės monai,
Aklos gamtos lyg ir nebuvę veikalai.

Tai vienas jis, nežinomas, nematomas, galingas,
Prieš amžius laikrodžio užsuko tuos ratus;
O tu prieš didži jį, marus ir nuodėmingas,
Nustebės garbini tik mėlynus skliautus.

KOMENTARAI

„RAŠTŲ“ I TOMO SUDARYMO PRINCIPAI

Medžiagos atranka ir išdėstymas

Maironio lyrika — rašytojo kūrybos branduolys, vertingiausia literatūrinio palikimo dalis.

Poetui gyvam esant, išėjo keturios „Pavasario balsų“ laidos (1895, 1905, 1913, 1920 metais).¹ Kiekviena knyga — vis naujas Maironio lyrikos tarpsnis. Poetas pildė savo lyriką vis naujais kūriniais (jų skaičius atitinkamai išaugo nuo 45 iki 57, 78, 110 eiléraščių), retkarčiais vieno kito atsisakydavo, keitė kūrinių išdėstymą. Iki pat 1920 metų tai būdavo daroma įterpiant naujuosius kūrinius tarp ankstesniųjų, atitinkamai juos priderinus pagal turinį.

Rašytojo sudaryti „Raštai“, jų pirmasis tomas, apėmęs lyriką, vėl nepakartojo paskutinės palyginti dar taip neseniai išėjusios „Pavasario balsų“ laidos. Nepakartojo, nes pasipildė dideliu naujų eiléraščių skaičiumi (19 kūrinių). Iš viso „Raštuose“ buvo 131 eiléraštis. „Raštai“ atspindėjo nemaža rašytojo kūrybinės sąmonės poslinkių, susijusių su Maironio padėtimi buržuazinėje Lietuvos respublikoje, skaudžiu iliuzijų žlugimu ir tam tikru ideologiniu persiorientavimiu. Nepakartojo ir dėl to, kad poetas beveik visus eiléraščius dar sykį

¹ L. Gineitis Maironio „Rinktinė raštų“ įvadiniame straipsnyje rašė: „Maironiui gyvam esant, pasirodė šeši „Pavasario balsų“ leidimai“ (žr. p. 11). „Šeštaja laida“ Maironis pavadino „Raštų“ I tomo „Lyriką“, o 1920 m. leidimą laikė penktuoju, nes knygos tituliniam puslapyje pažymėjo: „Penktą kartą atspausta ir žymiai padauginta. Po to jau neišėjo jokia „Pavasario balsų“ laida. Tad, pasikliaudami autoriumi, turėtume ieškoti penkių „Pavasario balsų“ leidimų. Deja, visi težinome keturis. Painiava prasideda nuo 1905 m. leidimo, kurio titulinis puslapis skelbia: „Trečią kartą atspausta, pertaisyta ir padauginta“. Tuo tarpu netgi V. Biržiška neužtiko dar vieno, tarp 1895 ir 1905 metų išspaustinto Maironio lyrikos leidimo. Tad iki šiol taip neaišku, kodėl Maironis (toks atidus žmogus!) nelaikė klaida jo „Pavasario balsų“ numeracijos. V. Zaborskaitė antruoju „Pavasario balsų“ leidimu laiko 1905 m. laidą: „Reikia manyti, kad šis leidimas ir yra antrasis, o rašant „trečią kartą atspausta“, turėta galvoje „Kur išganymas“, mat libreto leidimas iš tikrujų yra tretysis (pirmas pasirodė 1895 m., antras — „Tėvynės sarge“ 1896—1897 m.“. (Zaborskaitė V. Maironis, p. 309).

redagavo, kad iš naujo juos atitinkamai sugrupavo. Būtent šioje knygoje galutinai susiformavo Maironio poetinis pasaulis, išryškėjo rašytojo santykis su tuo, kas jo sukurta per daugelį metų. Maironis ir čia išliko toks pats, išlaikė tuos pačius estetinius principus, bet labiau išryškino jų esmę. Skaitydamas „Lyriką“, nejučiomis nusiteiki ypač rimtai ir atsakingai: taip veikia jos turinys ir dažnai juntamas autoriaus retrospekcinis žvilgsnis į savo kūrybą.

Knygą pradeda eiléraščiai apie gyvenimo tikslą ir paskirtį. Šią teminę grupę sudaro įvairūs kūriniai, seniau buvę išbarstyti po platesnį, į smulkesnius motyvus suskaidytą „Pavasario balsų“ semantinį lauką. Tai Maironio poezijos gelmė, jos dažniausiai tokia skausminga, dramatiška esmė, jos gyvas pulsujantis nervas — eiléraščiai, amžinai svarstantys klausimą, kaip gyventi, kaip gyventa, tardantys poeto širdį sąžinės ataskaitomis, įpareigojantys, rezignuojantys ir vėl kylančius į dvasines aukštumas. Jau šie kūriniai parodo, kaip jų autorius, žvelgdamas į pačią savos kūrybos gilumą, nebepaiso jokios chronologijos, kaip derina vieną su kitu visiškai skirtingais gyvenimo tarpsniais parašytus eiléraščius, kaip viso to dėka išsiūbuoja savo jau nusistovėjusį poetinį pasaulį, išgaudamas iš jo naujus prasmiuosius akordus. Si taip išgyvendamas praeitį, poetas supynė vientisą — gražią ir prasmingą pynę. Neretai matai, kad Maironis tarsi praskaidrino savo kūrybos pasaulį, atrasdamas visiškai nelauktą eiléraščio posūkių, pažvelgdamas daugiau iš artistiškosios pusės, tarsi užmiršęs ką tik skaudėjusias širdperšas. Šviesi lyrinė nuotaika knygoje susieja iš pažiūros tokius skirtingus kūrinius, kaip „Mano gimtinė“, „Pavasaris“, „Duetas“, „Vasaros naktys“, „Saulei leidžiantis“, po jų išspausdintą „Užmigo žemė“. Poetinė mintis prisipildo naujos gyvybės, įgyja kažkokio lengvumo ir plastiškumo — tų ypatybių, kurios nedominavo Maironio poeziijoje dėl nepaprasto susikaupimo, atsakomybės ir rimties, ryškių klasikinių bruožų.

Krenta į akis tai, kad Maironis, per laiko nuotolį ryškindamas visų pirma bendražmogišką savo kūrybos esmę, kiek prislopino patriotinį eiléraštį, nukeldamas šios temos kūrinius į tolesnį planą, jlie damas juos į kitus motyvus. Savarankiškai patriotinė tema pradeda skambėti vos ne apie keturiadesimtą eiléraštį, sudarydama chronologiskai išlaikytą liniją (ypač jos paisoma nuo eiléraščio „Sunku gyventi“). Prie šios temos prisiglaudžia ir naujausieji eiléraščiai („Pirmyn į kovą!“, „Želigovskiui Vilnių pagrobus“, „Nepriklausomybę atgavus“). Jos visuma dabar jau leidžia pažinti galutinę šio motyvo istoriją.

Iš patriotinės lyrikos atsišakoja meditacinė tema su ryškiomis nepasitenkinimo visuomenine būtimi ir likimu variacijomis („Nenoriu sapnų“, „Ko siekiu ir alkstu“, „Pasitikėjimas savimi“, „Kas tas paslaptis suprastų...“). O nuo čia kažkaip netikėtai (to nebuvovo „Pavasario balsuose“) lengvučiu, anksčiau nebūdingu lieptu permetamos sā-

sajos į intymią lyriką, jos liūdnus meilės išgyvenimus („Sudieu“, „Išvažiuojant“, „Draugo liūdesys“ ir kt.). Po to — vėl visuomeninė lyrika, refleksijos socialiniai vargo motyvais, su joms būdinga ideologine traktuote. Pagaliau — satyros dabar taip pat apima savo žanrinę visumą. Staiga — kiek netikėtai — po tamšių tonų vėl nušvinta meilės ir poezijos šviesa. Eiléraščiai apie tévynę: kūriniai, poetizuojantys Lietuvą, jos istoriją, skausmą ir šlovę, gamtos ir liaudies grožį („Vilija“, „Vilnius (Prieš aušrą)“, „Trakų pilis“, „Rigi Kulm“, „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)“). Dabar jie toli nuo įprasto „Pavasario balsuose“ avangardo. Šitokia skirtingų eiléraščių grupė prasmingai nušvito „Lyrikos“ pabaigoje, sudarydama atsvarą „sunskiajai lyrikai“ — satyroms.

Kaip visada į atskirą grupę, nepaisant tematikos skirtumų, išsiriukiavo sonetai. Ši klasikinį žanrą poetas spausdindavo skyrium, netgi pažymėdamas atskirame puslapyje „Sonetai“. Raštuose to užrašo nėra, bet sonetai išsaugojo savo neliečiamybę ir tvarką.

Paskutinė originali Maironio lyrikos grupė — opiniai eiléraščiai. Juose vyrauja siužetinis pasakojimas, baladiškumas. Cia paisoma chronologijos: pradedama eiléraščiu „Roma“, jėjusiu dar į pirmą „Pavasario balsų“ laidą. Idomu, kad į šią grupę poetas nukélé „Milžinų kapus“ (taip buvo nuo 1913 m. „Pavasario balsų“), labiau išryškinant šiurpiąją, beveik baladišką šio kūrinio esmę. „Lyrika“ baigiamas vertimais iš „Rigvedos“ ir senosios Rytų poezijos.

Paisant rašytojo valios ir laikantis mokslinio „Raštų“ leidimo principų, tokia Maironio „Lyrikos“ struktūra perkeliama ir į dabar leidžiamą „Raštų“ I tomą. Skaitytojui tai leis kiek naujai pažinti Maironio poetinį pasaulį, atsiskleidusį rašytojo noru paskutinį kartą. Apie tai, kaip rūpestingai Maironis rengė spaudai savo „Raštus“, liudija būvusio „Raidės“ spaustuvės darbuotojo pasakojimas: Būdamas jau senyvo amžiaus, Maironis pats atėjo į spaustuvę, susitarė dėl savo „Raštų“ spausdinimo, išsirinko popierių, nustatė knygų formatą, taip pat nurodė kur siužti korektūras.

Maironis savo raštams pasirinko rašomąjį popierių, kuris yra kietas ir dėl to skaitymo knygoms spausdinti nenaudojamas, nors šiaip jis yra patvarus ir ilgai išsilaikantis. Poetas jį pasirinko turbūt dėl to, kad norėjo tuo būdu šį savo „Raštų“ leidimą padaryti paminkliniu.

Korektūros Maironiui buvo siunčiamos atskirais laiškais, kurie su autoriaus pastabomis grįždavo atgal paštu arba jo paties asmeniškai būdavo atnešami į spaustuvę“ (P. Stikliaus atsiminimai, saugomi LTSR literatūros muziejaus fonduose).

Skyriuje „Eiléraščiai, nejėj į „Lyriką“ dar pridedamas pluoštas meniški ausių eiléraščių, kurie nepateko į „Lyrikos“ tomą.

Teksto redagavimas

Maironis beveik visus savo eilėraščius yra redagavęs. Kai kurių kūrinių redagavimo istorija nusitęsė nuo pirmosios publikacijos iki pat „Lyrikos“.

Sukurti pirmuosius „Pavasario balsus“ XIX a. pabaigos sąlygomis buvo sunku. Ligi tol Lietuvoje nebuvo susidariusi vieninga, vienos tarmės pagrindu paremta bendrinė kalba. Lietvių kalbos unifikacijos procesas sustipréjo tik paskutiniaisiais XIX a. ir pirmaisiais XX a. dešimtmečiais. Imta ieškoti vieningų, stabilių kalbos normų, formavosi funkciniai stilai. Taigi „Pavasario balsų“ parašymo aplinkybės nebuvo palankios: dar formavosi pagrindinės literatūrinės kalbos normos. Padėtį komplikavo taip pat nepalankios to meto kultūrinio gyvenimo aplinkybės, privertusios Maironį mokytis ir gyventi nelietuviškoje aplinkoje. Išsakydamas savo rūpestį ir atsiprašydamas išprususio skaitytojo, kad „ne visai juos užganėdys“, Maironis 1893 metų balandžio 23 dieną savo poemos „Tarp skausmų į garbę“ pratarmėje rašė, kad jo kūriniu „rubai pasirodys dar sziurksztus ir stori, eisena gana sunki. Bet neužmirskite, brolei, jog eīnu keliu visai nauju ir neismintu, jog lietuviszkas liežuvis įpatingai poeziijoje visai dar neiszdirtas, ir ant vieno sakinio reikia ne kartą rymoti ilgomis valandomis, iki iszrandi atsakantį iszreiszkimą savo mislies. Sergėjaus kiek galėdamas nauju ir mažai suprantamu žodžiu, bet kad palengvinti skaitymą ir supratimą ir tiems, kurie mažai temoka lietuviszkai, patalpinau ant galo trumpą paaiszkinimą truputį sunkesniu žodžiu“. Ir iš tikro — knygelėje randame virš poros šimtų žodžių aiškinamąjį žodynėlį lietuvių — lenkų — vokiečių kalbomis. Sunku šiandieną įsivaizduoti, kad Maironis turėjo aiškinti, ką reiškia tokie mums šiandieną įprasti žodžiai, kaip *apdaras*, *audra*, *auklė*, *banga*, *bailus*, *dorybė*, *galia*, *ikvėpimas* ir daugybė kitų. Daug „neišminto kelio“ pėdsakų randame pirmosiose Maironio lyrikos knygose. Jeigu ne ilgas, atkaklus, kartais net keturis, penkis kartus tešesis redagavimas, Maironio „Pavasario balsai“ savo kalbine raiška ne itin skirtusi nuo savo XIX a. lietuvių poezijos seserų ir brolių. Norint supažindinti skaitytojus su „Pavasario balsų“ redagavimo istorija, su senosiomis kūrinių redakcijomis, buvo išleista speciali „Versmių“ serijos laida (žr. Maironis. Pavasario balsai. V., 1982). Cia tik trumpai aptarsime pagrindinius Maironio tekstologijos principus.

Redaguodamas eilėraščius, Maironis vadovavosi estetiniai, taipogi lingvistiniai tikslais. Kalbinis ir poetinis redagavimas vyko ranka rankon. Taisant kalbos trūkumus, teksto poetiškumas kilo. Dažniausiai redagavimo procese eilėraštis tarsi atgimdavo, vyko ilgas ir atkaklus redagavimas. Tokį kelių pakopų kelią nuėjo nemažas skaičius plačiai žinomų Maironio eilėraščių. Iš jų minėtini: „Kur bėga Šešupė“, „Lietuva brangi“, „Mano gimtinė“, „Milžinų kapai“, „Taip niekas tavęs

nemylės“, „Trakų pilis“, „Uosis ir žmogus“, „Užtrauksme naują giesmę“, „Vilnius“, „Vintas“ ir kt. Ypač dviejų pirmųjų „Pavasario balsų“ eilėrašciai dar buvo senoviškesni.

Antra vertus, ne mažiau svarbu pažymėti, kad yra Maironio beveik neredaguotų kūrinių. Iš jų minėtini tokie šedevrai, kaip „Užmigo žemė“, „Pavasaris“, „Nuo Birutės kalno“, „Augo putinas“, „Daina (Už Raseinių, ant Dubysos)“, „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)“.

Aprioriškai galima tikėtis, kad mažiau galimybių keistis turėjo vėliau parašytieji eilėrašciai, pasirodę spaudoje, sakykime, apie 1920 metus. Iš tikro Maironis, rengdamas „Raštų“ I tomą, netaisė eilėraščių „Alpių viršūnės“, „Iš Danutės akių“, „Ant Punios kalno“, „Duetas“. Tačiau kitoks likimas ištiko baladę „Čičinskas“, publikuotą atskira knygele 1919 m. ir jau gerokai taisytą, ruošiant ją 1920 metų „Pavasario balsams“. Analogiškai buvo tvarkoma ir baladė „Medvėgalio kalnas“, pasirodžiusi vos 1920 metais. Tokio likimo neišvengė nė baladė „Jūratė ir Kastytis“. Tad redagavimo požiūriu griežtos ribos tarp anksčiau parašytų ir vėlesnių kūrinių nėra.

Autorius, redaguodamas kūrinius, paisė pastovių estetinių kriterijų. Vis dėlto teksto istorija rodo, kad ir čia būta kelių ryškesnių etapų. Bene daugiausia kalba taisyta 1913 m. „Pavasario balsams“ ir „Lyrikai“. Pirmuoju atveju šalinta daugybė svetimybų, barbarizmų. Nuo tada Maironis nevartojo žodžių *mislys*, *sūdas*, *dūšia*, *smertis*, *aniolas*, *apcūgai*, *rubežius* ir pan. Pavyzdžiu, eilėraščio „Pasitikėjimas savimi“ 1895 m. redakcijoje dar buvo tokia strofa:

I darbą! I darbą: kol smerčio ašmuo
Jaunos neatkrito galvos;
Juk dienos ir vėkos — tai upės vanduo:
Ir bėga, ir bėgt nesustos.

Nuo 1913 metų posmas galutinai skamba taip:

I darbą! I darbą, lig kolei mirtis
Jaunos neatkrito galvos!
Juk dienos ir jėgos kaip upės vilnis
Vis bėga ir bėgt nesustos.

Antra riba — 1926 metai, kai Maironis, rengdamas „Raštus“, iš naujo ranka perraše visus eilėraščius, prieš tai atitinkamai pataisės tekstą viename iš jo bibliotekoje esančių 1920 m. „Pavasario balsų“ egzempliorių. Tiesa, kūriniai nesikeitė iš esmės, išliko apytikriai tokie patys, bet jų poetinė išraiška, išskyrus vieną kitą atvejį, pasiekė didesnio meistriškumo.

Rašytojui parūpsta pakeisti ne vieną ankstesnį eilėraščio pavadinimą. Apskritai kūrinių antraštės dažnai keitėsi. Kai kur ieškota tie siog sklandesnės išraiškos, kitur — per pavadinimą stengtasi akcen-

tuoti kiek pakitusią kūrinio konцепciją (nemaža tokų atvejų skaiytėjas ras prie atskirų eilėraščių komentarų). Dar kartą peržiūrėjo poetas rašybos, prielinksnių vartojimo dalykus, patikslino vieną kitą gramatinę formą. Buvo sumanęs atsisakyti net išprastų jo lyrikai žodžių *poeta, pasaulė*. Daiktavardį *smuikis* užraše *smuikas, kaima — kaimas, divanas — kilimas, prakilniai — kilniai*. Ir šiandieną Maironio lyrikoje atrandame vieną kitą archaiškesnę leksinę, morfologinę formą. Bet jos kūrinį meninio išpūdžio negadina, o savo išskai stilizuojant tekstą, suteikia jam individualių bruožų, istorinio kolorito. Sunku būtų išivaizduoti Maironio poeziją „apvalytą“ nuo tokų žodžių, kaip *vaidentuvė, obalsis, balzimas, moksladraugis, vilyčia, poeta, didžiavyriai, diemantas, pranokėjai, karionės*.

Matyt, dėl objektyvių priežasčių poetas ne viską spėjo galutinai patvarkyti. Jo lyrikoje nuo dabartinės lietuvių norminės kalbos skiriasi: *tuščia — tuščiai, Apolinas — Apolonas, gražybė — grožybė, vaidelutė — vaidilutė, mūšys — mūšis, rūpestys — rūpestis, ančkeliai — šunkeliai, antkrančiai — šlaitai, skardžiai, smelty — smiltys, smeltini — smiltingi, gerybė — gerumas, ilgesimas — ilgesys, naivėlis — naivuolis*.

Orientacija į kūrinio poetiškumą buvo pagrindinė autoriaus nuostata, kurią jis vykdė su geležine valia ir stebinančiu kruopštumu. Poetizavimo siekta jvairiai būdais: vengiant daiktiškumo, grubesnio, tiesiai iš šnekamosios kalbos atėjusio žodžio, kaupiant tradicinius poetizmus, atsisakant detalizacijos. Maironis puikiai mokėjo kaupti žodžio poetinę energiją. Rašytojas linko kartoti savo pamėgtuosius jvaizdžius, jam patikusias metaforas, vartoti daug jausmingos, ekspresyvios leksikos.

Klasikinius Maironio poezijos bruožus atspindi epitetų vartosenai. Maironis mėgo tipišką, idealų daikto požymį pabrėžiantį meninį pažyminį. Ši stiliaus ypatybė būdinga velyvajai J. V. Gėtės lyrikai ir galėjo per lektūrą paveikti Maironį. Pastovais „Pavasario balsų“ epitetais tapo būdvardžiai *puius, brangus, mielas, malonus, gražus*. Šitoks požymio tipiškumas emocinei ekspresijai labai palankus. Ir atvirkščiai. Maironis nemėgo neutralių, išblėsusiu žodžių. Emocinės epitetų spalvos, redaguojant „Pavasario balsus“, buvo vis ryškinamos. To paties eilėraščio redakcijoje pirmieji variantai skambėjo silpniau už vėlesnius. Plg.:

- Nes veidu tu jam užtekėjai aušros (1892)
Nes jam užtekėjai tu veidu aušros (1895)
Nes veidu skaisčios užtekėjai aušros (1913)
Nes veidu žydros užtekėjai aušros (1927)

Atskiro dėmesio nusipelno eilėdaros redagavimas. Pradėjės savo poetinį kelią stiprioje silabinės tradicijos įtakoje (tai rodo ypač poema

„Lietuva“, taip pat A. Mickevičiaus „Vilijos“ vertimas, eilėraščiai „Nedaugel mūsų“, „Sunku gyventi“) rašytojas greitai perėjo prie silabotonikos. Silabinė eilėdara poeto nepatenkino. Jis negalėjo pakęsti monotoniską eilių, aritmijos, siekė dinaminio organizuotumo ir metrinio jvairumo. Koks jautrus poetas buvo ritmo sutrikimams, liudija teksto taisymai.

Siekdamas ritmingo, sklandaus eilėraščio, Maironis nepakentė į smulkius žodelyčius sutrupinto teksto: žodžiai tame vėlési, atrodė nerýškūs, nereikšmingi. Tokiai atvejais ieškota svaresnio, ilgesnio žodžio. Antai nuo 1895 iki 1920 metų eilėraštyje „Saulei tekant“ buvo tokia eilutė: „*Tvinksta, rausta ir dega lyg kad veidas mergaičių*“. „Raštuose“ ši eilutė dailesnė, ritmingesnė: „*Tvinksta, rausta ir dega lyg veideliai mergaičių*“. Užkliuvusį žodelytį poetas galėjo varinėti iš vienos iš vietų. Maironis stebétinai greitai išsuo nenatūraliai sutrumpintus žodžius (*replém's, verk' ir pan.*), atitoldamas nuo nedarnios aušrininkų kūrybos ir, anot V. Kudirkos, jų „molinių“ eilių.

Siame „Raštų“ leidime vadovaujamasi Maironio 1926 metų rankraščio ir 1927 metų „Lyrikos“ kalba, bet išlaikoma kai kurių svetimžodžių rašyba, paliekamas autentiškas stilistinis didžiųjų raidžių rašymas. Visų pirma išlaikomi nevienodus: *melsvas* — *mélsvas*, *deimantas* — *diemantas*, *gvazdikas* — *gvaizdikas* ir pan. Taisoma tarptautinių žodžių, vietovardžių, asmenvardžių rašyba: *poéta* → *poeta*, *poézija* → *poezija*, *Seravimas* → *Serafimas*, *Juraté* → *Jūraté*, *Medviagalis* → *Medvégalis...* Taip pat pagal šių dienų norminę rašybą taisoma: *békkit* → *békít*, *koliai* → *kolei*, *ačiu* → *ačiū*, *augštai* → *aukštai...*

Siekdamas, kad eilėraščiai būtų taisyklingai ir sklandžiai perskaitytis, Maironis kai kuriuos žodžius kirčiavo. Tokių atvejų nemaža. Pvz.: „Kam švietė žvaigždė tolimà“; „Skaiscià savo skausmo gilybe“; „Pronokėjų kalbà nebe viešnia gal būtų“; „Tavo žavinčiōs akyse“; „Aš skinsiu, sau pinsiu rausvūs vainikùs“; „Paukštelių bylā jvairi“ ir pan. Dalis pažymėtų kirčių, reikalingų taisyklingam metrui išlaikyti, paliekama.

Specifinę Maironio skyrybos ypatybę sudaro dviejų sinonimiškų žodžių jungimas brūkšneliu. Tai jau poeto stiliaus ženklas. Todėl šioje laidoje paliekami: *sučilbo-pragydo*; *dainuosiу-ringuosiу*; *žaibu-akimi*; *vargų-sopulių*; *bočių-milžinų*; *kukuoja-dejuoja*; *gegute-sesute*; *liūdēsiu-dejuosiu*. Kitais atvejais skyryba norminama. Suprantama, kad leidžiant Maironio poeziją masiniai tiražai, daug kur netaisyklingą, nevienodą rašybą bei skyrybą reiktų taisyti.

Kai kurios skaitytojui sunkiai suprantamos žodžių reikšmės, realios paaškinamos eilėraščių komentaruose.

„Raštų“ I tomo eilėraščių komentaruose pažymimos pagrindinės bibliografinės žinios (nurodant pirmąją publikaciją, tolesnę eilėraščio

spausdinimo chronologiją „Pavasario balsuose“. Kartais pateikiama dar viena kita charakteringa metrika. Smulkesnės bibliografinės mėžiagos nutarta atsisakyti (į ją galima surasti „Versmių“ serijos 1982 m. „Pavasario balsuose“). Atsisakyta ir kūrinių redagavimo apžvalgos. Trumpai konstatuojamas pats kūrinio redagavimo faktas ir tik retkarčiais, kur yra įvykę teksto prasmės ryškesni pakitimai, į komentarą įterpiamos ankstesnės kūrinio redakcijos. Atskirai nusakomas Maironiui aktualus jo eiléraščių santykis su daina. Duomenys apie dainos paplitimą paimti iš LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto lietuvių liaudies dainų katalogo, kurio skyrių apie Maironio literatūrines dainas sudarė P. Jokimaitienė. Pažymėti Maironio eiléraščiai — dainos pagal kompozitorių sukurtą muziką. Pagrindinę komentarų dalį sudaro eiléraščio charakteristika. Daugiausia dėmesio skirta kūrinių tipologijai, genezei, vertinimo istorijai. Plačiau aptariai eiléraščių idėjinio turinio, autoriaus ideologijos momentai. Komenterai žymiai papildo įvade pateiktą bendrą rašytojo nueito gyvenimo ir kūrybos apžvalgą. Juose pasinaudojama gausiai literatūros mokslininkų darbais, jų pagrindiniai teiginiai ir principinėmis skirtybėmis. Dažniausiai einama citavimo keliu. Skliausteliuose po citatos nurodomas šaltinis: pirmasis skaitmuo reiškia numerį panaudotos literatūros sąraše (sudarytame alfabetine tvarka), antrasis nurodo atitinkamos pozicijos puslapį.

EILERAŠČIŲ CHARAKTERISTIKAI CITUOJAMOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. *Ciurlionienė-Kymantaitė S.* Dailės likimas. Dainos.— Kn.: Lietuvių literatūros kritika, t. I. V., 1971, p. 390—393.
2. *Gaudrimas J.* Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos. V., 1958.
3. *Genevičiūtė P.* Žmonių ir tėviškės atmintyje.— „Nemunas“, 1982, Nr. 11, p. 44—46.
4. *Gineitis L.* Maironio „Rinktinė raštų“ I tomo paaiškinimai.— Kn.: *Maironis.* Rinktiniai raštai, t. I. V., 1956, p. 235—256.
5. *Gineitis L.* Klasizmo problema lietuvių literatūroje. V., 1972.
6. *Gira L.* Ką mums paliko Margalis.— Kn.: *L. Gira.* Raštai, t. 4. V., 1962, p. 240—281.
7. *Girdzijauskas J.* Lietuvių eilédara. Silabinės-toninės sistemos susiformavimas. V., 1966.
8. *Gudaitis L.* Permainų vėjai. V., 1986.
9. *Jakštės-Dambrauskas A.* Mūsų naujoji poezija. K., 1923.
10. *Korsakas K.* Puškino poveikis lietuvių literatūrai.— Kn. *K. Korsakas.* Literatūrų kontaktai. V., 1987, p. 130—163.

11. *Korsakas K.* Poeto likimas. Minint Maironio gimimo šimtąsias metines. Monografija apie Maironį.— Kn. *K. Korsakas*. Literatūros praeitis. V., 1983, p. 242—252, 253—262.
12. *Korsakas K.* Įvadas akademinei „Lietuvių literatūros istorijai“. Didžioji lietuvių literatūros tradicija.— Kn.: *K. Korsakas*. Literatūros raida. V., 1985, p. 76—104, 439—455.
13. *Kostkevičiūtė I.* Kritinis realizmas lietuvių prozoje. V., 1956.
14. *Kubilius V.* Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas. V., 1983.
15. *Lankutis J.* Vinco Mykolaičio-Putino kūryba. V., 1986.
16. *Lankutis J.* Maironio kūryba.— Kn. *J. Lankutis*. Rašytojų siluetai. V., 1984.
17. *Mykolaitis-Putinas V.* Maironio poeto kelias.— Kn.: *V. Mykolaitis-Putinas*. Raštai, t. 8. V., 1962, p. 303—313, 314—347.
18. *Mykolaitis-Putinas V.* Adomas Mickevičius ir lietuvių literatūra. V., 1955.
19. *Mikšytė R.* Literatūrinės įtakos lietuvių silabotoninei eilėdarai.— Kn.: Lietuvių poetikos tyrinėjimai. V., 1974, p. 7—86.
20. *Nastopka K.* Lietuvių eilėraščio poetika. V., 1985.
21. *Sruoga B.* Maironis.— „Aušrinė“. 1913, Nr. 28.
22. *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos“ grupė. Jonas Maironis-Mačiulis. Kaunas—Marijampolė, 1924.
23. *Zaborskaitė V.* Maironis. V., 1968.
24. *Žukas S.* Maironio meilė.— Kn.: Poezijos pavasaris. V., 1983, p. 172—177.

PERŽIŪRĘTŲ IR PANAUDOTŲ MAIRONIO LYRIKOS LEIDINIŲ SĄRAŠAS

1. Pavasario balsai. Parašė St. Maironis. 1895. Tilžėje. Kaštu autoriaus.
2. Pavasario balsai ir Kame išganymas. Trečią kartą atspausta, pertaisyta ir padauginta. Parašė Maironis (J. M-lis). 1905 m. Išleista „Lietuvių laikraščio“ kaštais. Peterburgas. Ekaterininskij kan., N. 10.
3. J. Mačiulis-Maironis. Raseinių Magdė. Poematas ir smulkmenos. Išleista autoriaus pinigais. Kaunas, 1909.
4. Pavasario balsai ir Kame išganymas. Ketvirtą kartą atspausta ir padauginta. Parašė Maironis. Kaunas, 1913, S. Banaičio spaustuvė, D. Vilniaus g. Nr. 34.
5. Maironis-Mačiulis. Pavasario balsai. Penktą kartą atspausta ir žymiai padauginta. Tilžė, 1920. Jagomasto spaustuvė „Lituania“, Aukštoji gat. 78.

6. Maironio Raštai, I. Lyrika. Šeštoji laida. Kaunas, 1927.
7. Maironis. Pavasario balsai. VII leidimas. Spaudai paruošė J. Ambrazevičius. Kaunas, 1940. (Leidinys nebuvo platinamas ir į bibliotekas nepateko.)
8. Maironis. Pavasario balsai. Valstybinė grožinės literatūros leidykla. Kaunas, 1947. Įvadas A. Venclovas.
9. Maironis. Rinktiniai raštai, I. Valstybinė grožinės literatūros leidykla. Vilnius, 1956. Tomą sudarė, įvadą ir komentarus parašė L. Gineitis.

Eiléraščių komentaruose naudojamos santrumpos

„Pavasario balsai“ — PB

„Raseinių Magdė. (Poematas ir Smulkmenos)“ — 1909 RM

Maironis. Raštai, I. Lyrika — MR I

LKLI — LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto rankraštynas

MAB — LTSR MA bibliotekos rankraščių skyrius

L y r i k a

Ačiū tau, Viešpatie. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB, be pavadinimo. Tekstas nesikeitė.

PB kūrinys įdėtas tarp autonalitinės refleksinės lyrikos, eiléraščių: „Kam širdį davei?“ ir „Užmigo žemė“. „Ačiū tau, Viešpatie“ iškyla kai kurie esminiai Maironio meninio pasaulevaizdžio bruožai. Čia apmąstoma nueito gyvenimo kelio prasmė, poeto ir poezijos uždaviniai, dėl to MRI spausdinamas greta kitų šią motyvą plėtojančių eiléraščių.

Kūrinys atspindi Maironio religines, konfesines pažiūras, bet tame pirmiausia iškyla platesni egzistencinės ir patriotinės prasmės momentai. Siuo atžvilgiu tarp Maironio ir kitų žymių XIX a. poetų esama daug bendrumo. Neatsitiktinai, kaip skelbta R. Mikšytės, „Ačiū tau, Viešpatie“ primena M. Lermontovo „Maldą“, kurio pirmas posmas skamba:

Я, матерь божия, ныне с молитвою
Пред твоим образом, ярким сиянием,
Не о спасении, не перед битвою,
Не с благодарностью иль покаянием...

Autorės nuomone, „nepaisant neadekvacijos metrikos, negalima paneigti šių eiléraščių vidinio ryšio“ (19, 69).

Sursum (lot.) *Sursum corda!* — pakelkime širdis.

Taip niekas tavęs nemylės. Pirmoji publikacija — „Zemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 3, Maironio slapyvardžiu, antraštė „Jo pirmoji meilė“, po to 1895, 1905 PB, 1913, 1920 PB antraštė „Pirmoji meilė“. Šiuo kūriniu būdavo pradedami visi PB.

Virto liaudies daina, užregistruota 3 variantai, 1 jų su melodija.

Tai jauno poeto meditacija tėvynės meilės tema. Kūrinas atspindi tą Maironio gyvenimo takoskyrą, kuri nulémė visą tolesnį jo, kaip žmogaus ir poeto, likimą ir buvo susijusi su realios moters ar idealios mylimosios — tėvynės — pasirinkimu.

Eiléraštis parašytas pagal meilės lyrikos kanoną. Būtent panašumas į meilės eiléraštį (numetus du paskutiniuosius posmus, iš kurių paaiškėja, kad tikrasis eiléraščio adresatas yra tėvynė) buvo pagrindas skusti Maironi Vatikanui. Tad eiléraštis yra suvaidinės neigiamą vaidmenį bažnytinėje karjeroje. Méginimas eliminuoti patriotinį eiléraščio „numylėtosios“ turinį, pakeičiant jį gryna erotiniu, išryškėjo ir S. Žuko straipsnyje (24, 172—177). Ne tik jauno poeto neigudimas, bet ir stiprus emociniai išgyvenimai nulémė kompozicijos laisvumą, fragmentiškumą. Eiléraštis įdomus kaip emocinio prado vyravimo pavyzdys tokioje logiškoje ir griežtoje Maironio poeziijoje. Ši eiléraštį V. Mykolaitis-Putinas vadino „sentimentaliu, romantišku“ (17, 343). Vaižgantas skeptiškai vertino eiléraščio jausmingumą: „Visi tie „skausmai“ yra daugiau retorinė forma, ne kančia, nes ten, kur autorius kenčia, to jis vardu nekrikštija, tai savaime aišku; bet daugiausia jis tik pasisako „skaudąs“, „liūdžis“, „ašarojās“, dėl to ir visi tie „pasisakymai“ nėra kūrybos elementai, tik gražbylybos“ (22, 240). Dirbtinumą ir šaltą patosą kaip ir kitiems patriotiniams eiléraščiams prikišo B. Srunga (21, 198). V. Zaborskaitės nuomone, kūrinas buvęs novatoriškas, nes Jame poetas savo jausmus išsakęs „betarpiškai, su dar negirdėtu mūsų poeziijoje atvirumu ir nuoširdumu“ (23, 141). „Ta prasme eiléraštis „Taip niekas tavęs nemylės“ išreiškė būdingus savo epochai nusiteikimus, išreiškė juos su tokia tiesa, paliesdamas tokius esminius žmogaus ir jo tautos, tėvynės ryšių aspektus, kad jie prašoko vienos kurios epochos rėmus, tapdami apibendrinančia tėvynės meilės išraiška, ugdydami ir taurindamai ši jausmą jau nebe vienos kartos širdyse iki pat mūsų dienų“ (23, 142).

Aš norēčiau prikelti. Pirmoji publikacija — „Tėvynės sargas“, 1898, Nr. 7, Maironio slapyvardžiu, be antraštės. 1905, 1913, 1920 PB antraštė „Poetos noras“, 1898, 1905 metų tekstai sutampa. Vėliau kūrinas kiek redaguotas.

Vienas programinių Maironio patriotinių eiléraščių, išsakančių rašytojui ir nacionalinio atgimimo epochai taip būdingą aštrų istorijos jausmą ir romantišką Lietuvos praeities, nacionalinės laisvės ilgesį. Ankstesnis pavadinimas aiškiai rodo kūrino priklausomybę

poeto ir poezijos temai ir koreguoja įsigalėjusią tradiciją traktuoti jį kaip gryną praeities motyvo interpretaciją. Poeto ir poezijos motyvo dominantę paryškina kūrinio vieta MRI — išspausdintas greta kitų panašių kūrinių. Rezervuotai tevertinės „Taip niekas tavęs nemylės“, Vaižgantas labai palankiai atsiliepė apie „Aš norėčiau prikelti“: „Va, kur visas neveidmainingas poetas Maironis — „Poetas noruose“! <...> Žmonės! Kas jūsų dar beturėtų tévynei inertingą širdį, paskaitę šitas eilutes! Kam skaitant jas, širdis nespursteli tikru pasiilgimu patriotinės idėjos, vado, žado, galiūnų? Kas nenulenka galvos kūréjui ir netaria širdyje: Taip, Maironis dainius Dievo malone: jam duota tévynės meilės kibirkštis, ir kituose jis pajégia kibirkštį įskelti“ (22, 241).

Poezija. Pirmoji publikacija — 1909 RM, vėliau — 1913, 1920 PB. Yra išlikęs 1902 m. data pažymėtas I posmo autografas. Tekstas redaguotas tik rengiant „Raštus“. Esminių pakitimų nėra.

Kūrinys-vizija, daranti, pasak V. Mykolaičio-Putino, „ispūdį sentimentalinės alegorinės iliustracijos“ (17, 331). Kaip pastebėta V. Zaborskaitės, tame randame pseudoklasicistinio puošnumo, „negyva estetizavimo su „zefyrais“, „serafimais“, „marmuru“, „gražybių paslaptimis“ ir „stebuklingais žodžiais“ (23, 457). Eiléraščio turinys vertingas skausmingąja maironiškąja poeto kelio samprata ir kūrybos versmių nerealumo konцепcija (17, 331). Vienas iš A. Puškino poezijos atgarsiu Maironio lyrikoje. Eilutės „Išvydau ją, kai vakarinė/Žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo“ primena garsųjį «Я помню чудное мгновенье» (23, 428). Kitas galimas paralelės variantas — V. Žukovskio eiléraštis «Явление поэзии в виде Лалла Рук» (19, 65):

К востоку я стремлюсь душою;
Прелестная впервые там
Явилась в блеске над землею
Обрадованным небесам.

Как утро юного творенья,
Она пленительна пришла,
И первый пламень вдохновенья
Струнами первыми зажгла.

Poeta. Pirmoji publikacija — „Lietuvių laikraštis“, 1905, Nr. 17, po to 1909 RM, 1913, 1920 PB.

Turiniu ir koncepčija šis eiléraštis, nors yra paskelbtas ketveriais metais anksčiau, labai artimas „Poezijai“. Kūrinio psichologinės situacijos pagrindą sudaro atsisveikinimo situacija. Čia išryškėja ir priešingybė tarp kūrybos idealų versmių ir jos realaus poveikio:

„skausme gimusi poezija neša žmonėms suraminimą“ (17, 331). V. Mykolaitis-Putinas, remdamasis eiléraščiais „Poeta“ ir „Poezija“, aptarė Maironio poezijos psychologinį bei socialinį prieštaringumą: „Tokia poezijos ir poeto suvokimo raida nuo veržlių veiksmingų polėkių per skausmą į nerealias sapnų bei vizijų sferas, atrodo, turėtų būti visai svetima poetui, kuris geriausias savo pajėgas skyrė žadinti tautą į kovą dėl visai realių tikslų bei teisių. Tačiau, atidžiau pažvelgę į Maironio kūrybos raidą, pamatome, kad toks poeto bei poezijos suvokimas néra atsitiktinis: jis rodo, iš vienos pusės, Maironio atstovaujamos buržuazijos ideologijos ir jos vaidmens nacionaliniame judėjime krizę, iš kitos pusės — paties poeto nesutapimą su naujomis pažangiomis tautos jégomis darbininkų judėjime, kuris tuo metu, po 1905 metų revoliucijos, jau buvo labai aktyviai pasireiškės lietuvių visuomenėje. Maironiui, atsilikusiam nuo gyvenimo, realų tikrovės supratimą bei aktyvų dinamizmą pakeičia sapnų ir idealistinių vizijų romantika“ (17, 332).

Eiléraščio neabejotiną ryšį su garsiuoju A. Puškino eiléraščiu „Poetas ir minia“ pripažino K. Korsakas (10, 135—136).

Maironis eiléraštį redagavo, siekdamas poetiškumo ir vis labiau ryškindamas liūdesio ir graudulio motyvus. Šia prasme būdinga IV posmo 3, 4 eilučių redakcijos:

Būriai apstojo skausmo vyra,
Ant galio tarė: „Štai poeta!“ (1905)

Būriai, apstojo skausmo vyra:
„Poeta, tarė, gan graudus“. (1909—1920)

Būrys, apstojo skausmo vyra:
„Poeta,— nutarė,— graudus!“ (1927)

Iš Danutės akių. Poemos „Mūsų vargai“ fragmentas, iðėtas į 1920 PB antrašte „Praeludium (iš poemos „Mūsų vargai“)“.

L. Gineitis yra pažymėjęs: „Be to, reikia pastebeti, kad šio eiléraščio néra „Mūsų vargų“ poemos antram leidime. Taigi pats Maironis bus sąmoningai jį priskyręs prie „Pavasario balsų“ kaip atskirą kūrinį“ (4, 250). V. Zaborskaitė spėja, kad preliudo „Iš Danutės akių“ Maironis poemoje galėjęs atsisakyti dėl per drąsios ar netinkamos jausmų pynės, susiejančios moters ir tévynės likimų paralelę (23, 378).

Eiléraštis buvo sukėlęs visuomenės pasipiktinimą. Vaižgantas išgyrė preliudą už tai, kad, pradėjęs kreipiniu į moterį — Danutę, užbaigia apeliavimu į tévynę: „Kelk Maironį, brolau, į padanges už tą vieną pavykusį pasakymą!“ (22, 179). O vėliau, išvydęs 1920 PB, Vaižgantas supyko: „Juk natūralioji raštams vieta ten, kur jie iš pat pradžių buvo taikyti“ (22, 218) ir dar „tévynė“, „nukilusi į ly-

rikas, pavirto „Danufe“ ir radikalai pagadino visą neregėto kilnumo ir stiprumo vaizdą: Tėvynė man — naktis ir dangus“. Mergelė Tėvynės vietoje — tiesiog banalu“ (22, 219).

Taip maža paramos. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Eiléraštis kiek redaguotas. PB leidimuose eiléraštis neturėjo pastovios vietos, ir tik MRI pateko prie gyvenimo prasmę poeziros aspektu svarstančių kūrinių. „Taip maža paramos“ išreiškia būdingą vienatvės motyvo moduliaciją, praskleidžia Maironio širdies liūdnąją pusę, prisišliedamas prie išpažintinės refleksinės lyrikos, jos elegiškųjų motyvų.

Našlė-galva — Maironio lyrikos įvaizdis, metonimija, išreiškianti žmogaus vienatvę, vienišumą.

Seniai aš laukiu išsiilgęs... Pirmoji publikacija — MRI. Parašytas poeziros paskirties tema. Literatūros mokslo ne sykį pastebėta, kad Maironis buvo jaunystės dainius, o šis eiléraštis rodo pagyvenusį poetą varginusias dvasinio išsekimo nuotaikas, kurių turinys yra artimas laiškams, adresuotiems 1912, 1913 metais L. Girai. K. Koršakas eiléraštį citavo kaip giliai sukrėsto poeto prisipažinimą, kaip poeto psychologinės dramos ir tragiško likimo buržuazinėje Lietuvoje išraišką (11, 248). Eiléraštis yra viena negausių Maironio miniatiūrų.

Išnyksių kaip dūmas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to kiti PB leidimai, be antraštės.

Vienas meniškiausių, visuotinai pripažintų refleksinės Maironio lyrikos kūrinių. MRI jis prišlietas prie poeziros motyvo variacijų. To dėka išryškėja autobiografiškieji momentai. Vis dėlto eilérastyje meistriškai išreikštasis ir filosofiškai apibendrintas žmogaus išnykimo motyvas, kuris, „pradžioje išsakytas labai bendra forma, vėliau konkrečėja, nušviečiamas kaskart nauju požiūriu <...> — visa tai poetui pabrėžia praeinamybės idėją, kurią jis ižvelgia ir istorijoje, ir atskiro žmogaus gyvenime, įvairose jo apraiškose“ (23, 172). Eiléraštis sudaro reikšmingą pakopą lietuvių lyrikos kelyje į filosofinę poeziją.

Tekstas redaguotas, ieškanči meniškesnės išraiškos, yra įdomus pavyzdys Maironio kūrybos laboratorijai ir raidai pažinti.

Ryškiausiai pasikeitė III posmas:

- 1 O kas mano jausmai? ar tie pagavimai,
- 2 Ką išneša dvasią aukštai?..
- 3 Širdies tik drebėjimai, kraujo virimai,
- 4 Kuriems nebužilgui — kapai! (1895)

1905 PB tvarkyta 2 eilutė: „Nors neša jie dvasią aukštai“, prieveiksmis „nebužilgui“ parašomas „nebužilgu“. 1913 PB paťaisyta

3 ir 4 eilutės: „*Tekėjimas krauso, širdies tik plakimas, / Kuriems neb- užilgo — kapai!*..“.

Eiléraščio prasmę esmingiau palietė pirmos eilutės redagavimas (plg. „Išnyksiu kaip dūmas, išblaškomas vėjo“ 1895—1920, „Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas vėjo“ 1927), suteikęs eiléraščiui didesnės statikos ir labiau išryškinęs slopią neviltį.

Ar aš kaltas. Pirmoji publikacija — 1909 RM, antrašte „Pavesta atminčiai. J. S.“, po to 1913, 1920 PB antrašte „J. St.“. Tekstas redaguotas.

Kūrinys susijęs su Jadviga Stanelyte. Ankstyvesnioji antraštė liudija Maironio, kaip kunigo, poetinės savimonės savarankiškumą, ginant teises į intymesnę saviraišką. Po kiek laiko poetas kūrinyje matė jau ne tiek su konkrečiu asmeniu susijusią pažinties istoriją, kiek tipišką savo gyvenimo dramą, jos giliąsias, meilės dar labiau užaštrintas priešingybių versmes. Eiléraščis stovi ties Maironio meilės lyriko ir abstraktesnės autoanalitinės refleksinės poezijos riba.

Poetui mirus. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas mažumą redaguotas.

Sis eiléraščis MRI užbaigia poeto ir poezijos ciklą, kuriam priklauso vienuolika kūrinių. Jis išryškina būdingą viešumos ir intymaus pasaulio opoziciją, paveldėtą iš romantinės literatūros. Vaižgantą šis eiléraščis paskatino plačiau pasamprotauti apie meno kūrinio vertinimo kriterijus. Saugodamas kūrėjo asmens neliečiamybę, atkreipdamas visuomenės dėmesį į tai, kad švenčiant rašytojų jubiliejus, dera palikti „šalyje jų asmenis“ ir „nekiloti jokių jų dangų nei nuo lovos, nei nuo krūtinės. Tai tuščias žingeidavimas“ (22, 265), rašytojas vis dėlto pasiliuko sau ir kitiems teisę domėtis asmeninio gyvenimo užkulisiais mokslo reikalams. Eiléraščių „Poetui mirus“ citavo tokiamo kontekste: „Ješkant kūrinio genezės, noromis nenoromis tenka pasiknausioti kūrėjo sieloje ir ten paieškoti pirmosios priežasties <...> Jei ne kam kitam, tai bent kūrinio mechanikai toks suprozinimas yra vertas darbo“ (22, 249). Antra vertus, moralinę teisę domėtis Maironio asmeniniu gyvenimu tiek, kiek reikia gyvenimui ir kūrybai nušvesti, V. Zaborskaitės nuomone, duoda ir tai, kad „pats poetas yra spausdinęs eiléraščių su dedikacijomis ir puošes „Pavasario balsus“ sau mielais atvaizdais (žr. 1920 PB leidimą), tad nesistengė per daug nuslėpti realaus savo jausmų pagrindo“ (23, 415—416).

Mano gimtinė. Pirmoji publikacija — 1895 m. PB, po to visi PB. Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 16 variantų, iš jų 5 su melodijom. Muziką eiléraščiui yra sukūrę B. Andriuška, A. Kačanauskas, S. Šimkus.

Šį eiléraščį, kaip ir „Lietuva brangi“, „Kur bėga Šešupė“, „Už Raseinių, ant Dubysos“, „Vilnius“, „Trakų pilis“, V. Mykolaitis-Putins-

nas apibūdino kaip ypatingą XIX a. pab.—XX a. pr. lietuvių lyrikos pasiekimą: „Maironis sugebėjo parašyti posmą, kur paprasčiausiais žodžiais, dviem trim bruožais, randame išreikštą ir gamtą, ir darbą, ir savo gimtinės meilę“ (17, 346—347). Mokslininkas eilérastyje įžvelgė gilią melancholiją, graudulį ir užuojautą, kuriuos įvertino kaip Maironio demokratizmo bruožus (17, 346). Eiléraštis praplečia ir pagilina poetinę istorijos koncepciją: „Niekur kitur poetas nėra taip aiškiai išsakęs vertybės, kuria jis šiuo metu grindžia senovės idealizavimą. Toji vertybė — laisvė“ (23, 120).

Pavasaris. Pirmoji publikacija — 1895 m. PB, po to visi PB leidimai. Tekstas nedaug redaguotas. Muziką eiléraščiui sukūrė J. Naujalis ir J. Gruodis.

„Pavasaris“ — gamtinės lyrikos pavyzdys, atstovaujantis „gryna-jai poezijai“, gimusiai „kaip išraiška poeto nuotaiką bei refleksų gamtos fone“ (17, 332). Vienas Maironio lyrikos šedevrų. Kartu su kitais kūriniais ši eiléraštį J. Lankutis apibūdino kaip vieną pasaulinės lyrikos lygio kūrinių: „Nedaug téra ir pasaulinėje literatūroje panašių posmų, iš kurių lietūsi toks subtilus, o kartu kiekvienam lengvai suprantamas išgyvenimas, tévynės meile alsuojantis estetinis pasigérėjimas, dvasios ekstazė“ (16, 13). „Pavasaris“ — retas dvasinės harmonijos atvejis Maironio kūryboje. Eiléraštis „ne tik prasme, bet ir išraiškos galingumu taip primena Šilerį:

Seid umschlungen Millionen!
Diesen Kuss — der ganzen Welt.

Optimistinė, gyvenimą teigianti Maironio pasaulėjauta, jo šviesus, giedras, „apoloniškas“ talentas, turbūt niekur nėra atskleidęs su tokia tobula pilnatve, kaip šiame nedideliam eilérastyje“ (23, 163). Kūrinos tipiškas Maironiui „išlaikoma vaizdų sferos ir lyrinės deklaracijos pusiausvyra“ (23, 452). Harmoningieji šio eiléraščio bruožai gimininci J. V. Gétės lyrikai, kaip konstataavo V. Kubilius: „Skelbdamas pasipriešinimą didžiuoju žmogaus pašaukimu, Maironio eiléraštis kartais nusileisdavo iš herojiško nerimo į gamtos harmoniją. Ir tada arčiausiai pasislinkdavo į Gétės lyriką savo objektyvizuoto poetinio pasakojimo eiga, iš tautosakos šaltinių prikelta skaistaus naivumo tonacija, džiaugsmingu šūksmingumu. Nepriklausomi vienas nuo kito, bet vis dėlto gimininci yra šie posmai:

Pavasario saulė prašvito meiliai
Ir juokiasi, širdj vilijo;
Iškilo į dangų aukštai vėversiai,
Cyrena, sparneliais plasnoja.

Wie herrlich leuchtet
Mir die Natur!
Wie glänzt die Sonne!
Wie lacht die Flur!

Es dringen Blüten
Aus jedem Zweig
Und Tausend Stimmen
Aus dem Gesträuch...“ (14, 237).

Duetas. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas vos redaguotas.

Yra išlikęs autografas Maironio asmeninės bibliotekos knygoje: „Dokładny słowniczek polsko-niemiecki i niemiecko-polski spisany przez dr. J. P. Jordana. Lipsk, W księgarni Ottona Holtne. 1889“. Irašytas paskutiniame švariame lape pieštuku.

Kūrinys galėjo būti parašytas 1913, 1914 m., nes 1914 m. J. Naujalis jam jau sukūrė muziką (2, 170). Virto liaudies daina, užregistruota 3 variantai.

Eiléraštis tarsi iš tolo atkartoja „Ant Drūkšés ežero“ psichologinių siužetą, artimas yra ir šių eiléraščių meninis įprasminimas, intonacinių bei leksinės paralelės: plg. II, III posmus su „Ant Drūkšés ežero“ I, II posmu.

Vasaros naktys. Pirmoji publikacija — 1920 PB. MRI redaguota tik paskutinė strofa. Muziką sukūrė A. Kačanauskas, J. Naujalis.

Eiléraštis parašytas rondo forma, pakartojant atskiras eilutes ir jų motyvus, suteikiant ramią, ilgesingą nuotaiką. Motyvas „Ko man taip ilgu, ko man taip liūdna?“, „Ko gi taip liūdna? Ko gi taip ilgu?“ buvo būdingas romansinei, eleginei XX a. pradžios poezių (K. Binkio eiléraštis „Ko čia taip ilgu, ko čia taip liūdna?...“).

Saulėi leidžiantis. Pirmoji publikacija — „Draugija“, 1908, t. VI, Nr. 21, Maironio slapyvardžiu, antraše „Ant saulės laidos“. Kitos publikacijos — RM, „Viltis“, 1919, t. VI, Nr. 8 (65), 1920 PB. Muziką sukūrė A. Kačanauskas.

Eiléraštis parašytas rondo forma, artimas romansui elegijai. 1920 ir 1927 metų publikacijoje atsisakyta IV strofos:

Poezijos ir įkvėpimo vergai
Ant temstančios saulės laidos!
Aš jūsų kančios nemainyčiau tikrai
Ant blizgančios aukso naudos.
Nenoriu nei miego ant saulės laidos!
Verčiaus įkvėpimo vargai.

Ilgėjimo mintys — ilgesio mintys.

Užmigo žemė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „G. P.“, po to visi PB leidimai. Muziką sukūrė Č. Sasnauskas.

Kūrinys dedikuotas artimam Maironio bičiuliu iš studijų Peterburge metų — Liudvikui Besekerskiui, pradedančiam lenkų poetui, bandžiusiam versti Maironio eiléraščius į lenkų kalbą. Apie šį įsidėmétino būdo ir likimo žmogų, taip brangų Maironiui, kad galėjęs tapti vieno iš meniškiausių eiléraščių — „Užmigo žemė“ — įkvėpęjų, Vaižgantas rašė: „Minėtinis yra studentas Besekerskis, visa savo siela poetas: gabus, neramus, abejojas; tai pilnas džiaugsmo, tai nusiminimo; tai poezijs perkas, tai diciną nusidurti. Pagaliau išstojo es iš Akademijos, vedęs, Paryžiuje gyvenęs skurde ir gyvenimo nusmelktas. Lenkų literatūroje nežinau, ar bus likęs jo vardas. Mano rankose yra pradžia vieno jo ranka rašyto sasiuvinio, pavadinto: Jan Maculewicz. „Sonety“ (Przełożył z litewskiego Gabryel Pomian). (22, 54). Toliau pateikiami sonetų „Saulės tekėjimas“ („Wschód słońca“) ir „Įkvėpimo valanda“ („Chwila natchnienia“) vertimai. Po antruoju vertimu Vaižgantas pažymėjo: „Šio soneto originalas yra žuves, kaip nemaža kitų Mačiulio dainelių. Gerai, kad tas lenkas nors turinį išgelbėjo. Džiaugiamės ir tuo“ (22, 56).

„Dedikuotas jis, kaip žinoma, L. Besekerskiui (Gabrielui Pomianui), kuris mokësi Peterburgo akademijoje nuo 1889 rudens iki 1890 m. pabaigos. Eiléraštis bus kilęs gal ne iš pirmųjų bendro mokymosi mėnesių, bet iš vėliau sustiprėjusių ryšių, tad ne 1889, o 1890 m. Vargu ar jis parašytas, L. Besekerskiui išvykus iš akademijos“ (23, 159). Kūrinys buvo sukurtas tokią stipraus įkvėpimo valandą, kad išsiliejo į labai menišką tekstą, kurio autorius net nebekeitė.

Suolelis miške. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte — „Miške suolelis“.

Impulsą parašyti davė konkretūs įspūdžiai. Pirmojo pasaulinio karo metais, 1915 metų pabaigoje, Maironis apsigyveno Krekenavoje, kur, kaip liudija atsiminimai apie poetą, pamėgo gražiamie Varnakalnio pušyne esantį suolelį. „Varnakalnyje, ant Linkuvės upės stataus skardžio, netoli malūno užtvankos, Maironis buvo įsitaisęs suolą ir stalą, prie kurio rašydavo. Baladė „Čičinskas“, poema „Mūsų vargai“ (I leidimas) ir daugumas Maironio eiléraščių, kurie jo raštuose datuoti 1919—1920 metais, mano manymu, yra parašyti 1916—1918 metais Krekenavoje“ (3, 44).

Tupi šarka. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Burtais“. Redaguota keletas smulkmenų.

Eiléraščiui muziką parašė J. Naujalis. Virto liaudies daina, užregistruota 27 variantai, iš jų 4 su melodijom.

Kukavo gegutė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Našlaite“. 1914 m. išspausdintas L. Giros pareng-

toje antologijoje „Cit, paklausykit“. Kūrinys baladiškas, kaip ir „Mergaitė“, „Tupi šarka“, „Tėvynės dainos“ priskirtinas Maironio pamėgtam mergelės ciklui. Jame skamba užuojautos vargdieniams tema.

Džiovininkė. Pirmoji publikacija — RM, antrašte „Džiova mirštančiai“, 1913, 1920 PB, antrašte „Džiova sergančiai“. Tekstas nedaug redaguotas.

J. St. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB, antrašte „J. S.“. Eiléraštis siejamas su Jadvyga Stanelyte (23, 418—420). Virto liaudies daina, užregistruota 12 variantų, 3 su melodijom. Eiléraštis redaguotas, esmingiau paskutinė strofa:

IX 1 Širdis man verkia: tavo sielą
2 *Aš vien suprasti begaliu:*

3 *Man skirta eiti*, mano miela,
4 Kitu gyvenimo keliu. (1913, 1920)

2 *Suprasti vienas aš galiu,*
3 *Bet skirta eit man*, mano miela, (1927)

Jei žemė širdį vilijojo. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės.

Kaip rodo eiléraščio išspausdinimo MRI vieta, jis autoriaus pri-skiriama sielos išgyvenimų temai (širdis — dominuojantis įvaizdis). Kūrinys dramatiškas, išreiškia būdingus lyrinio subjekto dvasinius disonansus. Religinės aspiracijos neužgožia gilaus žmogiškojo prasmungumo.

Uosis ir žmogus. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Gyvenimas eina ratu“. MRI pavadinimo pakitimas išreiškia kitokį autoriaus santykį su kūriniu, išryškina kitus prasminius akcentus: ne tiek cikliškajį gyvenimo dėsnį, kiek gamtos (medžio) ir žmogaus būties paralelę.

Tekstas stilistiskai tvarkytas, bet iš esmės išliko kaip pirmoje redakcijoje.

Eilérastyje esama F. Šilerio „Dainos apie varpą“ („Das Lied von der Glocke“), kurią Maironis laikė „didžiausiu literatūros deimantu“ (22, 58) reminiscenciją.

Per žvainąsias naktis — žvainų naktų įvaizdis būdingas Maironiui. Suvokdamas šio epiteto neįprastumą savo meto skaitytojui, Maironis jį aiškino svetimų kalbų (lenkų ir vokiečių) atitikmenimis: *srebrzysto-swiatły, silberhell*.

Dročiai karstui išpjaus — dročius — lentų pjovėjas.

Augo putinas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to kiti PB leidimai, antrašte „Putino daina“. Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 11 variantų, iš jų 1 su melodija. Muziką eilėraščiu sukūrė J. Naujalis.

Ši žaisminga, bent kiek moralizuojanti alegorija priklauso mergelės ciklo eilėraščiams. „Liaudiškas mergelės paveikslas šmékšcioja lietuvių poeziijoje nuo pat XIX a. pradžios: Valiūno „Birutė“, Vienažindžio eilės — tai ryškios gairės to paveiksllo formavimo kelyje. Tačiau didžiausio gilumo šis paveikslas įgavo Maironio poeziijoje“ (23, 127). Mergelės motyvo eilėraščiai Maironio poeziijoje labai dainingi: čia „bene gryniausiu pavidalu“ atskleidžia „dainiškumo“ principas“ (20, 37).

Siurpo uogos — sirpo. Tekste nuskamba kaip poeto stiliui būdinga forma.

Suktinę jie šoko — suktinis, Maironio gimtų vietų tarmybė.

Mergaitė. Pirmoji publikacija — „Lietuviškas kalendorius metams 1894“, Tilžė, 1893, antrašte „Mergytė“. Nuo 1895 jėjo į visus PB antrašte „Mergaitė“. Tekstas redaguotas.

Mergelės ciklo eilėraštis. Artimas liaudies dainai. Maironio lyrikai būdingas tobulai išlaikyta pakartojimų simetrija (20, 37).

Smuikui griežiant. Pirmoji publikacija — RM, po to 1913, 1920 PB, antrašte „Smuikiui griežiant mozurą“. Tekstas redaguotas.

Poetas jaunystę ir senatvę matė nuolatinėje dialektikoje ir priešpriešoje — kaip du gyvenimu vadinos upės krantus. Senatvės motyvas vaizduojamas šokančios jaunystės fone. Eilėraštis — akivaizdus meditaciniš, refleksinės lyrikos pavyzdys. Būdinga ir jo poetika: jausmininiai epitetai, emfatininiai sušukimai, semantinės opozicijos (20, 42—43).

Akys. Pirmoji publikacija — 1909 RM, vėliau 1913, 1920 PB. Vieinas Maironio vertimų. Tekstas redaguotas.

Eilėraščio motto pažodinis vertimas: „Mėlynos ar juodos, visos mylimos, visos gražios“. Originalo autorius — prancūzų poetas Siuli Priudomas (Sully Prudhome, 1839—1907). Tikroji pavardė — Rene Fransua Armanas. Inžinierius, Prancūzų akademijos narys, jis domėjos teise, filosofija ir menu. Kurį laiką linko į „Parnaso“ estetiką. Kaip ir kiti parnasiečiai (T. Gotje, S. Lekontas de Lilis, Š. Bodleras, T. de Banvilis), Siuli Priudomas, paveiktas pozityvizmo, kritikavo romantinės poezijos subjektyvumą, vėliau siekė atrasti intelekto ir poezijos pusiausvyrą, propagavo poeziijoje tikslumo, filosofijos ir grožio kultą. Už kūrybos visumą — poezią, ese iš estetikos, filosofijos ir kritikos — jam buvo paskirta Nobelio premija.

Šį autorių Maironis mini savo „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje“, teigiamai apibūdindamas parnasiečius, kaip atsvarą romantizmo įvestam į literatūrą individualizmui ir subjektyvizmui (Maironio Raštai, t. 5, p. 98). Tokia klasikinė poezija būdinga ir pačiam Maironiui. Siuli Priudomas Maironio minimas kaip „Stansų ir eilėraščių“ („Stances et poèmes“) autorius.

Bažnyčioje gieda „aleliuja“... Pirmoji publikacija — „Lietuvis“, 1927, balandžio 14, antrašte „Aleliuja“. Tai rusų rašytojo D. Merežkovskio (1866—1941) eilėraščio nepilnas vertimas. „Nors valdantieji sluoksniai gręžesi į Vakarus, bet neišjudino lietuvių periodikoje įsitvirtinusios rusų klasikinės literatūros <...> Siuo metu A. Jakštasis, M. Vaitkus ir Maironis išvertė D. Merežkovskio eilėraštį „Христос воскрес!“. Tai buvo savo škos varžybos, kurias patvirtina tą pačią dieną su Maironiu tik kitame laikraštyje pakartotas M. Vaitkaus pažaisinėtas vertimas“ (8, 280, 282).

«Христос воскрес» — поют во храме;
Но грустно мне... душа молчит:
Мир полон кровью и слезами,
И этот гимн пред алтарями
Так оскорбительно звучит.

Когда б он был меж нас и видел,
Чего достиг наш славный век,
Как брата брат возненавидел,
Как опозорен человек,

И если б здесь в блестящем храме
«Христос воскрес» он услыхал,
Какими б горькими слезами
Перед толпой он зарыдал!

Išverstas eilėraštis lengvai pritapo prie Maironio kūrybos, kurioje yra aštriai socialinių motyvų ir užuojautų vargdieniams, tiesa, ribojamos luomininių, konfesinių pažiūrgų.

Ne pranašas, aš ne kovot... Pirmoji publikacija — MRI. Išspausdintas prie kitų meditacinių pobūdžio kūrinių. I jį galima žiūrėti kaip į savo škė XIX a. klasikinės rusų poezijos paralelę, artimą A. Puškino „Поэт и толпа“ strofai (23, 88):

Не для житейского волненья,
Не для корысти, не для битв;
Я был рожден для вдохновения,
Для звуков сладких и молитв.

Malda. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Eiléraščiu muziką sukūrė J. Naujalis.

Kūrinio turinj sudaro religinė meditacija. Vis dėlto eiléraštis turi pažintinės ir išliekamosios reikšmės kaip tam tikras ideologinis ir meninės Maironio kūrybos dokumentas. Šio kūrinio reikšmę galima būtų nusakyti K. Korsako žodžiais, aptariančiais feodalizmo epochos literatūrinj palikimą: „Religinės, bažnytinės ideologijos kupini feodalizmo epochos lietuvių literatūros raštai tarybinei visuomenei yra svarbūs ne tiesiogiai, ne savo religiniu turiniu, o kaip dokumentai, atspindj viešpatavusią ideologiją, padedą pažinti ano meto socialines sąlygas, klasinius santykius, įvairius feodalinės visuomenės buities ir psychologijos, kultūrinių poreikių bei estetinio skonio bruožus“ (12, 102).

Kam širdj davei? Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „A. P.“

Kūrinys dedikuotas Apolonijai Petkaitei ir „priklauso tai „siaurai autobiografinei“ lyrikai, kurioje taip skaudžiai kertasi poeto „karšta širdis“ ir „balsas sažinės grasus“ (23, 421). Abiejų redakcijų tekstas sutampa, išskyrus antraštę, kurios pakeitimais liudija MRI išryškėjusį autoriaus polinkį vengti dedikacijų, apeliuojančių į konkretų asmenį, laiką, ieškoti pavadinimų, išreiškiančių visuotinę kūrinio prasmę.

Prieš altorių. Pirmoji publikacija — 1920 PB, be antraštės.

Eiléraštis glaustas, vientisas, poetiškas, tame jaučiame įkvėpimo jėgą. Ypač stiprus paskutinysis posmas, kuriame, pažindami kitus poeto kūrinius, ižvelgiame ne tik religinę ekstazę, bet ir gilius autoriaus (kunigo-poeto) dramos pėdsakus. „Mea culpa“ (mano kaltė) motyvas — būdinga Maironiui „širdies paklydimų“, kunigo pareigų ir širdies polėkių išraiška (17, 328—329).

Marijos giesmė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Tai išimtis, nes religiniai Maironio kūriniai autoriaus nebuvo rūpestingai taisomi kaip kiti eiléraščiai. Maironio religinė giesmė meniškumu prilygsta A. Strazdo „Pulkim ant kelių“. Muziką eiléraščiui sukūrė A. Kačanauskas.

Marijos giesmė (Prie stebuklingo šv. Marijos paveikslo Krekenavos bažnyčioje). Pirmoji publikacija — 1920 PB. Eiléraštis parašytas, kaip rodo paantraštė, Pirmojo pasaulinio karo metais Krekenavoje.

Didysis šeštadienis. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „Didžioji subata“, po to visi PB leidimai.

Eilérastyje panaudotas biblinis motyvas, kuris šių laikų skaitytojui turi platesnę etinę bei estetinę prasmę.

Šv. Aušros vartų Marijai. Pirmoji publikacija — MRI. Eilėraščio turinys glaudžiai susijęs su politine aktualija: lenkų nacionalistų užgrobto 1920 m. spalio 9 d. Vilniaus tema.

Tos pačios giesmės variantas. Pirmoji publikacija — MRI. Eilėraščio „Šv. Aušros vartų Marijai“ kita metrinė variacija.

Sunku gyventi. Pirmoji publikacija — 1892 „Nauja aušra“, 1892, Nr. 1, pasirašytas S. Z. (anot Vaižganto, neaišku: „Stanislovas Zanavykas ar Zvalionis?“ (22, 218), antrašte „Gyvenimas“. 1895 m. publikuotas „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje“ (antraštė „Sunku gyventi žmogui ant svieto“) kaip daina: „Parašė S. Z. Padavė balsą E. Bilinkė. Sukomponavo V. Nocevyczia“ (Tilžė, 1895, VII, 15, Nr. 14). Muziką eilėraščiui yra sukūrės A. Kačanauskas ir J. Naujalis. Virto liaudies daina, užregistruota 26 variantai, iš jų 5 su melodijom.

Kaip A. Mickevičiaus „Vilijos“ vertimas, eilėraštis „Nedaugel mūsų“, „Sunku gyventi“ parašytas dar silabine eilėdara. Šio eilėraščio (kaip ir „Nedaugel mūsų“) Maironis nemėgo, juto jų menkesnę meninę vertę. Todėl galima paaškinti, kodėl poetas šių kūrinių ilgai nedėjo į PB. Pasirodė jie ten tik 1920 m., dėl to liko beveik neredaguoti. Vaižgantui „Sunku gyventi“ patiko, citavo jį tarp „daugiau ar mažiau kūrybinių“ Maironio „dalykelių“ (22, 228), kuriuos išvardijęs, pabaigoje pažymėjo: „Šios rūšies kūrinius aš tyčia suregistravau, kad juos ypačiai įsidémētume, nes jie yra arba labai gilūs, arba labai jausmingi, arba karštai, nedirbtinai patriotingi arba mistiškai nupinti, kurie verti giliausios pagarbos ir net nuostabos. Jie pergyvens savo kūréjų ir dar keletą kartų; šie neleis užmiršti Maironies vardo, o ne kurie kitų, kad ir ilgi, raštai“ (22, 229).

Rusų laikais priešaušris. Pirmoji publikacija — „Tévnės sargas“, 1898, Nr. 10, antrašte „Žiemos rytas“. Pasirašyta — Maironis. 1905 PB, pavadinimas „Nedėlinis žiemos rytas“, 1913, 1920 PB — „Žiemos rytas“, MRI, aktualizuojant anticarinį kūrinio pobūdį, — „Rusų laikais priešaušris“.

Eilėraštis atspindi XIX a. pabaigos Lietuvos istorinę, politinę, socialinę situaciją bei autoriaus pažiūras į ją. Cia skamba liūdesys dėl sunkaus tévnės likimo, vilties gaidos, energingas raginimas pozityviai patriotinei veiklai.

Priešaušris, aušra, miegas, naktis, žiema — eilėraščio metaforos, padėjusios autoriuui pridengti nuo viešų akių kovingąjį politinį kūrinio prasmę. „Kova prieš carinį absoliutizmą, pavertusį Rusiją „tautų kalėjimu“, savaimė suprantama, negalėjo būti taip atvirai reiškiama. Autoriams, nors ir prisdengusiems pseudonimais, visada grėsė pavojus būti iššifruotiems ir nubaustiems“ (17, 324).

Paskutinis posmas iki MRI buvo progresyvesnis, ančiarinio pobūdžio:

O paskui išsiskirstę, nelaukė dienos,
Sau kiekvienas į savą šalį,
Eisim dirbtį ir vargt ant bendrosios naudos,
Kaip kas moka, numano ir gali.

Rusų laikais — turima galvoje carinė priespauda.

Jei kada pančiai nukris. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to 1905 PB, antrašte „Šiandieną“. 1913, 1920 PB be antraštės. Tekstas redaguotas.

Tebežygiuodamas veržlaus kovingo sąjūdžio eilėse, Maironis jau raše ir sunkių abejonių patriotinius eileraščius (17, 308).

Kaip pastebėta literatūros mokslo, jų šaknys glūdi ne tik rašytojo psichologijoje, bet ir realioje savo meto tikrovėje: „Ji atspindi nacionalinio judėjimo prieštaravimus tarp programos ir taktikos, kurią vykdė buržuazinė (tegul kartais smulkiaburžuazinė) inteligentija, ir tų reikalavimų, kuriuos kėlė liaudies išsivaduojamasis judėjimas. <...> Tuo giliau ši prieštaravimą turėjo jausti Maironis, stovėjės klerikališkes buržuazijos pozicijose, savo socialine padėtimi ir politine-visuomenine programa su ja sutapęs, o drauge taip stipriai jutęs liaudies išsivaduojančios kovos pulsavimus“ (23, 151—152).

Miškas ūžia. Tu girele, tu žalioji... Pirmoji publikacija — „Aušra“, 1885, Nr. 7—8, Zvalionio slapyvardžiu, antrašte „Lietuvos vargas“. Tai Maironio debiutas. Pasak Vaižganto, „pirmoji poetiškojo Mačiulio vardo — Zvalionies beveik niekas nežinojo (22, 37). Vėliau eileraštis buvo, galima sakyti, iš naujo parašytas ir jau kaip devynių posmų (vietoje šešių) paskelbtas „Zemaičių ir Lietuvos apžvalgoje“ 1891 Nr. 15 antrašte „Giria ir lietuvis“. Pasirašytas Maironio slapyvardžiu Nuo 1895 m. spausdinamas PB antrašte „Miškas ir lietuvis“. Tik tada nuo jo kaip savarankiškas eileraštis „Tu girele, tu žalioji...“ atskiriamos V, VI, VII, VIII strofos. „Miškas ūžia“ virto liaudies daina, užregistruota 25 variantai, iš jų 8 su melodijom. Eileraščiui „Miškas ūžia“ muziką sukūrė J. Dryja-Visockis, A. Kačanauskas, „Tu girele, tu žalioji...“ — J. Naujalis. Pirmoji teksto redakcija:

Lietuvos vargas

Miškas ūžia, girė gaudžia,
Vėjas medžių šakas laužo,
Nuliūdimas mane spaudžia,
Kaip apcūgais širdj gniaužo.

Lilūdnas balsas žalios girės
Kaipo kardas perver širdjį:
Stovi visas kaip pastiręs,
Rodos, šneką miško girdi.

Sneka pilna atminimų
Apie buvusias gadynes,
Kas nejaučia nuliūdimo?
Kas neverkia jas atminęs?

Nelaiminga ta Lietuva,
Sav prieglaudos ji negauna.
Su sentėviais jau pražuvo
Jos garsybė, garbė slauna.

Dieve didis, dieve brangus!
Kuomi mes prieš tave kalti?
Kodėl tamsus ant mūs' dangus?
Kodėl pučia vėjai šalti?

Mes paklydė per silpnybę,
Bet mes vienok vaikai tavo;
Gink mus visur, duok vienybę,
Turėk mus po sparnu savo.

„Miškas ūžia“ vienas būdingiausių Maironio eilėraščių. Kūrinyje atsiskleidžia esminiai poeto kūrybinio pasaulėvaizdžio momentai, padarę eilėraštį nepaprastai populiarų. Jis virto liaudies daina. Nepaprastai stiprų eil. „Miškas ūžia“ poveikį liaudžiai yra aptaręs B. Sruoga, laikęs Maironį „valstietiškosios“, „sodietiškosios“ literatūros kūrėju: „Dažnai, atsimenu, ilgais rudens vakarais, prieš užžiebiant šviesą, kada kiekvienas skėsta savo vakaro svajonėse, užtrauks, būdavo, merginos tyliu, skausmingu, ilgėjimosi pilnu motyvu „Kur bėga Šešupė“ arba „Miškas ūžia, verkia, gaudžia...“ Ypatingas ūpas, būdavo, sukildavo kiekviename, kiekvienas nujausdavo kažkokį nerimavimą, kažkokį keistą sielos virpėjimą, keistą energijos ir jėgų pakėlimą“ (21, 198). Pirmiausia šio kūrinio poveikį savo kūrybos pradžiai yra nurodęs V. Mykolaitis-Putinas: „Tokių dainų, pažymėjo savo autobiografijoje rašytojas,— aš turėjau nusirašęs visą storą sąsiuvinių. Galimas daiktas, kad jų, o ypač „Miškas ūžia“, paveiktas ir aš pabandžiau rašyti. Atsimenu bene antroje ar trečioje klasėje parašęs du „kūrinius“: eilėraštį apie Lietuvos girias ir alegorinį vaizdelį apie Nemuną“ (15, 11–12).

„Miškas ūžia“ būdingas kaip išeities taškas visai vėlesnei poeto kūrybai: „Maironio kūryboj ši tema kartosis įvairiais variantais“ (17, 320). Eilėraščio „Tu girele, tu žalioji...“ paskutinio posmo idėją

V. Mykolaitis-Putinas laikė Maironio ciklo, kuriame skamba kovų su vokiečiais grobikais motyvai (eil. „Kur bėga Šešupė“, „Oi neverk, matušèle!“, „Eina garsas“, „Milžinų kapai“, „Nevėžis per karą“, „Ant Punios kalno“ ir pagaliau poemos „Mūsų vargai“), idėjiniu credo. Kūrinys yra ryški gairė lietuvių eilėraščio persiformavimo procese iš silabikos į silabotoniką (7, 213).

Šalin, dūsavimai. Pirmoji publikacija — 1905 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Geresnių laikų viltis“.

Siuo kūriniu Maironis tarsi norėjo įveikti abejones, kurios iškilo, kai lietuvių nacionaliniame judėjime diferencijavosi skirtingos ideologinės pažiūros, Lietuvoje stiprėjo klasų kova. Jame atispindi Maironiui būdingos ideologinės pažiūros: jų teigiami, progresyvūs ir konservatyvūs, netgi reakcingi momentai (religijos pajungimas patriotiniam reikalui, nepripažinimas ginkluotos kovos). Tokios pačios mintys, atispindėjusios ne viename poeto kūrinyje, yra liberalinės ar net konservatyvios, tačiau akivaizdžiai paliudijančios vieną esminių Maironio kūrybos idėjinį prieštaravimą, kurių versmės plačiai komentuotos tarybiname literatūros moksle.

Nedaugel mūsų. Pirmoji publikacija — „Šviesa“, 1887, Nr. 1, antrašte „Broliai, į darbą“, paantraštė — „Susirinkime lietuvių“. Pasiраšyta S. Z. 1895—1913 PB kūrino nėra. Išspausdintas tik 1920 PB antrašte „Nedaugel mūsų“.

Tas faktas, kad eilėraštis ilgą laiką nebuvo publikojamas, rodo autoriaus nepalankumą jo atžvilgiu. Vis dėlto kūrinys yra reikšmingas, nes atliko labai ryškią patriotinę misiją dar savo pirmosiomis publikacijomis (jų to meto spaudoje būta ir daugiau), tada, kai ypač atliepė savo laikmečio dvasiai. Labai teisingai šį kūrinį vertino Vaižgantas, vadinęs „Nedaugel mūsų“ himnu, pabrėždamas pirmųjų Maironio eilėraščių didesnę vertę už vėlesnius kūrinius (22, 218). V. Zaborskaitės nuomone, „Nedaugel mūsų“, kaip ir „Lietuvos vargas“, „dar nepaženklini būsimojo Maironio talento žyme“ (23, 72), bet yra reikšmingas kaip vienas ankstyvųjų veiklųjų tėvynės meilės aspektą išsakiusių Maironio eilėraščių (23, 143).

Užtrauksmė naują giesmę. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Publikacijos periodikoje buvo gana gausios. Visose PB antraštė — „Jaunimo giesmė“. Tekstas redaguotas. Muziką eilėraščiui sukūrė J. Naujalis. 1920 PB spausdintas su prierašu: „NB. Dainuojant tą giesmę sulyg p. Naujalo labai gražiai sustatyti gaidų, patariama imti jos pirmą, antrą, septintą ir paskutinį posmą: a, b, c, d“. Atitinkamai tekste prie minėtų posmų užrašoma: a, b, c, d. Kita melodija sukurta B. Andriuškos. Virto liaudies daina, užregistruota 16 variantų, iš jų 4 su melodijom.

Vienas meniškiausių Maironio eilėraščių, visuomeninių idėjų manifestacija kūrinys aktualus ir šiandien: „Maironio kūryba savo jaunatviška nuotaika, heroiniu patosu, uždegančiomis pavasario pranašystėmis, į darbą skatinančiais raginimais ir moralinio atsinaujinimo akcentais harmoningai pritampa prie šiandieninių lietuvių liaudies siekimų, dvasinio pakilimo ir humanistinio aktyvumo“ (16, 18). V. Mykolaitis-Putinas akcentavo du šio kūrinio momentus: adresatą ir aktualumą. „Ano meto veikėjai — patriotai buvo dar jauni žmonės ir pirmiausia jis (Maironis — I. S.) kreipėsi į jaunimą — palankiausią naujoms idėjoms priimti tautos elementą. Jaunimui Maironis dedikuoja pirmą išspausdintą savo poemą „Tarp skausmų į garbę“, jaunimui jis rašo ir garsią „Jaunimo giesmę“, ir šiandien tebeskambančią Tarybų Lietuvos. Šios dainos žodžiai buvo naudojami kaip lozungai jaunimo sambūriams ir leidiniams“ (17, 325). V. Zaborskaitė „Jaunimo giesmę“ laiko ryškiausiu „jaunystės kulto“ kūriniu „Pavasario balsuose“, konstatuodama šio kūrinio artimą dvasią A. Mickevičiaus „Odei jaunystei“, pripažindama šiam iškilmingam eilėraščiui himno statusą (23, 143).

Nebeužvenksi upės. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Iki 1927 m. eilėraštis turėjo antraštę „Litvomanams“. Senoji antraštė nusinešė į praeitį ir dalį „Pavasario balsų“ istorijos, tos nacionalinio išsivadavimo dvasios, kurioje savyka „litvomanas“ buvo drąsus iššūkis ir ne mažesnis priekaištasis priešininkų lūpose. Virto liaudies daina, užregistruota 5 variantai, iš jų 1 su melodija.

Kaip nurodyta V. Zaborskaitės, eilėraščio genezė susijusi su kova prieš lenkų dvarininkiškajių nacionalizmą: „Laikraštis „Kraj“, niekindamas priešingus polonizacijai žmones, 1889 m. Nr. 32—33 išvadino juos litvomanais (žr. „Varpas“, 1889, Nr. 11, 165). Sitokia prasme tas žodis ir prigijo nacionalistinėje lenkų spaudoje. To meto lietuvių publicistikoje jis naudojamas jau teigiamą prasme, vadinant juo nacionalinio judėjimo dalyvius“ (23, 156).

Lietuva brangi. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Virto liaudies daina, užregistruota 19 variantų, iš jų 6 su melodijom. Muziką sukurė J. Naujalis. Kūrinio užuomazga, kaip minėjo Vaižgantas, laikytinas vienas pirmųjų poeto plunksnos bandymų — poemėlė „Lietuva“. „Lietuva brangi“ išaugo iš šios poemėlės dedikacijos (22, 42—43). V. Zaborskaitė taip pat akcentuoja, kad „Lietuva brangi“ yra „lyg grandis, jungianti jaunystės laiką poeziją su vėlesniaja“ (23, 403). Visuotine nuomone — šis kūrinys tai reto grožio šedevras lietuvių ir net pasaulinėje literatūroje. V. Mykolaitis-Putinas atkreipė dėmesį į „Lietuva brangi“ tautinius bruožus. Maironis esas tautinis poetas „ne vien dėl to, kad sutelkė savy daug būdingų nacionalinio išsiva-

duojamojo judėjimo bruožų, kad skelbė liaudžiai aktualias idėjas, žadino tautinę sąmonę. Tautinį charakterį Maironio kūrybai suteikia bendrai liečiuviškas jos koloritas“ (17, 346).

Kur bėga Šešupė. Pirmoji publikacija — „Žinyčia“, 1902, Nr. 4—5, antrašte „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka“, Maironio slapyvardžiu, drauge su natomis. Jų autorius pasirašės raide S. (C. Sasnauskas). Muziką šiam eiléraščiui sukūrė ir A. Kačanauskas. I „Pavasario balsus“ eiléraštis jéjo nuo 1905 m. antrašte „Tautiška daina“. Virtos liaudies daina, užregistruota 19 variantų, iš jų 6 su melodijom.

Senasis kūrinio pavadinimas akcentavo eiléraščio žanrinį priklausymą dainai. „Iki XIX a. paskutiniųjų dešimtmečių daina lietuvių poetams buvo kontakto su masine auditorija laidas. Maironis, pradėdamas naują lietuvių lyrikos epochą, yra paskutinysis iš „senųjų dainių“. „Giesmė“, „daina“ jam dar néra virtus metaforišku poezijos sinonimu kaip vėlesniems poetams, o žymi komunikacinię kūrinio paskirtį, Maironio „šansonininko gabumą“ pažymi Vaižgantas, prie laidą, kad kai kuriems eiléraščiams Maironis pats yra parinkęs melodiją, argumentuoja V. Landsbergis (20, 36). Vaižgantas yra nusakęs ypač stiprią eiléraščio „Kur bėga Šešupė“ sugestiją, pabrėždamas nepaprastą kūrinio natūralumą, jos ištakas įžvelgdamas kūrinio artimume poeto ir skaitytojo dvasiai, tame savitarpio supratime, abipusiamame dvasiniame ryšyje, kuris užsimezga tarp poeto, kūrinio ir auditorijos. „Lygiai gražiai suprantame, kodėl Maironis meldžias už tévynę „Tautiškoje dainoje“: ta tévynė jam tikrai graži, maloni, brangi ir pilna atminimų kiekvienam žingsnyje bet kuriuo laiku: ar sode, ar darželyje, ar šienapjūtyje, ar rugpjūtyje, ar pavasarį, ar giedroje, ar kai aptemę. Kūryba, kūryba — didžio patrioto, didžio lyriko!“ (22, 242)

Tekstas gerokai redaguotas. Ypač tai ryšku, palyginus 1902 ir 1905 publikacijas.

1902 „Žinyčioje“ tekštą sudarė keturios strofos, kurios skyrėsi nuo tų, kurias esame jpratę matyti.

Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Tai mūsų tévynė, graži Lietuva;
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimus Birutės daina.

Tegul bėga mūsų upės į mares giliausias!
Tegul skamba mūsų dainos po šalis plačiausias!

Nuo Lenkų rubežiaus lig Rusų ir Prūsų
Gyveno per amžius garsingi tévai;
Ir šventa ta žemė prisakė dėl mūsų
Mylėti ir ginti, ir mirti liuosai.

Tų rubežių neužleisime nuo Gudų ir Prūsų
Ir mylēs'me, ir apgins'me šalį bočių mūsų!

Čia Vytautas didis garsiai viešpatavo
Ir pikto kryžioko sulaužė ginklus;
Čia bočiai už brangią liuosybę kariavo,—
Čia mūsų tėvynė ir buvo, ir bus.

Čia, kur Vytautas didis valdė mus ir gynė,
Bus per amžius, kaip ir buvus, Lietuva-tėvynė!

Apsergėk, Aukščiausi, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!
Tegu jai užkenkti kaimynai negali:
Mes tavo per amžius vargingi vaikai.

Neapleisk, Aukščiausi, mūsų ir brangios tėvynės,
Maloningas ir galingas per visas gadynes.

Čia skamba po kaimus Birutės daina — užuomina į S. Valiūno „Birutę“.

Kur rausta žemčiūgai — žemčiūgai Maironio farmėje — nasturtos.

Oi neverk, matušèle! Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Senovės daina“. Tekstas redaguotas. Pavadinimas galėjo būti pakeistas ir dėl to, kad „Pavasario balsuose“ buvo atsiradusios net dvi „Senovės dainos“ (čia minėtoji ir „Eina garsas nuo rubežiaus...“). Bet ir kitų antraščių redagavimas rodo, kad dainos pabrėžimas antraštėse poetui į kūrybos pabaigą tapo neaktualus (taip išnyko ir „Tautiška daina“, ir „Senuko daina“). Vis dėlto eiléraštis liaudies plačiai dainuojamas, užregistruota 15 variantų, iš jų 1 su melodija. Muziką jam sukūrė J. Naujalis.

Tėvynės dainos. Pirmoji publikacija — 1895 PB antrašte „Lietuvos dainos“. Tuo pačiu pavadinimu spaudsintas visuose PB leidimuose. Tekstas virto liaudies daina, užregistruota 14 variantų, iš jų 3 su melodijom. Eiléraštis redaguotas.

„Tėvynės dainos“ išsiskiria Maironio poezijos kontekste kaip vienintelis kūrinys, kuriame liaudies daina tapo tiesioginiu išaukštinimo objektu: „Santykis su tėvyne poetui yra ne vien santykis su jos istorija, su charakteringu jos kraštovaizdžiu, bet taip pat ir su jos kultūra, ryškiausiai jam atskleidžiančia kalboje ir tautosakoje. Bet Maironio poeziijoje nėra tokų odžių lietuvių kalbai, kokias raše „aušrininkai“ (23, 124). Dėl to eilérastyje randame tokią ryškią lietuvių sesučių poetizaciją ir dviejų socialinių grupių — „sesučių mūsų“ bei „gražių ponų“ antitezę. „Toks požiūris atspindi vieną progresyvios XIX a. visuomeninės minties tendenciją“ (23, 125).

Eina garsas. Eiléraštis sukurtas 1902 m. Peterburge, pageidaujančiai „Labdarcingajai lietuvių ir žemaičių draugystei“. Jos nariai kreipėsi į Maironį, prašydami sukurti žodžius, kurie tiktų dainuoti chorui

pagal cenzūros uždraustą A. Baranausko „Nu Lietuva, nu Dauguva“ melodiją (A. Dubinsko atsiminimai.—„Liefuvos aidas“, 1932, Nr. 155). Taip gimė eiléraštis „Eina garsas“, kuris C. Sasnausko tuojuo pačiu buvo sukompionuotas keturiems balsams ir koncerte, kuriame dalyvavo Maironis, atlirkas. Muziką šiam kūriniui yra sukūręs ir J. Naujalis. Virto liaudies daina, užregistruota 111 variantų, iš jų 25 su melodijom. Antrašte „Senovės daina“ eiléraštis nuo 1905 m. jéjo į visus PB. Tekstas redaguotas. Iki paskutinės redakcijos užrašytas ketureiliemis strofomis. MRI įvesti reguliarūs eilučių perkėlimai, suformavę šešiaeilę strofą su keturiomis rimiutomis ir dviem nerimuotomis kadencijomis (XAXACC). „Toks posmas dažnai sutinkamas chorėjinio tipo mūsų dainose ir daugelio XIX a. poetų kūryboje“ (7, 218).

„Eina garsas“— vienas visų labiausiai vertinamų Maironio eiléraščių. V. Mykolaitis-Putinas yra rašęs: „Maironio poezijos formoj, stiliu, poetikoje liaudies kūrybos, folkloro elementų berods nedaug randame. Daugelis ankstyvesniųjų ir vėlesniųjų poetų jį šiuo atžvilgiu pralenkia. Bet liaudies dainos esmę, jos vidinę konstrukciją, joje glūdinčią liaudies nuotaiką bei charakterį Maironis bus suvokęs giliau negu daugelis iš jų. Tai jrodo toks puikus eiléraštis-daina kaip „Eina garsas Prūsų žemės“, kurioje vidinis liaudies dainos schemiškumas, jos plano alogiškumas, jausmų santūrumas tobulai susiderina su maironiškosios formos meistriškumu. Ne be reikalo ir liaudis Maironi suprato ir pamilo“ (17, 347). Vaižgantas žavėjosi šio kūrino nuotaikingumu: „Dievulėliau, kokia vėl elegija, kiek tikrojo liūdesio dainoje „Eina garsas nuo pat Vilniaus“, kur vilčių kupinas bernelis eina kryžiuočių mušti, beči padeda galvą už tévynę“ (22, 241).

Daug kryžiuočių nuo Malburgo — Malburgas, Malborkas, Marienburgas, buvusi kryžiuočių ordino sostinė, dabar miestas Lenkijos šiaurėje. 1274 m. jį įkūrė kryžiuočiai užkariautoje Prūsų žemėje Pamedėje. Maironio poetizmas kaip ir kiti istoriniai vardai.

Pirmyn į kovą! Pirmoji publikacija — „Vienybė“, 1918, Nr. 2 antrašte „Pirmyn į kovą už tévynę“, po to 1920 PB, antrašte „Lietuvių himnas“.

Eiléraštis susijęs su buržuazinės Lietuvos valstybės susikūrimu. Jame skamba ir nerimas dėl Vilniaus ateities. Meniniu požiūriu vienas silpniausiuju Maironio kūrinių. Atspindi greitą poeto reagavimą į politines aktualijas. Proginio pobūdžio kūriniai Maironiui dažniausiai nepavykdavo.

Želigovskiu Vilnių pagrobus. Yra eiléraščio autografas MAB, F96, LGR 17. Pirmoji publikacija — „Skaitymai“, 1921, Nr. 2. Eiléraštis parašytas po to, kai 1920.X.9 Vilnių ir didelę Rytų Lietuvos dalį užgrobė L. Želigovskio vadovaujama Lenkijos kariuomenė. Tai vienas geriausiu vėlyvojo kūrybos tarpsnio Maironio kūrinių ir viena ryš-

kesnių gairių rašytojo kūrybos kelyje: „...paskutinis afvejis, kai valstybės likimas įkvėpė poetą — tai buvo momentas, kai sučapo valstybės ir tautos gyvybiniai interesai. O keli vėliau parašyti politiniai eiléraščiai téra jau tik negyvas proginis eiliaivimas, neturės poetinės gyvybės ir vertės“ (23, 405).

Nepriklausomybė atgavus. Pirmoji publikacija — MRI. Eiléraštis parašytas buržuazinės Lietuvos valstybės susikūrimo proga. Meniniu požiūriu kūrinys silpnas: „Poetui nepavyko savo išsvajotojo idealo išsipildymo pasveikinti stipriu poetiniu žodžiu“ (23, 404). Eiléraščio ideologijai apibūdinti tiktų V. Mykolaičio-Putino žodžiai, taikyti poemai „Mūsų vargai“. Aptardamas prieštaringuosius ir net reakcinę guosius Maironio pasauležiūros bruožus, atsispindējusius „Mūsų varguose“, mokslininkas vis dėlto pabrėžė kūrinio reikšmingumą rašytojo ideologijos raidai nušvesti: „Poetas akivaizdžiai stebi realizavimąsi to idealo, apie kurį svajojo jaunystėje, bet kurio įvykdymu vargu ar kada rimtai tikėjo. Nesupratęs istorinės visuomeninės raidos proceso, buržuazinės Lietuvos valstybės susikūrimą jis priima kaip savo ir viso buržuazinio sąjūdžio siektojo idealo realizavimąsi — su entuziazmu ir be jokių rezervų“ (17, 311).

Kovoj dėl šviesesnės ateities. Pirmoji publikacija — 1920 PB, be antraštės.

Eiléraštyje atsispindi tolydžio vis labiau kankinanti rašytoją drama: nuo arenos pasitraukiančios kartos jausmas, akistata su ainiiais, noras būti suprastam, nacionalinio judėjimo senųjų direktyvų propagavimas („už tiesą kariavom be kardo“, „mylėti myléjom kiliai“, „kentėjome nenusiminę“, „sulaužémme grandį gelžinę“).

Senelio skundas. Pirmoji publikacija — „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1891, Nr. 5, antrašte „Daina apie senovę“. Pirmą kartą pasirašytas Maironio slapyvardžiu. Jo néra 1895, 1905 PB. Pasirodo tik 1913, 1920 PB leidimuose antrašte „Senuko daina“. Kūrinys buvo publikuotas nereguliariai, matyt, autorius jo nevertino. Spėjimą patvirtintų ir redagavimo istorija. Pirmoji redakcija buvo ištesta. Šiandien ji jdomi patiemis pirmiesiems Maironio kūrybos žingsniams pažinti.

Daina apie senovę

Ne taip senovės tėvai gyveno,
Kaip skurstame mes šiandieną?
Paklausk, jei nori, tévučio seno,
Ar neina piktyn kas dieną.

Ne tiek gal turėtū tėvai turėjō,
Ne taip žemes išbrangino,
Bet savo kraštą daugiaus myléjo,
Viens kitą broliu vadino!

Gražiai suséjė sentèviai mūsų
Kalbėjo apie tévynę,
Apie senovę ir kares prūsų,
Kad nuo kryžiokų gyné.

Linksmu tai buvo, girios galiūnų,
Kad nuo medžioklių skambéjo!
Gražu, kad tévas pražilęs sūnų,
I karę einant, lydėjo!..

Bajorai mūsų darbais garbingi
Myléjo kalbą tévynės,
Namie meilingi, kovoj baisingi
Negaudė vėjų gadynės!

Linksmu tai buvo, nuo sutartinių
Kad girių gaudė ūžimas!
Gražu, kad džiaugės linksmų šeštinių
Sulaukės mūsų jaunimas!

Gražiai dainuota tada mergaičių,
Darželiuose rūtų sodinta!
Zibéta kardų tad jaunikaičių,
Eržilus žirgus auginta!

Su dievu augo tėvai ir seno,
Viens kitą šelpė ir gyné!..
Kitai senovés tėvai gyveno!
Ne ta šiandieną gadyné!

Kaip yra pažymėjusi V. Zaborskaitė, pirmasis eiléraščio variantas „perkrautas detalėmis, jo kompozicija pagrįsta išskaičiavimu — visa tai būdinga devintojo dešimtmecio poezijai, su kuria, beje, jis sieja ne tik forma, bet ir gilesni turinio momentai“ (23, 107).

1913 „Pavasario balsuose“ paskelbtą eiléraščio tekstą galima laikyti nauju kūriniu. Jis perėmė pirmus du posmus, o kiti keturi parašyti tik artimais motyvais.

Virto liaudies daina, užregistruota 7 variantai.

Daina (Už Raseinių, ant Dubysos...) Pirmoji publikacija — 1895, PB, po to visi PB leidimai. Tekstas mažai keitėsi. Virto liaudies daina, užregistruota 50 variantų, 17 iš jų su melodijomis.

Vienas ryškiausių dainingosios lyrikos pavyzdžių Maironio kūryboje. Stebina jo visapusiškas eilėraščiui-dainai būdingas paralelizmas, tobula simetrija. Vaižgantas raše: „Tai viena puikiausiu, liaudies dainoms artimiausiu Maironies dainų. Kitą tokią pat jau esame minėjė „Trys sesutės grėbia šieną“ (22, 234). Kūrinyss priskirtinas mergelės ciklui. Eilėraštyje „gretinama tai, kas sava, artima ir kas tolima, svetima, gamta ir žmogus“ (20, 37). Vienas tautiškiausiu Maironio kūrinių (17, 346—347).

Daina (Ar skauda man širdj? Oi ne, oi ne!..) Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 32 variantai, 4 iš jų su melodija. Muziką sukūrė J. Naujalis. Prikluso dainų ir mergelės motyvui. Graudi elegija. Trumpai nusakydamas šio eilėraščio turinį, Vaižgantas užbaigė šiais žodžiais: „Lygu kun. A. Strazdo „Siratos“ dainai“ (22, 235). Už jausmingumą, egzistencinį turinį ši kūrinį labai aukštai iškėlė B. Srunga: „galėjo sutverti vien tiktais lietuvis, protu ir širdimi, kūnu ir dvasia išaugęs po šiaudiniu sulūžusios pirkelės stogu, tautinėmis dainelėmis užliūliuotas, užsuptas melancholiniu girių ūžimu“ (21, 200).

Neužmiršuolė gėlė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antraštė „Niezapominajki“ (matyt, nerasta lietuviško atitikmens). 1905 PB — „Atminimo žiedas“ („Niezapominajki“), 1913 PB — „Atminimo žiedas“, 1920 PB — „Atminimo žiedas“ (Neužmaršuolė).

Neužmirštuolės buvo viena mėgstamiausiu Maironio gėlių. Jo poezijoje simbolizuojama kuklų, bet patvarų groži, tyrus draugystės jausmus. Eilėraštyje jaučiama liaudies dainos stilistika, bet jis artimas saloninei poezijai (23, 159—160).

Dainų šventei. Pirmoji publikacija — „Tautos vairas“, 1924, Nr. 7. 1924.VIII.23 ir 25 dienomis vyko pirmoji Lietuvos dainų šventė. Jos metu ir nuskambėjo šis Maironio kūrinyss, palydėtas J. Naujalo muzikos. Dainų šventės tema sudarė galimybę retrospektivai apžvelgti lietuvių dainos kelią, dar kartą grįžti prie skausmingų ir herojiškųjų tautos motyvų, išlaikyti ankstyvesniąjį stilistikos tradiciją.

Skurdžioj valandoj. Pirmoji publikacija — 1905 PB, po to 1913 PB, antraštės „Nuliūdimo valandoje“. 1920 PB antraštė „D. S.“. Tekstas redaguotas.

D. S.—Jadvyga Dausinaitė-Smilgienė (23, 417). Kūrinyss susijęs su konkrečiu asmeniu, nors, skaitant tekstą be antraštėje pažymėtų inicialų, jis atrodo kaip būdingas Maironiui autoanalitinis eilėraštis, kaip sielvartinga meditacija. Susilaukė skirtinį vertinimą. V. Zaborskaitė raše: „Iš naujo „Pavasario balsų“ leidimo papildymų galima apžvelgti Maironio lyrikos derlių už dešimtmetį. Jis ne itin gausus, vienas kitas eilėraštis pakartoja jau buvusius motyvus („Skurdžioj

valandoj“, „Aš norėčiau prikelti“, „Ant Neapolio užtakos“, „Vintas“) ir Maironio kūrybos raidos požiūriu didesnio susidomėjimo nekelia arba priklauso prie mažiau vykusių dalykų“ (23, 310). Vaižgantas šį kūrinį minėjo tarp tų, kurie „pergyvens savo kūrėją ir dar keletą kartų“ (22, 229). Aukštai vertino „Skurdžio valandoj“ ir B. Sruoga. V. Mykolaitis-Putinas šį eilėraštį suvokė kaip Maironio, kunigo-poeto, dramą (17, 328).

Slenka debesys pilkos. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Nenusiminsiu“. Tekstas redaguotas.

Autoanalitinis, eleginio pobūdžio eilėraštis, būdingas vėlesnei Maironio poezijai dažnomis dvasinės apatijos nuotaikomis, jaunystės nostalgija. Kūrinys ieško atspirties praeityje, netgi ankstyvųjų eilėraščių („Pavasaris“, „Nenoriu sapnų“ ir kt.) psichologinėse situacijose.
Plg.:

VI Tiktai išsiręšiu, tiktai atsikvēpsiu
Oro grynesnio pläčiau;
Visą žmoniją meile apglėbsiu,
Ją pamylésiu skaisčiau.

(„Slenka debesys pilkos“)

III Taip giedra ir linksma! Tieki šviečia vilties!
Vien meilę norėtum dainuoti,
Apimti pasaulį, priglaust prie širdies,
Su meile saldžiai pabučiuoti!

(„Pavasaris“)

1920 PB paskutinėje strofoje būta kitokio prasmės akcento: „Visą žmoniją meile apglėbsiu,/ Lietuvą visgi karščiau“.

Rudens dienos. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB. Abu kartus be antraštės. Nedaug redaguotas.

1913 m. kūrinys buvo baigiamas klausimu: „O šaltas, purvinas vanduo / Už lango teška. Tai ruduo?“ Tarsi netikima, kad gyvenimas jau rudenėja. Vėliau autorius įvedė liūdnesnį akordą, palikdamas su laiko dėsniais susitaikančią pabaigą: „Tai ruduo!“ Eilėraščiui muziką sukūrė J. Naujalis. Eilėraštis priklauso autoanalitinei lyrikai, atspindi sunkius dvasinius išgyvenimus. MRI jéjo į keturiolikos panašių kūrinių grupę, pradėtą eilėraščiu „Skurdžio valandoj“ ir užbaigiamą „Jaunos dienos“.

Nenoriu sapnų. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis būdingas Maironiui formos uždarumu: „Poetas aiškiai žino, ką jis nori pasakyti, ir paskutinė eilėraščio strofa dažnai yra kaip ir kokia ankstyvesniųjų minčių išvada, konkliuzija“ (17, 345).

Ko siekiu ir alkstū. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Tekstas redaguotas.

Eiléraštis išsako romantiską maksimalistinę Maironio programą „Pirmą kartą lietuvių poeziijoje kūrybinės asmenybės maksimalizmas buvo išreikštas taip ekspresyviai ir valingai“ (16, 10). Pačiam poetui charakterizuoti jvairiomis progomis cituojamas IV posmas:

Einu nesuprantamas vienas keliu
Be draugo, ir nieks nepalydi;
Nors verkia širdis, linksmai juoktis galiu,
Ir kūdikiai laimės pavydi.

Jis tapo etikeče Maironio būdo uždarumui ir jo vienačei apibūdinti. „Tėvynės kentėjimai ir skaudūs paties Maironio sieloj vykštą konfliktai jneša į maironiškojo poeto koncepciją naują bruožą — skausmą. Sentimentalinis, asmeninio pobūdžio skausmas — ašaringas ir rezignuojantis. Herojinis skausmas slepiamas <...> ir juoku maskuojamas“ (17, 331).

Pasitikėjimas savimi. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Įsitikėjimas į savo galę“. Tekstas redaguotas.

Kūrinys autoanalitinis, refleksinis. Stebina ankstyvais vidinių išgyvenimų brandos motyvais. Ši eiléraštį ir „Jei kada pančiai nukris“, „Jei žemė širdį viliojo“ citavo L. Gira, aptardamas didelį Maironio poveikį Margaliui. L. Gira taip pat atkreipė dėmesį į charakteringą „visiems to laiko bei Maironio mokyklos eilininkams“ bruožą; „Kad ir karščiausiai dainuodami apie Tėvynę — jie neužmiršta vyriausiojo bažnyčios dėsnio: o m n i a a d m a i o r e n d e i g l o r i a m (viskas didesnei dievo garbei — I. S.). Tai su dievu jungia tautinę lietuvių kovą ir Maironis, kada sako:

Pavargti už brangią tėvynę — gražu!
Aukščiausį turėt sau vadovą!

(„Įsitikėjimas į savo galę“) (6, 255)

Kas tas paslaptis suprastu... Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. MRI pirmoji stambiu šriftu išspausdinta eilutė taip pat įjungta į tekstą. Stambus šriftas, matyt, bus spaustuvės kliuda, nes rankraštyje (1926) eiléraštis be pavadinimo. Tekstas redaguotas.

Autoanalitinis, refleksinis eiléraštis. Vaižgantas ji priskyrė intymiajai Maironio lyrikai: „Kas tas paslaptis suprastu, kai mintys slenka, masina giesmę austi, o norisi daugiau kaip pasaulio: norisi meilės“ (22, 235). Žmogiško artumo ilgesj šiame kūrinyje akcentuoja ir V. Zaborskaitė: „Sitokio žmogiško artimumo stoka išsakyta eiléraštje „Kas tas paslaptis suprastu“. Išsakyta ji labai diskrečiai, pris-

pažinimai išsprūsta frazių nuotrumpomis, tarsi aimanas, kurios téra tik didelio vidinio skausmo skeveldros. Eiléraštis pasižymi nebūdingu Maironiui fragmentiškumu, neapibréžtumu, skausmingai trūkčiojantis ritmas, vyraujančios klausiamosios intonacijos apie poeto jausmą pasako daugiau negu savorokinis žodžių tūris“ (23, 152). Kad šitokia interpretacija pagrįsta, sprendžiame iš kūrinio vienos MRI. Jis išspausdintas prieš meilés lyriką (eiléraščius „Sudieu“, „Išvažiuojant“, „Draugo liūdesys“) — kaip kokia įžanga meilés lyrikai.

Sudieu. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Išspausdino „Dirva“ 1930.II.21 antrašte „Sudiev! (Iš A. P. albumo)“. Eiléraštis virto liaudies daina, užregistruota 4 variantai, 1 iš jų su melodija. Muziką eiléraščiui sukūrė J. Naujalis. R. Mikšytės nuomone, eiléraštis artimas M. Lermontovo „Epitafijai“. Plg. II „Sudieu“ posmą

Ar susitiksime? Dievas žino!..
Ne vygė supa mus minkšta!
Ar maž svajonių nuslopino
Skaudi gyvenimo našta?

Прости! увидимся ль мы снова?
И смерть захочет ли свести
Две жертвы жребия земного,
Как знать! и так прости, прости!

„adekvatų 4-pédžio jambo modelį jungia sintaksinė-intonacinė struktūra, pabrēžianti beviltiškas išsiskyrimo intonacijas“ (19, 66).

Ši kūrinė V. Zaborskaitė yra susiejusi su J. Stanelytės asmeniu: „Jie išsiskyrė 1914 ar 1915 m., artėjant kaizerinei okupacijai. Galbūt čuomet jis parašė eiléraštį (nededikuotą) „Sudieu“ (23, 419). 1930 m. antraštė liudyti, kad eiléraštis skirtas Apolonijai Petkaitei, su kuria poetas susipažino 1915 m. pabaigoje Krekenavoje ir išsiskyrė 1919 m. rudenį.

Išvažiuojant. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „A. P.“, paantraštėje — „išvažiuojant“. MRI be dedikacijos. Antraštės redagavimas atitiko bendrą „Raštų“ tendenciją: apibendrinti, atsisakyti konkrečumo. Tuo pačiu laimima visuotinė reikšmė. „Savo nuotaika, amžino keleivio — vargano elgetos įvaizdžiais ir intonacijomis“ eiléraštis primena F. Tiutčevu eiléraštį «Пошли, господь» (19, 64).

Yra išlikęs fragmento variantas, išrašytas B. Girienės albume; kopija, padaryta M. Grigaitytės, saugoma LKLI rankraštyne (FI 3562):

Eini kaip vienišas keleivis
Be prieštaravimo maldos
Ir laimę čia tik kaip praeivis
Žinai iš tolimos gaidos...

O vis tik ilgisi krūtinė
Tos nepasiekiamos šalies,
Vos tik akordai pirmutiniai
Bent atminimais ją palies.

1925.IV.15

Draugo liūdesys. Pirmoji publikacija — MRI.

V. Zaborskaitė laiko šį eilėraštį vienu geriausiu meilės tematikos kūrinių Maironio poezyjoje (23, 425).

R. Mikšytė rašė: „Jau minėjome, kad nedideliam Maironio vertimų pluošte yra D. Merežkovskio eilėraščio «Христос воскрес!» vertimas (pirmoji pusė — 13 eilučių). Maironio eilėraščio „Draugo liūdesys“ pirma eilutė:

Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemė,
Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu,
Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu!
O ateitis!.. ar tik vienuolio laimę lemia?

6-pėdžiu jambu ir analogišku palyginimu taip pat siejasi su D. Merežkovskio eilėraščiu «Как летней засухой сожженная земля»:

Как летней засухой сожженная земля
Тоскует и горит, и жаждою томится,
Как ждут ночной росы усталые поля, —
Мой дух к неведомой поэзии стремится.

<...> Išskyrus pirmos eilutės palyginimą ir intonaciją, šie eilėraščiai minties, nuotaikos atžvilgiu yra visai nepriklausomi ir kitų sąsajų neturi“ (19, 68).

Eilėraščio „Draugo liūdesys“ autografas tvarkingai pieštuku užrašytas ant Maironiui priklausančios knygos „Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi“ (Roma, 1926).

Sirdis ir protas. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Šis kūrinys su kitais dviem eilėraščiais („Nutrūko — nesumegsi“, „Paskutinis akordas“), kaip pastebėta V. Zaborskaitės, sudaro tarsi nedidelį ciklą. „Tai savotiškas triptikas, kuriame trimis jausmų atspalviais reaguota į vieną faktą: dėl mylimosios išdavystės nutrūkusį meilės ryšį“ (23, 423).

Nutrūko — nesumegsi. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Mano b. draugui“, (b — buvusiam).

Paskutinis akordas. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas redaguotas. Labiausiai krinta į akis pakitusi strofika. 1920 m. publikacija

susidėjo iš keturių strofų. Pirma strofa turėjo septynias, likusios po aštuonias eilutes. 1927 metų redakcijoje antra ir trečia strofa sujungtos į vieną šešiolikos eilučių fragmentą. Tuo būdu eiléraštis lyg įgavo papildomą prasmę. Jis turi savo akcentuotą pradžią, pabaigą ir pagrindinį — centrinių — fragmentą, kuris tapo tiek savarankiškas, kad gali nuskambeti kaip atskiras kūrinys.

Jaunos dienos. Pirmoji publikacija — „Metraštis arba kalendorius 1905 metams, išleidžiamas Peterburgo lietuvių labdariškosios draugijos“, 1905, Maironio slapyvardžiu; po to 1905, 1913, 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Šiuo eiléraščiu — žaismingai ir ironiškai — Maironis MRI užbaigė autoanalitinį, meditacinių keturiolikos eiléraščių ciklą.

„Taip poetas atsisveikino su jaunyste. Dar daugiau — atsisveikino su epocha, kuri jį subrandino, kurios poetiniu reiškėju jis buvo. Dabar prasidės kitas jo kūrybos etapas, turės kitokią istorinę vertę“ (23, 322). „Sitas Maironio poeto kelio posūkis — iš kovingo, optimistinio entuziazmo į autoanalitinį subjektyvumą, pesimizmą, iš dalies į „grynaąjį poeziją“ — sutampa su viso patriotinio buržuazinio sajūdžio krize, visiškai išryškėjusia 1905 m. revoliucinių įvykių šviesoje“ (17, 309).

Dienų sielvartai. Pirmoji publikacija — „Lietuvis“.

Vienas aštriausiuų konfesinio turinio Maironio eiléraščių, tvirtinančių, kad religija yra patikimiausia vargstančio žmogaus dvasinė atrama. Kartu eilérastyje atispindi reakcinga socialinė mintis.

Beturčiams. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Antraštė keitėsi: „Apleistas beturtis“ (1895, 1905), „Beturčiams“ (1913—1927).

I posmas įkomponuotas į libretą „Kame išganymas“ (I leidimas, 1905 m., p. 57, 59 ir „Rašty“ III t., 1930, p. 15, 17).

Eiléraščio turinys socialinis, artimas kai kuriems libreto „Kame išganymas“ fragmentams ir ideologijai. Eiléraštis svarbus kaip savo epochos ideologinės minties dokumentas. Jis paliudija ne tik Maironio asmenines pažiūras, bet ir visą XIX a. paskutinių dešimtmečių atmosferą, kurioje tiek papročių, tiek moralės srityje vyravo bažnyčios įtaka. Poetas čia į kūrinio centrą iškelia opią savo metui socialinio skurdo problemą, ironizuoją miesčionišką, nerūpestingą gyvenimo būdą, besivadovaujančią šia diena, prisitaikeliškumą, pataikavimą turtingiesiems (mefistofeliškas motyvas: „Juk aukso jéga begalinė“) ir abejingumą skurstantiems, kuriuos šiame eilérastyje, kaip ir visoje kūryboje, Maironis vaizduoja su didžiule užuojauta. Bet kūrinio pabaiga depresiška: vienintelę paguodą poetas-kunigas mato dievo teisybėje. Paskutinė eiléraščio strofa skamba jau atvirai reakcingai, smerkdama bedievybės skleidėjus.

Kauno miesto aikštėj veršis baubia grūaudingai.. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

Nors kūrinio išeities situacija atrodo per menka rimtais Maironio kūrybai, eilėraštis išreiškia gilią socialinę mintį ir atsiliepia į kitų kūrinių socialinės neteisybės, beširdiškumo, abejingumo kitų kančiai temą. Iš poetiškos nuotaikos kupinų, romantiškų eilėraščių, taip pat dažnai pagrįstų žmonių ir lyrinio subjekto antiteze, poetas čia nusileidžia į konkrečią, realią, netgi nuvainikuojamą gyvenimo plotmę. Šis eilėraštis, parašytas dar kūrybinio darbo pradžioje, savotiškai susišaukia su paskutiniųjų kūrinių liūdesiu, žmogaus akistata su neišvengiamais būties sąrangos dėsniais („Vakaro mintys“). Idomu tai, kad kūrinys iki MRI turėjo dar vieną patriotinio turinio strofą:

IV Lietuva nelaiminga! ir tavo šaukimas
Be vilties sau per kalnus nueis!
Juk kitiems tavo verksmas — tai veršio baubimas,
Jie sau ramūs beeina keliais.

(1913, 1920 PB)

Strofos buvo turbūt diplomatiškai atsisakyta, nes ji neatitiko oficialiosios buržuazijos dvasios.

Suvargusiems. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB.

Kūrinyje atispindi reakcings autoriaus reagavimas į visuomeninio gyvenimo reiškinius. Vienas iš retų atvejų, kai poetas neišlaiko klasikinės pusiausvyros ir poetas pralaimi prieš konservatyvią politiką.

Liūdesys. Pirmoji publikacija — 1909 RM, po to 1913, 1920 PB, visur antrašte „Liūdna“. Tekstas beveik neredaguotas.

Senatvė. Pirmoji publikacija — „Dirva-Žinynas“, 1904, Maironio slapyvardžiu, antrašte „Senelis“; po to 1905, 1913, 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Eilėraštį kurdamas, Maironis turėjo apie keturią dešimt metų, tad senatvės nuotaiką išgyvenimai kūrinyje yra daugiau improvizacinių, susiję su visuomeniniais reiškiniais, išryškėjusiais Lietuvos gyvenime XX a. pradžioje, kai nacionaliniame judėjime vis labiau ryškėjo skirtingos idėjinės-politinės srovės, kai pradėjo reikštis revoliucinis judėjimas ir Maironio karta pasijuto esanti atgyvenusi. „Nauja, besikeičianti laikotarpio dvasia ryškiai atispindi literatūroje ir netgi tų rašytojų kūryboje, kurie į naujas gyvenimo formas žiūrėjo skeptiškai. Maironis savo eilėraštyje „Senatvė“ (1905) su didele menine jėga, giliu lyriniu išgyvenimu parodė senesniosios buržuazinių kovotojų kartos krizę, eilėraščio rezignacija pabrėžė, kad jie pasilikto nuošalyje, nesugebėdami eiti su naujają karta“ (13, 287).

Ne vienas metas, risčia prabėgęs... Pirmoji publikacija — 1909 RM, antrašte „Senatvė“, po to 1913, 1920 PB, be antraštės. L. Gineičio nuomone, „turbūt dėl to, kad buvo kitas eiléraštis („Iš draugų, kai pažiūriu, man nedaug bepaliko“), kuris taip pat vadinosi“ (5, 247). 1913 PB abu eiléraščiai antrašte „Senatvė“ buvo spausdinami netgi greta vienas kito. 1920 PB juos skyrė tik vienas tekstas. Eiléraštis redaguotas.

Kūrinys — tų pačių autobiografinio ir visuomeninio pobūdžio išgyvenimų išraiška kaip ir „Liūdesys“. Jo elegišumas dvelkia depresija, pažymėta „penktu kryžiaus“ ženklu. Eleginės nuotaikos „Raštuose“ iš šio eiléraščio natūraliai išsilieja į po to įdėtą knygoje eiléraštį „Varpai“, jo gedulingą skambėjimą. Vaižgantas, trumpai aptarės „Senatvės“ ir „Varpų“ turinį, parašė: „Dainos — tikrosios lyriko, jausmingumo pilnos, ilgesio ir nepatenkinimo, tai pačios gražiosios, pačios turtingosios Maironies eilės. Jas autorius sumaningai taip sudėstė, kad prasideda jaunomis dienomis, eina per gyvenimo audras ir baigiasi senatve ir kapu. Iš to nesunku būtų išausti visa autoriaus gyvenimo filosofija, kad galėtume poeto žodžius imti taip, kaip yra“ (22, 236).

Varpai. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Truputį redaguotas.

Taip liūdnai Maironis užbaigė 1920 PB, pradėtus entuziazmo kupiniais tonais. Dar kartą į poeto kūrybą „sugrižta mirties nuojauta. Bet mirtis nebeturi ankstyvesnės didvyriškumo aureolės („I kovą, į kovą, lig kolei mirtis jaunos neatkirto galvos!“). Jos laukiamas su grauduliu, kaip neišvengiamu atsisveikinimo“ (23, 409). Analizuodamas „Varpų“ eilédarą, J. Girdzijauskas priėjo išvadą: „Temos pajautimo gilumu, kompozicijos darnumu, formos meistriškumu šis eiléraštis taip pat priklauso prie geriausių Maironio kūrinių“ (7, 262).

Taip atsilyginta. Pirmoji publikacija — 1920 PB, be antraštės. Po eiléraščiu pažymėta data — 1908 m. Tekstas redaguotas.

Siuo tekstu pradedamas „pliekiamųjų“, anot Vaižganto, eiléraščių ciklas. Jį sudaro trylika kūrinių (nuo „Taip atsilyginta“ iki „Mūzos pavojuje“). Eiléraštyje atispindi autobiografiniai momentai: nuoskauda, patirta dėl ilgamečių dvasininkų polonizatorių intrigų prieš jį Vatikane, ir vėlesnių poros metų jvykiais, kai Maironiui nepavyko užimti vakuojančios Žemaičių (Telšių) pavyskupio vietos. Eiléraštis išreiškia nusivylimą aukščiausiąja bažnyčios valdžia. Bet Vaižgantas su tuo nenorėjo sutikti, ieškodamas ir šio, ir kitų Maironio satyru pagrindo ne objektyviuose reiškiniuose: „...j klausimą, ar Maironies ypatingas palinkimas pliekti yra visai grynas ir objektyvus, atsakykime ne stačiai. Pusėje atsitikimų gal ir objektyvus; bet antroje pusėje ta kūryba galėjo kilti tik iš nuotaikos, kuri, kaip ir sąžinė kartais esti erronea (klystanti, ydinga — I. S.) <...> Taigi mes ne-

Štiklė Jakštui, kai jis sako, būk Maironiui pliekiamuosius dalykus dikłavus meilė, ne noras apmaudą griežti“ (22, 251). Kaip pavyzdys aptariama satyra „Taip atsilyginta“ ir vėl tesiama: „Žinant šios satyros objektą ir asmeninį autoriaus susiinteresavimą, sunku kalbėti apie objektingą čia pliekimą, o ne asmeninį užsigavimą“ (22, 252).

Deimantais spindinčio žiedo garbės — aliuzija į vyskupui pride rančią atributiką.

Mano moksladraugiams. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Mano draugams“. Tekstas redaguotas.

Viena pirmųjų Maironio satyrų, kurias V. Mykolaitis-Putinas apibūdino: „Raše Maironis rūščių satyrų ir pirmajame, „herojiškajame“, savo kūrybos laikotarpy. Jos buvo nukreiptos prieš ano meto jaunosis lietuvių inteligenčios, poeto „gudrių mokslo draugų“, kaip jis pats sako, ydas. Iš tų satyrų mes pirmiausia ir pažįstame ankstyvosios, besiformuojančios lietuvių buržuazijos veido bruožus. Jaunystės idealų paniekinimas, karjerizmas, oportunitizmas, prabanga, kie taširdiškumas vargdienio skurdui ir apskritai protinis bei moralinis atbukimas — štai tie tipiški, internacinaliniai išsigimstančios buržuazijos bruožai, jau išryškėję ir lietuvio veide. Prie jų Maironis prideda tik vieną jo epochai būdingą — patriotinio idealizmo pakeitimą praktišku apskaičiavimu, „gilia žemės išmintim“ (17, 337).

Obalsis — devizas, šūkis.

Važinėjas po vaišes kaštanais — prašmatniais kaštono spalvos žirgais.

Vintas. Pirmoji publikacija — „Tėvynės sargas“. 1898, Nr. 7, Maironio slapyvardžiu, antrašte „Apie vintą“, po to PB leidimai nuo 1905. Vienas daugiausia redaguotų eiléraščių. Tvarkytas netgi reniant MRI, kur atsisakyta baigiamosios strofos:

Garbė tau pirmajam, kursai dėl naudos
Žmonijai išmintijai vintą!
Tau velnias patsai negailėsis smalos,
Priversdamas kaušą primintą. (1920)

Jos žaismingas tonas vėliau autorui pasirodė nerimtas.

Vaižgantas šią satyrą iškritikavo: „Kai skaitai „Vintą“, rodos, gražu, nes iškalbinga; bet kai nagrinėjti, niekur nerandi ano rusų reikalaujamo satyros „jadovitosti“, be kurio jos savo tikslo nepasieksia. Yra ir daugiau sklandžiai nukalbėtų dalykų, kurie betgi tiek paviršutiniški, jog vidaus nė vieno jausmelio nesujudina“ (22, 227—228).

Vintas — 2—5 asmenų kortų žaidimas.

Skausmo balsas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

Eilėraščio stilius turi daug analogijų. Jų randama pas Horacijų, F. Silerį, I. Krasickį, J. Slovackį, G. Deržaviną, V. Zukovskį, K. Batiuškovą, M. Lermontovą, A. Puškiną. „Pagaliau ir paskutiniosios strofos eilutės perša apskritai semantines asociacijas:

Jog žemė — ašarų vietovė!
Ir nelaimingas tas žmogus,
Kurs veido ašara neplovė:
Jam uždarytas bus Dangus!

Jos primena tai J. V. Gētės „Wer nie sein Brot mit Tränen ab“, tai A. Mickevičiaus „Vėlinių“ eilutes:

Kto nie doznał goryczy ni razu,
Ten nie dozna słodyczy w niebie“

(19, 67). Ir vis dėlto Maironio satyros originalumas neabejotinas. Kalbama tik apie tipologiją.

Spjauki, drauguži, į viską! Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Tekstas redaguotas.

Tautos pabėgėliams. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „Dėl išrinktujų“, po to 1913 PB, antrašte „Pabėgėliams“, 1920 PB, antrašte „Tautos pabėgėliams“.

Eilėraštis atspindi nacionalinio judėjimo pažadintą Maironio atsiribojimą nuo sulenkėjusios Lietuvos dvarininkijos, svetimos lietuvių tautai, jos demokratinei kultūrai. „Maironis čia, pagautas jkvėpimo, mažiau kontroliuodamas save, pasakė daugiau tiesos dvarininkijos atžvilgiu negu gyvenime, publicistikoje ar net poemose, kur kūrybos aktas daugiau išteistas, daugiau prieinamas refleksijai negu lyrikoje. Ten poetas atsižvelgė į daug ką: į savo politines pažiūras, į savo klasės ir luomo interesus, ipročius ir tradicijas. O čia prasiveržia jokių pašalinių sumetimų netramdoma — nespėta sutramdyti tiesa“ (23, 169). Redagavimas rodo, kaip tekste ryškėjo aštresnieji šios pozicijos momentai. Maironis pabrėžia dvarininkų nesugebėjimą atsisakyti senųjų, feodalinių, ipročių, turto švaistymo, rodo nemokėjimą prisitaikyti prie kapitalistinio ūkininkavimo sąlygų. Praskolin tuosius dvarus caro valdžios politiką vykdantys Valstiečių ir kiti bankai parduodavo lengvatinėmis sąlygomis ateiviams, kolonistams, apeidami vietinius valstiečius, kuriems stigo žemės. Dvarininkų abejingumas lietuvių nacių, anot Maironio, juos morališkai degraduoja ir nustumia į nuožmiausią priešų eiles. Satyra savo ideologija suvaidino svarbų vaidmenį lietuvių nacionalinio sąmonėjimo procese ir yra reikšmingas Maironio literatūrinio palikimo faktas. Tiesa, joje randame ir kai kurių nepriimtinų nacių konfrontacijos apskritai

tendencijų, nors poetas gyvenime bei kūryboje gerbė kitų tautų žmones, aukštino kultūros pasiekimus.

Pats Maironis savo satyras vadino „skausmo giesmėmis“, „giesme sopulinga“. Šią satyrą, kaip vienintelę, kurią poetas sukūrės „iš tikros skaudžiamos širdies“, pripažino ir skeptiškai nusiteikęs Maironio satyrinių eilėraščių atžvilgiu Vaižgantas (22, 252).

Oičizna — ironiškai, kaip opozicija „žemei—tėvynei“ pavartotas lenkiškas tėvynės pavadinimas.

Negarbūs — negarbingi.

Corso zabawa (lenk.) — pasivaikščiojimų vieta, Varšuvos parkas.

Po pensijas — po pensionus.

Pratęgminiai — šauniai ketvertu vienas paskui kitą pakinkytais žirgais.

Abrusénija — nuo rus. обрусение — rusinimas.

Danosus (sl.) — skundus.

Lietuva — didvyrių žemė. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Pavadinimas ir pirmoji eilutė — ironiška aliuzija į V. Kudirkos eil. „Taučiška giesmė“, tapusį buržuazinės Lietuvos valstybės himnu.

Satyra atspindi kritišką Maironio santykį su buržuazine tikrove, svajoto idealo ir realybės prieštaravimus. Kaip pažymėjo V. Mykolaitis-Putinas, rašydamas apie pirmąsias satyras: „Gudrūs draugai dabar vėl déjos esą dideli patriotai. Nusivylęs ir pasipiktinęs poetas be pasigailėjimo plaka tuos apsimetėlius „patriotus“, kai jie didžiuojasi praeities garbe, svajoja apie plačios valstybės sienas, o patys vengia darbo ir pasiaukojimo“ (17, 338). Kūrinys parodo Maironio ideologinių pažiūrų evoliuciją, jų kritinę situaciją buržuazinės Lietuvos respublikos sąlygomis. J. Paleckis I inteligenčių suvažiavime kalbėjo: „Būdama rojumi dvarininkams, biznieriams ir spekuliantams, toji Lietuva buvo pragaru darbininkams, darbo valstiečiams ir darbo inteligenčiams. Ne veltui su tokiu pasipiktinimu rašė Maironis...“ — ir toliau pacitavo šią satyrą. (J. Paleckis. Ieškojome kelių tikrų. V., 1987, p. 438.)

Bet viduj šeimininkauja / Lenkai, žydai ir gudai — autorius vis dėlto stoja už nacionalinės buržuazijos įsitvirtinimą visoje šalies ekonomikoje, ir tose jos sferose (prekyba, pramonė, dvarai), kuriose dar stipriai laikėsi kitataučiai.

Apsaugok, Viešpatie! Pirmoji publikacija — 1909 RM, vėliau 1913, 1920 PB leidimuose. Tekstas redaguotas.

Tai mažiau pavykusių Maironio satyrų. Ji rašyta be didesnio entuziazmo, „blankokai išskaičiuoja lietuvių inteligenčijos ydas, jau žymiai įspūdingiau pasmerktas ankstyvesnėse satyrose“ (23, 406). Vaižgantas kūrinį vertino už gilius aforizmus (22, 249).

Kurie per daug akyvai mano, / Kitus, ne savo oži gano — kurie per daug jžūlūs, kišasi į svetimus reikalus.

Kvailiai endeku pasipūtės — Endekai — Lenkijos buržuazinių nacionalistų politinė grupuotė, savo judėjimą vadinusi tautine demokratija.

Kokiems velniams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės.. Pirmoji publikacija — MRI. Maironio pasirašytoje MRI korektūroje įrašyta pastaba: „Jei ant 119 puslapio pasirodytų maža vietas, tai galima mažesnį šriftu spausdinti“.

Eiléraštis atspindi Maironio piktinius merkantiliškumu. Poetas klydo, jo priežasčių ieškodamas ne objektyviai egzistuojančiose politinėse, socialinėse aplinkybėse, o tik moralėje, propaguodamas krikščionišką altruizmo idėją, vesdamas į šalį nuo socialinės kovos prie susitaikymo su likimu, kviesdamas pasikliauti bažnyčia. Bet paskutinės dvi eilutės:

Bet duona net balta karti bus, mano ponai!
Jei meilė nepriglaus, nešildys milionai.—

išreiškia netgi progresyvią socialinę mintį.

Nuolat verkšlenantiems politikams. Pirmoji publikacija — „Illiustruotoji Lietuva“, 1926, sausio 17, Pipiro slapyvardžiu.

Satyra „paskelbta 1926 m. sausio mén., vykstant aštrioms buržuazinių partijų rietenoms, taip pat stiprėjant liaudies išsivaduojamam judėjimui. Maironiui atrodė, kad pagrindinė to meto blogybė — išsikerojės kriticizmas ir konstruktyvios veiklos stoka. <...> Šiuo atveju Jame rasime net aštrią buržuazinės visuomenės kritiką, jis skamba kaip šviesus, įtaigus raginimas į konstruktyvų visuomenės darbą“ (23, 407—408).

Kai kam. Pirmoji publikacija — „Rytas“, 1923, Nr. 8.

Viena aštriausiai, meniškiausiai Maironio satyrų, kurią V. Mykolaitis-Putinas apibūdino kaip pasižymintį „ypatingai karčiu sarkazmu“ (17, 338—339).

A. Venclova raštė: „Maironio satyra „Kai kam“ buržuazinės cenzūros kurį laiką buvo neleidžiama spausdinti — joje to meto Lietuvos „valdovai“ iš karto save pažino: tai jie pasprukę iš Rusijos po Spalio revoliucijos į buržuazinę Lietuvą, „Lietuvos nepriklausomybė“ pavertė savo nešvaraus biznio objektu, iš šiltų vietų mėgėjų caro Rusijoje virsdami uoliais „lietuviško liežuvio“ mėgėjais“ (A. Venclova. Maironis.— „Literatūra ir menas“, 1944, Nr. 6. Straipsnis skirtas dyvilkosioms Maironio mirties metinėms).

Suskubo gudriai komiteto vardu, / Kurs gera visuomenei daro — užuominia į Pirmojo pasaulinio karo metu gyvavusius komitetus pabégėliams šelpti.

Nusavinės daug geradėjų — rinkimuose surinkęs daug palankių balsų.

Diplomuotų valizų vežikai — aliuzija į buržuazinės Lietuvos diplomato suktybes. Pasinaudodami diplomatinių valizų (specialių keliionės lagaminų) neliečiamumu, pelningai spekuliuodavo.

Laikinosios sostinės skerdyklai. Pirmoji publikacija — „Rytas“, 1926. Asmeninės bibliotekos knygoje „Directorium diecesis samogitiensis pro anno domini“ (1926) yra autografas.

„Tema labai siaura, „proginė“: poetas čia piktinasi miesto valdžia, kuri leido ne vietoje įrengti skerdyklą, užteršiančią Kauno senamiesčio orą“ (23, 406). Kūrinio pagiežą Maironis nukreipia žydų prekybininkų adresu, nors skerdyklos atidaryti be ministrų kabineto nutarimo nebuvo galima.

„*Balta gulbė*“ — Kauno rotušė.

Mūzos pavojuje. Pirmoji publikacija — „Draugija“, 1907, Nr. 12, Maironio slapyvardžiu, po to 1909 RM, 1913, 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Literatūrinė satyra. V. Zaborskaitė pastebėjo, kad šiuo kūriniu poetas galėjo pasišaipyti ne tik apskritai iš grafomanų, bet pirmiausia iš modernistų, kurie nemėgo, kurie jam neatrodė esą verti poetų vardo (23, 460—461).

Apolinas (gr. Apollōn — Apolonas), *Zeusas* (gr. Zeus — Dzeusas), *ožkablaudis Satyras* — mitologiniai jvaizdžiai, Maironio pavartoti humoristiškai, žemuoju satyriniu stiliumi be priderėjusių šiemis vardams klasicistinėje tradicijoje pagarbos (5, 287).

Vilija (Neris). Pirmoji publikacija — „Zemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1891, Nr. 10, Maironio slapyvardžiu, paantraštėje „Iš Mickevičiaus: „Konrad Wallenrod“, 1895, 1905 PB paantraštė „Perdėta iš Mickevičiaus“, 1913, 1920 PB, antraštė „Vilija (Neris)“, paantraštė „Versta iš Mickevičiaus“.

Pirmos publikacijos tekstas gerokai skiriasi:

Vilija — mūsų šaltinių matutė,
Veidas jos melsvas ir dangus auksinis;
Jos vandens semia lietuvių sesutė,
Veidu ir širdžia skaisti lyg šaltinis.

Kauno pakalnės žydž' žiedu raudonu,
Vilija eina ten terp tuliponų;
Lietuvą myli gražesnis jaunimas,
Kaip tuliponai, kaip žiedų kvépimas.

Gražios pakačnės Vilijai už nieką:
Nemuno ieško ir žiedus palieka.
Lietuvė liūdna terp lietuvių tyli,
Nes kito krašto jaunikaitį myli.

Mylimą Nemun's, smarkiai apkabinęs,
Neša per kalnus, per tyrų platybę,
Glaudžia su meile prie šaltos krūtinės
Ir kartu skėsta į marių gilybę!

Tu save lygiai svetimam pašvęsi,
Apleidus brangią Lietuvos šalelę,
Ir lyg terp marių užmiršta paskęsi,
Bet dar ir liūdnesnė apleista našlelė!

Sirdj ir upę sunku suturėti —
Vilijai bėgti, mergaitei mylēti.
Nemune skėsta Vilija meilinga,
Verkia mergaitė bokštė nelaiminga.

„Vilija“ — A. Mickevičiaus „Konrado Valenrodo“ fragmentas, kurio XIX a. pab.—XX a. pr. būta daug vertimų. „...tokių šios dainos gausingų vertimų priežastis yra ne vien jos patriotinė nuotaika ir supoetinta visuomeninė aniemis laikams aktuali idėja. Nemuno pagrobtos, jūroj paskandintos Vilijos ir svetimą bernelį pamilusios lietuvačės paralelė reiškė išpėjimą apskritai dėl déjimosi su svetimtauchiais ir nutautimo pavojaus. Be to, lietuvačės grožio bei dorovingumo, lietuvių jaunimo ir gimtojo krašto idealizavimas atitiko anos gadynės siekimus“ (18, 73). Vertimas priklauso mergelės motyvui ir, kaip spėja V. Zaborskaitė, „galėjo būti šalia tautosakos dar vienas iš veiksnių, nukreipusių ta linkme jo (Maironio — I. S.) kūrybinę vaizduotę“ (23, 437). Maironis šį eilėraštį MR I priskyrė patriotinių kūrinių grupei (tuoj po jo seką „Vilnius“ ir „Trakų pilis“). Poemoje „Tarp skausmų į garbę“ (IV giesmės pradžia ir „Jaunosios Lietuvos“ IV giesmės III skyrelis) yra sąmoninga „Vilijos“ parafrazė (18, 74).

Vilnius. Pirmoji publikacija — „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 4, antrašte „Vilnius (Naktis)“. 1905 PB antraštė „Vilnius (Nakties laike)“, 1913, 1920 PB — „Vilnius (Prieš aušrą)“. Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 3 variantai. „Paskutinioji paantraštė meninę laiko sampratą geriausiai apibūdina. Eilėraštyje atkuriama ne viena laiko būsena, o kaita“ (20, 35). Tuo pačiu antraštė pamažu išryškina vis stipresnę autoriaus viltį sulaukti Lietuvai nacionalinio suverenumo laikų.

„Vilnius“ — visuotinai pripažinta Maironio lyrikos viršūnė. Kūrėjės oratoriškas, retoriškas. Kaip ir kitus patriotinius Maironio eilėraščius, taip ir šį neigiamai įvertino B. Sruoga.

Trakų pilis. Pirmoji publikacija — „Zemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 5, antrašte „Trakiai“. Maironio slapyvardžiu, po to visi PB leidimai. Tekstas imtas taisyti 1913 m. laidai.

Eilėraštis — lietuvių lyrikos šedevras.

Nevėžis per karą. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis susijęs su Pirmojo imperialistinio karo įspūdžiais. 1915—1918 metus Maironis praleido Krekenavoje, kur vaizdžiai teka Nevėžis. Šis įvaizdis įaugės į lietuvių literatūrą kaip emblema (plg. S. Stanevičių). Rūščiai smerkiantis vokiečių agresiją kūrinys tapo populiarus Didžiojo Tėvynės karo metais: „griežčiausią kaltinimą vokiškiems grobikams Maironis pateikė savo kūriniuose, vaizduodamas kaizerinę okupaciją Lietuvoje Pirmojo pasaulinio karo metu“ (12, 449—450).

Magdeburgas, Regensburgas, Maincas, Augsburgas — Vokietijos miestai, nuo seno buvę vokiečių riterių tvirtovėmis. Jų išvardijimas eilėraštyje — užuomina į lietuvių kovą su kryžiuočiais laikus.

Lietuva Didžiojo karo metu. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Lietuva per karę“. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis atspindi autentiškus Maironio įspūdžius iš Pirmojo pasaulinio karo laikų, yra artimas savo turiniui ir dvasia poemos „Mūsų vargai“ fragmentams. Tekstas grindžiamas tradiciniai, jau seniai poeto kūryboje įsitvirtinusiais semantiniai motyvais ir poetika („Kur didžiavyriai tautos?“ ir pan.).

Nuo Birutės kalno. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Ankstesnė antraštė — „Ant Birutos kalno“.

„Visų Maironies kūrinių kūriny, kurį pirmas Balys Sruoga dar 1913 m. „Aušrinėje“ aikštén iškélė; pirmas, pats būdamas gilus dailininkas ir formos meistras, ji įvertino...“ — taip rašė apie „Nuo Birutės kalno“ Vaižgantąs, studentams įsakmiae primindamas: „Ji privalote atmintinai mokėti“ (22, 229). Šį kūrinį V. Mykolaitis-Putinas vadino stipriausiu Maironio „grynosios poezijos“, kurią suprato kaip poeto nuotaiką bei refleksijų gamtos fone išraišką arba kaip poezių žmogiškosios būties temomis, eilėraščiu. Eilėraštis artimas poemai „Z nad Biruty“. V. Kudirka eilėraštį citavo kaip pavyzdį kitiems poetams savo „Tiesose eilėms rašyti“.

Minija. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

eilėraštis skirtingai vertinamas. V. Žaborskaitė konstatavo, kad „jame daugiau jausmingumo negu tikro jausmo, o ir įkvėptas jis, atrodo, ne betarpško gamtos poveikio, o greičiau literatūrinį pavyzdžių“ (23, 160). J. Lankutis šį kūrinį laiko reto grožio šedevru lietuvių poezijoje, minėdamas greta tokų garsių poeto eilėraščių, kaip „Mano gimtinė“, „Lietuva brangi“, „Kur bėga Šešupė“, „Vilnius“, „Nuo Birutės kalno“ ir kt. (16, 13). Eilėraštis — klasicistinio stiliaus pavyzdys Maironio lyrikoje.

Ant Drūkšės ežero. Pirmoji publikacija — „Vaivorykštė“, 1913, 3 kn. Po to 1913, 1920 PB. Eilėraščiui muziką parašė J. Naujalis. Maironis 1913 m. lapkričio 28 d. laiške L. Girai rašo: „O jei jau norite ką nors, tai siunčiu „Ant Drūkšės ežero“; bet meldžiu išspausdinti be autoriaus pavardės ir be Maironio“ (LKLI rankraštynas FI3 1630).

V. Žaborskaitė šį kūrinį sieja su Jadvygos Stanelytės asmeniu (23, 417). K. Korsako manymu, jis sietinas su Jadviga Dausinaite-Smilgiene (11, 260).

Eilėraštis priklauso Maironio intymiajai lyrikai. Kūrinio poetinės formos meistrišumas apibūdintas J. Girdzijausko: „didelis minties kondensuotumas, jausmo santūrumas, intonacijos skambėjimo griežtumas“; eilėraštyje „trimis posmaiis išsakoma visa gyvenimo drame“ (7, 243).

Alpių viršūnės. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Snieguotos Alpių viršūnės“.

Sis eilėraštis užrašytas ant Maironio bibliotekos knygos „Dokładny słowniczek polsko-niemiecki i niemiecko-polski spisany przez dr. J. P. Jordana. Lipsk. W księgarni Ottona Holtne. 1889“ (LTSR literatūros muziejus). Irašas pieštuku, išblukęs, sunkokai išskaitomas, vietomis spėjamas. Atrodo, kad tai pirmoji eilėraščio redakcija.

Alpių akivaizdoje

Aukštų kalnų viršūnės šviečia,
Leda isapkaltos ir sniegais!
Nuo amžių koja jų neliečia
Žmogaus, užgimusio varguos.

Nuo aukšto išdidžiai apmatė
Žmogaus kasdieninius takus,
Vienok gyvatos margo rato
Jų aidas neatjaus puikus.

Kas joms didžiulėms! Milijonai
Pro šalį amžinais keliais
Nuėjo, kaip lig laiko monai,
Su mažutėliais geiduliais.

Ó jos be jausmo, be (neišskaitomas žodis)
Vienodos amžiai lig aušros,
Kai liepė viešpats iš tamasybių
Išeit ant saulės atviros.

Ir amžių amžius sau galingai
Bebaltuos saulės spinduliuos!..
Kas aš prieš jas, kurs rūpestingai
Vos tik rytojaus beviliuos.

Rigi Kulm. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Ant kalno Rigi Kulm“. Tekstas redaguotas.

Vienas ankstesnių Maironio gamtinių eiléraščių, lyrikos šedevras, kuriame „plazda gyvas tėvynės pasiilgimo jausmas“ (17, 333). O Vaižgantas čia matė „tik medžiagos inventorizaciją“ (22, 225—226).

Ant Neapolio užtakos. Pirmoji publikacija — „Tėvynės sargas“, 1898, Nr. 9, Maironio slapyvardžiu, paantrašte „Saulei leidžiantis“, po to 1905—1920 PB. Tekstas redaguotas.

Vaižgantas: „Čia taip pat tik inventorizacija „konkrečių sąvokų“. Kūrybiniu téra du paskutiniu posmu: „Tyli žemė, dangus... O, saldžiausias Neapoli“. Jais autorius paperka skaitytoją, jais nudažo ir nekūrybinius penkis posmus“ (22, 226—227). Eiléraštis-noktiurnas, kuriame svajingas lyrinis pradas grumiasi su statisku aprašinėjimo tradicija.

Septynžiedis — septynių spalvų vaivorykštės derinys.

Fra Angelico de Fiesole — Fra Džovanis da Fiezolė (1387—1455), ankstyvojo renesanso atstovas, dominikonų vienuolis. Tapė freskas ir paveikslus vienuolynams ir bažnyčioms.

San Martino — švento Martyno.

Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų). Pirmoji publikacija — „Lietuvij laikraštis“, 1904, Nr. 1, antrašte „Vakaras ant Keturių Kantonų ežero“, po to 1905—1920 PB, antrašte „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)“. Tekstas redaguotas.

Vienas visuotinai pripažintų šedevrų, kūrinys, susilaukęs komplimentų iš skirtingiausių vertintojų. Vaižgantas šio kūrinio nei peikė, nei gyré — tiesiog pristatė skaitytojui. Teigiamai įvertino griežta klasikinės lietuvių poezijos vertintoja S. Čiurlionienė-Kymantaitė: „tik tas vienas „Vakaras“ téra tikrai poezijos vaikas“ (1, 390). „Iš tikrujų šis eiléraštis yra formos tobulumo, tiesiog perregimo jos skaidrumo pavyzdys, kur lietuvių kalbos grožis, poetinės idėjos raiškumas yra pasiekęs dargi Maironio kūrybai retą lygi“ (23, 315). „Eiléraš-

tyje „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų“ Maironio ketureilis yra pasiekęs didžiausio metrinio ivairumo“ (7, 256). Eilėraštį aukštai vertino ir B. Šruoga, laikęs jį tautiškai nacionaliniu (21, 200).

Išliksiu aš gyvas paveiksle tame... Eilėraštis be antraštės su dedikacija „P. Zofijai Römerienei, mano atvaizdą nupiešusiai“, išspausdintas MR I.

LTSR literatūros muziejuje yra išlikęs dailininkės S. Remerienės pieštuku atliktas Maironio portreto eskizas su data — „1923 m. 6 23 d.“. Ir tarp Maironio rankraščių yra maža kortelė su eilėraščiu „Gyvas aš būsiu...“, datuota 1924 metų balandžio 25 diena. Tai anksčesnis eilėraščio „Išliksiu aš gyvas paveiksle tame...“ variantas:

Gyvas aš būsiu paveiksle tame,
Nors kūnas ilsėsis, užbertas žeme,
Klajones užbaigęs visas!..
Išliksiu ne vienas: išliksi vardu,
Kuri sumaningai pirštelių raštu
Nemiršomas déjai varsas.

Galutinai S. Remerienės nutapyto Maironio portreto kitoje pusėje yra padaryta įklilia, ant kurios užrašytas jau vėlesnis tekstas. Jis datuotas: „1924 m. birželio 24 d.“. Tuo būdu pats autorius mums yra nurodės šio kūrinio paskutinės redakcijos parašymo laiką.

Sofija Remerienė (1885—1972) po I pasaulinio karo gyveno Tytuvėnuose, uošvių dvare. Maironis ten svečiavosi. Dailininkės tapytas paveikslas eksponuojamas LTSR literatūros muziejuje.

Dievo meilė. Pirmoji publikacija — „Zemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 37, po to 1909 RM, „Spindulys“, 1910, Nr. 7, 1913, 1920 PB. Kaip ir kitų šio religinio turinio eilėraščio Maironis neredagavo. Todėl jo kalba ne tokia sklandi.

„Maironis yra mums davęs septynetą sonetų, ir visi jie gražūs, nors ne visi originalūs. 7 imtas iš V. Hugo, pirmasis: „Dievo meilė“ yra sekimas Deržavino odės „Bog“, kurį net atskiri išsireiškimai atmena: Tu — Jehova, aš — menkas: Ty bog, ja červ etc. Visgi šis ir kiti du yra patys gražiausieji...“ (22, 247). G. Deržavino odė „Bog“ galima rasti netgi populiaruose tarybinių metų leidiniuose (plg. Г. Р. Державин. Стихотворения. М., 1983, p. 48—50). Rusų klasiko kūrinyje, taip pat Maironio eilėraštyje dievas ir žmogus vertinami kaip neatskiriamos begalinės visatos dalys. Maironio sonetas G. Deržavino odei — artima paralelė, netgi laisvas sekimas.

Dvi žvaigždi. Pirmoji publikacija — 1909 RM, po to 1913, 1920 PB „Sonetu“ skyrelyje. Tekstas redaguotas.

Sonetas. Refleksinis eilėraštis, pagrįstas laimės, gyvenimo prasmės ilgesiu ir dviejų žvaigždžių, realiosios ir žvaigždės idealo, paralele.

Saulėi tekant. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „Saulės tekėjimas“, po to visi PB leidimai, antrašte „Saulės tekėjimas“. Tekstas redaguotas.

Sonetas. Kūrinys klasicistinis: „Maironio lyrikoje šen bei ten paaiako tokį posakij, kaip „Apsisupusi šydu, auksu austu, raudonu; Saulė žengia per dangų karalienės gražybel.. pridengus veidą muslinu plonu“ (4, 287) Sykiu, kai kuriomis meninio vaizdo detalėmis eilėraštis: „Gamtos poetizacija Maironio kūryboje daug kur artima tautosakinei ir mitologinei tradicijai. Žmogaus santykiose su visatos gaivalais beveik visur vyrauja rintis ir gilus susitelkimas. Poetas nepripažsta banalaus sentimentalumo, miesčioniško aikčiojimo, vienatviško dūsavimo, o eina gilyn prie pirmapradžių žmogaus pasauļėjautos elementų. Tartum senovinio rituelo aidą girdime, kai tekančią vasaros saulę kaip valdovę sveikina ir žmogus, ir rasos lašas, ir atgaivos pasiilgusi žolelė. Kaip ir K. Donelaitis „Metuose“, Maironis saulės himną gieda tikrų gamtos vaikų aplinkoje, atsiribodamas nuo „poniškos kultūros“ (16, 14).

Rūtų vainikas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

Sonetas priskirtinas mergelės ciklui. Eilėraštis propaguoja nacionalines tradicijas. Jam artimi kūriniai — „Mergaitė“, „Tėvynės dainos“, „Daina (Už Raseinių ant Dubysos...)“ ir kt. Iš dalies eilėraštis vertinamas ir skeptiškai: „Nors pirmojo eilėraščio rūtos simbolika ir siejasi su tautosaka, bet tai nenuneigia jo, kaip ir „Neužmiršuolės“, kiek saloninio charakterio, artimo klasicizmo „aluminės poeziros žanrai“ (23, 159).

Praeitis. Pirmoji publikacija — „Zemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 3, po to 1895, 1905 PB, antrašte „Praeiga“, 1913, 1920 PB, antrašte „Praeitis“. Tekstas redaguotas.

Sonetas. Eilėraštis priklauso praeities senelio ciklo kūriniams. Artimas „Smuikui griežiant“, „Aš norėčiau prikelti“. Parašytas kūrybinio kelio pradžioje, atspindi ankstyvosios kūrybos istorinę konцепciją.

Troškimai. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Neapriboti troškimai“. Tekstas redaguotas.

Sonetas. Individualinės autoanalitinės lyrikos eilėraštis, turinys artimas „Ko siekiu ir alkstu“, „Kas tas paslaptis suprastu...“ ir kt., bet dėl žanrinių ypatybių atkeltas prie sonečių.

Sonnet à Victor Hugo. Pirmoji publikacija — 1909 RM, po to 1913, 1920 PB.

Sonetas. Prancūzų poeto Alfredo de Miuse (1810—1857) eilėraščio „Sonetas Viktorui Hugo“ vertimas. A. Miuse Maironis labai palaikiai pristatė skaitytojui savo „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje“, kur rašė, kad tai esas „jautrus ir švelnus poeta“, kuris „savo talentu daug primena vokiečių Heinę jaunam esant“. „Būdamas ūpo žmogus, gyvo, bež lengvo būdo, nevaržydamas savo geidilių ir gerdamas sklidina taure iš gyvatos šaltinio, Miuse greit išeikvojo savo jėgas ir sveikatą, o neradęs savo geiduliams pasotinimo, persimetė į liūdintį nusiminimą ir pesimizmą (Maironio Raštai, t. 5, p. 92—93). Hedonizmo, gaivališko gyvenimo nuotaikos skamba ir Maironio vertime.

Pažodinis motto tekstas: „Šiame menkame pasaulyje reikia mėgti daug daiktų“.

Skaistrožių rėti — skaisčių rožių pintinė. Rėtis — pintinė; Maironio gimtujų vietų tarmybė.

Roma. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai.

Epinis istorinis eilėraštis. Jame išryški kritiškas Maironio požiūris į Italijos suvienijimą ir Romos paskelbimą Italijos sostine. Vieinas iš kūrinių, atskleidžiančių Maironio pažiūrų prieštaringumą. Karštai remdamas kovojančių už nacionalinę nepriklausomybę tautų judėjimus, poetas šikart užima priešišką poziciją, „solidarizuojasi su labiausiai ortodoksiniams klerikaliniams sluoksniams. <...> Tokiu būdu paklusnumas oficialiam bažnytinės hierarchijos žodžiui nuslopino jaime poeto balsą, tiek kartu šlovinusių „jaunu, pakylančių tautų kovas už laisvę“ (23, 209). Eilėraštyje gausu istorinių realijų.

Circenses (Panem et circenses (lot.) — duonos ir (cirko) žaidimų. Senovės Romos minios šūkis, perkeltine prasme šie žodžiai reiškia moralinį sumenkėjimą, stoką kilnesnių tikslų.

Morituri (Morituri te salutant (lot.) — pasiryžę mirti įtave sveikina.

Augusto Roma — Augustas (Augustus), Gajus Julijus Cezaris Oktavianas (63.X.23 pr. m. e.— 14.VIII.19 m. e.), Romos imperatorius (27 pr. m. e.—14 m. e.).

Scipionai (Scipiones) — Romos patricijų Kornelijų giminės viena šakų.

Atila (lot. Attila, m. 453), hunų genčių s-gos vadas (434—453).

Nemezis — Nemezidė (Nemesis), sen., graikų teisingumo, atpildo dievė.

Jovis — Jupiterio.

Leonas — Leonas I Didysis, popiežius, pasak legendos, išpirkė
mais išgelbėjo nuo hunų (452) ir vandalų (455) Romą.

Petro duris — popiežiaus bažnyčia (šv. Petro bazilika).

Italijos sūnūs, teisybę pamynę, / Štai laužias į Petro duris —
1870 Roma buvo įtraukta į Italijos sudėtį, 1871 tapo Italijos karalystės sostine. Dėl to kilo popiežiaus ir Italijos konfliktas, baigėsis
tik 1929 m. Vatikano valstybės sukūrimu.

Milžinų kapai. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB
leidimai. Virto liaudies daina, užregistruota 21 variantas, iš jų 5
su melodijom. Lyrikos šedevras, kurio tekstas nemaža redaguotas.

III Terp tyrų plačių
Kaukia meškos vaikų;
Ne meškos, tai našlės lietuviės:
Gal verkia sūnaus
Ar bernužio brangaus,
Kurs jų nebegins gal pražuvės.

IV Kryžokų seniai
Suprašyti svečiai
Ant vaišių į Lietuvą traukia;
Ištroškę garbės,
Kad aušra patekės,
Išvys, ko širdingai taip laukia

MRI Maironis ši eiléraštį priskyrė epinių, baladiškų kūrinių grupei (ją sudaro devyni tekstai, kurių pirmasis — „Roma“). „Herojiškos praeities vaizde, kurį kūrė patriotai romantikai ir pats Maironis, svarbiausių vietų užima kovos su amžinuoju lietuvių tautos priešu — kryžiuočių ordinu“ (17, 322—323). Eiléraštis labai buvo paplitęs Didžiojo Tėvynės karo metais. K. Korsakas: „Kaip klaikus hitlerininkų sukeltojo karo simbolis iškyla tose Maironio dainose plėšikiško kryžiuočių žygio į senovės Lietuvą vaizdai. Gaisrai ir kraujas, lietuvių moterų siaubą kelianti rauda žymi užpuolikų kelią. <...> Šios Maironio dainos, žinomas kiekvienam lietuviui jau iš pradinės mokyklos suolo, pasidarė mūsų liaudyje taip populiarios tikriausiai todėl, kad jose ypač gerai išreikštį vokiškų grobikų atžvilgiu tie jausmai, kuriie giliai glūdi kiekvieno lietuvio širdyje“ (12, 449).

Šatrijos kalnas. Pasirodė 1909 m. RM, po to įėjo į 1913, 1920 m.
PB. Redaguotas. Baladės pobūdžio kūrinys.

Maironis mėgo keliauti ir skersai išlgai buvo išvažinėjęs visą Zemaitiją ir Vidurio Lietuvą, čia susirinko medžiagą savo pasakojamojo pobūdžio poezijai (23, 430—431). „Šatrijos kalne“ išryškėja Maironio peizažisto talentas. „Poetinio piešinio tikrovėumas ir fan-

ťastika, pasakojimo vaizdumas ir nuotaikingumas susipyne čia į ryškų ir sugestivų paveikslą“ (23, 431). „Šatrijos kalne“ matome „neabejotiną A. Mickevičiaus „Svitezio“ baladės įtaką“ (18, 75). Vaižgantas yra suabejojės, ar galima ši kūrinj laikyti balade: „Šatrijos kalnas, Medvėgalio kalnas, gal ir „Milžinų kapai“ yra daugiau pasakos. <...> Autorius kartais ir pavadinia savo balades tiesiog žmonių pasaka ir nebedaro skirtumo tarp tų dviejų veikalų rūšių, nors turėtų skirti. <...> Tikros gi ir geriausiai pasisekusios baladės yra dvi: „Jūratė ir Kastytis“ bei „Čičinskas“, jei neatminsimė jų ilgumo“ (22, 242—243).

Medvėgalio kalnas. Pirmoji publikacija — 1920 PB, paantraštė „Baladė“. Paraštėje pastaba — „Sulig pasakojimo Apolonijos Petkaitės surašyta“. MRI paantraštės ir pastabos nėra. Tekstas redaguotas.

Eiléraštis giminiškas „Šatrijos kalnui“, bet nėra toks išbaigtas. Jame kaip ir „Dyvityje“ „apstu išskaičiavimo, aprašinėjimo, pakan-kamai nepajungto viską vienijančiai poetinei idėjai“ (23, 433).

Dyvitis. Pirmoji publikacija — „Skaitymai“, 1921, II kn.

Užkeiktas Skapiškio varpas. Pirmoji publikacija — „Skaitymai“ 1922, XIX kn., Maironio slapyvardžiu, paantraštė — „Žmonių pasaika“. Yra autografas: MAB, F 12 132.

Baladės pobūdžio kūrinys.

Maždaug tuo metu, kai kūrinys galėjo būti parašytas, Skapiškyje (Kupiškio rj.) Maironių matė, ten su juo bendravo ir atsiminimus apie tai paliko V. Ciurlionytė-Karužienė (LTSR literatūros muziejas, Maironio fondas, 6513, plg. 3, 4, 5). „Epinio pasakojimo nuoseklumas, išradinė eilėdara, paremta gyvo ir aiškaus ritmo kartojimu, skambiais rimais, daro šį eiléraštį vieną geresniųjų Maironio epi-nės poezijos pavyzdžių“ (23, 433).

Ant Punios kalno. Pirmoji publikacija — „Baras“, 1925, 8 kn., antrašte „Ant Punės (Margio) kalno“.

Baladėje ryškūs istoriniai ir filosofiniai apmąstymai, laiko nesunaikinamų dvasinių tautos vertybų poetizacija, „kartų poeto refleksija apie dabarties susmulkėjimą (charakteringa Maironio senatvės mintis), kai nebemokama gerbti didžių protėvių atminimo“ (23, 434).

Eiléraštis „Ant Punės (Margio) kalno“ kritiškai įvertino, dar studentų būdamas, A. Venclova. Recenzuodamas aštuntąjį žurnalo „Baras“ numerį, kuriamo šis eiléraštis buvo publikuotas, A. Venclova nepalankiai atsiliepė apie senstančio poeto romantiškus užmojus: „Jam ir dabar sunku užmiršti savo romantizmas, nors... apseno jau ir Maironis, ir Maironio laikų idėjos. Sių dienų gyvenimas jau ko kita iš rašytojo reikalauja negu pries keliąs dešimtis metų“ („Lietu-

vis", 1925, rugpjūčio 28). Be to, recenzentui atrodė, kad šis eilėraštis liudija ir sumenkėjusį poeto talentą, jo meistriškumą valdyti potinę formą: „Mintis jisai ēmė reikšti vietomis neaiškai, neryškai ir berašydamas kartkartėmis, ko gero, iš poeziros padaro prozą. <...> Žodžiu sakant, Maironis paseno“ (ten pat). Netrukus Maironis į šią kritiką atsakė.

„Kritikas, pastatęs klausimą, ar „Baras“ tikrai senųjų rašytojų žurnalas, ar ten jauniesiems (išskiriant J. Tysliavą) vietas nėra, ar jaunieji patys nenori eiti kartu su senaja rašytojų karta,— to klausimo galutinai pats neriša, bet užtari seniesiems gerokai nuo kritiko tenka, visų pirma Maironiui, kursai pirmoje vietoje debiutuoja (sic!).

Paprastai į kritikas nemėgstu atsakinėti, nes žinau: jos nei pri-dės, nei atims autoriu vertės, o kaip istorija rodo, gana dažnai klysta. Geriausias veikalų vertintojas — laikas.

Bet šį kartą per daug man skaudu. Kad studentas į užsitarnavusį, jau nuo 30 metų universiteto profesorių atsiliepia iš aukšto Mentoroo tonu. Tieki tol! Cia jau auklėjimo sritis. Mūsų demokra-tišku laiku tai paprastas dalykas, ir to imti į širdį netenka. Vis dėlto reikėtų vengti storžieviškumo: Maironio kritikoje, kuri užima vieną ketvirtį puslapio, kritikas net tris kartus prikaišioja: Maironis paseno, Maironis nuseno (?), Maironis paseno. <...>

Ar iš poeziros padaro prozą tokie sakiniai, kaip:

Nuo Pinsko tviksantių balų banguoja,

su kritiku nesiginčsiu. Mat aš romantikas, kuriam Mickevičius, Puš-kinas, Goethe palieka net formos žvilgsniu nepeiktini pavyzdžiai. Dabartiniai gyvenimo ir meno reikalavimai (suprask, kritiko reikalavimai) tuo nepasitenkina; dabar reikalaujama subtiliškesnė (maestro) forma (kad ir be turinio), kuri kiniečiams jau VIII am-žiuje rašant Vang vel, Tu-fu, Li-tai-pe buvo privaloma. Bet vis tik ir čia, reikalaudamas tobulos formos, nežinau, kokią teisę turi kritikas reikalauti, kad poetai laikytuši jo tarminiu kirčių ir tartų: bālū, kuomet daug plačiau Lietuvos sakoma: balà, balōs, balū“ („Lietu-vis“, 1925, rugsėjo 4).

Pinskas — dabar Baltarusijos TSR miestas. Tekstas jį mini kaip vietovardį, susijusį su Nemuno ištakomis.

Masagetai — senovės klajoklių taučia, priklausanti iraniečiams, gy-venusi tarp Kaspijos ir Aralo jūros. Rašydamas, kad masagečas girdė Nemune žirgą, Maironis prasilenkia su istorine tiesa.

Margis — Margiris, Margis, Margeris. XIV a. pirmos pusės lie-tuviai pilies viršininkas. 1336.II.24 vadovavo tos pilies (manoma, kad prie Nemuno, gal Punia) gynimui. Maironiui Margis — Punios did-vyris.

Pagerbtis karžygius mokéjo / ties Termopilémis graikai — aliuzija į Termopilų kautynes (480 pr. m. e. per graikų—persų karus). Jose Spartos karalius Leonidas, pasiuntęs pagrindines pajégas ginti Aténų, pats liko kovos lauke su 300 karių, ir visi garbingai žuvo. Termopilų didvyriams atminti Termopilų tarpeklyje buvo pastatyti vartai.

Jūratė ir Kastytis. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas kiek redaguotas.

Klasikinis baladės pavyzdys. Vienas populiariausiai, plačiausiai paplitusių Maironio kūrinių. J. Lankutis yra apibūdinęs šios baladės mitologines ištakas: „Cia su aukštesne galybe konfrontuoja meilė, įsiliepsnojusi jauno Palangos žvejo krūtinėje. Poetas atsistoja mylinčių širdžių pusėje ir šviesiausią žmogiškos esybės pradą iškelia kaip tolygų jūros audrų jégai, prieš kurią Perkūno rūstybė atrodo įnoringes prasilenkimas su būties harmoningumo dėsniais“ (16, 14). Aptariant kūrinio ištakas, pažymima, kad legenda apie Jūratę ir Kastytį yra „greičiausiai literatūrinės, o ne taušosakinės kilmės. Galimas dalykas, kad Maironis bus ją paėmęs iš L. Jucevičiaus“ (18, 74). Gana skeptiškai baladę vertino Vaižgantas: „Jūratė ir Kastytis“ yra pavykusi gan greit ta viena baladine forma ir tai tik antraisiais posmai, kurie, padeklamavus pirmuosius posmus paprastu būdu, prašyti prašos juos pašokti. <...> Jei visus tuos antruosius posmus išrašytume, apleisdami pirmuosius, gautume tikrai artistiškai sudarytą iš liaudies fantazijos Baltijos baladę. Pirmieji posmai tik kliudo, dažnai sudaro tik pleonazmą šiesiems ir sudėstyti jie gryna proziškai. <...> Iš visų jų susidaro visai negudri ir beveik nefantastiška fabula: išvydo—pamilo—dugnan nugrimzdo—Perkūnas užmušė“ (22, 243—244).

Cičinskasis. Pirmoji publikacija — „Draugija“, 1919, Nr. 7—8, Maironio slapyvardžiu. Vėliau: „Maironis-Mačiulis. Cičinskasis. K., 1919; 1920 PB. MRI kūrinys daug redaguotas.

Vaižgantas „Cičinskā“ vertino labiau už „Jūratę ir Kastytį“, pirmiausia pabrėždamas kūrinio baladiškumą: „Užtat „Cičinskasis“ perdėm baladiškas visa savo forma ir visu savo turiniu, nors visus posmus šok“ (22, 244). Vaižgantas taip pat pastebėjo, kad šis kūrinys jam primenęs V. Žukovskio balades, akcentavo baladės ilgesį savo meto lietuvių literatūroje: „šiandien mūsų literatūra perdėm reali; vis dėlto baladžių ir fantastingumo esame tiek mes išsiilgę, jog jei kas paduotų mums bent tų pačių gerai suredagotų liaudies pasakų, mes jas mielai skaitytume. Ir čia sveikas lietuviškas instinktas laiku pakuždėjo Maironiui, kad pamégintų mums duoti fantastiškumo: jis gi atspėjo, kada reikėjo paduoti tautiškumo ir patriotiškumo“ (22, 245—246). V. Mykolaitis-Putinas, nors ir abejodamas, „Cičinskā“

siejo su A. Mickevičiaus eilėraščiu „Suslojimas Upytėj“: „Abiejų kūrinių pobūdis ir turinys, nors abudu vaizduoja Sicinsko nedorybes, visiškai skirtingas <...> Vis dėlto Mickevičiaus kūriny greičiausia davė Maironiui idėją parašyti baladę, panaudojant kitus liaudy užsilikusius pasakojimus apie šį sauvaliautoją bajorą, savo „veto“ išardžiusi 1652 m. seimą“ (18, 75). Kūrinio genezės vaizdą papildė V. Zaborskaitė, pažymėdama, kad „Čičinsko“ tema paimta iš liaudies pasakojimų, kurių Maironis bus prisiklausęs „karų metais; gyvendamas Krekenavoje, jis keletą kartų važinėjo arkliais į Upytę (23, 434). Kūrinys vertingas savo demokratinėmis tendencijomis, dvarininkijos pasmerkimu ir teisingumo pergalės iškėlimu. Ryški ir jo etinė mitologinė reikšmė: „Zmogus, pažeidęs moralęs normas, sutrikdęs darnų būties ritmą, susilaukia gamtos gaivalų rūstybės <...>. Piktas ponas, žmonių engėjas piktdžiugiškai demonstruoja savo galią, nesiskaifo nei su bažnytine, nei su pasaulietine teisdaryste, bet neišvengiamai susiduria su aukštėsne, pačioje pasaulio sąrangoje glūdinčia galybe ir „amžina teisybe“ (16, 14).

Čičinskas, Sicinskis Vladislovas (1614—21, po 1673), jo dvaras buvo Upytėje.

Mitriūnai, *Lenčlai* — gretimi Upytėi vietovardžiai.

Aldadrikas — padauža.

Žnairas — žvairas.

Kimbolai — cimbolai.

Liauda — smulkieji (akalicų) bajorai, gyvenę Liaudės upės (deš. Nevėžio intakas) baseino plote ir platesnėje apylinkėje.

Rūstas, rūkšlės — rūstus, raukšlės.

O, tas veto — aliuzija į 1652.III.9 bendrą Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Varšuvos seimą, kurį Sicinskis, pirmasis iš Lietuvos atstovų, pasinaudojęs liberum veto teise, nutraukė. Seimas sprendė bajorų apmokestinimo (tuo metu vyko ukrainiečių išsiuadavimo karas) klausimą. Norėta, kad bajorai mokėtų vieną gražį nuo valako.

Ginti žūstančios tévynės / Nuo Kazokų ir Maskvos / Stojo sūnūs / Vien negynęs / Tik Čičinskas Lietuvos — aliuzija į minėtą karą, nors iš tikrujų Rusija pradėjo kariauti tik nuo 1654 m.

Vertimai iš īndų „Rigvedos“: „Daiktų pradžia“, „Malda į Agnį“, „Varūnui“, „Surjai (Saulei)“, „Nezinomam Dievui“. Pirmoji publikacija — „Skaitymai“, 1923, XXIII kn.

Kaip pažymėta V. Zaborskaitės, „sklandūs ir gyvi vertimai atlikti, žinoma, ne iš originalo, nes Maironis tos kalbos nemokėjo, o greičiausiai iš lenkų kalbos. Tekstų lyginimas rodytų, jog versta iš St. Fr. Michalski. Czterdzieści pieśni Rigwedy. Kraków, 1912 (23, 438). „Vi-

suočinės literatūros istorijos" jėangoje rašytojas pažymėjo: „Mano svajonė — klasikų, pasaulinės literatūros veikalų žymesnes ir gražesnes vietas lietuviškai išversti ir jų rinkinį pagaminti". To atlikti Maironis jau nesuspėjo.

„Azijos žemynė indų kultūra tapo lietuviams artimiausia. Jos tris tūkstančių senumo atodangomis praėjo didžiausias lietuvių poetų būrys (pradedant klasiku Maironiu ir baigiant Antanu A. Jonynu), ieškodamas čia viską apimančios meilės ir žmogaus nemirtingumo idėjų, išsiilgęs dvasinio susikaupimo“ (14, 73). 1923—1927 metų periodikoje buvo gausu orientalistinės literatūros vertimų (8, 274, 278). Maironis „Rigvedos“ himnus vertė „kaip poetinius kūrinius, peršokdamas neaiškias mitologines realijas ir mīslinges asociacijas“ (14, 75).

Ciaurika pančasika. Pirmoji publikacija — „Vairas“, 1923, Nr. 6, antrašte „Čaura — pančašika“. Vertimas iš XI amžiaus indų poeto Bilhanos (gimimo ir mirties metai nežinomi) poemos. „Ciaurika pančasika“ — Bilhanos eiléraščių rinkinio pavadinimas. Reiškia — „Penkiasdešimt istorijų apie slaptą meilę“.

EILĖRAŠČIAI, NEIJEJĘ I „LYRIKĄ“

Lietuvis ir giria. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. 1898 išspausdintas Amerikos lietuvių laikraštyje „Tėvynė“. Kūrinys nebuvo įdėtas į MRI, nors autorius naujai redagavo. Eiléraščio tekstas taisytas Maironiui priklausiusiame 1920 PB leidime (LTSR literatūros muziejus, asmeninė Maironio biblioteka). MRI rankraštyje šio eiléraščio nėra.

Viltis. Pirmoji publikacija — „Vienybė“, 1919. Tekstas iš „Vienybės“.

Skausmo skundas. Autografą 1934 m. Maironio taisytame 1920 PB leidimo titulinio lapo antroje pusėje surado J. Balys ir paskelbė: „Lietuvos aidas“, 1934, liepos 14. Lapo viršuje, kompiutyre, kairėje pusėje, įstrižai pabrauktas prierašas: „Spausdinti tik po mano mirties!“ Zodis „venale“ — pabrauktas vingiuota linija. Eiléraščio pabaigoje data: 1927.VIII.22. Tekstas iš rankraščio, saugomo LTSR literatūros muziejuje.

Venale (lot.) — omne venale — viskas parduodama, paperkama.

Juguria — Numidijos karalius nuo 117 m. pr. m. e.

Laiškai. Autoriui gyvam esant nespausdintas eilėraštis. Tekstas iš rankraščio LKLI. LTSR literatūros muziejuje saugomas autografas be antraštės ir datos. Pirmą kartą publikuotas L. Gineičio sudarytuose Maironio „Rinktiniuose raštuose“.

Vakaro mintys. Pirmoji publikacija — „Vairas“, 1932, Nr. 2. Tai paskutinysis Maironio publikuotas eilėraštis. Tekstas iš „Vairo“. LTSR literatūros muziejuje yra išlikęs juodraštinis eilėraščio autografas asmeniškai Maironiui priklausiusioje knygoje: „Ordo digini officii recitandi 1931“, Roma, 1930.

Irena Slavinskaitė

MAIRONIO EILERAŠČIŲ PUBLIKAVIMO CHRONOLOGINĖ RODYKLĖ

Skliaustuose žymima pirmosios publikacijos antraštė ir data. Už skliaustų, jei yra žinoma, nurodyta kūrinio parašymo data (spėjama pažymėta žvaigždute).

- Miškas ūžia (Lietuvos vargas, 1885)
Tu girele, tu žalioji... (Lietuvos vargas, 1885)
Nedaugel mūsų (Broliai, į darbą!, 1887)
Senelio skundas (Daina apie senovę, 1891)
Vilija (Neris) (1891)
Dievo meilė (1892)
Sunku gyventi (Gyvenimas, 1892)
Taip niekas tavęs nemylės (Jo pirmoji meilė, 1892)
Trakų pilis (Trakiai, 1892)
Vilnius (Vilnius (naktis), 1892)
Mergaitė (1893)
Augo putinas (Putinas, 1895)
Beturčiams (Apleistas beturtis, 1895)
Daina (Ar skauda man širdį? Oi ne, oi nel...) (1895)
Daina (Už Raseinių, ant Dubysos...) (1895)
Didysis šeštadienis (Didžioji subata, 1895)
Išnyksiu kaip dūmas (Išnyksiu, kaip dūmas išblaškomas vėjo... 1895)
Jei kada pančiai nukris (Šiandieną, 1895)
Jei žemė širdį viliojo (Jei žemė kada širdį man ir viliojo... 1895)
Kas tas paslaptis suprastų... (1895)
Kauno miesto aikštėj veršis baubia griaudingai... (Tarp plačių ulyčių veršis baubia griaudingai... 1895)
Ko siekiu ir alkstu (Sapnų be kančios ir ramumo saldaus... 1895)
Kukavo gegutė (Našlaitė, 1895)
Lietuvis ir giria (1895)
Malda (1895)
Mano gimtinė (1895)
Mano moksladraugiams (Mano draugams, 1895)

- Marijos giesmė (1895)
Milžinų kapai (1895)
Minija (1895)
Nebeužvenksi upės (Litvomanams, 1895)
Nenoriu sapnų (Ne, nenoriu sapnų... 1895)
Neužmiršuolė gélė (Niezapominajki, 1895)
Nuo Birutės kalno (Ant Birutos kalno, 1895)
Oi neverk, matušėle! (Senovės daina, 1895)
Pasitikėjimas savimi (Įsitikėjimas į savo galę, 1895)
Pavasaris (1895)
Praeitis (Praeiga, 1895)
Rigi Kulm (Ant kalno Rigi Kulm, 1895)
Roma (1895)
Rūtų vainikas (1895)
Saulėi tekant (Saulės tekėjimas, 1895)
Skausmo balsas (1895)
Spjauki, drauguži, į viską! (Spjauk, jei gali, ant to viso, kas žiba! 1895)
Taip maža paramos (Mažai linksmybės čia ant žemės... 1895)
Tautos pabégėliams (Dėl išrinktųjų, 1895)
Tėvynės dainos (Lietuvos dainos, 1895)
Troškimai (Neapriboti troškimai, 1895)
Tupi šarka (Žavėjimas, 1895)
Uosis ir žmogus (Gyvenimas eina ratu, 1895)
Užmigo žemė (G. P., 1895) 1890*
Užtrauksme naują giesmę (Jaunimo giesmė, 1895)
Ant Neapolio užtakos (Ant Neapolio užtakos (saulei leidžiantis), 1898)
Aš norėčiau prikelti (Poetas noras, 1898)
Rusų laikais priešaušris (Ziemos rytas, 1898)
Vintas (Apie vintą, 1898)
Eina garsas (Senovės daina, 1903) 1902
Kur bėga Šešupė (Tautiška daina, 1902)
Senatvė (Senelis, 1904)
Jaunos dienos (1905)
Poeta (1905)
Skurdžio valandoj (Nuliūdimo valandoje, 1905)
Šalin, dūsavimai (Geresnių laikų viltis, 1905)
Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų) (1905)
Mūzos pavojuje (1907)
Saulei leidžiantis (Ant saulės laidos, 1908)
Akys (1909)
Apsaugok, Viešpatie! (1909)
Ar aš kaltas (J. St., 1909)
Dvi žvaigždi (1909)

- Džiovininkė (Džiova mirštančiai, 1909)
Liūdesys (Liūdna, 1909)
Ne vienas metas, risčia prabėgęs... (Senatvė, 1909)
Poezija (1909)
Smuikui griežiant (Smuikui griežiant mazūrą, 1909)
Sonnet á Victor Hugo (1909)
Šatrijos kalnas (1909)
Ačiū tau, Viešpatie (Ačiū tau, Viešpatie, jogei mylēdamas... 1913)
Ant Drūkšės ežero (1913)
J. St. (J. S., 1913)
Rudens dienos (Nuobodžios, sunkios slenka dienos... 1913)
Suvargusiems (1913)
Pirmyn į kovą! (Pirmyn į kovą už tėvynę... 1918) 1918*
Čičinskas (1919)
Viltis (1919)
Alpių viršūnės (Snieguotos Alpių viršūnės, 1920)
Duečas (1920)
Iš Danutės akių (Praeludium, 1920)
Išvažiuojant (A. P. (išvažiuojant) 1920) 1918*
Jūratė ir Kastytis (1920)
Kam širdj davei? (A. P., 1920) 1916—1918*
Kovoj dėl šviesesnės ateities (Kovoj dėl šviesesnės vaikams ateities... 1920)
Lietuva brangi (1920)
Lietuva — didvyrių žemė (1920)
Lietuva Didž[i]ojo karų metu (Lietuva per karę, 1920)
Marijos giesmė (1920) 1916—1918*
Medvėgalio kalnas (1920)
Nevėžis per karą (1920)
Nutrūko — nesumegsi (Mano b. draugui, 1920)
Paskutinis akordas (1920)
Poetui mirus (1920)
Prieš altorių (1920)
Slenka debesys pilkos (Nenusiminsiu, 1920)
Sudieu (1920) 1918*
Suolelis miške (Miške suolelis, 1920) 1916—1918*
Širdis ir protas (1920)
Taip atsilyginta (Kad šmeižė iš apniaudo priešu minia... 1920) 1908
Varpai (1920)
Vasaros nakty (1920)
Želigovskitiui Vilnių pagrobus (1921) 1920*
Užkeiktas Skapiškio varpas (1922)
Ciaurika pančasika (1923)
Daiktų pradžia (1923)
Kai kam (1923)

- Malda į Agnį (1923)
Nežinomam Dievui (1923)
Surjai (Saulei) (1923)
Varūnui (1923)
Dainų šventei (1924) 1924*
Ant Punios kalno (Ant Punės (Margio) kalno, 1925)
Nuolat verkšlenantiems politikams (1926)
Bažnyčioj gieda „aleliuja“... (1927)
Dienų sielvartai (1927)
Dyvitis (1927)
Draugo liūdesys (1927)
Išliksiu aš gyvas paveiksle tame... (1927) 1924.IV.25
Kokiems velniamams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės... (1927)
Laikinosios sostinės skerdyklai (1927) 1926
Laiškai. 1927—1932*
Ne pranašas, aš ne kovot... (1927)
Nepriklausomybę atgavus (1927)
Seniai aš laukiu išsiilges... (1927)
Skausmo skundas. 1927.VIII.22
Šv. Aušros vartų Marijai (1927) 1920*
Tos pačios giesmės variantas (1927) 1920*
Vakaro mintys (1932)

EILĖRAŠCIŲ ABECÉLINĖ RODYKLĖ

- Rodyklėje pirmas skaitmuo nurodo teksto, antras — paaiškinimų puslapij.
- Ačiū Tau, Viešpatie („Ačiū Tau, Viešpatie, jogei mylēdamas...“) 50, 255
Akys („Oi, daugel gražių, numylėtų akelių...“) 84, 265
Alpių viršūnės („Aukštai kalnų viršūnės šviečia...“) 181, 293
Ant Drūkšės ezero („Man liūdna buvo ir sunku...“) 180, 293
Ant Neapolio užtakos (Saulei nusileidžiant) („Ant Neapolio užtakos saulė stačių...“) 183, 294
Ant Punios kalno (Ties Nemunu) („Seneli, sveikas! Amžių amžiais...“) 213, 299
Apsaugok, Viešpatie! („Apsaugok, Viešpatie, nuo priešo...“) 163, 288
Ar aš kaltas („Ar aš kaltas, kad mano širdies...“) 61, 260
Aš norėčiau prikelti („Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį...“) 53, 256
Augo putinas („Augo putinas, augo, žaliaavo...“) 80, 265
- Bažnyčioj gieda „aleliuja“... 85, 266
Beturčiams („Kas vargdieni žmogų, beturtį priglaus...“) 141, 283
- Ciaurika pančasika („Dar ir dabar matai svajonėj...“) 235, 303
Cičinskas („I Cičinsko puikų dvarą...“) 219, 301
- Daiktų pradžia („Nebuvo dar tada nei nieko, nei būtybės...“) 226, 302
Daina („Ar skauda man širdj? Oi ne, oi ne!“) 122, 278
Daina („Už Raseinių, ant Dubysos...“) 121, 277
Dainų šventei („Dainų dainelės, aidų aidais...“) 124, 278
Didysis šeštadienis („Kam raudos ir verksmas prie karsto Mesijo?..“) 93, 267
Dienų sielvartai („Nežadinki laimingo, jei kada sapnuoja...“) 140, 283
Dievo meilė („Tu, Aukščiausi, skaisčiausias mano meilės šaltinis!..“) 188, 295
Dyvitis („Nuo Alkų ir Piliakalnio...“) 207, 299
Draugo liūdesys („Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemė...“) 135, 282
Duetas („Nesek sau rožės prie kasų...“) 66, 262

- Šviði žvaigždži („Žvaigždė, danguös užgimus, nušvito iš aukštybių...“) 189, 295
Džiovininkė („Paslaptingi...“) 74, 264
- Eina garsas („Eina garsas Prūsų žemės...“) 114, 274
- Iš Danutės akių („Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis...“) 57, 258
Išliksiū aš gyvas paveiksle tame... 187, 295
Išnyksiu kaip dūmas („Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas vėjo...“) 60, 259
Išvažiuojant („Palaimink, Viešpatie, kelionę...“) 134, 281
- Jaunos dienos („Jaunos dienos — neprotingos...“) 139, 283
Jei kada pančiai nukris („Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris...“) 98, 269
Jei žemė širdį viliojo („Jei žemė kada širdj man ir viliojo...“) 77, 264
J. St. („Aš nežinau, graži sesute!..“) 75, 264
Jūratė ir Kastytis („Saulutė leidžias vakaruos...“) 216, 301
- Kai kam („Pelningai dosnios labdarybės metu...“) 167, 289
Kam širdj davei? („Kam man tu, Viešpatie, davei...“) 88, 267
Kas tas paslaptis suprastų... 132, 280
Kauno miesto aikštėj veršis baubia griaudingai... 142, 284
Kokiems velniamams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės... 165, 289
Ko siekiu ir alkstu („Sapnų be kančios ir ramumo saldaus...“) 129, 280
Kovoj dėl šviesesnės ateities („Kovoj dėl šviesesnės vaikams ateities...“) 119, 276
Kukavo gegutė („Kukavo gegutė, kukavo ilgai...“) 73, 263
Kur bėga Šešupė („Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka...“) 110, 273
- Laikinosios sostinės skerdyklai („Gudrus ministrų kabinetas...“) 170, 290
- Laiškai („Skubék, laiškeli, ten, kur širdelė...“) 241, 304
Lietuva brangi („Graži tu, mano brangi tėvyne...“) 108, 272
Lietuva — didvyrių žemė („Lietuva — didvyrių žemė...“) 161, 288
Lietuva Didž[iojo] karo metu („Sunkūs be galio laikai...“) 177, 292
Lietuvis ir giria („Tu girele, tu žalioji...“) 238, 303
Liūdesys („Negana mano sielą verpetai...“) 145, 284
- Malda („Kad širdj tau skausmas kaip peiliais suspaus...“) 87, 267
Malda į Agnį („I Agnies kunigą meldžiuosi...“) 228, 302
Mano gimtinė („Ten, kur Nemunas banguoja...“) 64, 260
Mano moksladraugiams („Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo...“) 152, 286

- Marijos giesmė („Marija, Marija...“) 90, 267
Marijos giesmė („Mylimoji Karaliene, Viešpati Dangaus...“) 92, 267
Medvėgalio kalnas („Kai vidurdieny pažvelgsi...“) 204, 299
Mergaitė („Pražydo, pasklido žiedai po laukus...“) 82, 265
Milžinų kapai („Kur lygūs laukai...“) 199, 298
Minija („Kodėl gi tai Minijos bangos nuliūdo?“) 179, 292
Miškas ūžia („Miškas ūžia, verkia, gaudžia...“) 100, 269
Mūzos pavojuje („Nusiminė giedro Parnaso dievai...“) 171, 290
- Nebeužvenksiu upės („Nebeužvenksiu upės bégimo...“) 107, 272
Nedaugel mūsų („Nors mūsų, broliai, nedaugel yra...“) 104, 271
Nenoriu sapnų („Ne, nenoriu sapnų...“) 128, 279
Ne pranašas, aš ne kovot... 86, 266
Nepriklausomybė atgavus („Nejaugi tai ne sapnas? Ne svajonė...“) 118, 276
Neužmiršuolė gélė („Man tinka tas žiedas, kurs žydi blaiviai...“) 123, 278
Nevėžis per karą („Juodo Nevėžio vilnys sukilo...“) 175, 292
Ne vienas metas, risčia prabėgęs... 148, 285
Nežinomam Dievui („Ne tai kad aukso būtų gimės diegas...“) 233, 302
Nuo Birutės kalno („Išsisupus plačiai vakarų vilnimis...“) 178, 292
Nuolat verkšlenantiems politikams. („Tuščių skundų, įgrisuvi dejo nių...“) 166, 289
Nutrūko — nesumegsi („Nešu tau kartą paskutinį...“) 137, 282
- Oi neverk, matušėle! („Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus...“) 112, 274
- Pasitikėjimas savimi („Prabėgo pro šalį kaip marių vilnis...“) 130, 280
Paskutinis akordas („Vis tai buvo...“) 138, 282
Pavasaris („Pavasario saulė prašvito meilai...“) 65, 261
Pirmyn į kovą! („Pirmyn į kovą už tėvynę...“) 115, 275
Poeta („Sudie“ juk kartkartėms girdėjau...“) 56, 257
Poetui mirus („Poeto paslaptis, jausmus...“) 63, 260
Poezija („Išvydau ją, kai vakarinę...“) 54, 257
Praeitis („Praeities gilų miegą kas pažadint galėtų?“) 192, 296
Prieš altorių („Atsiklaupės prieš altorių...“) 89, 267
- Rigi Kulm („Nuo viršaus Rigi Kulmo, aukščiau debesų...“) 182, 294
Roma („Užmigo garsioji Cezarų galybė...“) 195, 297
Rudens dienos („Nuobodžios, pilkos slenka dienos...“) 127, 279
Rusų laikais priešaušris („Neregėti aušros!.. Taip prailgo naktis!..“) 97, 268
Rūtų vainikas („Sesute gražuole! Dėl savo vainiko...“) 191, 296

- Saulei leidžiantis („Taip liūdna man kartais ant saulės laidos!“) 69, 262
Saulei tekant („Jau saulėtekis mėlsvas, spinduliais iškaišytas...“) 190, 296
Senatvė („Iš draugų, kai pažiūriu, man nedaug bepaliko...“) 146, 284
Senelio skundas („Ne taip senovės tėvai gyveno...“) 120, 276
Seniai aš laukiu išsiilgęs... 59, 259
Skausmo balsas („Giedojaus meilę, jauną viltį...“) 155, 287
Skausmo skundas („Už tatai, kad tave, tave vieną tiktais...“) 240, 303
Skurdžioj valandoj („Man, žinau, sopulingos čia ant žemės kelionės...“) 125, 278
Slenka debesys pilkos („Slenka padangėmis debesys pilkos...“) 126, 279
Smuikui griežiant („Pagundintos stygos, mikliai užlinguotos...“) 83, 265
Sonnet à Victor Hugo (Vertimas) („Daugel reikia dalykų šioj žemėj mylėti...“) 194, 297
Spjauki, drauguži, į viską! („Spjauki, drauguži, į visa, kas žiba!“) 157, 287
Sudieu („Ir vėle tavo liūdno veido...“) 133, 281
Sunku gyventi („Sunku gyventi žmogui ant svieto...“) 96, 368
Suolelis miške („Kas tą vietelę aplankys...“) 71, 263
Surjai (Saulei) („Dievų nušvitęs atsidengė veidas...“) 232, 302
Suvargusiems („Vargų varguos paskendus žemė...“) 143, 284
Šalin, dūsavimai („Šalin, nusiminę dūsavimai skaudūs...“) 102, 271
Šatrijos kalnas („Į Žarénus miškais nuo Šiaulių...“) 201, 298
Širdis ir protas („Tiek sykių proto prityrimas...“) 136, 282
Šv. Aušros vartų Marijai („Neapleiski mūsų, motinėle...“) 94, 268
Tos pačios giesmės variantas („Pasiilgę Tavęs, Lietuvos motinėle...“) 95, 268
Taip atsilyginta („Kad šmeižė iš apmaudo priešų minia...“) 150, 285
Taip maža paramos („Taip maža paramos ant žemės...“) 58, 259
Taip niekas tavęs nemylės („Jau niekas tavęs taip giliai nemylės...“) 51, 256
Tautos pabėgėliams („Oičizna“ jėms kvepia, ne žemė-tėvynė...“) 158, 287
Tėvynės dainos („Tėvynės dainos, jūs malonios...“) 113, 274
Trakų pilis („Pelėsiai ir kerpe apaugus aukštai...“) 174, 292
Troškimai („Ko gi trokšti, nesoti dvasia?“) 193, 296
Tu girele, tu žalioji... 101, 269
Tupi šarka („Tupi šarka ant tvoros...“) 72, 263
Uosis ir žmogus („Amžiaus ilgus metus...“) 78, 264
Užkeiktas Skapiškio varpas („Liūdesy Skapiškio gaudžia varpai...“) 210, 299

- Užmigo žemė („Užmigo žemė. Tik dangaus...“) 70, 263
Užtrauksme naują giesmę. („Užtrauksim naują giesmę, broliai...“) 105, 271
- Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų) („Ežero skaisčios bangos liūliau...“) 185, 294
Vakaro mintys („I vakarus raudona, didi saulė leidos...“) 243, 304
Varpai („Skamba ir žvanga, gaudžia varpai...“) 149, 285
Varūnui („Nors tavo įstatus, Varūne...“) 229, 302
Vasaros naktys („Ramios, malonios vasarosnakty...“) 68, 262
Vilija („Vilija, mūsų upelių matutė...“) 172, 290
Vilnius (Prieš aušrą) („Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais...“) 173, 291
Viltis („Sunku mums būtų be vilties...“) 239, 303
Vintas („Jei nori draugijoje nieku nebūti...“) 153, 286
- Želigovskiui Vilnių pagrobus („Pavojuj motina-tėvynė...“) 116, 275

TURINYS

- Pratarmė 5
Irena Slavinskaitė. Maironis. 8

LYRIKA

- Ačiū tau, Viešpatie / 50
Taip niekas tavęs nemylės / 51
Aš norėčiau prikelti / 53
Poezija / 54
Poeta / 56
Iš Danutės akių / 57
Taip maža paramos / 58
Seniai aš laukiu išsiilgės... / 59
Išnyksiu kaip dūmas / 60
Ar aš kaltas / 61
Poetui mirus / 63
Mano gimtinė / 64
Pavasaris / 65
Duetas / 66
Vasaros naktys / 68
Saulei leidžiantis / 69
Užmigo žemė / 70
Suolelis miške / 71
Tupi šarka / 72
Kukavo gegutė / 73
Džiovininkė / 74
J. St. / 75
Jei žemė širdį vilijo / 77

Uosis ir žmogus	/	78
Augo putinas	/	80
Mergaitė	/	82
Smuikui griežiant	/	83
Akys	/	84
Bažnyčioj gieda „aleliuja“...	/	85
Ne pranašas, aš ne kovot...	/	86
Malda	/	87
Kam širdį davei?	/	88
Prieš altorių	/	89
Marijos giesmė (Marija, Marija...)	/	90
Marijos giesmė (Mylimoji Karaliene...)	/	92
Didysis šeštadienis	/	93
Šv. Aušros vartų Marijai	/	94
Tos pačios giesmės variantas	/	95
Sunku gyventi	/	96
Rusų laikais priešaušris	/	97
Jei kada pančiai nukris	/	98
Miškas ūžia	/	100
Tu girele, tu žalioji...	/	101
Šalin, dūsavimai	/	102
Nedaugel mūsų	/	104
Užtrauksme naują giesmę	/	105
Nebeužvenksi upės	/	107
Lietuva brangi	/	108
Kur bėga Šešupė	/	110
Oi neverk, matušėle!	/	112
Tėvynės dainos	/	113
Eina garsas	/	114
Pirmyn į kovą!	/	115
Želigovskiui Vilnių pagrobus	/	116
Nepriklausomybė atgavus	/	118
Kovoj dėl šviesesnės ateities	/	119
Senelio skundas	/	120
Daina (Už Raseinių, ant Dubysos...)	/	121
Daina (Ar skauda man širdį? Oi ne, oi nel..)	/	122

Neužmiršuočė gėlė	/	123
Dainų šventei	/	124
Skurdžioj valandoj	/	125
Slenka debesys pilkos	/	126
Rudens dienos	/	127
Nenoriu sapnų	/	128
Ko siekiu ir alkstu	/	129
Pasitikėjimas savimi	/	130
Kas tas paslaptis suprastų...	/	132
Sudieu	/	133
Išvažiuojant	/	134
Draugo liūdesys	/	135
Širdis ir protas	/	136
Nutrūko — nesumegsi	/	137
Paskutinis akordas	/	138
Jaunos dienos	/	139
Dienų sielvartai	/	140
Beturčiams	/	141
Kauno miesto aikštėj veršis baubia griaudingai...	/	142
Suvargusiems	/	143
Liūdesys	/	145
Senatvė	/	146
Ne vienas metas, risčia prabėgęs...	/	148
Varpai	/	149
Taip atsilyginta	/	150
Mano moksladraugiams	/	152
Vintas	/	153
Skausmo balsas	/	155
Spjauki, drauguži, į viską!	/	157
Tautos pabégėliams	/	158
Lietuva — didvyrių žemė	/	161
Apsaugok, Viešpatiel!	/	163
Kokiems velniams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės...	/	165
Nuolat verkšlenantiems politikams	/	166
Kai kam	/	167
Laikinosios sostinės skerdyklai	/	170
Mūzos pavojuje	/	171

Vilija (Neris)	/	172
Vilnius	/	173
Trakų pilis	/	174
Nevėžis per karą	/	175
Lietuva Didž[iojo] karo metu	/	177
Nuo Birutės kalno	/	178
Minija	/	179
Ant Drūkšės ežero	/	180
Alpių viršūnės	/	181
Rigi Kulm	/	182
Ant Neapolio užtakos	/	183
Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)	/	185
Išliksiu aš gyvas paveikslė tame...	/	187
Dievo meilė	/	188
Dvi žvaigždi	/	189
Saulei tekant	/	190
Rūtų vainikas	/	191
Praeitis	/	192
Troškimai	/	193
Sonnet à Victor Hugo	/	194
Roma	/	195
Milžinų kapai	/	199
Šatrijos kalnas	/	201
Medvėgalio kalnas	/	204
Dyvitis	/	207
Užkeiktas Skapiškio varpas	/	210
Ant Punios kalno	/	213
Jūratė ir Kastytis	/	216
Čičinskas	/	219
Vertimai iš indų „Rigvedos“		
Daiktų pradžia	/	226
Malda į Agnį	/	228
Varūnui	/	229
Surjai (Saulei)	/	232
Nežinomam Dievui	/	233
Ciaurika pančasika	/	235

EILĖRAŠČIAI, NEĮEJĘ Į „LYRIKĄ“

- Lietuvis ir giria / 238
Viltis / 239
Skausmo skundas / 240
Laiškai / 241
Vakaro mintys / 243
Komentarai. I. Slavinskaitė / 245
Maironio eilėraščių publikavimo chronologinė rodyklė / 305
Eilėraščių abécélinė rodyklė / 309

Майронис
СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ, т. I

Лирика. На литовском языке
Подготовила Ирена Славинскайте

Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

Maironis
RAŠTAI, I t
Lyrika

Sudarytoja *Irena Slavinskaitė*
Redaktorė *R. Umbrasaitė*
Virš. dailininkas *R. Kepėžinskas*
Men. redaktorius *S. Chlebinskas*
Techn. redaktorė *R. Vaičiulionienė*
Korektorė *T. Ališkevičienė*

IB 4716

Duota rinkti 87.05.26. Pasirašyta spaudai 87.08.25. LV 12510. Leidinio Nr. 12154. Formatas 84×108^{1/32}. Popierius spaudos Nr. 1. Garnitūra „Literaturinė“, 10 p. Iškilioji spauda. 16,8+0,84 (gil. įkl) sal. sp. 1, 21,7 sal. spal. atsp. 13,1 apsk. leid. 1. Tiražas 50 000 egz.

Užsakymas Nr. 1096

Kaina 1 rb 90 kp

Leidykla „Vaga“, 232600, Vilnius, Lenino pr. 50

Spaudė K. Poželos spaustuvė
233000, Kaunas, Gedimino 10

Matronis.

Ma-181 Raštai: 3 t./ Įvada, [p. 8—48], koment. parašė, knygą parengė I. Slavinskaitė; Red. komis.: Justinas Marcinkevičius (pirm.) ir kt.— V.: Vaga, 1987— .

[T.] 1: Lyrika.— 243 p., 16 iliustr. lap.— Abéc., chronolog. eil. publikavimo r-klės: p. 305—313.

Maironio (J. Mačiulio, 1862—1932) Raštų tritomio pirmajį toma sudaro eiléraščiai. Pagrindiniai motyvai — tévynės meilė, paisyžimas kovoti ir dirbtis jos labui, gamtos ir būties refleksija.

M 4702390102—198 63—87
M852(08)—87

BBK 84L1-5

L1